

Redaktor gəşəsi

ON SƏKKİZİN ON SƏKKİZİ

Daha bir il arxada qaldı, jurnalın fəaliyyətə başlamasının üçüncü ili tamam oldu.

Bu üç ildə xeyli uğurlu addimlar atıldı, "Xəzan" ətrafında toplaşanlar ədəbi proseslərdə yaxından iştirak etdilər. Keçirilən müsabiqələrə qatıldılar, qalib kimi ortaya çıxıb mükafatlandırıldılar. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinə üzvlüyü qəbul edildilər, hətta Prezident təqəüdünə layiq görüldülər. Kitabları nəşr olunanlar da sevincimizi ikiqat artırıldı.

Əlbəttə ki, bunları hər bir qələm sahibi müştəqil olaraq edə, qazana, uğurlu addım ata bilərdi. Amma mənə elə gəlir ki, həmin qələm sahiblərinə bu addımı atmağa, uğuru qazanmağa təkan verən "Xəzan" jurnalı oldu.

Jurnal daha böyük bir uğura imza atdı, 2018-ci il rəsmən "Cümhuriyyət ili" elan olunduğundan "Seçilmiş povestlər" toplusunu nəşr etdirdi. Yazıçılar Birliyinin "Natəvan" klubunda keçirilən möhtəşəm tədbir xeyli vaxt gündəmin müzakirəsində qaldı və lent yazısı internetdə yerləşdirildi.

Ən maraqlı məqam isə 2018-ci ili jurnalın on səkkizinci nömrəsi ilə başa vurmaqdır. Burda da bir uğurlu addım mütləqdir. Qeyd edək ki, ötən illərdə olduğu kimi 2018-ci ildə də jurnal davamlı olaraq nəşr olunmuş, hər iki aydan bir çıxmışla müntəzəmliyi davam etdirmiş, cəmi 6 nömrə (2016 və 2017-ci illərdə də 6 olmaqla, cəmi 18 nömrə) ərsəyə gətirmişdir. 139-dan (2016-ci ildə 120-dən, 2017-ci ildə 130-dan) çox adamın qələm məhsulları jurnalda yer almışdır ki, onlardan da 42 nəfərin (2016-da 34, 2017-də 43 nəfərin) yazıları nəşr (bir romandan parça, bir ssenari, 6 nəfərin 7 povedi, 31 nəfərin 50 hekayəsi, 3 nəfərin 7 esesi) əsərləridir. Poeziya sahəsində şairlər daha çox üstünlüyü malik olmuşlar, 66 şairin (2016-ci ildə 69, 2017-ci ildə 67 nəfərin) beş yüzdən çox şeiri (2 nəfərin 4 poeması) jurnalda dərc edilmişdir. 31 qələm sahibinin (2016-ci ildə 23, 2017-ci ildə 26 nəfərin) müxtəlif səpkili publisistik yazıları jurnalda yer almışdır ki, onların da əksəriyyəti ədəbi proseslərlə bağlıdır.

Jurnalın əhatə dairəsi genişləndi, pərakəndə əməkdaşlığı İstanbuldan Sibirədək (Krasnoyarski vilayəti) genişləndi. Zeynəb Dərbəndlının və Fəxrəddin Oruc Qəribəsin təşkilatlılığı ilə Dərbənd ədəbi mühitinin jurnalda əməkdaşlığı quruldu. Uğurlar uğurları əvəzlədi.

On səkkizin on səkkizi, uğurlu addimların mübarək!

Əli bəy Azəri,
baş redaktor

XƏZAN

Ədəbi-bədii jurnal

Noyabr - dekabr 2018

Baş REDAKTOR:

Əli BƏY AZƏRİ

Rəşid BƏRGÜŞADLI

NƏSR şöbəsinin müdürü

Ramiz İSMAYIL

POEZİYA şöbəsinin müdürü

Redaksiya heyəti:

Ayaz İmranoglu, Damət Salmanoğlu, Məhəmməd Əli, Şahməmməd Dağlaroğlu, Şiringül Musayeva, Camal Zeynaloglu, Ələsgər Talıboğlu, Hafiz Əlimərdanlı, Xalıq Azadi, Nemət Bəxtiyar, Rafiq Akif, Vaqif Osmanov

Redaksiyanın ünvanı:

Bakı şəhəri, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə, "Azərbaycan" nəşriyyatı

Əlaqə telefonları: (070) 575 03 99

Email ünvanı: xezan23@mail.ru,
5750399a@mail.ru

Dönməz ABBASOV

dizayn

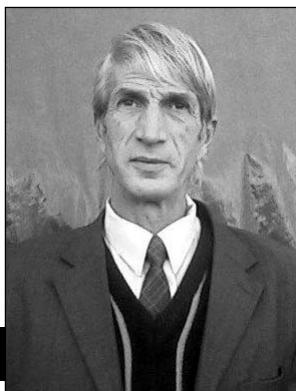
Çapa imzalanıb: 10 dekabr 2018-ci il

Ədliyyə Nazirliyində 15 yanvar
2016-ci ildə qeydə alınmışdır: 5331

Materiallar elektron variantında, ya-xud diskdə və on dörd şriftlə printerdən çıxmış çap variantında (bir nömrə üçün) poeziya və publisistika beş, nəşr on səhi-fədən çox olmamaq şərtilə qəbul olunur.

Jurnalda dərc olunmuş yazılar tam olaraq bədii təxəyyülün məhsuludur və müəlliflər məsuldur.

JURNALI Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin "Bayati" və KİTABEVİM.AZ kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

OQTAY İSMAYIL

BİRDİR XEYİR - ŞƏR

Şər ilə Xeyiri bir saymaq olar,
Yaradan, kainat, məxluqat birsə.
İnan, yoxsulluqda dövlətlilik var,
Məhşərdə fərəhdir, burda dərddirsə.

Hər sirdə bir aşkar, hər aşkarda sərr,
Hər şey öz-özünün həm də tərsidir.
Gəndən bax, qəbahət ibrət dərsidir;
Çıxar fəzilətdən ona kim girsə.

Nəfs alov saçanda ürək qaralır,
Eşq alov saçanda ərşə nur salır.
Əslində Allahın könəlünü alır,
Onun bəndəsinə kim könül versə.

Nəf həvəсли savab günahdır, günah,
İblisdən imtina - Allaha pənah.
Ən yaziq qul kimdir? - Ən əzazil şah,
Mumdur axirətdə, burda sərtdirsə.

Məhəbbət əzabı nəşədir cana,
Qan suya çevrilir, su isə qana.
Dost sadiq deyilsə, düşmən de ona,
Hesab et, dostundur, düşmən mərddirsə.

Dünya ölüsüyük sağ sırasında,
Azadə üzürük vaxt qırasında.
Mütəq gediş-gəliş var arasında,
Həyat ilə ölüm həmsərhəddirsə.

CAHİL - ÜRFANI DÜNYA

Hardan yola çıxdıq bu cahana biz,
Bu, əvvəl dünyadır, ya sani dünya?
Alır canımızı, bəs ruhumuzu
Hara perik salır, de, canı dünya?

Heç doymur, hər saat min cəsəd yeyir,
Gah "qan-qan" söyləyir, gah "can-can" deyir.
Cahil yiğnağına yaman bənzəyir
Müdriklər məskəni ürfani dünya.

İnsan qanlarına bulaşmış pirdir,
Yarısı tutyadır, yarısı kirdir.
O üzdən baxırsan, əsl kafirdir,
Bu üzdən baxırsan, ruhani dünya.

Mərdə xəyanətkar, namərdə mərddir,
Aldığı fərəhdir, verdiyi dərddir.
O qədər möhkəmdir, o qədər sərtdir,
Faniyə bənzəmir bu fani dünya.

Güldür, kainata rayihə saçır,
Səma çəmənində ceyrantək qaçıır.
İnsantək düşünüb, sirləri açır
Nəbatı, heyvani, insani dünya.

ARTIQ OLMUR Kİ

Ən uzun ömür də qısa vaxtdır, bil,
Səksən-yüz yaşıdadək ... Artıq olmur ki!
Əcəllə aramız çox uzaq deyil,
Kirpikdən qaşadək... Artıq olmur ki!

Layla ilə gəlib, gedirik vayla,
Həyat az da deyil bir anlıq payla:
Dünyanın öz ömrü gün hesabıyla
Sayılır beşədək ... Artıq olmur ki!

Fələk hər atanda bizim ilə zər,
Ona milyon qoşa, min qoşa düşər.
Zər neçə xal verər atanda bəşər?
Yek-düdən şəsədək ... Artıq olmur ki!

Ömür fərəh yükü, qəm şələsidir,
İnsan gah ağlayıb, gah güləsidir.
Əzab çox olsa da, dözüləsidir:
Ayaqdan başadək ... Artıq olmur ki!

NARAHATAM İNSANA GÖRƏ

Hər gün əvvəlkindən daha pis gəlir,
Təşviş keçirirəm mən sona görə.
İndi nə istəsən, şərtlə verilir,
Heç nə istəmirəm bax ona görə.

İşlər hər gün olur daha əcaib,
Boş-boş vədlər kimi ümidlər qaib.
Yüz adam üstümə dişin qıçayıb,
Neçə can verim mən bir cana görə?

De, necə olacaq kiçiyin halı?
Böyüyün böyüyür hər gün zavalı.
Həm talan edilir arının bali,
Vergi istənilir həm şana görə.

Dünya yaxşılığı itirir daim,
Fironlar, Şəddadlar yetirir daim.
Həqiqət əziyyət gətirir daim.
Zindana düşən var - vicdana görə.

Haqqın xəcalətdən beli bükülür,
Baxır, yerin-göyün qəlbi sökülr.
Əti qiymalanır, qanı tökülr,
Yaman narahatam insana görə!

NECƏ GEDƏRƏM

Müqəddəs Vətəni tapdaqda qoyub,
Bilmirəm, dünyadan necə gedərəm.
Üzüm yoxdur gündüz yola çıxmağa,
Qaçıb bu aləmdən gecə gedərəm.

Nakamam, Günəşdən alammadım kam;
Qara buludlarla bağlanıb səmam.
Sıxıb, sorub fələk şirəmi tamam,
Olub atılaş cecə, gedərəm.

Fürsəti düşmənə ötürmüşəm mən,
Yaşasam da, ömrü bitirmişəm mən.
Ölməzlik haqqını itirmişəm mən,
Toz kimi sovrulub heçə, gedərəm.

GÜC NİFRƏT QƏDƏRDİR

Savaşda kin çalır zəfər həmişə,
Bu qəddar dünyada sevgi hədərdir.
Qələbə əyilir nifrət tərəfə,
Nifrət nə qədərsə, güc o qədərdir.

Qılınclı doğulub sanki millətlər,
Ruhunda, fikrində yüz cür illətlər.
Ev sahibləridir bütün nifrətlər,
Şəfqətlər didərgin, gəldi-gedərdir.

Xalqım nələr çəkir yumşaqlığından,
Yanını bürümüş kirli yiğindan ...
Tutun, asın məni Qafqaz dağından,
Məğluba ölümdən sağlıq betərdir.

Dönsün bizimcün də nifrət qoy gücə,
Ağır cəza gərək daşnaktek kəcə.
Yoxsa əsər qalmaz bizdən zərrəcə,
Düşməni olançın mərhəmət şərdir.

GÜCÜ VAR

Yer kürəsi yalanla çox yüklənib,
Belə yükün bel sindirmaq gücü var.
Yalanların İlahini dandırmaq,
İblislərə inandırmaq gücü var.

Daim salır millətləri o, yasa,
Kəfənlilikdir, bənzəsə də atlaza.
Bir vulkanıdır, nə zamansa partlasa,
Yeri yarmaq, göyü qırmaq gücü var.

Dayanan yox öündə bu bəlanın,
Taun kimi tutub ərzin dörd yanın.
Siyasətlə calaqlaşan yalanın
Cəhənnəmlik od yandırmaq gücü var.

TƏZƏ XƏBƏR YOX

Soruşma ümidi: "Təzə nə xəbər?"
Doğulandan məndə təzə xəbər yox.
Həmin aciz Xeyir, həmin quduz Şər,
Dünən də, bu gün də təzə xəbər yox.

Yazılılıb xəbərlər bircə səhifə,
Tez-tez silinir ki, batmasın kifə.
Hər nə olubdursa, olub bir dəfə,
Daha yer üzündə təzə xəbər yox.

Elə bilmə, axıb saflaşan sudur,
Dünya toz bürümüş qədim qurğudur.
İlk xəbər ki daşa yazılıb, odur,
Beş min ərzində təzə xəbər yox.

YERİNƏ

Sərinlik istədik bir az küləkdən,
Tozanaq gətirdi duman yerinə.
Hərə bir tərəfdən papaq tixadı
Azca işiq gələn güman yerinə.

Bolluq dənizində üzürük guya,
Qartaltək səmada süzürük guya,
Uğuru ard-arda düzürük guya,
Bu, nohur deyilmi ümman yerinə?

Tutub üzümüzü gündə bir yönə,
Döndük firfiraya hey dönə-dönə.
Günah edə-edə Allahdan yenə
Mükafat umuruq aman yerinə.

Salıb özümüzü özümüz tora,
Bələdçi deyirik hər şilə, kora.
Təslim eləmişik qanunu zora,
Küfrü qaldırmışık iman yerinə.

Verib ağlımızızı tez-tez bada biz,
Tapmışıq hər saat təzə qada biz.
Səmti itirmişik firtinada biz,
Girdabə girmişik liman yerinə.

EL HÜCUMU

Döyüşə çağırıldı səma dərəni:
"Güçün var, tab gətir sel hücumuna.
Sökülüb gedəcək daşların bir-bir,
Bu hücum bənzəməz yel hücumuna".

Daşnak, nə vaxtadək qalacaqsan kor?
Bizə yox, özünə qazmaqdasan gor.
Heç şir dayanammasız, tülküdə nə zor?! -
Sinə gərə bilə kəl hücumuna.

Bütün varlığına salıb əndişə,
Ətini Bozqurdular çəkəcək dişə.
Özgə ətəyinin altda həmişə
Vərdiş eləmisən dil hücumuna.

O gün ki içində nəfs ocaq çatdı,
Şərəfin hər saat çamura batdı.
Sənə bir Mübariz matəm yaşatdı,
Kimsən ki, dözsən el hücumuna.

GÖYƏ TƏRƏF

Hərə bir hoqqayla çıxır ortaya,
Olummu hansısa hərzəyə tərəf?
Vermərəm ağlımı hər ağlızaya,
Ondansa duraram gürzəyə tərəf.

Qorxuram məhəbbət qarıyb gedər,
Bu bəşər bağçası quruyub gedər.
Vallah, dünyamızı qan yuyub gedər,
Yüzcə adam çıxsə hər səyə tərəf.

Şəri dərya, Xeyri bir qaşıq görüb,
Yolları çarpaşıq, dolaşıq görüb,
Yeri nifrət ilə bulaşıq görüb,
Tutmuşam güzgümü mən göyə tərəf.

SEVMƏZ MƏĞLUB KİŞİNİ

Zəmanənin ağılı tamam çönübdür,
Şeytanlara tapşırıb hər işini.
Dövran dəli dağ selinə dönübdür,
Girdabına çəkib, alıb kişini.

Kol sıxlışır, seyrəkləşir gül hər yaz,
Belə getsə, yoxa çıxar, gül qalmaz.
Heç kim bilmir, sağalar, ya sağalmaz;
İlan kimi zaman çalışıb kişini.

Əmib şəri, olub tülükü namərd - nər,
Çəkir əsrin karvanını naməndlər.
Bir-birinə dayaq durmur ta məndlər,
Kişilər də gözdən salıb kişini.

Gen tutulur hər tərəfdə o yadtək,
Ta poladı görən yoxdur poladək.
Nə olsun ki, dözsüb durur palıdtək?! -
Yarpaq-yarpaq tufan yolub kişini.

Zəhər qatıb İblis xalqın aşına,
Əli yetmir Şuşanın bir daşına.
Məni sevən, ağlını yığ başına,
Ağıllı qız sevməz məğlub kişini.

BAŞIMDIR

Özümə bənzəyir getdiyim yollar,
Ayağı ayağım, başı başımdır.
Ayağım neyləsin, büdrəyirəməsə,
Hər səhvədə günahkar naşı başımdır.

Yoxdur, nə qızının axı istimə,
Tez-tez boğuluram girib tüstümə.
Daim əzir məni düşüb üstümə,
Dünyanın ən ağır daşı başımdır.

Biclərin içində siyasetim yox,
Bir zəfər müjdəli hekayətim yox.
Gözümdən qətiyyən şikayətim yox,
Ay Allah, çəşələrin çəşə başımdır

SEYTANA TƏRƏF

Hara baxırsansa, görürsən, ordan
Şeytan əl eləyir insana tərəf.
Əsla düşünmədən elə həmin an
Çoxu durub qaçır Şeytana tərəf.

Dünyanı başına etsələr də dar,
Dözür, ah, bəşərin nə kor səbri var.
Salındığı odda qovrulur xalqlar,
Çalışmir ki, çıxın bir yana tərəf.

Tanrıını ürəkdən iraq tuturuq,
Haqqı özümüzdən qıraq tuturuq.
Dəccalin yoluna çıraq tuturuq,
Yaman azdır duran vicdana tərəf.

Dərdə bax, o buna zaval gətirir,
Bu onun öünüə payəndaz sərir.
Kəsilən kəsənə halallıq verir,
Əzilən qol açır tirana tərəf.

İblis dustağıdır sanki hürr bəşər,
Öyrəşib, yaşamır başqa cür bəşər.
Çıxb abadlıqdan yürüür bəşər,
Cəhənnəm dəhşətli virana tərəf.

DÜŞÜBDÜR

Bu köhnə dünyyanın çoxalıb pası,
Hər ağa yüz yerdən qara düşübdür.
Qıfillı qalıbdır xeyrin qapısı,
Bilən yox, açarı hara düşübdür.

Fələyin sevənə mərhəməti kəm,
Məni öldürəcək bu kədər, bu qəm.
Çiçəyin ruhuna bülbüldür həmdəm,
Amma ki bədəni xara düşübdür.

Kin öz arxasında kül qoyub gedir,
Məhəbbət bağımı sel yuyub gedir.
Səadət ağacı quruyub gedir,
Fəlakət ağacı bara düşübdür.

Bu qanlı ovlağı yurd bilərəmmi?!
Getsəm, bir də bura heç gələrəmmi?!
Özüm dərdə düşsəm, dərd elərəmmi?!
Dərd budur ki, bəşər dara düşübdür.

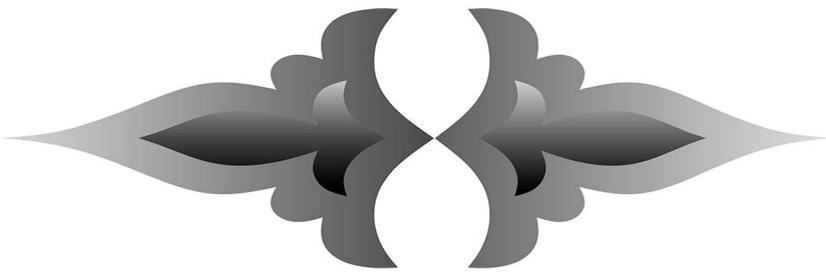
Sanki bu dünyani bir ilan çalıb,
Dişi kılıdlənib, rəngi qaralıb.
Burda gündüzlərin tək adı qalıb,
Nə işiq düşübsə, gora düşübdür.

AYILDIM

Doğuldum təzə bətnən,
Ölüb, əzabdan sıyrıldım.
Ürəyimi susdurub mən,
Ağrılı candan ayrıldım.

Aça bilmirdim gözümü,
Deyə bilmirdim sözümü.
Qaçdım aldadıb özümü,
Ruh olub, nura sarıldım.

Fikir çəşqin, ümid xəstə,
Tüstü idim çıraq üstə.
Sərxoş idim torpaq üstdə,
Qalxıb göylərdə ayıldım.

ŞİRİNGÜL MUSAYEVA

AYRILIQ ÇOX ACIDIR

Povest

1-ci fəsil

MƏHƏBBƏT GÖZLƏNİLMƏDƏN GƏLİR

Hər şey qəfil və birdən oldu: hələ üzünü görmədiyim adamin səsi necə də tanış və doğmayıdı. Bu səsi hardasa eşitmışdimmi? Bilmirəm... Bəlkə, xəyalımda yaşatdığını ağı atlı oğlan belə danışır mı...

İçimdə qəribə bir titrəyiş, kövrəklik əmələ gəlib, o səsin sahibini görməliyəm...

Qapını açıb içəri daxil oluram. Orxan müəllim ayağa durub qarşıma gəlir. O səsin sahibidir, - o səs kimi gözəl və əzəmətlidir. Qara, nüfuzedici gözləri ilə məni sözür və soruşur:

-Zəng edən qız - Şəhla, sənsənmı?

-Bəli! - Başa düşürəm ki, mən də onun üçün əziz və doğmayam, o da məni elə səsimdəncə sevib. İlk andaca hiss edirəm; mən onun üçün, o da mənim üçün ötəri adam olmayıacayıq. Adəm və Həvvannın arasında baş verən ilk anlaşma və bağlılıq artıq bizim aramızda var.

Orxan müəllim stul çəkir, mən əyləşirəm; biz iş barədə səhbət edirik. Danışığımız maraqlı və uzun olur - o, hətta mənə şeir də deyir. Çox gözəldir; - mən onu hardasa görmüşəm axı.

Evə dönürəm. İndicə Orxan müəllimin yanından gəlmisəm, ilk dəfə gördüğüm yad bir kişidir, lakin mən onun üçün darixıram. Qəribədir, deyilmə? Bu hansı möcüzədir, görən bu nədir? Özümü toplayır,

başımı başqa şeylərlə qatmaq istəyirəm, lakin yalnız və yalnız onu düşünürəm; surəti gözüm öündən, səsi qulaqlarımdan getmir - ilk baxışdan vurulmaq yəqin buna deyirlər.

Özümlə mübarizə aparıram, fikirləri qovuram. Lakin ikicə gün dözürəm, üçüncü gün telefonu götürüb Orxan müəllimə zəng edirəm, onun səsini eşitmək istəyirəm. O günü iş barədə nəsə deyirəm, həyəcanlıyam. O isə özünə arxayın bir tonla danışır, sakitdir, lakin hiss edirəm mənlə danışmaq ona xoşdur, mənim zəngim onda bir ruh yüksəkliyi yaradıb. Nəhayət, sağollaşıram. Qəlbimdə bir sevinc var, bütün varlığında bir oyanış, istək var, - hər şey çox gözəl görünür.

İlk dəfə güzgünen qabağında durub özümə başqa bir gözlə baxıram; gözlərim nəsə sırlı bir şövqə parlayıb.

Şifoneri açır, cürbəcür paltarları çıxarıram və ilk dəfə olaraq kosmetikamda nələrisə düzgün seçmədiyimi aydınlaşdırıram. Aha, bu tünd göy rəngli paltarda saçlarımı açıq darayanda, bu açıq yaşıl, üstündə sarı gülər olan şifon paltarda isə saçlarımı yiğanda daha cazibədar görünürəm. Bəs bu qara şalvar və qara koftada necə? Bəlkə də, bir saat güzgünen qabağında əlləşirəm. Və nəhayət özümün xarici görünüşündən narazı halda məşguliyyətimə son qoyuram. Bəzi şeylər çatışır, almaq lazımdır. İlk dəfə pomadamın rəngi, istifadə etdiyim tuş, kərandaş xoşuma gəlmir.

Səhər mağazaya gedib bəzi şeylər alıram, evə dönüb onları yoxlayıram. Əladır! Görən Orxan müəllimə zəng etmək olarmı?

Yox-yox, dözmək lazımdır. Üç gün özümü birtəhər saxlayıram, dördüncü gün (artıq vaxtdır) zəng edirəm.

Telefonu götürür, neçə gündür niyə zəng etmədiyimi soruşur. Vaxtim olmadığını deyirəm. Nəsə narazıdır.

Telefonumu soruşur, söyləyirəm. Nəhayət, dəstəyi qoyuram. Qəlbim fərehlə döyüñür; artıq o, mənim cazibəmə düşüb, əlimdədir, - indi isə elə etmək lazımdır ki, bu cazibə bir qədər də artsın. Bunuñ üçün hələlik möhkəm olmaq lazımdır. Bacaracayam mı? İki gün zəng etmirəm; üçüncü gün Orxan müəllim zəng edir. Hırslıdır, sərt tonla nəyisə soruşur. Hiss edirəm ki, məndən başqa şey gözləyir. Ona bir balaca naz satıram, dərhal kefi kökəlir. Səhər ora getməyimin vacibliyini söyləyir.

Və bütün bunlarda - onun məni yanına çağırmasında, mənim boyun qaçırmagımda atəşli bir məhəbbət, ehtiras var; yəqin ki, Həvva da Adəmdən elə belə qorxub və elə belə də onun bütün cismi, hissəleri Adəmə doğru uçunub. Və mən qadın-kişi münasibətlərinin əsrarəngizliyini hiss edirəm. Və bu məhəbbət deyilən, ehtiras deyilən şey, doğrudan da, bütün həyatın cövhəridir.

2-ci fəsil

MƏHƏBBƏT BİR OYUNDUR

Hər gün Orxan müəllimlə zəngləşirik. Hərdən bir də görüşürük. Hər zəngin, hər sözün, hər görünüşün xüsusi bir əhəmiyyəti var bizim üçün.

- Şəhla, gəl də görüm səni, darixmişam sənin üçün...
- Elə gəlməkdən danışırsız, başqa şeydən danışın da...
- Nədən danışım? Nədən danışsam süni alınaçaq, çünki sən məni, mən də səni sevirəm.

* * *

- Niyə gəlmirsən bura?
- Qorxuram.
- Nədən?
- Sizdən..
- Daha ağıllı olacam, gəl
- Heç vaxt...

* * *

- Nə olub sənə, Şəhla?
- ...

- Səsin nəsə birtəhərdir.
- Bura bax, məni sevmirsən?
- Sevirəm.
- Onda heç nə fikirləşmə, gəl yanına, gəl.

* * *

- Saçını belə darama.
- Öz işimdir.
- Bu sənə yaraşmir.
- Özum bilerəm.
- Sən heç nə bilmirsən.

* * *

- Belə şifon kofta geyinmə. Çox açıq-saçıqdır.
- Nə olsun...
- Bir mən olsam olar. Amma küçədə hamı səni belə görür. Pomadan da çox tünddüür.
- İndi belə moddur.
- Sənin modun mənəm. Nə deyirəm, ona bax.
- Səndən qabaq qardaşım, atam var. Onlar icazə verir.
- Daha sən onların yox, mənim icazəmi almalısan.

* * *

- Səni sevirəm...
- Mən də...
- Sənsiz dünya bomboş olardı.
- Elə mənim üçün də.

3-cü fəsil

MƏHƏBBƏT İLAHİNİN BİZƏ VERDİYİ ƏN MÜQƏDDƏS HİSSDİR

Hər gün Orxan müəllimi görmək istəyirəm, hər gün onun səsini eşitmək istəyirəm. Bütün varlığım; cismim, canım, damarlarımda qanım ona doğru uçunur. Hər şeyin mayasında bir təmizlik, gözəllik var. Hər şey işiq saçır; göydə Günəş, yerdə çıçəklər gülümsəyir. Dünya elə o gün - onu gördüğüm an doğulmadımı? Əvvəller də Günəş belə baxırdımı, sūlər belə şırılıyla axırdımı, quşlar belə cəh-cəh vururdumu? Otların tərpənişi, çıçəklərin əsimi "məhəbbət" deyə piçıldayırdımı?

Hava əsrarəngiz parıltılarla doludur. Sanki, hər dəsa qaynayan, üzə çıxməq istəyən bir çəşmənin şiriltisini eşidirəm. İlk dəfə olaraq ayağım altındakı

torpağın insan kimi nəfəs aldığıni duyuram. Qadın olmağın, sevimli bir kişi tərəfindən sevilməyin, arzulanmağın təkrarsız cazibəsini duyuram.

Ah, nə xoşdur yatanda da, duranda da Orxan müəllimi düşünmək, onun mənə dediyi hansısa bir sözü xatırlayıb gülümsemək.

Bütün daxilimdə sanki, Günəş doğub, üz-gözümüz elə bil işiq saçır...

...Ah, onun səsi, onun görkəmi, onun nəfəsi. Ruhum, bütün varlığım vüsal həsrəti ilə çırpinır.

...Səni, yalnız səni istəyirəm, əzizim. Bu istəyin qarşısında acızəm.

Bu istək, xəta olsa belə, başıma bəla olsa belə, səni istəyirəm. Başı qarlı daqlara qar yağısa, dolan bulud boşalsa, torpağa düşən dən göyərsə xətadirimi?

Heç nə bilmirəm... Yalnız yaşayıram, nəfəs alıram, iliyim, qanım, hər hüceyrəm günəş işığı altında cüccərən, boy atan çiçək kimi bu məhəbbət işığı altında cüccərir, boy atır. Ruhum pərvazlanır, içim güc və qüvvətlə dolur, elə bil bütün dünyani məhvərindən oynadacağam. Bu dəqiqə dünyadan hər zərrəsi sevinc saçırmır? Hər gün sevgilinlə görüşmək, onun üçün bəzənmək, onun istədiyi kimi geyimək hüdudsuz nəşə deyilmi? O - Adəm, mənim - Həvvvanın sevdiyi kişi - alnına yazılmış taledir, qismətdir. O, hər şeyə qadirdir. Mən başa düşürəm ki, ona qarşı çıxməq, etiraz etmək qüvvəm xaricindədir. Sanki, təbiət onu mənim hamim olaraq yaradıb.

O, mənim varlığımın yarısıdır; - daha qadır, güclü, idarə edən yarısıdır. Sanki təbiət məni ondan yaradıb və mən ondan ayrı yaşaya bilmirəm, mən ondan ayrı bir heçəm, öz-özümü, qadınlığımı ifadə edə bilmirəm. Mənim bütün cismimi, ruhumu, mənliyimi idarə edən qüvvə elə onda - o yarında yerləşib.

Və ona tabe olmaq, onun hökmü altına keçmək, onun sanki bir əşyası olmaq, onun tərəfindən idarə edilmək mənim üçün çox xoşdur, əvəzedilməzdir. Bütün ruhum, mənliyim sevinclə buna razi olur. Mən onunam, - onun əziz, qiymətli, zərif bir əşyasıyam. Ah, bu necə də gözəldir.

Bu məhəbbətdir - könülli surətdə öz yarına bağlanmaq, onu sevmək, ona tabe olmaqdır.

Orxan müəllimin bir baxışı mənim bütün varlığımı lərzəyə gətirir, onun bir piçiltisi ruhumu ram edir, onun bir sığalı varlığımı ovsunlayır - bu məhəbbətdir.

Orxan müəllimi görən andan bütün kişilər mə-

nim üçün öz mənasını itirib, gözüm onların heç birini görmür, qulaqlarım heç birini eşitmır, gözlərim birdəfəlik öz qismətini tapıb, ruhum öz içində çəkilib. Hər yanda Orxan müəllim var, hara baxıram onu görürəm. Məgər o məndən ayrı yaşayırı, mövcüddurmu? Orxan müəllimin surəti mənim daxilimdə yerləşib, burada ürəyimin başında dır, artıq mən yoxam həyatda, yalnız o var.

4-cü fəsil

MƏHƏBBƏT GÖZƏL, ƏSRARƏNGİZ HİSSDİR

Orxan müəllimin hər sözündən, hər görüşündən sonra dünya bir az da gözəlləşir.

Onunla bir zamanda, bir vaxt kəsiyində yaşamaq, eyni problemlərlə əhatə olunmaq, o udan havadan udmaq, o yaşayan şəhərdə yaşamaq...

Bir yerdə bağlı-bağçanı gəzmək, bir tamaşa baxmaq, bir konserti dinləmək. Eyni şairi sevmək, eyni romanı oxumaq...

Hər axşam televizora baxarkən onun da həmin verilişə baxdığını düşünmək...

Orxan müəllim gözümə nur haləsinə bürünmiş kimi görünür. Nə qədər baxsam da ondan doymuram, üzünü hər cizgisi, hətta, hansısa bir qüsürü belə mənə əzizdir. Onun yanında olanda mən zamanı unuduram, vaxtin necə keçdiyini bilmirəm. Sonra isə elə hey onu düşünürəm. Orxan müəllim mənə hamidən artıq əzizdir. İllərdir onu tanımasam da, elə bilirəm illərdir ona doğru gəlmişəm. Onunla qarşılışmağım, görüşüm bir zərurətdir. O, hər nə danışsa mənə xoşdur, nə etsə mənə xoşdur. Orxan müəllimin işi ən gözəl işdir, o, dünyada ən savadlı adamdır.

Elə bilirəm ki, dünya durduqca elə belə olacaq. Biz bir-birimiz üçün yaşayacaqıq, birimiz o birimizi qoruyacaqıq. Və heç bir qəm-qüssə, kədər bizə yaxın düşməyəcək.

Nə üçün insanlar qəm çəkir, ağlayırlar, pis-pis fikirlərin, xəyalların əlində əsirdirlər. Nə üçün dünyaya bəzən lənətlər oxuyur, onun əzabından gileylənirlər? Dünya ki, başdan-başa sevinc və nəşədən ibarətdir.

Kim isə darıxdığını söyləyəndə heyrətlənirəm. Məgər Orxan müəllim olan dünyada darıxmaqmı olar?

5-ci fəsil**MƏHƏBBƏT BİR
SINAQDIR...**

Mən hiss edirəm ki, Orxan müəllimi nə isə narahat edən məsələ var. Bəlkə, evlidir... Məgər bu, bir əhemiyət kəsb edirmi? Onun evli olması mənim ona olan məhəbbətimi azaldırmı? Əksinə, o, bir az da əzəmətli olur. Onun oğlu var, qızı var, arvadı var.

Bəs... bizim eşqimizin axırı necə olacaq? Mənsə subay qızam, ərə getməliyəm. O, məni alarmı? Əgər o, mənlə evlənsə, mən məmnuniyyətlə onun ikinci arvadı olaram. Mən hər şeyə qaneyəm. Qoy ayda bir-iki dəfə mənim yanına gəlsin, qalan vaxtını onunla keçirsin, oğlu-qızı ilə məşğul olsun...

Bu gün Orxan müəllim çox bikef idi. Tez-tez köks ötürür, papiros çekirdi. Papiros tüstüsü arxasından onun qara, qıylımlı gözlərinə baxmaq çox gözəldir. İri, qəşəng əlləri ilə papirosu külqabında söndürməsi də gözəldir.

O, mənə nə isə demək istəyirdi. Amma demədi...

Orxan müəllimin dərd çəkməsini istəmirəm. Bili-rəm ki, məni düşünür. İstəyirəm deyim ki, hər şey əladır, qəm çəkmə. Sən nə desən razıyam. Lakin demirəm. Qoy hər şeyi özü həll etsin.

Ondan gələn dərdə-bəlaya razıyam. O, mənə qəm-qüssə, əzab verərsə, şövqlə o əzabı çəkərəm. Qoy mən yuxusuz gecələr keçirdim, ağlayım, əzab çəkim, o isə bikef olmasın. Mən ona sevinc bəxş etmədim ki, sonra əzaba salımsın...

6-ci fəsil**MƏHƏBBƏT YALNIZ
KƏDƏR GƏTİRİR**

Günlər tədricən ötüb keçir. Artıq bilmışəm ki, o, mənim ola bilməz.

Hər şey necə də kədərlidir. İçimi çarəsiz bir kədər bürüyüb. Bu kədər hər gün bir az böyükür, çıxalır, - mümkünüs və çarəsiz kədər... Dünyaya gelişimə, həyatımdan keçən günlərə, aylara, illərə peşman kimiyəm.

Ah, həyat bir başqa cür qurulsayıdı, Orxan müəllim mənim qismətim olsayıdı...

Üz-gözüm yaş içindədir. Özüm öz istəyimə acıyalram.

Nə üçün öz kədərinlə barışmirsan, ey könül! Məhəbbət ta əzəldən qəm və kədər gətirib. Bir zərrə mə-

həbbət bir dəryani çalxalandırıb. Heç kim onun sevinçindən, nəşəsindən dadmayıb. Məhəbbət heç kimi xoşbəxt etməyib. Bəlkə, elə məhəbbət də taleyin bir ironiyasıdır?

Ah... qəlbimdə nə isə ovulub töküür.

Köpüklü ümman sularında azib qalmış tənha gəmi kimiyyəm. Dalğalar gücsüz və zəif vücudumu atıb tutur. Gedəcəyim səmti, məkanı itirmişəm. Bundan sonra nəyə ümud bağlamalı, nəyə can atmali, nəyə doğru getməli?

Ey İnsan! Nə üçün öz qədərinlə barışmirsan? Taleyin qismətinə yalnız acı kədər yazdığını qane olmur-san?

Ah, həyat necə cansıxicidir, bozumtuldur, yeknəsəqdir. Dəli Mart çöldə covlan edir, külək viyıldayır. Səma boz, torpaq boz, hava bozumtuldur. Qəlbim də eləcə bombozdur. İcimdə, sanki, ölmüş kabus uzanıb.

Ətrafımda gülən, danişan qayğısız görünən insanlar baxır və heyrət edirəm; - necə də sakitdirlər, darixmırlar, nəyəsə sevinə bilirlər, nəyəsə gülə bilirlər, nəyəsə maraqları var. Hərə öz işi ilə məşğuldur. Deyib-gülür, şənlənirlər.

Hər tərəfdən kədərlə əhatə olunmuş bu əzab dəni-zində də deyib-gülmək olarmı?

Artıq bu həyatda mənim üçün heç nə mümkün deyil. Mən öz dövrənimi yaşadım. Yenidən həyata gələ bilmərəm, yenidən kimisə sevə bilmərəm, yenidən o hissələri yaşaya bilmərəm.

O hissələr, o məhəbbət artıq mənim üçün arxada qaldı. Çox təəssüf ki, insan həyata yalnız bir dəfə gəlir və yəqin ki, elə bir dəfə də sevir.

Orxan müəllim evli kişidir, bizim qovuşmağımız mümkün deyil. İcimdə acı bir təəssüf var. Məgər mən bunu bilmirdimmi?

Təəssüflə etiraf edirəm ki, hiss edirdim, lakin... özümü aldatmaq istəyirdim, aldanmaq və bir balaca həyatdan xoşbəxtlik oğurlamaq istəyirdim. Başqa cür mümkün deyildi. Yoxsa ömrümüzə o xoşbəxtliyi dad-mayacaqdım. Budur, oğurlanmış xoşbəxtlik mənə çox baha başa oturdu. Mən indi onun hesabını verməliyəm. Və məndə belə acı bir təəssürat yaranıb ki, biz hətta xoşbəxtliyi həyatdan "oğurluqla" da mənim səyə bilmərik. Və həyat amansız istehzadan başqa bir şey deyildir...

7-ci fəsil**AYRILIQ ÇOX ACIDIR**

Orxan müəllimdən çox-çox uzaqlarda yaşayıram. Lakin yenə də hər gün onu düşünürəm, hər gün onu

anıram. Xatırələrlə qəlbimi ovundurur, təsəlli tapıram.

Günlərim çox qəmli, məhzun keçir. Qəlbimi heç nə ilə ovundura bilmirəm. Hər şey mənə kədər götürür. Götürəndə süzən buludlar belə məni qəmləndirir.

Bəzən öz-özümü qınayır, özümü könüllü olaraq bu bəlaya saldığımı düşünürəm. Mən gərək... lakin... Yox-yox bu kədər özü də gözəldir. Əgər bu məhəbbət - kədər olmasayı mənim həyatımın bir mənası olardı, sevgi hissini duymaq, onu yaşamaq məgər əbəsdirmi?

Mən bu acıları sevinclə çəkər hər əzaba dözərdim. Əgər bir balaca ümidi olsaydı... Bu məhəbbət mənə bir balaca işiq vəd etsəydi...

Mən xoşbəxt olardım hərdən onu görseydim, hərdən onunla üz-üzə gəlib salamlaşsaydım. Onun hərdən üzümə sancılan baxışı mənə bəs edərdi, hərdən qış-qanc, dava edən gözləri ilə mənə nəyişə qadağan et-səydi...

O udan havadan udsaydım, onun haradasa yaxında olduğumu hiss etsəydim...

Aramızda heç bir insanın kecə bilmədiyi sədlər var.

8-ci fəsil

PAYIZ KÜLƏYİ

Artıq oktyabr ayıdır. Hərdən meşəni gəzməyə gedirəm.

Hər gün, günaşırı yağışlar yağır. Hündür ağaçqayın, qovaq, şam ağacları artıq yarpağını bada verib. Yer başdan-başa xəzəllə örtülüb. Artıq payızdır... Payız, doğrudan da çox kədərli, qəmli fəsildir. Payız insanların qəlbini qüssə ilə doldurur. Payızın arxasında qış gəlir axı, - qışda heç bir ot cürcərmir, çıçək açmır axı. Eləyse insan payızında nəyə ümidi bağlaşın, nəyə doğru can atsın. Yaranış payızda ona heç bir ümid, şans vermir axı.

Meşənin içində vəhşi səslə viyıldayan külək sanki qəlbimdə əsir. Necə gücsüzdür bu əzəmətli meşə, bu hündür qovaq, şam ağacları bu sərt, amansız payız küləyinin qarşısında. Payız küləyi öz sərt nəfəsi ilə onları yalayıb belədən-belə, elədən-elə çövlən edir, onları lümlüt soyundurur və sonunda da dəli bir qəhqəhə ilə gülür.

Yerlə-yeksan olmuş, xəzan vurmuş sapsarı, quru yarpaqlar necə də acız və mütidirlər. Külək onları qabağına qatıb, gölməçəyə tərəf qovur, artıq suyun səthi belə görünmür. Tək-tək gözə dəyən sərçələr, qarğalar öz ağıllı, qara gözləri ilə insan kimi qüssə və kədərlə baxır, payızın qarşısında aciz olduqlarını hiss etdirirlər.

Götürəndə topa-topa buludlar süzür, bəzən də sol-

muş və sanki soyumuş günəş görünür, zərif-zərif və zəif-zəif gülümşəyir.

Payız... sanki yaranış öz hakimi yektalığını sübut edir. Nəinki insanlara - otlara, çiçəklərə, ağaclarla, bütün yazı, yayı gölməçədə oynasan, məstixumar olmuş ördəklərə də sübut edir. Və nə qədər də amansız, sərt olduğunu hiss etmirmi görən?

Mənə hədsiz zövq verən bu yad şəhəri elə ilk gündəncə mənə sevdirən yamyəşil otlar, lalələr, sevir-semir gulləri yoxdur artıq.

Ah, böyük, gözəl şəhər! Bilsən necə qəmli, düşgün görünürsən, hər şey amansızdır - qarşida amansız, sərt qış durur.

Qarşımızda amansız, sərt reallıq var; mənim onu görməyə heç bir şansım yoxdur. Qəlbimdə göyərən o gözəl lalələr, çobanyastığılar elə avqust ayının axırındaki kimi gözəl idi və elə buradakı kimi artıq payız geldiyi üçün onlar tez bir zamanda amansız küləklərin əli ilə sovuldular.

İndisə... qarşida bumbuz, uzunsürən, sərt qış durur. Bu qışdan sonra həminki lalələr, çobanyastığılar cüce-rib boy atarmı..? Mümkünsüzdür, əzizim...

Həyat çox amansızdır. Xoşbəxtliyə heç bir şans yoxdur. Hər tərəfdən insan əzabla, kədərlə əhatə olunub. Bu əzab, kədər dənizində, hətta insan da özü üçün müxtəlif qadağalar və yenə əzablar qoyub.

...Ah, ey insan, sən ki, daş deyildin, qaya yaranmadısan, bəs bu qədər dərədlərə, əzablara necə dözdün, tabladın axı?

Pəncərənin qarşısında durmuşam. Soyuqdur, havada duman da var, çisənti ara vermir, yer palçıqdır. Adamlar tək-tək harasa tələsir, əyin-başları da, üzləri də solğun bozumtuldur. Qəribədir... onlar nə üçün belə süst, ölgün görünürler? Sanki ürəklərində heç bir hiss, arzu qalmayıb.

Fəsillər insanların əhvali-rühiyyəsinə təsir edir - bu sözsüz belədir. Rus, ingilis, amerikan, türk adlandırılmasına baxmayaraq, insan eləcə insandır bu fəsillərin qarşısında. Və bir də bu sərt, amansız, qəlbə üzüdən payız küləyinin qarşısında aciz, gücsüz bəndələr...

9-cu fəsil

HƏYATIN ASTARI DƏHŞƏTLİDİR

Aradan illər ötüb, Orxan müəllimin görüşünə gelmişəm; saçları ağarıb, gözləri çuxura düşüb, rəngi soluxub, dərisi...

Pərişandır, - sanki nəyinsə dərdindən üzülüb. Çəki-

nə-çəkinə üzümə baxır. Hiss edirəm ki, məndən utanır. Ona yazığım gəlir.

...Sarsılmışam... İllərlə sevdiyim adamı bu surətdə təsəvvür etməzdim, xəyalım məndən icazəsiz o vaxtlarla indikini müqayisə edir, o adamlı bu adamı tutuşdurur. Mən bunumu sevmişdim? Bunun üçünmü yuxusuz gecələr keçirtmişdim, göz yaşları tökmüşdüm?

Özümü pis hiss edirəm.

...Ah, kaş mən Orxan müəllimi bu görkəmdə görməyəydim; o, eləcə illərin arxasında, xəyalımın daha da gözəlləşdirdiyi, bər-bəzək vurdğu görkəmdə qalayıdı. Heç olmasa bir illüziyam olardı.

İndi isə... Sevgi hissələrindən tamam uzaq, öz problemləri olan, xəstə, zəif, üzülmüş vücüd...

...Yox-yox, dilin necə gəlir, ey könül. O yenə də gözəldir, əzəmətlidir. Sadəcə, zaman onunla öz acı oyununu bitirməkdədir.

Həyat elə başdan-başa bu acı oyunlardan, əvəzləmiş lövhələrdən ibarət deyilmi?

Həyat istəsə gül üzü bir dilbəri bir dəqiqədə üfünət yığnağına çevirməzmi?

Ürəyim parça-parça olmuş bir vəziyyətdə Orxan müəllimin yanından qayıdır. Və həyatın çox amansız, sərt olmasını, bizimlə pis oyular oynamasını bir daha hiss edirəm.

Biz hamımız onun oyunlarında uduzuruq, onun əlində acızik. Min illərdi bu oyun davam edir. Və hələ nə qədər davam edəcək, bilinmir. Biz həyatın gözəlliklərini sevir, onları əldə etmək istəyirik, o biri üzdə isə dəhşətlər yatır...

10-cu fəsil

ÖTÜB KEÇİR MƏHƏBBƏT

Nədəndir birdən-birə yay-qış, yaz-payız öz mənasını itirib? Sanki Günəş göydə adiləşib, çıçəklər yerdə. Nədəndir quşların səsi, suların şirəltisi adamı darıxdırı? Ev adamı sixır, çöl-çəmən, meşə adamı sixır? Nədəndir hər şey, sanki bütün kainat məhvərindən çıxıb? Adəm və Həvvə, cənnət və cəhənnəm unudulub. Nə üçün dünyanın və insanın yaranışı, əzəli və sonu belə mənasız olub?

Külək pəncərəmi səsləndirir, yağış damlları damımı döyəcəyir, qəlbim onlara qarşı heç bir əks-səda vermir, nədən?

Sanki göydə Günəş sönüb, ulduzlar öleziyib, yerdə dənizlər dərinliyini, çaylar axarını, şəlalələr coşğunluğunu itirib.

Yaşamaq və ölmək mənasızlaşdır, gələcəyə səsləyən ümidi, arzu, romantika heç bir məna kəsb etmir.

*İstərəm büsbütün unudulum mən,
Tək sənin gözündə məşhur olum mən.*

Mən indi başa düşürəm həyatın mənasızlığını, amansızlığını. Həyat çox amansızdır, çox...

Həyat hər şeyi bizə qram-qram, hissə-hissə verib. Əzabısa bol-bol, qədərsiz verib. Məhəbbət üzümüzə güləndə cəmiyyət qarşımızda amansız qadağalar, sədlər qoyur, qəlbimizi şübhə ilə doldurur. Bu məhəbbəti əldə edəriksə, nələri... nələri itirəcəyimizi söyləyir bizə. Məhəbbətin itirəcəyimiz şeylərdən üstünlüyünü dərk edəndə isə... artıq gec olur. Məhəbbət daha əvvəlki kimi işiq saçır, qəlbimizi əvvəlkitək titrətmir. Əvvəlkitək bir-birimizlə danışanda dil-dodağımız təpimir; əllərimiz əllərimizə doğru, ürəklərimiz ürəklərimizə doğru uçunmur...

Və başa düşürük ki, ötüb keçib məhəbbət, necə ki, bahar al-qırmızı gülləri ilə, yamaşıl çölü-çəməni ilə, tər-təmiz, ətirli havası ilə ötüb keçir. Necə ki, uşaqlıq göylərə ucalan şirin xəyalları ilə, arzuları, möcüzələrə inanan məsumluğu ilə ötüb keçir. Necə ki, gənclik gücü-qüvvəti, sağlamlığı, vüqarı, coşgunluğu ilə ötüb keçir.

Məhəbbət də eləcə ötüb keçir, əzizim...

İndisə... nəyə lazım yanmış ocağın külü ilə oynamaq, nəyə lazım... Aci-acı illər durur qarşida, bomboz çöllər, xəzan vurmuş güller durur qarşida.

Güçüm yoxdur daha, əvvəlki odum, közüm yoxdur daha. Daha çayların axarını, ömrümün baharını geri döndərə bilmərəm, səni əvvəlkitək sevə bilmərəm. Bilmərəm, əzizim...

*Bu taydan o taya keçmək namümkün,
Hayıma yetməyir daha ömür-gün.*

Həyatımız başdan-başa əl çatmayan, ün yetməyən, qayıtmak mümkün olmayan, o taylardan ibarət deyilmi? O taylor bizim üçün amansız ürək ağrısı, qəlb göynərtisi deyilmi?

Qoy o taylorın biri sənin ömründə, biri də mənim ömründə artsın, nə varmış ki...

Nə varmış ki, insan üçün yaralarından qan daman ürəyinə bir zərbə də almağa, nə varmış ki...

Aylar, illər keçəsidirmi, bu yara üz tutub, kədər ötəsidirmi?

Nə bilim...

Xəzan vurmuş, al-qırmızı gülləri solmuş vari-yoxu talanmış bir bağ misalındayam bu saat. Bu bağın viran qalmış künclərində bir yaralı ürək gəzir, qərib, tənha bir yalquzaq kimi ulayır. Bəlkə, elə insan ruhu bir qərib, tənha yalquzaqdır bu dünyada nəyisə gəzir, axtarır və axtara-axtara ürəyinin ağrısından bax, beləcə ulayır...

Nə bilim...

XALIQ AZADI

BAXIM

Gözlərdə intizar, ürəkdə kədər,
Nə deyim, insafsız dünyaya baxım!
Üfüqlər qaranlıq, baxışlar hədər!
Boylanım yollara, haraya baxım,
Üz tutum insafsız dünyaya, baxım!

Tarix uzaqlaşır, nə deyir illər,
Vətəndə vətənsiz keçir fəsillər!
Ay Allah, qayıtsın obalar, ellər.
Od düşsün soyumuş sobaya, baxım!
Üz tutum insafsız dünyaya, baxım!

Gedim Ağkilsəni edim ziyarət,
Məzrə, Cil, Ardanış sevinsin, əlbət!
Silsin göz yaşını Caykəndlə Gölkənd,
Murğuzda sağalan yaraya baxım,
Üz tutum insafsız dünyaya, baxım!

Keçim Göycə Gölü, budur - Rəhimkənd!
Aşıq var, Kəvərdən söyləsin bir bənd!
Açsın süfrəsini Dəlikdaş, Gölkənd,
Qızılvəng göyündə səmaya baxım,
Üz tutum insafsız dünyaya, baxım!

Təbrizim ümidlə gözləyir hələ,
Dərbəndə üz tutum hansı xəbərlə?
İntizar içində qalib kədərlə,
Murovun dediyi laylaya baxım,
Üz tutum insafsız dünyaya, baxım!

Tarixə verəcək kim hesabatın -
Bir elə obanın, elin-elatin?
O QOÇ Koroğlunun, Dəli Qıratın
İzini saldığı qayaya baxım,
Üz tutum insafsız dünyaya, baxım!

SİRLİ DÜNYA

Varmı anlayanı sırlı dünyanın,
Gülüşdür bir yanı, qəmdir bir yanı.
Qaranlıq otaqdı iki qapılı,
Kədərdi bir yanı, dəmdi bir yanı.

Bir yanı dərədi, bir yanı uca,
Bir yanı cavandı, bir yanı qoca.
Bir yanı sevincdə naz qalır uça,
Gözlərdə görünən nəmdi bir yanı.

Bir yanı zinətdi çiçəkli yaza,
Bir yanı baharsız düşür payiza.
Bir yanı qudurur hürür ulduza,
Yazılan qismətdən kəmdi bir yanı.

Bir yanı gizlindi, torlar toxuyur,
Bir yanı odlarda yanır, soyuyur.
Bir yanı sabaha meydan oxuyur,
Kədərli sükutdu, bəmdi bir yanı!

Xalıq, dünya dərdin salma ürəyə,
Fələk daşürəkdi, gəlməz gərəyə.
Bir yanı möhtacdı quru çörəyə
Var-dövlət üstündə cəmdi bir yanı.

QALMAYIB

Saz götürüb səs-küy salan çoxalıb,
Zilə gedib, "Səngi" çalan qalmayıb.
Sədəflə saz sankı, düşüb zindana,
"Ustad" sözü olub yalan, qalmayıb.

Qurbanini Pərisinə yetirən,
Xan Nigarı Çənlibelə gətirən,
"Dilqəmi"ni göz yaşıyla bitirən,
Sevən könlü oda salan qalmayıb.

İki aşiq deyişəndə baş-başa,
El yığılib eyləyərdi tamaşa.
Qoç Koroğlu qol qoyduğu savaşa,
Sorğu edən, xəbər alan qalmayıb.

Ustad aşiq üz tutanda dastana,
Dərin sükut yayılardı hər yana.
Lələ, Kərəm düşən vaxtı borana,
Köks ötürüb dərdə dalan qalmayıb.

Məclislərdə sanki, dünya sökülür,
Boş səs-küydən baş-beyinlər tökülr!
Xalıq deyər, bize dağlar çəkilir,
Adətimiz olub talan, qalmayıb!

YARADAN NƏFSİMİ EDƏYDİ QISA

Yaradan nəfsimi edəydi qısa,
Az payı çox sayıb, doya biləydim!
Görəydi gözlərim yalnız yaxşını,
Ziyanı xeyrənən yuya biləydim.

Olaydı cibimdə Fələyin möhrü,
Edəydim bərqərar firavan dövrü.
Hamıya bəxş edib uzun ömürü,
İlləri yüzədək saya biləydim.

Sevən ürəklərə düşəndə haray,
Hamıya qismətdən ayıraydım pay.
Sevəni-sevənə eyliyəydim tay,
Gözlərdə sevinci duya biləydim...

Ağlayan gözlərdən siləydim yaşı,
Qaralda biləydim ağaran başı.
Soyuq ürəklərdə yox edib qışı,
Yerinə məhəbbət qoya biləydim.

Xalıq, xoş arzular gəlməyir saya,
Böyük Yaradanım yetişsin haya!
Anamız torpağa - bütün dünyaya,
Sevincnidaları yaya biləydim.

QARA DON GEYİNİB

Qara don geyinib yazı, baharı,
Dərdlərdən əyilib başı dağların.
Saxlayır yasını sahibsiz yurdun,
Ağlayır qayası, daşı dağlain.

Niyə qismət olub bu qara yazı,
Çevrilib qaçqına oğulu-qızı.
Neçə illərdir ki, görürük, azi,
Qurumur gözünün yaşı dağların.

Çıxa intizardan dərəsi-düzü,
Eşidə bir kəlmə "Qayıtdıq!" - sözü.
Yollara baxmaqdan yorulub gözü,
Qalıbdı Allaha işi dağların!

Xalıqın arzusu - o günlər gəlsin,
Qayıtsın obalar - ürəklər gülsün!
Çoban tütəyinin məkanı olsun,
Ətəyi, zirvəsi, döşü dağların.

DAĞLAROĞLU

Hicran güc gələndə götür qələmi,
Gözəl qoşmalardan yaz, dağlaroğlu!
Qəmli ürəyimə sevinc gətirən,
Misralar yan-yana düz, dağlaroğlu!

Şeir de, Şəmşirə biz olaq qonaq,
Üz tutaq Göycəyə, bir gecə qalaq.
Lələnin, Kərəmin yoldaşı olaq,
Axtaraq boranda iz, dağlaroğlu!

Şeir de - oxuyum, qayıdım geri,
Gedim, salamlayım keçən illəri!
Yetirim, şeirindən alıb hünəri,
Bu həsrət könlümə yaz, dağlaroğlu!

Həyatın yolları sirli bir quyu,
Kim bilər qabaqda gözləyən payı.
Bilmərik fələyin saylığı sayı,
Nə qədər saysaq da, biz, dağlaroğlu!

Nədəndi, bu fələk bizə kəm baxıb,
Odlarda əlacsız yandırıb, yaxıb?
Xalıqnən bircə yol Murova çıxıb,
Dumanda-çisgində az, dağlaroğlu!

BAX

Qəmli tarix, bir geri dön,
Sızıldayan yarama bax!
Həsrət adlı qəm yarası,
Vurulmayıb harama, bax?

Köksüm oldu talan-talan,
Göz yaşımdı mənə qalan!
Uzaq düşən, tapdalanan,
Nalə çəkən goruma bax!

Aman Tarix, aç gözümüzü,
Qoy, axtarım öz-özümüzü.
Tapmağa itən izimi,
Dünənimə - gerimə bax!

Harayımı anan, duyan,
Axan qanı qeyrət sayan,
Bu günümədə çatışmayan,
İsrəfilə, Kərəmə bax!

Ana Tarix! Susma, danış!
Xalıqlə bir odlan, alış!
Oyat bizi! Oyat, çalış,
Xeyirimə - şərimə bax!

DAĞLARA

Arxa çevirdik dağlara,
Yaman bizdən küsüb dağlar.
Tapdaq olub yağıllara,
Məyus olub, susub dağlar.

Nə xəbər var, nədə soraq,
Dodaq dildən düşüb qıraq!
Yollar yaman olub uzaq,
Ümidini üzüb, dağlar!

Xalıq, bir bax bu haraya,
Hanı çarə bu yaraya.
Olub düçər ahu-vaya,
Zülümlərə dözbü dağlar!

MƏNI

Ahu gözlü, insafa gəl,
Salma dərdə belə məni!
Ay üzündən sil kədəri,
Öldür gülə-gülə məni!

O gözlərdə nədəndi qəm?
Etmə mənə belə sitəm.
Göz yaşını edib həmdəm,
Atma coşqun selə məni!

Fələk vurub mənə yara,
Ayrılığa yoxdu çara,
Sənsiz günüm olub qara,
Həsrət çəkib zilə məni!

Dönsün geri bizim günlər,
Yad olunsun birər-birər.
Qoy qaytarsın xatirələr,
Vüsəl adlı ilə məni!

Qoy eşidim xoş səsini,
Eşqin odlu nəgməsini!
Söylə "Xalıq" kəlməsini!
Gətir şirin dili məni!

OLUR

Ömür bir güzgündür, əməllər əyan,
Oturub sağ-solda yazanı olur.
Mömin üz çevirir haqqın yoluna,
Edir ibadətin, azanı olur.

Var-dövlət dəlalət olsa da kefə,
Görmüşəm əlacsız varlı min dəfə!
Kasib da, varlı da düşür hədəfə,
Yolunda qaynayan qazanı olur!

Ürəkdə xoş niyyət olsa dilənçi,
Yaradan gözündə odur birinci.
Gözü götürməyən özgə sevinci,
Yollara tikanlar düzəni olur!

Ürəkdə paxıllıq kimə neyləyib -
Özcə sahibini qovub, teyləyib!
Boz, yavan çörəyə "Şükür!" - söyləyib,
Səadət gölündə üzəni olur!

Kiməsə "al" deyib Hökmüdar Ağa,
Kiminsə qismətin tuş edib yoxa!
Xalıqtək baxmayan aza, ya çoxa,
Ədalət yolunu gəzəni olur!

MÜƏLLİMİM

Şirin xatirəli qəmli könlümdə,
Odlanır əbədi köz, müəllimim.
Təşvişlər içində dönüb arxaya,
Axtarır nəyisə göz, müəllimim!

Ağaran saçlarım nə deyir bu gün,
Ömürü qocaldan Fələkdən küskün.
Üfüqlər dumanda - görünmür bütün!
Cəhd edib gəzirəm iz, müəllimim!

Bəxtimin sevinci olsa da çoxlu,
Ömür karvanına uduzur haxlı!
Bir ilim elə bil bir günə bağlı,
Eyləyir yamanca naz, müəllimim!

Həyatın payızı verəydi ara,
Karvan yol edəydi üzü bahara.
Gedəydi Xalıqin könlündən yara,
Yenə qayıdaydı yaz, müəllimim!

P.S:

Həyatı dərsimi almışam sizdən,
Tapmışam yolumu şeirdən, sözdən.
Sizləri - dünyamı unutmaram mən,
Keçsə də aradan yüz, müəllimim!

Olubsa nə vaxtsa düzlük, ədalət,
Əziz müəllimlər buna dəlalət!
Allahdan görüşə istəyib möhlət,
Deyirəm özümə - döz, müəllimim!

Həkk olub ürəyə o şirinkeçən,
O gözəl zəmanə sizlər ilə tən.
Baş əyib, qarşında söyləyirəm mən,
Ehtiram məkanlı söz, müəllimim!

NİZAMI CƏFƏROV

ELM ADAMININ AXTARIŞLARI

Egər elm, siyaset, dövlət xadimi, yaxud iş adamı, xüsusilə öz sahəsində yüksək uğurlar qazanaraq cəmiyyətdə tanınmış şəxs əlinə qələm alıb şeir yazmağa mənəvi ehtiyac duyursa, bu, müəllifin müvafiq sahədəki bütün şöhrətinə baxmayaraq, ilk növbədə, geniş ictimai məzmun daşımayan subyektiv hadisədir.

Və ona görə də ədəbi tənqid belə yaradıcılığa, deməzdim ki, ciddi yanaşmır, sadəcə olaraq, peşəkar poeziya səviyyəsini, yaxud keyfiyyətini "həvəskar"dan tələb etməməklə ona, bir növ, güzəştə gedir. Ancaq bu güzəstin də öz fenomenologiyası var: "həvəskar"ın poetik yaradıcılıq təşəbbüsündə poeziya "peşəkar" fəaliyyət hüdudlarını hər hansı halda genişləndirməklə insan təbiətinin, ruhunun özünüfadəsində həmin "peşəkar" miqyasının heç də tamamilə həllədici olmadığını göstərir.

Hafiz Əlimərdanlı görkəmli kimyaçı, kimya elmləri doktoru, professor, AMEA-nın müxbir üzvüdür. Həmkarları, xüsusilə akademik Vaqif Abbasov onun elmi araşdırımalarının əhəmiyyətindən, alim nüfuzundan ehtiramlı bəhs edir. Onu da vurğulayırlar ki, Hafiz Əlimərdanlı bədii yaradıcılığa gənc yaşlarından başlasa da, müxtəlif janrlardakı şeirlərini yalnız son illərdə üzə çıxarıır. Artıq iki kitabını

nəşr etdirmişdir. Və akademik Vaqif Abbasov "Kimyaçı alim - lirik şair" məqaləsində Hafiz Əlimərdanlı yalnız görkəmli alim yox, həm də istedadlı şair kimi qiymətləndirir.

Şairin "Azərbaycanım mənim" kitabına yazdığı ön sözə isə Oqtay Sarıcalı göstərir ki, "Hafiz müəllim görkəmli alim olmasayı, yəqin ki, görkəmli şair olardı".

Azərbaycanın qədim mədəniyyət mərkəzlərin-dən olan Lahic qəsəbəsində dünyaya gəlmiş Hafiz Əlimərdanlı yetmiş yaşını başa vurub səksənə doğru gedir. Və bu yaşında yalnız gənclik şeirlərini üzə çıxarmaqla kifayətlənməyib, eyni zamanda, yeni şeirlər yazıb nəşr etdirirsə, bu, təsadüfi deyil... "Azərbaycanım mənim" kitabı poetik yaradıcılığının istər ideya-məzmun, istərsə də bədii forma axtarışlarına görə imkan verir ki, Hafiz Əlimərdanlıya heç bir tərəddüdsüz şair deyək.

Əlbəttə, hər bir azərbaycanının, xüsusilə hər bir Azərbaycan ziyalısının Azərbaycanla qürur duyması yalnız mənəvi deyil, həm də intellektual ehtiyac; yalnız ehtiyac yox, həm də elə bir tarixi məsuliyyətdir ki, yüzillər keçsə də, xüsusilə ziyalının tərcüməyi-halında qalaraq nəsil-nəsil ötürülür. Və "Azərbaycanım mənim" kitabı göstərir ki, Hafiz Əlimərdanlı ruhu, düşüncə tərzi, ümumən təbiəti etibarilə vətənpərvər ziyalıdır. Və ona görə də cəsarətlə deyir ki, "Yazılmışdır neçə əsər, neçə das-tan Tarixindən, Azərbaycan, Azərbaycan!.. Ürə-

yimdə, sözümdəsən, Azərbaycan! Demək, mənim özümdəsən, Azərbaycan!.. Getsəm hara, mənimləsən, Azərbaycan, Nəğmə dolu qəlbimdəsən, Azərbaycan!"

Şair-ziyalı Azərbaycanın müstəqilliyini, bu müstəqilliyyin get-gedə daha da möhkəmlənməsini, ölkənin əzmlə addımladığı demokratik inkişaf yolunu tərənnüm etdiyi kimi, müstəqilliyimizi, inkişafımızı gözü götürmeyənləri də hiddətlə qınayır... Dünyaya gəldiyi diyarın - Lahicin qeyri-adi gözəlliyindən, eşq-məhəbbət hisslərinin müqəddəsliyindən, dostluğa sədaqətdən, elmin qüdrətindən ya zanda da Hafiz Əlimərdanlı həmişə səmimidir. Və bu səmimiyyət onun şeirlərində hərdən bir özünü göstərən poetexnoloji kəm-kəsirin də üstündən keçməyə imkan verir.

Son zamanlar qəzələ daha çox meyl etməsinə gəldikdə isə, düşünmək olar ki, bu, hər bir qələm adamının yaradıcılıq sırrıdır... Ancaq bir məsələ tamamilə aydınlaşdır ki, şairin həmin janrla bağlı öz üslüb təsəvvürü var:

*Qəzəl desəm, anam deyən dildə gərək,
Qəzəl yazım qəlbdən gələn sözlə gərək.*

*Söz tapmasam bir azacıq düşünərəm,
Başqa dildən söz yazılışın, niyə gərək.
...Qəzəl ruhu oxşayanda gəzəl olur,
Gəzəl görsəm, ürək qəzəl deyə gərək.*

*...Səndən qabaq çox ustadlar qəzəl yazmış,
Növbə, Hafız, çatıb sənə, elə gərək.*

Hafiz Əlimərdanlı qəzəldə ictimai-siyasi mövzulara xüsusi meydan verir:

*Gələn bir kəlmədir qəlbdən, sevda ilə dolu candan,
Haqq yolunda çarpışan vətənimdir Azərbaycan.*

*...Odur məskən gələcəkdə övladımın övladına,
Həm həyatda mənə arxa, yaşadığım geniş məkan.*

*... Lazımdırsa, çağır indi, oğulları, haydi gəlin,
Dayanaram ön sıradə, bir dəfəlik versən fərman*

*... Hafız, darixma ki, Tanrı, əzəl gündən rəva bilib,
Arxayı ol, vətən durar, dəyişsə də əgər dövran.*

Məlumdur ki, qəzəl duyğusallıq, hisslerin aşiqanəliyini tələb edir, burada ictimai-siyasi mətləblərdən bəhs eləmək çətindir, ancaq şair istedadını əsirgəmir:

*Səndən aldım duz-çörəyi, namərd ollam onu dansam,
Sənsən mənim ilk sevgilim, vuran qəlbim, Azərbaycan.*

*...Bu torpaqda ilham aldı neçə şair, neçə alim,
Nəsillərə körpü saldı ana dilim, Azərbaycan.*

və Bakıdan danışmaq da elə Azərbaycandan danışmaq deməkdir:

*Bakı nə əcəb ki, mənim qismətim oldu,
Ey dad, necə gəzəl şəhər sərvətim oldu.*

*Heç bilmədim həyatımda kim kimi tapdı,
Hər ötən sənli günüm böyük şöhrətim oldu.*

*...Fəxr et Hafız, doğma Bakı dünyanın gözüdür,
Azərbaycan mənim məsud dövlətim oldu.*

Hafiz Əlimərdanlı hər bir həqiqi Azərbaycan ziyanlığı, alim-intellektualı kimi ana dili - Azərbaycan dili ilə fəxarət duyur:

*Dilim şirin, dilim şəkər, nəzmi qanan olan yerdə,
Dilim qayda, dilim qanun, alim insan olan yerdə.*

*Layla deyib anam mənə, ürəyindən gələn sözlə,
Böyümüşəm öz dilimdə nağıl, dastan olan yerdə.*

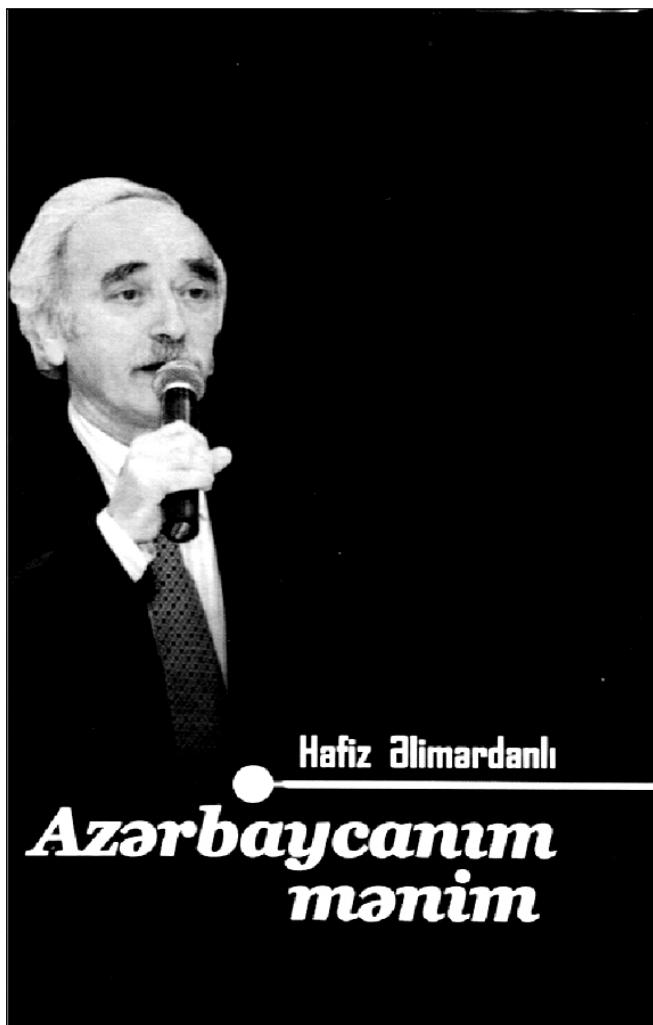
*...Hafız, sözün söylə əgər, başa düşüb qanan olsa,
Məsləhətdir susmaq yənə, qanmaz, nadan olan yerdə.*

*Əlbəttə, o yerdə ki qəzəl var, orada eşq-məhəbbət var:
Söylə bir nədəndir tutuluş çöhrən, anlamadım mən,
İnciyib üzünü döndərdin məndən, anlamadım mən.*

*Sevənlər arası söz-söhbət olar, söyləyir hamı,
Məqsədin incitmək olmuşdur qəsdən, anlamadım mən.*

*...Leyli də, Məcnun da bilirsən, Hafız, əfsanə olub,
Bu eşqdən, sevgidən danışır Vətən, anlamadım mən.*

Şair son beytdə "keçmişlər"ə zərif bir tənə ilə eyham vurur ki, onun eşqi olan yerdə gərək Leyli-

Məcnun əfsanəsi yada düşməsin... Vaxtilə Füzuli yazdı ki, "Məndə Məcnundan füzün aşiqlik istedadı var, Aşıqi- sadıq mənəm, Məcnunun ancaq adı var"... Və əlavə edirdi: "Sürdü Məcnun dövranın, indi mənəm rüsvayı- eşq, Doğru derlər hər zaman bir aşiqin dövranıdır"... Təbii ki, qəzəl yazarın hər kəs aşiqdir, dövran onun dövranıdır...

*Qədrini mən bilirəm, o zülfünü yan darasan,
Baxışından, ahu-ceyran kimisən, bəsimdir.*

*Səni görəndən Məcnuni-divanə deyiləm,
Könlümün həm sevinci, həm qəmisən, bəsimdir.*

*... Ol şuxla Hafiz, qəm-kədərə şərik olasan,
Desinlər, xoş əziyyətlər çəkmisən, bəsimdir.*

Aşıqin heyranı olduğu gözəllər nə mücərrəddir, nə də çox uzaqdadır. Və "Bakı gözəlləri" müəllifi ni bu baxımdan da vətənpərvər hesab eləmək olar...

*Aşikar var Bakıda nazlı dilbər gör nə qədər,
Görəndə qalmayırla heç candan əsər, gör nə qədər.*

*...Zülfünü sübh tökübdür yenə də sinəsinə,
Gördüyüüm o tablodan canlı əsər, gör nə qədər.*

*...Bakinin küləyi tək, fikrini tez dəyişər,
Dediyi, həm əməli başqa təhər, gör nə qədər.*

*Xəzərin dalğaları oxşayıbdır çöhrəsini,
Özü əsmər, işlətməz müşkü-ənbər, gör nə qədər.*

*Axır ki, Hafiz, Bakının vəfali dilbərinin
Vəslinə söz deməyə etdin hünər, gör nə qədər.*

Heç şübhəsiz, poeziyada ənənəvi janrların "dil"i ilə həsb-i-hal etmək zahirən adama asan gəlir, ancaq mahiyyətə varanda görürsən ki, bunun da öz çətinliyi var. Ənənəvi və ya klassik janra müraciət tələb edir ki, mövcud poetexnoloji imkanlar sadəcə təkrarlanmasın, həm də yeni əhval-ruhiyyə ifadə etsin, yeni söz deyilsin. Hafiz Əlimərdanlının qəzəlləri üçün səciyyəvi əlamətdir ki, müəllif ümumən, "köhnə" janrı öz düşüncələrinin, ovqatının "dil"ində danişdırı bilir.

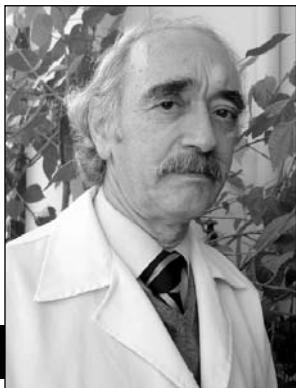
Və şair qəzəllə kifayətlənmir, hərdən rübai dünəyasına da baş vurur... Və hərdən bir ortaya bədii incilər də çıxarır:

*Dostu cavanlıqda bir-bir qazandım,
Ahıl yaşlarımda itirdim, yandım.
İndi bir dost qalar mənimlə yalnız,
Təkcə xatirəmi son dostum sandım.*

*Bir çıraq yandırdın, desəm, ay mələk,
Yaratmaq eşqimə eylədin kömək.
Yüz mələk yiğülsa yarada bilməz,
Yüzdən birisini yaratsa ürək.*

və Hafiz Əlimərdanlının bu sözü də şair-mütəfəkkir sözüdür ki, deyir:

*Ah, nə böyük əziyyət,
Cismim bu dünyada illərlə qalsa.
Ah nə böyük səadət,
İsmim bu dünyada dillərdə qalsa.
"525-ci qəzet", N181(5159),
17 oktyabr 2018-ci il*

HAFİZ ƏLİMƏRDANLI

DÜNYA MƏHVƏRİNDƏ HƏRLƏNİR HƏR GÜN

Dünya məhvərində hər gün hərlənər,
Sanki dəyişməyir dağlar, dərələr.
Bəs niyə, gündüzlər yamyaşıl düzə,
Hər gecə qaranlıq, zülmət ələnər?

Dünya məhvərində hər gün hərlənər,
Dünən düz sayılan sabah tərs döñər.
Biliklər dəyişər, həyat dəyişər,
Doğru deyiləni şübhə bürüyər.

Dünya məhvərində hər gün hərlənər,
Həqiqət axtarır, çosub daşanlar,
Düzlükdən dəm vurub, hay-küy salanlar,
Vəzifə alan tək haqqı unudar.

Dünya məhvərində hər gün hərlənər,
Yalançı alimlər həyatdan deyər.
Məntiqsiz insanlar məntiq söyləyər,
Zamanı beləcə verərlər hədər.

Dünya məhvərində hər gün hərlənər,
Həyatda səhv edən həyatı söyər.
Təqsiri özü yox, dünyada görər,
Bəs nədən vicdanı bu zaman sönər?

Dünya məhvərində hər gün hərlənər,
Dünyanın gedisi Allaha yardımır.
Tam olan insançın nə fərqi vardır?
Çalışır iz salsın, bir yadigardır.

18.07.2017-10.08.2017

İLK BAHAR

Yetmişimdən sonra gələn ilk bahar,
Salam olsun, qədəmlərin mübarək,
Yenə çəmənlərdə axşın saf sular,
Məni qarşısın əlvan gül-ciçək.

Demə ki, gəl dincəl, qocasan daha,
Ən gözəl şeirimi yazmadım hələ,
Çıxmadım meşəyə, qalxmadım dağa,
Doyunca ətrini duymadım hələ.

Çatdığını zirvədən uca zirvələr,
Qarşıma yenidən məqsədlər qoyar.
Həyatda onlara çatana qədər,
Yaşımı yadına salmadım hələ.

Qoy, yarım söyləsin keçsə də illər,
Qəlbimdən sevginin alovu gələr,
Qoy, dostlar söyləsin onlar da bilər,
Özümə qapanıb qalmadım hələ.

Bilmirəm ömürdən nə qədər gedib,
Arzumun neçəsi yerinə yetib,
Gələn günlərimə meylimli edib,
Şeirlər yazmaqdən doymadım hələ.

14-15.02.2018

BULUDLAR

Yenə bahar çağı göydə buludlar,
Toplaşar, cürbəcür şəkillər alar,
Gah tökər yağışı, gah da ki, baxar,
Keçən günlərimi mənə xatırlar.

Xatırlar səninlə ötən günləri,
Xatırlar keçsə də gör neçə illər,
Xatırlar görüşdə açan gülləri,
Söylə, yadına heç onlar düşər?

Baxardıq səmada keçən buluddan,
Neçəsi qaranquş, neçəsi qartal,
Neçəsi göyərçin, çıxmamış yaddan,
Sevinib gülərdik, bir yadına sal.

Səmadada buludlar gözəl görünər,
Qızarar yanağı üfüqdə hərdən,
Qəlbimiz fərhdən birgə döyüñər,
Döyüñər ayrılıq nədir bilmədən.

Görəndə buludlar bizi sevinər,
Hər dəfə hədiyyəm gül-çiçək olar,
Bəzən də sırlı bir aləmə dönər,
Gah bəyaz, gah da ki, qara buludlar,
Çatdırıdız Hafizi yara buludlar.

17.02.2018

ABŞERON

Gəl gəzək elbəel Azərbaycanı,
Hər eldə bir cənnət, əfsanələr var.
Hər yerin öz sözü, nağıł, dastanı,
Ürəyi oxşayar, qəlbə yol tapar.

Abşeron bağları cənnət məkandır,
Səttarin ruhu da burda dolanır.
Toğrulun rəsmindən sanki oyanır,
Bir baxan hər dəfə onu xatırlar.

Bu yerdə yüksələr muğam sədasi,
Vahidin qəzəli, oxşar hər kəsi.
Dinləyən zövq alar, saxlar nəfəsi,
Axşam meh əsəndə çox məmənun qalar.

Xəzərin havası ürəyə dərman,
Məşhurdur adıyla Bilgəh, Mərdəkan.
Gözəl bağlarıyla Türkən, Nardaran,
Görənin qəlbində dərin iz qoyar.

Ruh alıb burada neçə sənətkar,
Tofiq bəstələyib lirik mahnilər.
Simfonik musiqi hərdən ucalar,
Qaranın əsəri başda dayanar.

Bəllidir bu yerin ilkin şöhrəti,
Yeraltı, yerüstü boldur sərvəti.
Bağları sayılır vari-dövləti,
Bir dəfə dincələn gör nələr yazar.

Bağlarda yetişər hər cürə nemət,
Şanısı, önciri aləmdə şöhrət.
Badamı, püstəsi ayrıca söhbət,
Tarixdən zəfəran, zeytun yadigar.

Abşeron vətənin bir guşəsidir,
Qalalar tarixin nişanəsidir.
Sevimli Bakı da burda yerləşir,
Şöhrəti dünyaya burdan yayılır.

12-18.01.2018

ŞƏHİDLƏR

Bir oğul istərəm ayaq üstündə,
Dayanıb düşmənin gözünə baxsın.
Bir oğul istərəm yalın əliylə,
Düşmənin silahın başına çaxsın.

Şəhid xiyabarı ağlama deyər,
Bir şəhid yerinə min qazi gölsin.
Düşmənin silahı susmasa əgər,
Qəlbinin oduyla qoy onu yaxsın.

Tarixdən babalar bizləri səslər,
Oğullar döyüşə sel kimi axısın.
Bir gün azad nəfəs min əsrə dəyər,
Azadlıq rəmzini döşünə taxsın.

Azadlıq yolunda şəhidlər olar,
Vətən çağıranda oğullar qalxsın.
Oğullar gələndə "Cəngi" çalınar,
Irəli Mübariz, Fariztək çıxsın,
Düşmən üzərində şimşəklər çaxsın.

24.01.2018

BİR ŞƏHİD MƏZARI

Bir şəhid məzarı tənha ucalır,
Gül-çiçək onunla həmdəm olubdur,
Bir şəhid bayraqdar burada yatır,
Xalqına dəyanət, vətənə qürur.

Gördüyün bu dağlar dağılıb gedər,
Çayların, göllərin suyu çəkilər,
Dayanar tək məzar keçərsə illər,
Ruhudur şəhidin, keşikdə durur.

Şəhidlər qəlbərdə daim yaşayır,
Düşməni indi də lərzəyə salır,
Oğullar bir daha nümunə alır,
Nəbzidir, bax necə qürurla vurur.

Oğuldur, torpağı eyləyən Vətən,
Oğulsuz torpağa deyilməz Vətən,
Bəs kimdir torpağın sahibi görən,
Şəhidin məzarı, bir cavab budur,
Oğullar şəhidlə azadlıq qurur.

04-07.03.2018

AYRILIQ

Bilirsən, sevgilim, bir zaman gəlir ayrılıq,
Şirinlə Fərhaddan gətirir fikir ayrılıq.

Zülfünü gizlincə tökəndə soruş şanədən,
Şanəsiz düzəltmək müşküldür, deyir ayrılıq.

Keçirdim o qara zülfünlə gör neçə illər,
Hər ili bir günə bərabər edir ayrılıq.

Demirəm, o günlər qalmışdır mənə yadigar,
Soruşma, sevgilim, məndən sən, nədir ayrılıq.

Söylərəm qəlbimdə, həmişə səninləyəm mən,
İncimə, qayıtmaz bir yola salır ayrılıq.

Olmazmı səninlə can deyib, can eşidək biz,
Eyləsə, əlbəttə, ömrümə səbir ayrılıq.

Hafız, sən xoşbəxtsən, qədəmin qoysan bu yola,
Sevənlər qəlbində qalırsan, bilir ayrılıq.

08.04.2018

ANLAMADIM MƏN

Söylə bir nədəndir tutuldu çöhrən, anlamadım mən,
İnciyib üzünü döndərdin məndən, anlamadım mən.

Sevənlər arası söz-söhbət olar, söyləyir hamı,
Məqsədin incitmək olmuşdur qəsdən, anlamadım mən.

Unutdun əhdini peymanı, ey gül, çarəmiz nədir,
Artırdın qəlbimdə əzabı nədən, anlamadım mən.

Bu yolda yorulmaq bilmirsən, söylə cəlladsan, nəsən,
Yoruldu bu könlüm, yoruldu səndən, anlamadım mən.

Bir canım varımdır istərsən qurban eylərəm,
Nə lazıim imtahan edirsin hərdən, anlamadım mən.

Rəqib də anlayıb qəlbində artıq mənimləsən sən,
Dəyişmir niyyətin çalışsan hökmən, anlamadım mən.

Leyli də, Məcnun da bilirsən, Hafız, əfsanə olub,
Bu eşqdən, sevgidən danışır Vətən, anlamadım mən.

19.04.2018

YADIMA DÜŞDÜN

Nədəndir gözəllər belə naz edər, yadına düşdün,
Təbiət yaradıb, gələnlər gedər, yadına düşdün.

Gözəllər içində sınasam neçə pəricahani,
Bənzətsəm çıçəyə küsüb inciyər, yadına düşdün.

Çəkdim imtahana o gülüzər dilbərləri qəsdən,
Sandılar cəfəni özünə hünər, yadına düşdün.

Seçdiyim sən oldun, ey zülfü qara, gözləri xumar,
İçərdim şərbət tək versən də zəhər, yadına düşdün.

Yalvarıb, yaxarıb, getmə söylədim, aşiqinəm mən,
O andan ürəyim səni səsləyər, yadına düşdün.

Şam təki yananda döndüm pərvanə oldum,
Şamı ki, söndürdün gəldi qəm-kədər, yadına düşdün.

Hafız, gizlətmə, bir gözəl dilbərin aşığı oldun,
Bütün dost-tanışlar tutmuşdur xəbər, yadına düşdün.

19.04.2018

QƏLBİM SƏNİ YENƏ İSTƏR

A dilbərim, keçər illər qəlbim səni düzü istər,
Sən Bakının gözəlisən, qoşa xallar üzü istər.

Yadına sal, əhdi-peyman etdiyimiz o günlərdə,
Könlüm yenə eşitməyə, dilin deyən sözü istər.

Töküb zülfün yenə üzə, nə söyləsəm danışmırısan,
Mən arifəm, dil susarsa, baxmaq üçün gözü istər.

Bir söz gəlir ürəyimdən, tən gəlməsə sözün mənə,
Leyli təkin qəlbin sussa, Məcnun könlüm düzü istər.

Adətidir pərvanənin yanar, şama dövran edər,
Şəm olmasa, könlüm mənim heç olmasa közü istər.

İncitmə gəl, sən özünü, məndən uzaq gəzmək ilə,
O könül ki, səndə vardır birləşməyə özü istər.

Hafizəm mən, qəlbim geniş, dostlarımdan bunu soruş,
Açsam əgər ürəyimi eşitməyə yüzü istər.

21-22.05.2018

SƏCDƏ ETDİM TORPAĞINA

Bu torpağın səbri böyük,
Neçə nəsil gəlib-gedib,
Kimi ona ağır bir yük,
Kimi onu gəzib gedib.

Dözüb torpaq hər birinə,
Gətirməyib heç dilinə,
Kimdir əziz, kim silinə,
Kimlər onu əzib gedib.

Torpaq sevər gül-çiçəyi,
Olsa meşə, dağ ətəyi,
Əsən zaman yaz küləyi,
Qış zilləti bezib gedib.

Neçə şair, neçə rəssam,
Yaradıbdır səhər, axşam,
Onun haqda neçə kəlam,
Şərəfinə yazıb gedib.

Göy çəmənlər, qarlı dağlar,
Torpaq üstə bəzək olar,
Gələn gedər, nəyi qalar?
Deyilməsin azıb gedib.

Çox fatehlər fəth eləyib,
Torpaqları zəbt eləyib,
Gen-boluna hökm eləyib,
Axır yenə yazıq gedib.

Vətənimin torpağında,
Neçə dahi sağlığında,
Tarixlərin sorağında,
Bu dünyaya baxıb gedib.

Sadalamaq istəmirəm,
Bir dastanı gərək deyəm,
Torpağıma səcdə edəm,
Babalarım qoyub gedib.

26.01.2018

MƏNDƏN BAŞLAYIR VƏTƏN

Kişi qanındaki qeyret selindən

Səndən başlanır Vətən,

Məndən başlanır Vətən.

Xəlil Rza Ulutürk

Vətənin sərhədi başlayır məndən,
Eşqiyələ qəlbimə salmışdır məskən.

Bu eşqdir hər yana şölələr saçır,
Bu eşqdir dünyaya yolları açır.

Vətənin şöhrəti başlayır məndən,
Əməlim Vətəni eyləyir gülşən.

Zəhmətim Vətənə gətirər ad-san,
Zəhmətlə Vətəni yüksəldir insan.

Vətənin qüdrəti məndən başlayır,
Düşmənin canına vəlvələ salır.

Bu torpaq düşmənə məzardır, məzar,
Qüdrətli babalar vermişdir qərar.

Vətənin sərvəti məndən başlayır,
Bu sərvət ən əvvəl oğuldur, qızdır.

Oğullar Vətəni gülüstan edər,
Millətlər bu yerin seyrinə gələr.

Vətənin cənnəti dağlar, dərələr,
Hər yamac, hər zirvə öz sözün deyər.

Tarixdən bəllidir alim, şairi,
Saymaqla qurtarmaz, dahi hər biri.

Demirəm Nizami, demirəm Sabir,
Dindirsən hər oğul min dastan bilir.

Qarani, Fikrəti tanır hamı,
Dahi Üzeyirə bərabər hanı?

Hər dahi qəlbimə qığılçım verir,
Səsimdə onların nəfəsi gəlir.

Min tərif söyləsəm, mindən birini,
Ey Vətən, demədim, yormadım səni.

10.03.2018

İNSAN KAMİLLİYƏ ÇATARMI?

Sən ey haqq yolunda çalışan alim,
Söylə axtardığın məkanda varmı?
Bax, gül-çiçəkdir görünən aləm,
Amma...

Gül açan kollarda tikan da varmı?

Həqiqət nisbidir, varlıq həqiqət,
Yeganə həqiqət daim hərəkət,
Bu gün halal olan min bir bərəkət,
Sabah xaçə dönüb taran olarmı?

Deyən olar...
Həqiqət axtarma, bir qədər dayan,
Ömrünü sərf etmə, gələr ki, zaman,
Tapdığın hər yeni edər peşiman,
Xəstə ürəyinə çarə qılarmı?

Cavabım var...
Haqq sonsuz bir ümman, budur həqiqət,
Tapdığım hər yeni verər cəsarət,

Bir anın sevinci, nə var, nə dövlət,
O anda görünmür başqa bir səhbət,
Bu yolda dayansa alim, nəhayət,
Bir gün kamilliyə insan çatarmı?

10.03.2017

AXIRI AFƏT GƏLDİ

Nə gözəl oldu bu gün, axırı o afət gəldi,
Naümid qəlbim sevindi, təbrikə millət gəldi.

Rəqibin bağırı yarıldı, görcək afəti mənlə,
Çarəsiz qaldı bütün, dərk etdi fəlakət gəldi.

Bilmirəm nə vaxtdan mən olmuşdum əsiri canan,
Nəhayət ki, getdi kədər, görüşə həsrət gəldi.

Gecələr arzu edərdim zülfünə mən yetişim,
Bu gecə könlüm açıldı, sevdiyim surət gəldi.

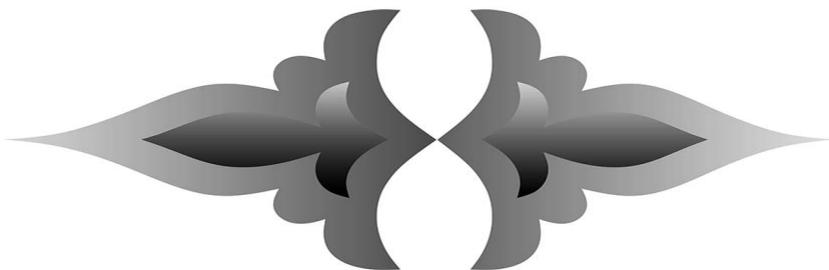
Elə ki, dildarı gördüm sandım röyadayam mən,
Lütfən eylədim ülfət, gerçəkdir, nəhayət gəldi.

Qoymayın hicran qayıda, könlüm bir daha dözməz,
Deməyə dildara bunu, sanki cəsarət gəldi.

Ay Hafız, qəlbinə söylə, bəsdir şikayət gəldi,
Səninlə həmdəm olan tək afətə şöhrət gəldi.

25-26.09.2018

ƏLİ BƏY AZƏRİ

BAŞDAŞINDAKI ŞƏKİL

(hekayə)

Dünya Azərbaycanlılarının Həmröylik günü adına

İran tərəfin gömrük məntəqəsini keçəndən sonra əlli-almış addım gedib dayandım. Günəşdən qorunurmuş kimi əlimi gözlərimin üstünə tutdum - bu, mənim adətimiydi, gün oldu, olmadı baxanda belə eliyirdim. İndi də ərazidə sira ilə, sırasız dayanan maşınlara göz gəzdirdim.

-Təbriz...

-Ərdəbil...

-Əhər...

Dəllalların bir-birinə qarışan səsi baş-beynimi apardı. Lap istədim əllərim ilə qulaqlarımı tixayım, həmişə qarmaqarışıq yerlərdən kənar gəzərdim, səs-küyü heç uşaqlıqdan xoşlamazdım. Həyatımda bir neçə dəfə belə yerlərə tuş gəlsəm də öyrəşə bilmirdim, haray-həşir, vurçatlaşın mənlik deyildi. Tez bir tanış maşın tapıb aradan çıxməq, bu qaraguruhçu dəllalların baş-beynimi aparan qarğı-quzğun səslərindən canımı qurtarmaq istəyirdim.

Tanış deyəndə ki, başqa bir ölkədə mənim nə tanış maşının olacaqdı? Burda - aləmin bir-birinə qarışlığı, beş təmən qazanc yolunda qonşusunun da hulqumunu üzməyə, ayaqlarının altına salıb tapdalamağa hazır olan yüzlərlə "ac-yalavac"ın arasında kimi tanıydım?

İrana gedişim üçüncü, ya dördüncü dəfəydi, dəqiq yadimdə deyildi. İlk dəfə Xudafərindən, qalan vaxtları Biləsuvardan keçmişdim. Heç hansında problemim olmamışdı, gedəndə də, gələndə də rahatlıqla adlamışdım, basırıga, cığan-vığana düşmə-

mişdim. Amma nədənsə, bu dəfə yaman ehtiyat edirdim. Elə bilirdim ki, biz tərəfi adlasam da İran tərəfi keçə bilməyəcəyəm. Gömrük işçiləri nəyi isə bəhanə gətirib məni saxlayacaq, saatlarla sorğu-sualı tutub zəhləmi tökəcək, sonra da geri qaytaracaqlar, qoymayacaqlar gedib niyyətimi hasil eyləyim.

İncəvara, bu dəfə də rahatlıqla keçdim, heç bir əngəl-filan olmadı.

...Məndən altmış-yetmiş metr aralıda dayanmış bir maşın diqqətimi çəkdi. Şüşəsində bizim dildə, yəni latin əlifbası ilə "Culfa" yazılmışdı. Görən kimi tanışını, qohumunu tapmış adam təki sevindim. Neçə dəfə gedib-gəlməyimə baxmayaraq İran hərf-lərinə alışa bilmirdim. Heç danışqlarına da alışamırdım, baxmayaraq ki, eynən bizim kimi danışıldılardı, amma bir az sözləri uzadırdılar. Köhnə kişilər demiş, o taydakılara quşum qonmurdu...

Gəlmə olduğumu görüb hər tərəfdən üstümə düşdülər. Çağırmaqlarına baxmayaraq əhəmiyyət vermədən maşınların arası ilə keçib getdim. Arada hətta biri qolumdan tutub dardı.

-Babaamm, haraa belə tələsirsən? İndi səni hara gonlun istəsə apararıq. Tez və rahat... Day bizi bəyənməyib yanımızdan niyə düz keçirsən?

Çənə döyməmək, onsuz da başa düşməyəcək, ya da başa düşmək istəməyəcəkdi deyə uzun-uzadı nəyi isə izah eləməmək, özümün də zəhləmi tökməmək xətrinə yavaşça qolunu kənara itələyib yoluma davam etdim.

Sürücü podpresində "Culfa" yazılmış maşının yanında dayanıb üzü mən tərəfə baxırdı, bəlkə də elə mənə baxırdı, uzaqdan ona tərəf gəldiyimi görməmiş deyildi. Dəqiqləşdirmək üçün bir də podpresə baxdım. İndi nəzərimə çatdı ki, iki dəfə "Culfa" yazılıb, biri kiril, biri də latin hərfləri ilə. Gülməkdən özümü güclə saxladım; az qala on il olacaqdı ki, kirləşdikdən ölümdən əvvəl "əlvida" deyib latin hərfləri ilə yazıb oxuyuruq, amma kiril hərfləri hələ də ekranda dır.

Sifətindən oxunurdu ki, sürücü Arazın bu tayındandı, bəlkə də mənə elə gəldi, özü də danışmasa belə naxçıvanlı olduğunu düşündüm. Nədənsə, fi-kirləşdim ki, Arazın Güney tayındakılar daha xoşsifət, daha məsumdular. Sovet hakimiyyəti, rustəbiətli davranış, təlim-tərbiyə onları geridə qoysa da fələfirildaqdan, bic-bicəngəlikdən də nisbətən kənardə saxlamışdı.

-Salam! - Yaxınlaşan kimi ucadan salamlaşdım.

-Əleyküməsalam. - Sürücü bildiyim şəxs sakitcə, lap quyunun dibindən gələn güclə eşidiləcək səslə salamımı cavabladı. Mənə elə gəldi ki, o, haray-həşrlə müştəri toplayanlardan çəkindiyi üçün astadan salamlaşır, qorxur ki, yeganə müştərisini də gəlib əlindən alacaqlar. Ancaq yüz o taylı gəlsə də mən onların heç birinin maşını ilə gedən deyildim.

Maşına nəzər saldım, salonda oturanlar vardi.

-Culfaya gedirikmi? - Podpresdəki yazıya işarə elədim.

-Allahın köməkliyi ilə Naxçıvana. - Sualımı sürücü eyni tərzdə astadan cavabladı.

-Sizdə sıxlıq olar... - Xalaxətrin qalmasın astadan piçıldadım.

-Babam, sizdə sıxlıq olar. - Sürücü dillənməmiş qulağının dibindən kimsə səsləndi, zalim oğlu elə bil məni güdürmüş, yana çevriləndə onu gördüm, ələngənin, yekəpərin biriydi.

Sürücü gülümsündü, nə cavab vermedi, nə də əhəmiyyət... Sonra keçib sükan arxasında əyləşdi. Mən də машına yaxınlaşdım. Bir nəfər qabaqda, iki nəfər arxada oturmuşdu. Arxa qapını açdım, bir kişi, bir arvad idilər.

-Salam. Mən də otursam narahatlılıq olmaz ki? - Hər ehtimala qarşı soruşdum.

Onlardan səs çıxmadı.

-Həmişəki kimidir. Niyə narahatlılıq olsun ki? - Sürücü kefikök vəziyyətdə gülümsündü.

-Onda nəyi gözləyirik? - Məntiqsiz də olsa soruşdum.

-Sizi. Buyurun, əyləşin, gedək.

-İstəyirsiniz, mən arxaya keçim. - Qabaq otura-

caqda oturan, məndən beş-altı yaş cavan olmasına baxmayaraq da, on-on beş kilo ağır görünən kişi təklif etdisə də razılaşmadım.

-Eyb etməz.

Salona keçib oturdum, yerimi rahatladım. Heç birimiz bir-birimizə mane olmurduq.

-Süleyman. - Tanışlıq verdim, amma heç biri buna əhəmiyyət vermədi.

-Siz Culfa gedirsınız? - Əvəzində sürücü heç nə eşitmirmiş kimi az qala piçilti ilə soruşdu.

-Yox. Üçdibinə gedirdəm.

-Onda Səfərlidə düşəcəksiniz, yoxsa Tüəlidə?

-Səfərlidə.

Maşın yerindən tərpəndi.

Məhərrəm əminin qırx mərasiminə gedirdim. O, Üçdibində yaşayırı - o taylı qohumlarımızdanı.

Şərəfnisə qocam Üçdibin qızıydı. Əslində, Şərəfnisə qocamın babası Üçdibinə bizim Sürtün kəndindən köçüb getmişdilər, bunu Şərəfnisə qocam böyüklərindən, biz də ondan eşitmışdik.

Babam Hüseyxan kişi Şərəfnisə qocamı bahar bayramı vaxtı, Üçdibinə, qohumlarılığılə bayramlaşmağa gedəndə görüb bəyənib. Ailə qurandan sonra Sürtün kəndində yaşamalı olublar, daha doğrusu, Şərəfnisə qocam bura gəlin gəlib.

Kəndin başqa sakinləri kimi təsərrüfatla məşgül olurmuşlar, mal-heyvan saxlaymışlar. Qısı Araz qıraqlarını, Hasanı bağı, Sığır düzənlərini otarırlar, yayı Alçalya, Əvəlikliyə, Miyandərə yaylağına qalxarmışlar. Şərəfnisə qocamın dediyinə görə, üç yüzdən çox qoyun-keçiləri, on-on beş sağılan iribuy-nuzlu mal-qaraları varılmış. Sovet hökumətinin dalğası onları yaylaqdan enəndə vurub. Kiçik kəndlərin birləşdirilməsi, kollektiv təsərrüfatın yaradılması məsələsi ortaya çıxanda Hüseyxan babama bolşevik dostlarından kimsə qabaqcadan xəbər gətirib. Deyib bəs nə durmusan, təzə hökumət gəlir, əlində nəyin var, hamısını alacaq, özünü də kulak damğası ilə damğalayıb Sibirə sürgün eliyəcək. Hüseyxan babam da ha yenişə-yoxuşa fikirləşir, bir çarə tapa bilmir. Hökumətlə hökumətlik eliyəsi deyil ha... Gözün baxa-baxa on illərlə zəhmət çəkib təsərrüfat yaradasan, gəlib qapından yiğib aparalar, cıqqırını da çıxarda bilməyəsən, bir söz deyəmmiyyəsən. Bununla da qane olmayalar, adının qabağına bir kulak nallayıb özünü göndərələr gedər-gəlməzə, xaraba qalmış Sibirə. Nə sənin ailə-uşağından xəbərin ola, nə onların səndən... Sonra da kim harda öldü, öldü...

"Ağıllı fikirləşincə, dəli vurub çayı keçər" deyiblər. Hüseyxan babam da fikirləşməklə çıxış yolu ta-

pa bilməyəcəyini görüb gecə ilə təsərrüfatını sürür Arazın o tayına. Şərəfnisə qocama da tapşırır ki, həzirlaşın, bir gecə də gəlib sizi aparacam. Şərəfnisə qocamın da elə o vaxtdan gözü yolda, qulağı səsdə qalır, amma nə Hüseyxan babam onları aparmağa gəlir, nə də bir xəbərini alırlar...

Rus qaradovoyları Araz boyu mühafizəni elə gücləndirirlər ki, nə o taydan bəri, nə bu tərəfdən o taya bir adam gedə bilir. Sonra da üç-dörd yerdən tikanlı məftillər çəkib birdəfəlik əlaqəni kəsirlər. Hüseyxan babam o tayda qalır, Şərəfnisə qocam da iki körpə uşaqla bu tayda.

-Deyəsən buralara birinci dəfədir gəlirsiniz? - Sürücünün səsi məni fikirdən ayırdı.

-Necə ki? - Sualın mənasını başa düşmədiyim-dən dəqiqləşdirmək istədim.

-Heeç! Belə görünürsünüz. - Sürücü cavablaşdı.

- Fikriniz, diqqətiniz geridədi. Elə hey Araz tərəfə baxırsınız...

-Hə... elədir... Fikir-xəyal insanı rahat buraxır ki...

-Hələ xeyli yol gedəcəyik. Bir istəyiniz olsa, utanmayın, deyin. Çay-filan, ayaqyolu...

Dinmədim. Bayaqdan heç fikir verməmişdim, indi baxdım ki, böyrümdəki arvadla kişi xisin-xisin danışırlar. Qabaqda oturan da, maşallah, div yuxusuna getmişdi, bir xorultu-nərlitli salmışdı ki... deyirdin bəs, bu dəqiqə maşının hava filtirlərini sorub içəriyə gətirəcək. Başa düşdüm ki, sürücüyə söhbət eləmək üçün yol yoldaşı lazımdı, amma bu, indiki halda mənlik deyildi. Heç bir söz demədən üzümü bayaqqı səmtə çevirdim. Sürücü də, deyəsən, bunu başa düşdü və daha heç bir söz demədi.

...Şərəfnisə qocam ömrünün sonunadək səksəkə üstündə yaşadı, gecə də, gündüz də gözü Xaçamaş yanında, qulağı xoş xəbər sorağında qaldı. Səksən-beşi adlayıb, doxsanı haxlayanda artıq nə dizində təpər qalmışdı, nə ürəyində yağ. Əti də ərimişdi, bir sümük, bir dəriydi. Amma ümidiñi üzəməmişdi, elə hey gözü yol çökirdi, bayatılarla özünə təskinlik verirdi: "Hamının gedəni gəldi, bəs mənim gedənim hanı?"

...Bir gün xəbər gəldi ki, bəs hamı Arazın qirağına toplaşın, tikanlı məftilləri qırıb dağıdacaqlar. Hökumətin zəif vaxtlarıydı, ölkə daxildən dağılırdı. Bir tərəfdən də ermənilərlə dava qızışmaqdaydı. Ancaq heç kimin ağlına gəlməzdı ki, tikanlı məftillər qırıla bilər. Yatsaydın, heç yuxuna da girməzdı bu. Amma bu beləydi, sən demə, tikanlı məftillərin qırılması ilə də hökumətin dağılmاسının sürətlənməsi başlayacaqdı.

Hamımız Araz çayının qirağına toplaşdıq. Qonşu kəndlərdən də axışib gəlmişdilər, uşaqlı-böyüklü bir neçə yüz adam olardıq. Bununla belə, cürətimiz nə idi ki, tikanlı məftillərə yaxın gedək. Təsəvvür etdiyimiz kimi deyildi, tikanlı məftillər boyunca sərhədçi əsgərlər də düzülməmişdi, yalnız sərhədçi qülləsindən bir əsgər durbinlə bizi müşahidə edirdi.

Sərhəd xofu hələ də canımızdaydı. Biz heç vaxt sərhəddə yaxın getməzdik. Məcburiyyət qarşısında sərhəd boyu addımlayanda da o taya - İran tərəfə baxmaz, heç qolumuzu belə tərpətməzdik. Dəfələrlə belə hal olduğundan sərhədçilər mal-heyvan otaran kəndlini tutub zastavaya aparmış, sorğu-sualla zəhləsini tökmüşdülər.

"Ay, nə bilim, sən İrana işləyirsən, agentsən, şpiyonsan. Əlinlə İrana işaret verirdin. De, görüm harada, kiminlə görüşürsən? Sənə nə qədər pul verirlər?" Bir sözlə, başını aşağı salıb kəndciliyini edənin də beş dəqiqənin içində kəndciliyini burnundan gətirir, bu işıqlı dünyaya gəldiyinə peşman qoyurdular.

İndi bizim cürətimiz nə idi ki, sərhədə yaxın gedək, ya tutalım, əlimizə kəlbətin alıb tikanlı məftilləri qıraq, dirəkləri aşırıq. Çox da ki, yuxarıdan sıfariş gəlib. Gözləyək, qoy özləri gəlib çıxsınlar. Görək tikanlı məftilləri necə qırırlar.

Arazın o tayında da xeyli adam toplaşmışdı. Bizzən fərqli olaraq onlar daha sən görünürdülər; səsküy salır, ucadan nə isə deyib qışqırışıldılars, amma sərbazlar gözü dəymirdilər.

Elə bu vaxt sərhədçilərin VILLİS və çadırlı QAZ-66 maşınının bizə tərəf gəldiyini gördük. İstər, istəməz canımıza bir üzütmə düşdü. İndicə avtomatların şaqquşdayacağı, bizi qırıb çatacaqları annin yaxınlaşdığını düşündük. Ancaq heç kim yerindən tərpənmədi, dışımızı dışımız qıçayıb durmuşduq. Arazın sərt silyanı da bir yandan əhədimizi kəsirdi. Maşınlar yaxınlıqda dayandılar və içindəki adamlar yerə töküldürlər, onlar məlki vətəndaşlardı, bu da bizə bir az toxraqlıq gətirdi. Gələnlərdən kimsə səsgücləndirici vasitəsilə nə isə deyirdi. Səs həm çox boğulurdu, həm də tunelin üstündəki Dəvəboynu dağlarında əks-səda verirdi deyə heç nə başa düşüb anlamaq olmurdu.

Adamlar maşından tökülen kimi sərhədə tərəf cumdular və əllərindəki kəlbətinlər və digər kəsici alətlərlə sərhəd dediyimiz tikanlı məftilləri doğrayıb yerə tökməyə başladılar. Sərhədçi qülləsindən müşahidə edən əsgər güllə atmadı - bu hal bizə çox qəribə göründü və biz də cürətlənib dirəkləri aşırınlara tərəf köməyə getdik. Gələnlər arasında iki,

ya üç sərhədçi zabit vardı, onlar da qüllədən baxan əsgər kimi dayanıb müşahidə edirdilər.

Bir neçə yerdən tikanlı məftilləri qırıb özümüzə yol açdıq və elliklə keçib düz çayın qirağına getdik. Araz çayı çox sakit axırdı, elə bil ki, laldı, ya da günahkar uşaqlar kimi səsini çıxartmağa qorxurdu. Bir xalqı ikiyə böldüyündən, bəlkə də, qohumları bir-birindən ayrı saldığına görə utanırdı. Hər halda mənə belə gəlirdi.

Burdan o taylı qardaşlarımızın səsini daha aydın eşidirdik. Kimisi əllərini yudu, kimisi də şaxtaya, sazağa baxmayaraq corablarını çıxardıb ayağını suya saldı.

-Oxxayy! - dedi. - Əhd eləmişdim. Axır ki, əhdimə çatdırı.

Sonra ara qızışdı, o taylı-bu taylı danışıqlar başladı. Camaat bir-birindən qohumlarını saraqladılar.

Hüseyxan babamın ölüm xəbərini də onda eşitdim. Kişi gəlib ailəsini aparmaq üçün çox cəhd edib, amma alınmayıb. Əlacı hər yerdə üzüldük-dən sonra Üçdibin kəndində Şərəfnisə qocamın çox gənc ikən dul qalmış xalası qızı ilə evlənib. Hazırda Üçdibində Məhərrəm adlı bir oğlunun öz ailə-əyalı ilə ata ocağında yaşadığını da o taydan dedilər.

Bu xəbər mənim üçün böyük üzüntü idi. Üzünü görməsəm də Hüseyxan kişi dost-doğma babam idı. Onun başqa arvaddan olan oğlu Məhərrəmin və ailəsinin mənimlə necə qohumluq əlaqələrinin yaradılacağına, ümumiyyətlə ünsiyyətimizin alınacağına az ümidi bəsləyirdim. O taylı-bu taylı, qismən də olsa yaxınlaşmaq təskinliyi ilə axşam şər qarışanda kəndə qayıtdıq. Ertəsi gün yenidən görüşəcəkdik, özü də təzə tapdığımız qohumları da çağıracaqdılar.

-Yorulmadın ki! - Gözüm baxa-baxa sürücünü az qala Məhərrəm əmi zənn edəcəkdir.

-Necə bəyəm?

-Deyirəm, yoruldunuzsa, yol üstü bir çay içək...

Baxdım ki, qabaqda oturan adam öz xornasındadı, zalim oğlu, elə bil iki günlük gecə növbəsindən çıxıb. Böyrümdəki kişi də arvadı elə qucaqlayıb başını ciyinə qoyub, elə bil min ilin tamarzsıdı, day bilmədim arvadı, oynasıdı, elə də xisən-xisən piçildəşirdilər ki, bir kəlmələrini də eşidib başa düşmək olmurdu. Odur ki, onları "narahat" etməmək naminə astadan dilləndim.

-Hələ sür! Qabaqlarda bir yerdə oturarıq.

-Necə məsləhətdi! - Sürəcü könülsüz mizildəndi, salondakı ab-hava ona da ləzzət eləmirdi, görünür, havasını dəyişmək istəyirdi.

...Dirəklərin aşırıldıği, tikanlı məftillərin qırıldığı vaxtlar, o tayla əlaqələrin yaranhayaran çağında

Şərəfnisə qocamın ürəyi lap üzülmüşdü, yatağa girmişdi, durub gəzməyə taqəti qalmamışdı. Ədəbxanadan başqa heç hara apara bilmirdilər, getmirdi. "Məni rahat buraxın, bir havır dincimi alım, bərk yorulmuşam" deyirdi. Yorulacaqdı da, bir ömür durmadan işləmişdi, dünyanın ac-yalavac vaxtında iki yetim böyütmüşdü, sonra da nəvələrinin yolunda kül-torpaq etmişdi özünü. Kənd yerində nə ki, xırda-xuruş iş vardı, hamısına əl atmışdı. Ömür vəfa etsəydi, özünü yüzə də çatdırırdı.

Neçə gün idi yataqda idi Şərəfnisə qocam, sudan başqa heç nə dilinə vurmurdu. Öləcəyini bilirdik, özü də hiss eləmişdi, hayana ola, dünyagörmüş arvaddı, kənddə neçəsinin gözünü basıb çənəsini çəkmişdi. Amma rahatlanıb canını tapşırı bilmirdi, ta ki, o taydan Hüseyxan kişinin ölüm xəbəri gəldi, elə bil arvadın da gözünə işiq gəldi. Göz yaşı sel-suya dönüb yanağı aşağı axdı. Toxtaqlığın mənası yoxdu, hamımız ona qoşulmuşduq. Havayı deyildi, altmış il idi xəbər gözləyirdi. Kimin ürəyi partlamazdı ki.

Gözlerinin yaşı quruyandan sonra dəsmalla sırsifətini sildim. Gözlerini açıb məzлum-məzлum mənə baxdı, güclə eşidiləcək səslə soruşdu:

-Məhərrəm dedikləri adımı öz gözünlə gördün?

-Qocama hardansa güc gəlmişdi, ötkəmləşmişdi.

-Həə! - Həm cavab verdim, həm də başımı tərpətdim.

-Çox oxşuyurdu babana... - Qocamın çənəsi titrədi, sanki kişinin o tayda evlənməsini, oğul sahibi olmasını bu yaşında da qəbul edə bilmirdi.

-Hə. - Babamı harda görmüşdüm ki, mən, şəkili-nə baxmışdım, o da sinədən yuxarı, bozumtul şəkili-nə. Yalandan da olsa təsdiqlədim ki, arvadın gözü yoldan yiğişsin.

-İmkan düşən kimi... gedərsən. Qəbrini taparsan... deyərsən ki... qocam... halallığını verib... rahat yat...

Şərəfnisə qocam bu an gözlerini bərəldib mənim gözlərimə zillədi, bilmədim xəbərə görə təşəkkürmü edir, yoxsa yalan, ya doğru danışdığını gözlərimdən öyrənmək istəyir. Əllərini güclə də olsa yataqdan yuxarı qaldırdı, dodaqlarını tərpədib nəsə demək istədi, dedi də, amma mən eşidə bilmirdim, sanki Tanrı ilə öz aralarında nə isə piçildəşirdilər. Sonra qollarını aşağı saldı və başını azacıq o tərəfə əydi.

Arvadın səsi xırıldadı... bəlkə də boğazında xiṛılılı səs eşidildi... tam hərəkətsiz qaldı... Sifətindəki son həyat işarəsi çəkilməyə başladı.

-Qoca... qoca... - dedimsə də... artıq gec idi, Şərəfnisə qocam boynunu büküb gözlərini bərəltmişdi.

İndi mənə çatdı ki, arvad canını tapşırıb. Bu, çox qəribə göründü, xəstə adamın qüvvətlənməsi, danışması və... bir anın içində... ölməsi... İnanmaq istəməsəm də çıxdım ki, qadınlar arvadı rahatlaşınlar.

Ertəsi gün mən Arazın qıraqına gedə bilmədim. Şərəfnisə qocanın dəfni ilə məşğul olduq, onu İslam adəti ilə son mənzilə yola saldıq. Qışın soyuğuna baxmayaraq Arazın qıraqına getmək, artıq adət şəklini alırdı. Adamların sayı azalsa da çayın qıraqına toplaşırdılar.

Axşam çayın qıraqından gələnlər otaylılar arasında Məhərrəmin də olduğunu, məni soruşturduğunu dedilər. Şərəfnisə qocamın ölüm xəbəri onu da sardıbmış.

Cox keçmədi ki, o taya gediş-gəliş başladı. Adamlar daha çayın qıraqına toplaşmıldılar, kim o taya getmək isteyirdi, gedib adını yazdırırdı. Xudafərində məntəqə yaratmışdılar, o taya getmək istəyənləri qeydə alırdılar. Sovet hökumətinin yeni qanunlarıydı, nə viza lazımdı, nə də xarici pasport. İran tərəf də Sovetin qırmızı pasportunu nəzərə alırdı.

Dağlıq Qarabağ və ətrafdakı rayonlar, xüsusən də Arazqıraqı ərazilər işgal olunana kimi o taya Xudafərin körpüsündən keçib gedirdik. O taylı soydaşlarımız isə bu körpüdən keçib gəlməzdilər, həmişə Arazı gizlində keçib gələrdilər. Bilmirəm, onların hökuməti icazə vermedi, yoxsa özləri belə isteyirdilər. Bir də gördür ki, gecənin bir aləmində kim-sə qapını döyüdü. Kənd yerində qapı döyməzdilər, eləcə aralıdan səslənərdilər ki, ev yiyəsi kimin gəldiyini səsindən tanısın. Durub qapını açırdın - görürdün iranlı dayanıb qarşında.

-Babam, gecənin bu vaxtı nə şəbbə-xeyir?

Deyirdi:

-Xeyirdi, babam. Allah qonağıyam, özü də Məhərrəm əmindən salam gətirmişəm.

Məhərrəm əmi özü heç vaxt Arazın bu tayına adlamazdı - nə gizlin, nə də hökumət yoluynan. Babamdan daha çox anasına oxşamışdı, sakit təbiətliyi, elə bil əsəbləri yoxdu, atasının yurdu ilə heç maraqlanmadı. Bizə bir az oxşamışdı - həm qanundan qorxurdu, həm də çaydan...

İlk vaxtlar iki dəfə Xudafərindən keçib o taya getdim, axtarış qohumlarımı tapdım, onları yaxından tanıdım, əlaqəmizi gücləndirdim. Amma dədə-baba yurdumuz işgal olunandan sonra getmədim, gedə bilmədim. Hansı üzlə durub öz yerlərimizə baxacaqdım?

O tayda dayanıb həsrət-həsrət doğma yurd yerlərimizə baxmağa ürəyim dözməzdi. Necə olsa da, dəmir, daş deyildi ürəyim, yumruq boyda bir parça

ətdi, dözməyib partlaya bilərdi.

Arada necə oldusa, bir dəfə üzə salıb məni də apardılar. Burdan elə çıxdıq ki, şəvinik düşəndən, şər qarışından sonra gedib çatdıq ora. Gecə vaxtı ha baxsan da təbiət elə təbiətdi, istər Zəngilan dağları olsun, istər Xızı, istər Qusar, istər Qax dağları, istərsə də Savalan, ya Aslandüz, bir fərq görməzsən.

Həmin axşam bütün qohumlar yığışdı başımıza. Hərəsi bir söz soruşur, bir şey danışındı. Babamın qohum-əqrəbəsi mənə elə şirin gəlirdi ki, hamısını qucaqlayıb bağrıma basmaq istəyirdim. Gecə yarısı olmasına baxmayaraq heç kim bizdən ayrılib yatmaq istəmirdi, çox maraqlı vaxt keçirirdik.

Yatmaq vaxtı gələndə Məhərrəm əmi, mən, bir də mənimlə gələn dayoğlu Səməd bir otaqda yatmalı olduq. Axşamdan qızışan söhbət zamanı heç nə soruşturan, heç nə də danışmayan, ancaq oturub matdəm-matdəm baxaraq bizi dinleyən Məhərrəm əmimin lap astadan - hiss etdim ki, Səmədin eşitməsini istəmir, soruşması nəsə mənə çox qəribə təsir bağışladı, elə bildim ki, babamın nə isə mühüm bir sərri ni açacaq.

-Qaşa, biz qohum deyilik?

Onun belə soruşması mənə lap sırlı göründü. Fikirləşdim ki, yüz faiz babamın qızılı olub-olmadığını soruşacaq. Kişi çox güman ki, onlara olmayan "qızılının" yerini deyib. Mən də hazırlırdım cavablamamağa. Deyəm ki, bəs bu neçə illər nə ilə dolanmışıq? Babam mal-heyvanı yığıb bura adladanda quru yurdda qoydu bizi. Bir həsirimizvardı, onu da Sovet hökuməti alıb kolxoza baydaq tikdirdi.

-Necə qohum deyilik? - Qəfildən ağızından çıxdı deyə səsimi azaldım. Babamın nəvəsi mənəm, oğlu da sənsən, əmim sayılırsan. Mən Şərəfnisə arvadından olan oğlunun oğluyam, sən də Lala arvadından olan oğlusan... Bəs neçə vaxtı bunları aydınlaşdırmışıq axı... İndi bu nə məsələdir, soruşursan..?

-Hirslənmə, sözümüzün canı var...

-Di nə durmusan, de... Babamın qızıllarının yerini soruşacaqsan? - Yenə də özümü saxlaya bilmədim.

-Biz qohumuqsa, deməli, bir xalqıx, bir millətik. Elə deyilmi? - Məhərrəm əmi, deyəsən, dediklərimin heç birinə əhəmiyyət vermirdi.

-Əlbəttə, elədir.

-Sən oxumuş adamsan. Yaxşı, onda mənə cavab ver, görüm, biz necə eyni xalq, eyni millətik ki, bizi türk, sizə azərbaycanlı deyirlər?

-Elə türk də azərbaycanlı, azərbaycanlı da türk-dür dayna!..

-Yox, baba nəvəsi, mən burda səninlə razi deyi-

ləm. Nə Məhərrəm əmin Süleyman deyil, nə Süleyman Məhərrəm əmin ola bilməz. Burda nə isə başqa bir şey var, böyüklərimiz bizdən gizlədirler.

-Hamımız Azər adlı bir kişinin törəmələriyik.

-Hələ bilmək olmaz ki, bu Azər də kimin uydurmasıdı.

-Bu söhbətlər bizlik deyil. Yaxşı olar ki, yataq. - Astadan dilləndim. - Yat, Məhərrəm əmi, gecə yarını çoxdan keçib. Səhər obaşdan durub Kəleybərə gedəcəyik. Gərək yatıb dincələk ki, getdiyimizə görə o dağlara çıxa bilək.

Səhər obaşdan qonşunun taksi maşınınında yola çıxdıq. Kəleybərə çatanda hər tərəf qatı duman idi, günün hansı vaxtıydı, bilmədik, heç saatə baxıb müəyyənləşdirmək də istəmədik, nəyimizə lazımdı, gəzintiyə çıxmışdıq. Maşını Kəleybərdə qoyub yolumuza piyada davam etməli olduq. Babəkin qalasına qalxan yol cığır kimiydi, insafən, bu cığırı da yaxşı düzəltmişdilər, iki nəfər qabaq-qabağa gələndə rahatlıqla keçə bilirdi. Məhərrəm əmi asta yeri-sə də bizdən geridə qalmırıldı, arabir dayanır, bizi də dayandırır, nəfəsini dərə-dərə müəyyən söhbətlər danişır, sonra yolumuza davam edirdik.

Babək qalasına yüz-yüz əlli metr qalmış qatı duman təbəqəsini yarib keçdik. Duman dənizi bizdən aşağıda qaldı. İlahi, bu nə mənzərəydi, göz isteyirdi ki, tamaşa eləsin. Bir az da bizim Daşkəsən yaylalarına oxşayırırdı, xüsusən də Xaşbulağa, Qoşqar zirvəsinə. Qoşqarın zirvəsi də çox zaman duman, bulud təbəqəsindən yuxarıda olardı.

Qəşəng də gün çıxmışdı. Səməd telefonu ilə bir neçə şəkil çəkdi. Bizdən başqa da qalanı ziyanət edənlər vardı, onların arasında iki gənc diqqətimizi cəlb etdi, görünür, universitet tələbələriydi. Bizim gəlmə olduğumuzu onlar da hiss etmişdilər, arabir nə isə soruşur, bu tay ilə maraqlanırdılar.

-Sənin o telefonun üçümüzün bir yerdə şəklini çəkə bilərmi? - Məhərrəm əmi nə fikirləşdisə, Səməddən soruştı.

-Niyə çəkmir? Çəkər! Lap beşimizin də şəkilini bir yerdə çəkər. - Səməd suali başa düşdü, düşmədi, deyə bilmərəm, gülümseyərək belə cavab verdi.

-Onda ver uşaqlardan birinə, bizim şəkilimizi çəksin.

Səməd qalanı ziyanət edən oğlanlardan birinə telefonu ilə necə şəkil çəkmək lazım olduğunu izah etdi. Biz üçümüz obyektivin qabağına keçdik. Məhərrəm əmi ortada dayandı, mən sağında, Səməd isə solunda durduq, qollarımızı onun kürəyində çarpxazlaşdıq. Cavan oğlan iki dəfə çıqqıldıb şəkillərimizi çəkdi, sonra telefonu Səmədə verdi ki, baxsın.

Səməd ekrana baxıb razılıqla başını tərpətdi.

-Təşəkkürlər! Yaxşı düşmüşük.

Məhərrəm əmi ekrana baxandan sonra dönüb mənə baxdı, elə diqqətlə baxdı ki, elə bil birinci dəfəydi görürdü, bəlkə də bu, mənə belə göründü. Baxdı, baxdı və birdən boyumu qucaqladı.

-Dədə balası, - dedi, - ölmədim, bu günümü də gördüm. Sən mənə dədəmin əmanətisən, dədəmin yadigarısan.

Məhərrəm əmi başını ciynimə qoymuşdu, tərli boynumdan nəfəs alırdı.

-Dədəmin iyini səndən alıram. Sən ona daha çox oxşayırsan. Elə bil özüsən ki, varsan.

Özümüzlə yemək götürmişdük, qalanın yanında, elə ayaqüstü adama bir tikə yeyib geri döndük.

İndi istəməsin, Şərəfnisə qocam məni yaman çox istəyirdi. Həmişə boyumu sevər, boyumu qucaqlayıb bağırına basardı, boyun-boğazımı iyləməkdən doymazdı. Lap ot biçməkdən, odun yarmaqdan tərli-tərli gələndə də belə edərdi. Deyirdim, ay qoca, tərliyəm, imkan ver, gedim yuyunum, paltarımı dəyişim. Bildir-bildir göz yaşı axıdardı. Deyərdi, bala, Hüseynxan babanın iyini səndən alıram, mənə çox görmə bunu. Deyirdim, bəs o biri qardaşları, axı onlar da səninlə Hüseynxan babamın nəvələridi... Deyirdi, yox, ay bala, onlardan babanın iyini alam-mıram...

Razılaşırdım, bir də baxırdım ki, tərim soyuyub, gedib yuyunmağa, paltar dəyişməyə ehtiyac qalmayıb. Kənd həyatının qayğıları olduğu kimi öz gözəlliyi də vardi. Bir də bu genetik kod, nəydisə, mən bilmirdim, heç indi də doğru-dürüst izah edən olmadığından tam anlamamışam. Amma babaların ruhu kimin canına hopursa, onun bütün xüsusiyətləri də onun canında yaşayır. Beş barmaq bir olmadığı kimi bütün qardaşlar da eyni ola bilmir...

İndi Məhərrəm əmimin bunu necə duyması, hiss etməsi mənə qəribə gəlirdi. Məhərrəm əmim Şərəfnisə qocamı görməmişdi ki, deyəsən o, öyrəmişdi. Bunu necə bilmək olardı? Bəs, mən niyə bilmirdim.

Ertəsi gün geriyə dönəndə hamı ilə görüşüb öpüşdükdən sonra Məhərrəm əmim məni bir də qucaqlayıb bağırına basdı. O üzümdən, bu üzümdən öpdü, boyumu iylədi. Mən aralanmaq istədim, buraxmadı, elə bil hiss etmişdi ki, bir daha görüşməyəcəyik. Astadan qulağıma piçıldadı:

-Süleyman, sən dədəmin özüsən ki, varsan. Səndən onun iyini alıram. Bizi unutma, imkan düşən ki mi gəl.

Aralaşıb maşına minmək istəyirdik ki, bir də səs-

ləndi.

-Şəkil yaddan çıxməsin.

Biz Təbrizə gəlib telefondakı şəkilləri çıxartdırıq, bir neçəsini Seyfulla adlı qohumumuz vasitəsilə Məhərrəm əmiyə göndərdik, qalanlarını isə özü-müzlə gətirdik.

O vaxtdan on ildən çox keçib, bəlkə də on beş il. Ancaq bu müddət ərzində mən bir daha o taya gedə bilməmişəm.

-Çatdıq!

Sürücünün səsi məni xeyallar, xatirələr aləmindən ayırdı. Mənə elə gəldi ki, sürücü əyləci möhkəm basıb, ya da maşını yavaşdan nəyəsə çırpıb. Çünkü maşın dayananda özümdən asılı olmayaraq qabağa getdim və alnim qabaqdakı oturacağın söykənəcəyinə toxundu. Bununla da qabaq oturacaqda oturanın xorultusu xırp kəsdi.

-Çay içəcəyikmi? - Ayılan kimi dərhal soruşdu.

-Rəhmətliyin oğlu, yolboyu yatmışan, dünyadan xəbərin olmayıb. - Sürücü deyindi. - Yolda iki dəfə çay içmək imkanı olub, demişəm. Ya eşitməmisən, ya da eşidib özünü yuxuluğa vurmusən. Səfərlidə çayxana var ki, çay içək?

Sakitcə maşından düşüb sürücünün pulunu verdim.

-Azdı. - dedi. - Beş manat da əlavə elə. Sən olmasaydın, başqa müştəri götürəcəkdir. Mən Culfanın qiymətini alıram.

Heç bir söz demədən beş manat da verib, onlardan aralandım. Keçiddə pul dəyişsəm də taksi sürücüsü bu taylı olduğundan ona özüm Azərbaycan pulu verdim, əslində elə onun üçün də bir fərqi yoxdu.

Artıq axşamüstü idi, havanın tam qaranlıqlaşmasına az vaxt qalardı.

Gecəni Mustafanın evində qaldım, mərhumun evinə getmək istəmədim. Gedib nə edəcəkdir ki? Başsağlığını sabah versəydəm yaxşı olmazdım? Yenə ölü kimi xəbər tutub gəlsəydəm, başqa məsələ...

Mustafa Məhərrəmin bacısı Suqra xanımın oğluydu, ailəsi ilə Səfərlidə yaşayırırdı. Kənddə böyük bir dükənə vardi, topdansatış kimi fəaliyyət göstəririd. Fərasətli adamıydı, hamıyla dil tapa bilir, ünsiyət qurmağı bacarırdı. Hesab-kitabını da yaxşı bilirdi. Culfadan Biləsuvaradək hamının ona borcu olurdu, Arazboyu bütün dükənlərə nisvə mal buraxır, ayın sonunda ya özü düşüb yiğir, ya da dükən sahibləri gətirərdilər. Mustafa əsl tacir idi - elə İran taciri...

Narahat hissələrlə yerimə girdim, elə bil yatağıma

qor doldurmuşdular. Bircə səhər tez açılaydı...

...Qarışiq bir ərazidəyik. Deyəsən, bura qəbiristanlıqlıqdır. Gah xeyli adam izdihamına rast gəlirəm, gah da icimizdən başqa heç kimi görmürəm. Adamlar çox olsa belə heç kimi tanımıram, tanıdığım bircə adam varsa, o da Mustafadır.

Diqqətlə baxıram, hə, bura qəbiristanlıqlıdır. Tez qəbirlərin arasında Məhərrəm əmimin qəbirini axtarıram. Aram-aram qəbirlərin arası ilə keçirəm, Mustafa isə fərqnə varmir, alçaq, torpaq qəbirlərin üstündən adlayıb keçir. Belə olmaz axı, qəbirləri tapdalamaq, üstündən adlamaq günah sayılır. Bunun dinə aid olub-olmadığını bilmirəm, insanlığa yad bir şey kimi qəbul edirəm. Mustafanın qabaqda inamlı addımlamağı məni arxayınlaşdırır, çalışıram ki, ondan geridə qalmayım. Və... qəfil yer ayağımın altından qaçırm, özümü havadan asılı kimi hiss edirəm, nəfəs almağa havam çatışır. Səndərləyirəm, bəşim hərlənir, sonsuzluğamı, havasızlığımı düşmüş kimi müvəzətinə itirirəm. Gözümə qaranlıq çökür, qaramat basır məni. Yan-yörəmə boylanıram, vahimələnirəm. Elə bil Mustafa da qeybə çəkilib.

-Süleyman dayı, sənə nə oldu, qəbristanlıqlıdanmı qorxdun?

Dilim söz tutmurdu, birtəhər başdaşını göstərdim.

Qəbirlər arxasında hündür başdaşılı bir qəbir var idi, o qəbirin başdaşından bizə işıq düşürdü. Bu nə işıq idi, nə vaxtdan qəbiristanlıqda işıq yandırırlar...

Birtəhər gözümü açdım, qan-tər içindəydim... Otaqda işıq yanırırdı, özü də düz gözümə düşürdü. Mustafa düz otağın ortasında namaz qılırdı. Divardakı saata baxdım, beşin yarısıydı.

İlahi, nə vacibdi ki, namazı bu vaxta salmışan? Olmazdım ki, hava işıqlaşanda insanlar namazını qılıb işlərinin dalınca gedərdilər...

Yox! Yox! Mən bunu heç vaxt edə bilmərəm. Etmərəm də... Namaz qılsam belə gecə yarısı durub işığı yandırmaz, kiminsə yuxusuna haram qata bilməzdəm.

Özümü yuxuluğa vurdum, elə Mustafaya da bu sərfəli idi. Dəstəməzi yiğisdirib işığı söndürdü, soyunub yatağına girdi.

Səfərlidən Üçdibinə maşınla yarım saatlıq yolu yedi. Biz səhər yeməyi yeyəndən sonra Mustafa dükənə getdi.

-Uzağı bir saatə gəlirəm. - dedi.

Dükənənda başqa işçiləri - nəzarətçi, satıcılar, fəhlələr olsa da vacib işi çıxdığını hələ axşamdan demişdi. Odur ki, bir saat gözləməli oldum. Sonra dərsə ikinci növbədə gedəcək oğlundan dükənən

yerini soruşub evdən çıxdım.

- Bəlkə aparıb göstərim? - təklif eləsə də:
- Lazım deyil, özüm taparam. - deyib getdim.

Onun, doğrudan da işi çox idi, bir saata yekunlaşdırıa bilməmişdi. Nə isə hesabat aparır, xırda tacir dostlarına mal buraxırdı.

-Dayı, - o, mənə dayı deyə müraciət edərdi, - sən Allah, incimə! Bu tacirləri başa salmaq çətin məsələdir, gərək bir batman beçə balıyanan xar tut doşabi qarışdırıb yeyəsən, sonra gəlib bunlarla çənə döyəsən. Bilirlər ki, bu gün dayının qırxıdı, hüzrdə olmalıyam, amma bununla belə, yiğışib gəliblər. Həm nisəyə götürdükləri malın pulun gətiriblər, həm də yeni mal götürməyə gəliblər. "Gərəkdirsə, yenə də pul verək, dayının hüzurunu yola ver" deyirlər. Bir az səbr elə, bunları başımdan cəhənnəm eliyim, gedax.

Mustafa ilə birlikdə Üçdibindəki yas mağarının qabağına çatanda camaatin çoxu çöldəydi.

-Deyəsən, məclisə indi gəliblər. - Astadan səsləndim.

-Yox. İndiyə kimi bir havır "Quran" oxunub, çay içilib. Tam vaxtında gəlmışık, indi məzaristana getməyə hazırlaşırlar. Bizdə qayda belədi. Günorta namazından sonra ehsan veriləcək. Ona qədər gedib məzaristəni, dayının qəbrini ziyarət edib qayıtmalıyıq.

Maşından düşüb camaata qoşulduq. Mustafa biriki nəfərlə əl tutub görüşdü, mən də... Burda kimi tanıyırdım ki... Bir dəfə gəlmışdım, o da lap çoxdan. Məhərrəmin ana qohumlarından kimi görmüşdüm də indi adları da, sifətləri də yadımdan çıxmışdı.

Molla qabaqda, camaat da arxasında qəbiristanlığa yol aldıq. Girişdə o, dayandı və ucadan salavat çevirdi.

- Cəmi qəbiristanlıq əhlinə bir salavat çevirək!

-Allah rəhmət eləsin, yerləri behiştlik olsun! - Molla ilə bərabər salavat çevirdikdən sonra yerbəyerdən səsləndilər. - Amin!

Sonra molların arxasında qəbiristanlığa daxil olduq. Qəbirlər, xüsusən də başdaşılardan mənə öz ölkəmizdəki lap köhnə qəbirləri xatırlatdı. Bizdə də neməs müharibəsinə qədər qəbirlərə alçaq başdaşı qoyar, şəkil vurulmazdı. Ərəb hərfləri ilə mərhumun adını, soyadını yazardılar, hətta təvəllüdünü miladi ilə deyil, ya hicri-qəməri, ya da şəmsi-qəməri tarixi ilə göstərərdilər. Bu yazıldan nə orda mənə bir şey aydın olmuşdu, nə də bu qəbirlərin başdaşalarındakı yazıldan bir şey anladım.

Birdən gözüm təzə qəbrin uca başdaşına sataşdı. Təzə qəbir bir az aralıda salınmışdı. Qara paltarlı

adamlar həmin qəbiri dövrələməyə başladılar. Havanın buludlu olmasına baxmayaraq qəbirin başdaşındakı şəkil gözümü qamaşdırıcı, sanki günəşin şüaları güzgüdən əks olunurdu. Gözlərimi qıybaxdım, anlamadım. Gözlərimi yumub açdım, başımı silkələdim... Ola bilməzdi... İlahi, bu nəydi gözlərimi qamaşdırıran?

Bu qəbir niyə o biri qəbirlərdən aralıdaydı, tək-di, tənhaydı? Qərib idimi? Hələ bir buna bax! Başdaşındakı şəkilə bax! Başqa qəbirlərin başdaşlarına şəkil vurulmayıb axı... Bəs bu kimin şəkli? Bu ki, mənəm. Bu ki, mənim şəklimdi. Güzgüdəm baxıram özümə? Yox, yox, bu güzgü deyil, başdaşında şəkildir. Mənim şəklim niyə başdaşına vurublar? Qara paltarlı adamlar niyə məni dövrəyə alıblar. Məgər mən olmuşəm?

"Ay camaat, mən ölməmişəm, mən sağlam. Burda...ayam!" - qışkırmışaq, haray-həşir qoparmaq istədim sə də, səsim çıxmadi. Qollarımdan bərk-bərk tutmuşdular, nə qədər çabaladımsa da əllərindən çıxa bilmədim, az qalırdı üzəyim partlaşın. Sanki qəbirdən xoridayıb çıxacağıma, qaçıb hər tərəfi bir-birinə qatacağımdan qorxurdular.

Yaxşı, bəs səsim niyə çıxmırıdı, ağızımı ki, tutmamışdilar...

"Məən... mən ölməmişəm... sağlam... burdayam..." - bir də qışkırmışaq, buradakı adamlara özümü göstərmək istədim, cəhd etdim sə də yenə heç nə alınmadı. Eləcə işqıra-ışqıra qaldım, sakitləşdim, süstləşdim, bir tikə kəsilmiş ət parçasına döndüm.

Adamlar öz işlərindəydi, qəbri dövrəyə almışdalar, kimse yerdən balaca daş götürüb mənim şəklim vurulmuş, özü də mənə baxan başdaşını döyəcləyir, nə isə deyir, ağlaşırıdalar. Molla nə isə oxuyur, əllərini üzünə çəkir, xorla onun dediklərini təkrarlayırdılar.

Yavaş-yavaş sakitləşdim, özümə gəldim. "Yaxşı, bəs mən nə vaxt öldüm ki, xəbərim olmadı? Mən axı müharibədəydim, ermənilərlə vuruşurdum, vətənimizi, torpaqlarımızı, min illər boyu məskən sahib yaşamış, ölmüş əcdadlarımızın qəbirlərini, bizə miras qoyduqları yurd yerlərini qoruyurdum.

Bəs necə oldu öldüm?

Mən axı ölməməliydim!

Mən axı söz vermişdim.

Müharibəyə yollananda generala söz vermişdim ki, ölməyəcəyəm. Atamı, yaxınlarımı arxayın etmişdim ki, ölməyəcəyəm. Atəş səslərinin tügən etdiyi zamanda ilk övladımı dünyaya gətirənə, sonralar elə övladlarına da söz vermişdim ki, müharibədə ölməyəcəyəm. Söz vermişdəm, deməli, ölmə

məməliydim. Ölə bilməzdim.

Bəs bu necə oldu? Yox, bu ola bilməz, mən ölməmişəm!

-Dayı! - Mustafa astadan qolumu tərpətdi. - Sizdə qəbiristanlığa getmirlər?

-Niyə soruşduñ, bacıoğlu? - Lap astadan dilləndim və hiss etdim ki, səsim gəlir, batmayıb.

-Heec... elə-belə soruşdum.

-Mənə noolmuşdu? - Onun mənə çox qəribə və təşvişlə baxmasından səbəbini öyrənmək üçün astadan piçildədım.

Çiyinlərini çəkib gülümsədi.

Qəbiristanlıqdan çıxan izdihama qoşulduq. Ürəyimdən keçəsə də qəbirə yaxınlaşa bilmədim. İndi hamidan geridə qalmaq, başdaşına öz şəklim vurulmuş qəbirə yaxınlaşmaq, elə baxmaq istərdim ki... Məhərrəm əmimin qəbrinin başdaşını qucaqlayıb hönkür-hönkür ağlamaq, uzun illərdən bəri yiğilip qalmış nügilimi mənə doğma olan adamın sığındığı torpağa boşaltmaq, yüngülləşmək keçidi ürəyim-dən. Özümü çox ağır hiss edirdim, elə bil dünyanın yükünü çiyinlərimə yükləmişdilər, çəkə bilmirdim, yeridikcə ayaqlarım torpağa batırdı.

Mustafanın arxasında ağır-agır addımlayırdı.

Çadırın önündə dövrə vurub toplandılar. Ovculara güləb suyu səpildi. Molla nə isə oxuduqdan sonra çadırda doluştı. Uzunluğu hardasa iyirmi metrə yaxın olan çadırın baş tərəfindəki şəkil içəri girən kimi bərq vurub gözümü qamaşdırıcı. Başım gicəlləndi.

Bu nədir, yenəmi məni qaramat basır?

Özümü cəmləşdirib Mustafaya nəsə demək istədim sə də deyə bilmədim. Çənəm əsməyə başladı, qəhər məni boğurdu, bilmirdim Məhərrəm əminin ölümüne heyfənlənirəm, yoxsa...

Addım-addım çadırın ortasına tərəf getdim, boş yerlərdən birinə sığınib oturdum. İndi divardakı şəkili aydınca gördüm - həmin şəkil idi, bizim Babək qalasında çəkdirdiyimiz şəkil. Maraqlıdır, Məhərrəm əmimin bundan başqa şəkili yoxdur-mu? Onun heç pasport şəkili də olmayıb? Yaxşı, bəs onda bu şəkildə niyə onun şəkilini ayrıb böyütməyiblər?

Özümü sorğuya tutdum, sual yağışına qərq etdim, deyəsən canım islanır, yavaş-yavaş özümə gəlirdim.

-Camaat! - Molla danışmağa başladı. - Hər insa-nın axırətə yollanmazdan qabaq bir vəsiyyəti olur. Bu vəsiyyəti o, özü demir, mələklər dedirdirlər. Rəhmətlik Məhərrəm özünü burada qərib sayırdı, deyirdi ki, əsl vətənimiz Arazın o tayıdır. Deyirdi,

əvvəlcə orda qohum-əqrəbamız yaşasa da, ortada tikanlı məftil olduğundan gedə bilmirdik, sonra ti-kanlı məftilləri qırıb dağıtsalar da erməni gəlib iş-ğal elədi, bizə gözdağı çəkdi. Bu necə vətəndə ya-şamaqdır, adam da öz vətənində qərib olar? Bu və-siyyətinə də əməl edib bir az aralıda basırdıq, qə-rib kimi... Bir də vəsiyyət etdi ki, bax, bu başımı-zın üstündə gördüyüüz şəkili böyüdüb həm ma-ğara, həm də qəbrinin başdaşına vuraq.

Həyəcanım yavaş-yavaş azalırdı, deyəsən qa-bağımı çay qoydular. Stəkanı götürüb dodaqlarımı yaxınlaşdırırdı, isti çay canıma iliq məlhəm yaydı.

-Düzdür, bizdə qəbirin başdaşına şəkil vurul-mur. İslama bu barədə heç bir qadağa da yoxdur, yəni vurmaq da olar, vurmamaq da. Amma rəh-mətlik Məhərrəm deyirdi ki, atası Hüseyxan kişi-nin yarısı o tayda qalıb. Özü cismən bu tayda yaşa-sa da ruhu o taydaydı. Elə Məhərrəmin bu şəkli də rəhmətliyin o tayda yaşayan qohumları ilə birlikdə çəkdirdiyi yeganə şəkildir. Məhərrəm deyirdi ki, bizi heç olmasa şəkildə ayırmayın, qoyun birlikdə olaq.

Molla çayından bir qurtum içdi.

-Yaxşı adam idi Məhərrəm, əlindən mərdimə-zarlıq gəlməzdi. Onun gül camalına bir salavat çə-virək.

Əllər sıfətlərə çəkildi.

-Yeri behiştlik olsun! - Molla ucadan səsləndi.

-Amin! - Yerbəyerdən səsləndilər.

Gözüm şəkildə qalmışdı, bilmirdim şəkildəki Məhərrəmdi, yoxsa özüməm...

Məclisə ehsan gələndə siqaret çəkmək üçün çadırдан çıxdım.

Yarım saatdan sonra Mustafa qolumdan tutanda ayıldım. Məhərrəm əmimin qəbrinin başdaşını qucaqlayıb ürəyimi boşaltmışdım.

Qaradınməz Məhərrəm əmimlə o ki, var dərd-ləşdim.

Şərəfnisə qocamla da söhbətləşdim, yaman qə-ribəməşdim.

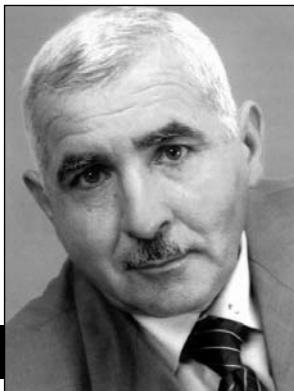
Üzünü görmədiyim Hüseyxan baba da burday-mış, onunla da danışıb xeyli yüngülləşdim.

Sən demə, hamısı burdaymış, aralarında bir mən yox idim, o da öz ayağımla gəlmışdım.

Mustafa qolumdan tutub dartırdı, amma heç getmək istəmirdim...

...bir neçə addımdan sonra dönüb baxdım, başdaşındakı şəklim də elə baxırdı ki... elə bil məni ilk dəfəydi görürdü...

DAĞLARA QAR YAĞIB

MƏHƏMMƏDƏLİ ƏLİ

Dağlara qar yağış
soyuğa, şaxtaya sinə gərərək.
Bir-birinə söykənmiş
nəhəng dəvələrtək.

Dağlara qar yağış
dağlara qar düşüb
ana qucağına sığınan körpədək
dağlara qıṣılıb,
təpələr soyuqdan büzüşüb.

Dağlara qar yağış
susub dinməyir
hayqıraraq qayadan
atılan şəlalə,
dönüb qayada
saçları üzünə tökülmüş
qız - heykələ.

Dağlara qar yağış
ağaclar geyib əyninə
par-par yanın bəyaz donunu,
vurub özünə rəngarəng bəzək,
sanki nazənin gözəldir,
indi ər evinə gəlin köçəcək.

Dağlara qar yağış
sağa-sola boylanır
zirvədə - qaya üstündə
durub dağ kəli,
coşan tufan qorxutmayır
bu canlı heykəli.

Dağlara qar yağış
yaxasına büllür mirvarılər taxıb
gözləyir həsrətlə
qız-gəlinin gəlişini,
bulaqlar yol kənarına çıxıb.

Dağlara qar yağış
çəkilib komasına
qardan - covğundan xəbərsiz
rahat-rahat
uyuyur qonur ayılar,
bayırdağı covğunun
səsinə ayılar.

Dağlara qar yağış
bağlayır yolları, rizləri,
yox gəlib-gedəni.
Başlanıbdır dağların
uzun-uzadı
nağıllı gecələri.
İliq nəfəslə
həm buludlu,
həm də günəş üzlü gündüzləri.

15.11.2018

**ÖZÜNƏ
ETDİ QƏSD**

Ləpə dodaqları ilə dəniz
öpdükçə sahilin dodaqlarından
olmuşdu məst.
Bir də onda ayıldı,
sevgisinin duzu
keçib canına,

suyu şorlaşıb,
edibdir özünə qəsd.
02.08.2018

QARDAŞOĞLU

*Qardaşimoğlu Tural bayın toy
günü münasibəti ilə*

Bu günü gözlədin xeyli zamandır,
Şükür, gördük bunu biz, qardaşoğlu.
Bu məclis sənindir, bu toy sənindir,
Dur, atıl meydana, süz, qardaşoğlu.

Tədbirinə gəlmış dost-tanışa bax,
Salonu bürüyən gur alqışa bax.
Rəqs edən gənclərin yarışına bax,
Yox onlara layiq söz, qardaşoğlu.

İki can birləşib bütöv can olur,
Sevgi aləmində yeni an olur.
Bu yolda çox sınaq, imtahan olur,
Onlara sinə gər, döz, qardaşoğlu.

Hər yeni ailə - yeni dövlətdir,
Bu dövlətin gücü saf məhəbbətdir.
Onu qorumaqsa əsl cəsarətdir,
Bu, səndə var, yüzdə-yüz, qardaşoğlu.

Qurdüğün ocağın odu sönməsin,
Seçdiyin yarından üzün dönməsin.
Göydə gəzən eşqin göydən enməsin,
Dəyməsin bədnəzər, göz, qardaşoğlu.

Sevinc içindədir, şadlanır hamı,
Gənclər bir-birindən alacaq kamı.
Qoca əminin də gəlib ilhamı,
Deyir: "götür qələm, yaz, qardaşoğlu!"

07.07.2018

HARADASA...

Haradasa bir qız ağlayır,
havadan yağış qoxusu gəldi.

Haradasa iki sevən gənc
bir-birindən ayrıldı.
Göy üzünü qara bulud bürdü.

Haradasa bir gözəlin od baxışından
bir ığidin ürəyinə od düşdü,
Yaz günəşi quzeydəki qarı əritdi.

Haradasa başlandı yarpaq tökümü,
Payız gəldi,
Qış qapını döyür...

21.01.2017

ARAVURAN

Aravuran
ondan buna,
bundan ona
söz gəzdirdi,
özünü gözə soxdu.
O qədər danışdı,
axırda hamını
özündən bezdirdi,
öz axırına çıxdı.

06.10.2018

KÖRPÜ ÖMRÜ

Üstündən ağır-ağır
yükə dolu avtomobilər
və qatarlar keçdikcə
dayaq - ayaqları
tarıma çəkilmiş halda
ağır-ağır nəfəsini dərərək
körpü
yaşayır
körpü ömrünü.

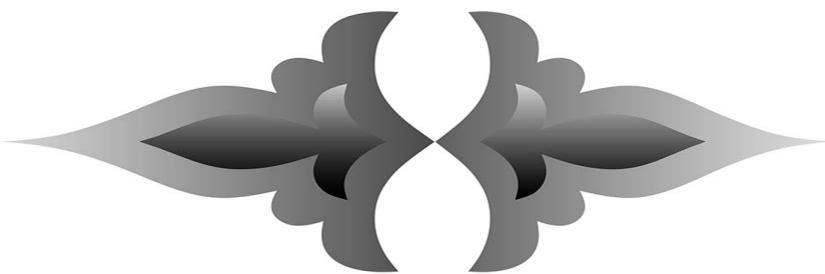
21.10.2018

KÜLƏKDƏN KÜSMÜŞƏM MƏN

(balalar üçün)

Külək aldı, apardı,
çətirimi əlimdən,
yağış islatdı məni.
Küləkdən küsmüşəm mən.

24.10.2018

PƏRVANƏ BAYRAMQIZI

İKİ QADIN

(hekayə)

Böyük bir şəhər. Şəhərə şəhər görünüşü verən hündür mərtəbəli binalar illərdir iki həm-söhbəttək üz-üzə dayanıb. Ömürləri ni beləcə lal-dinməz bir-birlərinə tamaşa etməklə keçiriblər. Binanın pəncərələrində sakinlər sanki öz büstlərini qoyublar. Pəncərələr ələsiz insanların əyləncə yerinə çəvrilib. Burada günün müxtəlif saatlarında bir-birinə tamaşa edən iki qadın görünürlər. Elə bil yuvadan quş balaları boylanır. Uzaqdan-azağa bir-birləri ilə xəyalən söhbət edirlər. Baxışları ilə qadının biri digərinə həsədlə - "Xoşbəxtsən..." - deyirdi. O biri qadinsa maraqla - "Beləmi görünür?" - deyə soruşurdu.

- Ailəli olmaq xoşbəxtlik deyilmə?
- Bəlkə, sən xoşbəxtsən.
- Nə üçün?
- Bax eyni yaşdayıq. Amma mən gör nə qədər yaşılı görünürəm. Qırışların, ağarmış birçəklərin heç biri məmnunluğun göstəricisi deyil. Sənsə daha şüxsan.

Küçədə şütyən maşınlarının səsindən bir qədər susmalı olurlar. Binanın üstündən boyanan günəş elə bil sakit-sakit onları dinləyirdi.

-Sokratın fikirləri ilə tanışsınızmı?

-Sokratın o qədər fikirləri var ki. - Qadın mənalı tərzdə gülümsəyir. Həmsöhbəti başa düşür ki, o yəni "hansı fikrini nəzərdə tutursan?" demək istəyir.

-Söhbətimizə uyğun olanı... - "Nə edirsən et, onsuz da peşman olacaqsan..." fikrini deyirəm.

-Həə, xatırladım. Bunu evlənmək istəyən gəncə deyir.

Hər ikisi gülümsəyir.

-Peşmansanmı?

-İzah etmək çətindir.

-Nə üçün?

-Şüurumuza hopan dəyərlər baxımından düşündüklərim qəbahətdir.

-Lap Oşoya benzədin.

-O kimdir?

-Bütün yaşadıqlarımızın əksini düşünən bir insandır.

-Qəribədir, həmfikir olduğun adamlar çox olduğu halda, bircə ömür yoldaşınla eyni şey-

lər haqqında düşünə bilmirsən.

-Bəs deyirlər "Ərlə arvadın torpağı bir yerdən götürülür?"

-Kişilər qadını onun kimi düşünməyə məcbur etdiyindən, və yaxud da qadın ərinin xüsusiyyətlərinə uyğunlaşdığınından zahirən belə görünür. Əgər kişi qadının deyib-gülməyini istəmirsə, təbii ki, qadın buna tabe olacaq və qaraqabaq təsiri bağışlayacaq.

-Özü istəməsə belə?

-Əlbəttə. Ailəsini qorumaq üçün buna özü-nü məcbur edəcək.

Söhbətin bu məqamında evli qadını içəri-dən səsləyirlər, pəncərədən çəkilməli olur. Tənha qadın onun arxasında baxıb "Görəsən haqlıdır mı?" deyə düşünür.

Xeyli vaxt ötür.

Bir gün həyətdə qarşılaşırlar. Biri əri ilə, o birisi isə yalnız halda toya gedir. Tənha qadın zövqlə bəzənib, ailəli qadınsa olduqca sadə görünüşdədir. Toy boyunca da bir-birini göz-dən qoymayırlar. Həmişəki kimi baxışları ilə danışırlar. Tənha qadın hərəkətlərində nə qə-dər sərbəst idisə, evli qadın bir o qədər utan-caq və çəkinəcəkli görünür, yalnız ərinin ürə-yincə olan hərəkətləri edir, bir-biri ilə salam-laşan dost-tanışları, rəqs edənəri süzüb, ya-zıq-yazıq boynunu bükür. Toydan çox yas ye-rinə gələn adamın ovqatındadır. Tənha qadı-nın nəzərləri onlara dikilib. Baxışlarından hə-səd duyulurdu. Toy sona yetməmiş ərinin istəyinə əsasən qadın oranı tərk edir. Tənha qadınsa ümidi tutacağı gülə bağladığından toy-un sonunacan gözləməlidir. Gecə evə gə-ləndəsə toy boyunca cəmi bircə dəfə gülüm-sündüyü üçün evli qadın əri tərəfindən mə-zəmmət edilir. Səhərəcən ağlayır.

O biri binada da tənha qadın yastığı ilə qu-caqlaşıb makijını göz yaşları ilə yuyur. Ge-cəyarı pəncərəyə yaxınlaşıb yenə xəyalən qadınla söhbət etməyə ehtiyac duyur. Gözün-dən axan iki damla yaş binadan aşağı yuvarlanır. Torpağı islatmağa yetməyən bu damla-lar heç qadının tənhalığına da çarə edə bilmir.

Kədərinə sanki göz yaşları özləri də ağlayır. O gecə qadınların biri o birisinin xoşbəxt ol-duğunu düşünür. Səhər açılınca "qəm otaqlarının" - pəncərənin qarşısına gəlib həmişə ol-duğu kimi yenə səssiz-səmirsiz söhbətlərinə davam edirlər.

-Sən xoşbəxtsən.

-Bu söz üstümə atılmış böhtan kimidir. Et-mədiyim bir suçda təqsirləndirilməyimi zənn edirəm.

-Axı mən bütün gecəni ağlamışam.

-Nədən mənim də ağlaya biləcəyimi dü-shünmürsən?

-Məni tənhalıq ağladır. Sən ki tənha deyilsən.

-Ailəm olduğu üçün həyatımın qaydasında olduğunu zənn etməkdə yanılırsan. Bəzən onlarla insanın arasında belə yalnız olursan. Səni tənhalıq, mənisə ərim incidir. Hansı da-ha dözülməzdır? Ən böyük bədbəxtlik xoş-bəxt görünməkdir. Adamlar səni səadətə qış-qanır, sən isə daha çox əzab çəkirsən. Arzu-larının pərən-pərən düşdüyündən heç kəsin xəbəri olmur. Ailən olduğu üçün sənə baxıb köks ötürənlər bu ailəni qurdugun üçün özü-nü nə qədər bədbəxt hiss etdiyindən xəbərsiz olurlar. Sən azadlıq eşqi ilə özünü divarlara çırpıb darmadağın olanda məhbəsin səni öz-gələrə göylərin kəhkəşanında gösterir. Bile-yindəki qolbağı səni müttəhimtək birinin qoluna bağlayanda hardasa başqa biri sənin ye-rində olmayı arzulayır. Bu bədbəxtlik deyil-mi?

Qadın çəşqinqılıq içində idi. Gözlərindən tə-əccübləndiyi oxunsa da fikirləri dəyişmirdi.

-Sən pəncərədən çəkilib geri dönəndə əri-ni, övladlarını görürüsən. Mənsə arxaya çəki-lən kimi boş divarlarla üzləşirəm, ağlayanda da yanımıda heç kəs olmur.

Tənha qadın köks ötürür. Nəfəsi küləyə çevrilib uğuldayırlar.

İkisi də eyni səmtə baxırlar. İpdəki uşaq palaları sağa-sola yellənir.

Oktyabr 2017

MÜRVƏT QƏBİMOĞLU HƏKƏRİ

"DÜNYANIN DƏRD DAŞI" silsiləsindən

BAŞI BƏLALI MİLLƏT

Başımızın altına yastıq qoydu ağalar,
Dedilər "danişmayın, susun, dünya dağılar.
Payınıza bəs deyin, çox umsanız, ağ olar!"
Elə ona görə də əyriliklər düzəlmir,
Başı bəlalı millət, heç bir işin düz gəlmir.

Bizə zurna çalana, biz züy tutan olmuşuq,
Xalqın malı torpağı biz hey satan olmuşuq.
Qanların bahasına kama çatan olmuşuq,
Elə ona görə də əyriliklər düzəlmir,
Başı bəlalı millət, heç bir işin düz gəlmir.

Başını qaldıranın başından basan olduq,
Yaxşını yamanlıqla izləyən, pusan olduq.
Odur ki, bu milləti əzmək də asan oldu,
Elə ona görə də əyriliklər düzəlmir,
Başı bəlalı millət, heç bir işin düz gəlmir.

Milletin var-yoxuna biz "ümumi mal" dedik,
Sərvətimiz sağıldı, hamiya halal dedik.
Zəngəzur, Göyçə getdi, buna adı hal dedik,
Elə ona görə də əyriliklər düzəlmir,
Başı bəlalı millət, heç bir işin düz gəlmir.

Allaha şəkk gətirdik, məscidə it bağladıq,
Nə namaz qılan olduq, nə də oruc saxladıq.
Allahın qəzəbinə gəlib müdam ağladıq,
Elə ona görə də əyriliklər düzəlmir,
Başı bəlalı millət, heç bir işin düz gəlmir.

Qızları qız qarıcı doğma Azərbaycanın,
Halal arvad eylədik Marusyanı, Nadyanı.
Bıç qonşunun, "qardaşın" olduq sarı madyanı,

Elə ona görə də əyriliklər düzəlmir,
Başı bəlalı millət, heç bir işin düz gəlmir.

Başçını devirməkdə qoyduq hamını geri,
Millətə başçı gəldi ildə, beş ayda biri.
Ağılla bir iş görüb vermədi fayda biri,
Elə ona görə də əyriliklər düzəlmir,
Başı bəlalı millət, heç bir işin düz gəlmir.

Yadların qırdıqları guya az imiş deyə,
Didir qardaş-qardaşı, tutur odlu gülleyə.
Xaricdə düzələni daxildəkilər əyər,
Elə ona görə də əyriliklər düzəlmir,
Başı bəlallı millət, heç bir işin düz gəlmir.

Vəzifəyə ac gələn, sərvət yiğib yayınır,
Dünən "milli qəhrəman" - bu gün "millət xaini"...
Kim başlayıb qurtarır bilmirsən bu oyunu,
Elə ona görə də əyriliklər düzəlmir,
Başı bəlalı millət, heç bir işin düz gəlmir.

Arsızlar canıyanan cixaraq bu millətə,
On gündə bir oyunla xalqı salır zillətə.
İşləyənə qosurlar yüz əmma, yüz şəbədə.
Elə ona görə də əyriliklər düzəlmir,
Başı bəlalı millət, heç bir işin düz gəlmir.

Bir millətin içində yüz qurum, yüz partiya,
Hamısı ad naminə atır özün ortaya.
Gəlmədi bu millətə bir doğru-düz partiya,
Elə ona görə də əyriliklər düz gəlmir,
Başı bəlalı millət, heç bir işin düz gəlmir...

BAŞ KƏSƏ-KƏSƏ...

Yox-yox, məndən sənə tay olmaz, qağa,
Sən tufan, mən isə zirvə qariyam.

Sən sərvət sancılı kiriməz çaga,
Mən kasib könlümün dilsiz karıyam.

Sənin əsəblərin çəkilib tarım,
Könül sakitliyim hər şeydən ötkəm.
Sənin varın çoxdu, mənimse arım,
Arlıya arxadı halalca tikə.

"Dədənə"dayaqdı dolu duruşun,
Püflənən şar kimi şışır, köpürsən.
Mən tox taleyimin qəpik-quruşu,
Sən ballı bəxtinin qızıl küpüsən.

Sağmal inək kimi dünyanı əmdin,
Milyonçu mülküñ var, çəkirən hər keyf.
Mənim qismətimdə qara qələmdi,
Səninki möhürdü, bir də sirli seyf...

Zorba qovun kimi çürükdür üçin,
Çox da ki, boynuna örökən dolanmir.
Mənim ciblərimdə kəkotu, darçın,
Sənin "validol"su saatın olmur...

Yatsam, top səsi də ayıltmaz məni,
Sənsə, səksəkəli, əsməcəlisən.
Mənə bol zəmidir qismətin dəni,
Sən insan qanını soran zəlisən.

Bir para çörəyim-duzum olsa da,
Mən buna yüz dəfə şükür demişəm.
Səninsə sərvətlə evin dolsa da,
Yenə də sizləmaq olubdur peşən.

Baş əydin tamahın hər tənəsinə,
Dağa-təpə dedin, doymadın deyə.
Zəhmətsiz qazancın dərd oldu sənə,
Gah dərmana verdin, gah da iynəyə...

Öz başın altında dikdir balışın,
Adlara yamaqdır batası adın.
Səni dayaq bilən dostun, tanışın,
Bircə dar gününə dayaq olmadın.

Üzümün ağıdır - alnimin təri,
Sənin kor tamahın köhlən atlıdır.
Mənim zəhmət haqqım bal kimi şirin,
Zəhmətsiz gələrin zəhər dadlıdır.

Hələlik nəfsinin quş qanadında,
Uçursan tamahın zirvələrində.
Sərvət harınışan, saxla yadında:
Çalanı tapılar gürzələrin də...

Fırlanıb fələyin fırlancağında,
Axırda acıdan acı olarsan.
Qaralar gur yanın od-ocağın da,
Yurdun dilənçisi, acı olarsan.

Bir gün gözlərinə sancılar sancaq,
Yatanda yatarsan sən əsə-əsə.
Yoxsul da yaşasam, yaşadım ancaq,
Sən sərvət qazandın baş kəsə-kəsə...

HƏKİM

(*həkim eloğlum Akif Quliyevə*)

İl üstə il gəldi... Bir il də ötdü,
Bir yaş da böyüdü dərdimiz, həkim.
Neçəsin batırıldı, neçəsin uddu
Bir ildə dərd-dərya, dərd-dəniz, həkim...

Günüm hey qanatdı dərdi, duz atdı,
Yaram gündən-günə şışdi, boy atdı.
Dərd mənə ömürlük paydı, baratdı,
Dərd yaşadır məni bil şəksiz, həkim.

İl artır, böyüür bu dərdin daşı,
Üreyə köz qoyur gözümün yaşı.
Hər gün uzaqlaşır Gəyən, Qaşbaşı,
Uzanalı qalıb əlimiz, həkim.

Yolum o dağlara bağlısa əgər,
Daha əlyetməzə dönübsə Səngər,
Azalarmı "təzyiq", düşərmi "şəkər",
Dərd kanına dönüb qəlbimiz, həkim.

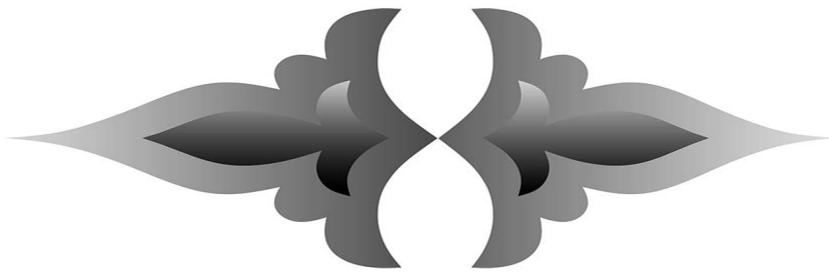
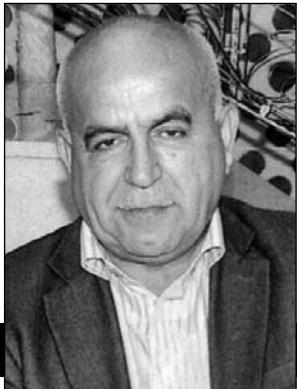
Südə yaş süzürəm, içirəm səhər,
Naharıma dərddi, axşama qəhər.
Gün boyu yediyim ah-uf, dərd-kədər,
Mənə kömək olmaz hər pəhriz, həkim.

Halal yoxa çıxıb, haram böyüür,
Hiylə donlu məqsəd, məram böyüür.
Çox evlərdə Axber, Aram böyüür,
Cinsə calaq olub o nacins, həkim...

Xoş xəbər gəlməyir xaricdən bizə,
Gələndən göndərir xaric qəm bizə.
Hansı dərd-qəm gəlir xaricdən bizə -
Yox edən müayinə, analiz, həkim...

Gündə yeni fikir, yeni bir xəbər,
Batırır köksümə zəhərli xəncər.
Hədəf olub Laçın, Şuşa, Kəlbəcər,
Qəlizdi bu işlər, bil qəliz, həkim.

Mürvət piyadadı, xoş günsə atlı,
Yağı yurdə yaşar toylu-büsətli.
Sağalmaz yaramın adı - Qubadlı,
Bu dərd qəlbə salıb dərin iz, həkim.

VAQİF OSMANOV

NƏVƏMİN ADINI ARAZ QOYDUM...

(hekayə)

Yayın qızmar vaxtında - qorabişirən ayda şimal rayonlarının birindəki istirahət mərkəzində dincəldim. Gündüzün istisi nəmli və boğucu olsa da axşam düşən kimi hava sərinləşir, insan sinədolusu nəfəs alırı. Gecələr hətta yorğansız yatmaq mümkün deyildi.

Qonşu kottejdə qalan bir nəfər diqqətimi çəkdi. Tanışlığımız sırf təsadüfən baş tutdu. Qonaq Qazaxıstandan gəlmişdi. Axşam-səhər gəzintisi zamanı tez-tez rastlaşırdıq. Məktəbli yaşılı nəvəsiylə mənə doğma olan ləhcədə rus dilində söhbət edirdi. Milli kimliyini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkirdim. Etikadan kənar olsa da aralıda dayanıb söhbətlərinə qulaq asırdım. Hansı millətdən olduğunu soruşmayı düzgün hesab etməsəm də marağımı sahib ola bilmirdim. Dünən atüstü tanışlığımız zamanı Azərbaycana birinci gəlişi olduğunu desə də hələ isinişməmişdik. Qafqazın ətəklərindəki Avropanın Alp dağlarındakı şəhərlərindən geri qalmayan rayonun təbiəti ovsunlamışdı onu. Heyranlıq hissələrini yarı türk, yarı rus dillərində tələskənliklə, bir az da həyəcanla izah etməyə çalışırdı. Elə bil ki, sözlərinin yadından çıxacağından qorxurdu. Oğuz-türk dilində danışmağa çalışırdı. Bir sözün qarşılığını tapa bilməyəndə tez rusçaya keçirdi.

Özümə də aydın olmayan maraq hissi məni bürüdü. Onun hansı millətin nümayəndəsi olduğunu anlaya bilmirdim. Bilirəm ki, soy-kökümüz eyni olan türkdilli xalqlar çoxdur. Onun danışığındakı şirinliyi

başqa türkdillilərdə hiss etməmişdim. Əgər o, Oğuz Türküdürə niyə belə çətin danışır, deyilsə bəs bu şirin ləhcə hardandır? Qonaq elə bil ki, türkçə fikirləşib rusca danışırı, və yaxud əksinə.

Nə yaxşı ki, yaxından tanışlığa qonaq özü körpü saldı. Çünkü mənim "haralısan" sözündən heç vaxt xoşum gəlməyib. Bölgəçilik, yerlibazlıq, məncə, uğursuzluqlarımızın, bölünməyimizin əsas baiskarıdır.

-Gəlin yaxından tanış olaq, - qonaq söhbətə başladı. Sanki ilk dəfə görüşürdük kimi əlini mənə uzadı və davam etdi:

-Adım Füzulidi, - kənardə oynayan uşağı göstərib, - nəvəm Arazdı, - dedi.

-Tahir, Bakıda yaşayıram. Coğrayia müəllimiyməm.

Cox qısa və rəsmi "yaxından" tanışlıqdan bir neçə saat sonra istirahət mərkəzinin həyətində yenə üz-üzə gəldik. Yavaş-yavaş bir-birimizlə dil tapdıq. Səhər-axşam imkan ələ düşən kimi Füzuli dayının (məndən azı 10 yaş böyük olduğunu hiss etmişdim, kəndimzdə uşaq vaxtından yaxşı bildiyimiz etika qaydalarına görə özündən yaşça böyüklərə adı ilə müraciət etmək təribyəsizlidir, mütləq adının sonuna "əmi", "dayı", "lələ", "xala", "mama", "qoca", yəni ağsaqqal əlavə etməlisən) ürəyinin dərinliklərinə "nūfuz" etməyə çalışırdım ki, ondan nəsə öyrənim. Marağım dinc durmurdu. Hiss edirdim ki, o da danışmağa həvəslidi. Söhbətindəki rus sözlərini eşitdikcə

gülümsəyirdim və rus dilində işlətdiyi sözün ana dilimzdə qarşılığını soydaşımı xatırladırdım. Əlbəttə, gülümsəməyimin mənasını həmsöhbətim çətin anlayardı. Füzuli dayı sənki uzun müddətdən sonra doğmasını tapmış kimi daha da ürkəli danişirdi:

- "Vo pervix", onu deyim ki, niyə səninlə yaxın-dan tanış olmaq istədim.

-Deyin.

-Burda - Azərbaycanın ortasında istirahət edən ərəblərin çoxluğu məni "udivlyat" elədi.

-Niyə görə?

-Ən çox da onların hərəkətlərini-əxlaqını, səliqə-sahmanını, "obşestvenni" yerlərdə tərbiyəsizliklərini görəndə mənə qoribə gəldi. Yanlarındakı dörd-beş arvadı ilə münasibətləri lap dözləməzdır. Gözləməzdəm ki, "Qurani-Kərim" in, şəriətin yaradıcılarının tö-rəmələri bu qədər etikadan kənar hərəkətlər etsinlər. Müsəlman olsam da ərəbləri yaxşı tanıtmırışam. Hansı millətdən olduğunu bilməsəm də, səninlə aramızda elə birinci gündən isti "otnoşeniya" yarandı. Sənin bizə qayğıın, səmimiyyətin, aramızdakı oxşarlıqlar mənənə çox doğma idi. Hər ikimizin Oğuz türkү olması isə mənim üçün gözəl sürpriz idi.

-Oğuz türkü?

Mənim təəccübümü dərhal hiss etdi:

-Bəli, Oğuz türkü, "udivlyat" eləmə. Səninlə eyni millətdən olduğumu ilk tanışlıqdan anlamışdım. Mənim ən çox eşitdiyim sözlərdən biri də Oğuz türkündür. Mən Qazaxıstanın mərkəzi hissəsində yerləşən Cambul "oblast"ından gəlmişəm. Çu rayonunda yaşayıram. Orada doğulmuşam. Valideynlərim isə 1941 - 1945-ci illərdəki "voyna"dan qabaq oraya Qaryagın rayonundan sürgün olunublar. "Sürgün" sözü heç vaxt yadımdan çıxmır, çünkü valideynlərim-dən ana dilməzdə ən çox eşitdiyim 5 - 6 söz var idi ki, onlardan biri də "sürgün" idi...

Özümü bir az sadəlövh, bir az da bu hadisələrdən xəbərsiz kimi göstərməyə çalışdım:

-Səbəbi nəydi? Onlar nə günahın sahibiyilər ki?

-Onların günahı İranla sərhəddə yaşamalarıdır.

-Nə olar ki, sərhədddə yaşayanda?

-Sonra deyəcəm.

Hiss edirdim ki, qonaq söhbətin davamını unuda-cağından qorxurdu.

-Bir də, ay Füzuli dayı, indi sənin doğma rayonun Qaryagın yox, Füzuli adlanır.

Qonağın gözleri təəccübədən elə bil ki, hədəqə-sindən çıxacaqdı:

-Nə, Füzuli? Qulaqlarım düzmü eşitdi?

-Bəli, bəli, Füzuli rayonu.

-Nə xoş təsadüf. Yox, belə təsadüf olmaz. Mənim valideynlərim nə qədər uzaqgörənmişlər. Mən indi

adımla fəxr edirəm.

Söhbətin belə axarı Füzuli dayını sevindirsə də, nədənsə, qorxurmuş kimi döyükə-döyükə yan-yörəsinə boyanırdı. Deyəsən ürəyini açmağa ehtiyat edirdi. Sovet imperiyası artıq otuz ilə yaxındır ki, da-ğılsa da, qırmızı terror xofu insanların ürəyindən çıxmırıldı. Keçən əsrin 80-90-cı illərində Pribaltikada, Qazaxıstanda, Gürcüstanda, Azərbaycanda baş verən süquta uğramaqda olan rejimi dirçəltmək cəhdələri, qanlı olaylar, Özbəkistanın Fərqaqə vilayətində Məhsəti türklərinə qarşı qardaş qırğınları çoxumuzun yaddaşında hələ köhnəlməyib, böyük Türk tarixinin qara ləkəsi kimi tarixin səhifələrində qalmaqdadır. Qazaxıstanda yaşayan soydaşlarımızın nəsil-nəcabətinin başına gələnlər Füzuli dayı kimilərini o vaxtdan gözüqipiç eləmişdi.

Elə ki, qonaq söhbətini davam etdirmək istəyirdi, istirahət mərkəzinin xanım-xatın şirindilli xadiməsi Xatırə Füzuli dayiya yaxınlaşdı:

-Xahiş edirəm otağınızın qapısını açasınız, səliqə-sahman işi ilə məşğul olmaq istəyirəm.

Şirin söhbətdən ayrılməq istəməyən qonaq, - qızızm, olar açarı sənə verim? - deyərək cibindən açarı çıxartdı.

-Niyə olmur ki, Füzuli dayı?

Xatırə açarı götürüb getdi. Mən isə soydaşının əlinə sənki göydən düşməsdüm:

-Bayaq deyiyim kimi, onlar sərhəd kəndinin sa-kinləri olduqları üçün "vinovat" idilər, - qonaq sözü-nü davam etdirdi. - "Otes naroda" adlandırdığımız türkün qanına susayan qanıçən qorxurdu ki, Arazın o tayındakı bacı - qardaşlarımıza birləşib Bütöv və nə-həng Azərbaycan yaradarıq. Bu da qanlı imperiyanın parçalanmasına gətirib çıxarar. "Xain xoflu olar" - deyib babalarımız. SSRİ rəhbərləri buna görə xoflanırdılar.

Füzuli dayı sinif otağında tarix dərsi keçən müəllim kimi emosiya ilə məni başa salmağa çalışırdı. Artıq çuxura düşmüş gözlərində hərdən göz yaşı da gö-rünürdü. Bunu qabarlı əllərinin arxası ilə silib gizlətməyə çalışsa da, bəzən unudurdu.

-Atam, anam deyirdi ki, bizim kəndimiz Araz çayının lap yaxınlığında idi. Füzuli rayonundakı, bəli indi qürurla deyirəm, Qaryagın yox, Füzuli rayonundaki kəndimizin adı, "po moyemu" Araz Yağlıvəndidir. Elə məni çoxdan kəndimizi ziyarət etmək arzu-su maqnit kimi özünə çəkirdi. Qazaxıstanda kəndimizdəki qonşumuzun əslı Kərimbəyli kəndindəndir. Burada eşitdim ki, mənim üçün doğma və müqəddəs o torpaqlar ermənilər tərəfindən işgal olunub.

-Füzuli dayı, Araz Yağlıvənd işgal olunmayıb axı.

-Bəs niyə mənə dedilər, ora getmək olmaz?

-Qardaşımın oğlu o bölgədə hərbi hissə komandirinin müavinidir. Qoy ona zəng edim.

Zəfərin telefonunun nömrəsini yığdım:

-Salam, qardaşoğlu. Necəsən, Zəfər? Bir sual məni maraqlandırır. Araz Yağlıvəndə getməyə niyə icazə vermirlər? Ora ki, işğal olunmayıb?

-Bəli, Tahir əmi, o kəndin torpağına düşmən ayağı dəyməyib.

-Əslı-nəslə o kənddən Qazaxıstanaya sürgün olunan qonağımız var. Doğma el-obasına getmək, dədə-baba yurdunu görmək istəyir. Görəsən, nə üçün icazə vermirlər?

-Tahir əmi, müharibə vəziyyəti, tez-tez atəşkəsin pozulması, qonağın təhlükəsizliyi ilə əlaqədar olaraq cəbhə bölgəsindəki kəndlərə qeydiyatı olmayanların oraya səfər etməsinə müvəqqəti icazə verilmir.

Zəfərin dediklərini Füzuli dayıya bildirəndə təəssüfləndi:

-Deyəsən, arzum ürəyimdə qalacaq. Yaşım yetmiş keçib, mən o yerləri görə biləcəyəmmi? Heyif...

Qonağa ürək-dirək verməyə çalışdım:

-Füzuli dayı, tezliklə cənnət yurdumuzun əsarətdə qalan hissəsini azad edəcəyik, buna tam əminəm. Gələn il allah qoysa, mənim qonağım olarsan, birlikdə Füzuliyə, Şuşaya, Laçına, Kəlbəcərə və digər yerlərə gedərik.

-İnşallah, Tahir.

Füzuli dayının üzündə qeyri-adi işiq gördüm. Ümid işığı. O işiq məni də ümidi ləndirdi.

Müsahibimin yaddaşına qıbtə etməmək mümkün deyildi. Sürgün hekayətini qaldığı yerdən davam etdirdi:

-Oradakı əhalinin çoxu bu iki kənddən sürgün olunanlardır. O günlərin şahidləri deyirlər ki, "voy-na" başlamamışdan əvvəl kəndin bütün adamlarını bir gecənin içində kənd-kənd, oba-oba toplayıb "qruzovoy" maşınlara doldurdular, Bakıya - Xəzər dənizinin sahillərinə gətirdilər. Dənizin sahilində onları gəmilər gözləyirmiş. Hara getdiklərini heç kim bilmirmiş. Hələlik ərzaqları bol olduğundan sonrakı müsibətlərdən xəbərsiziyidilər. Yaşlı insanlar, körpə uşaqlar ağır "usloviya"ya dözməkdə çətinlik çəksə də, su, yemək vardi. İki gün dəniz yolu ilə gedəndən sonra onları gərəksiz "qruz" kimi gəmidən boşaldılar. Artıq yorulub əldən düşmüş 60-70 yaşlı ahilların, körpələrin sıfətində zülmün əlamətləri görünürdü. Nənələr gələcəkdə görəcək günlərini anlayıb ağı deyirdilər. İki gün keçməsinə baxmayaraq Vətən, torpaq, el - oba həsrəti sinələrinə dağ çəkməyə başlamışdı...

Füzuli dayı söhbətinə ara verib dərindən köks ötürdü. Özü o günləri görməsə də, Qazaxıstanda do-

ğulub boy - başa çatsa da, orada övlad, nəvə sahibi olsa da qəlbindən qara qanlar axlığı hiss olunurdu. O, Qazaxıstanı Ana Vətən, Ata Yurdu kimi qəbul edə bilmirdi. Səbəbini də doğru - dürüst anlamırı:

-Bəlkə də Azərbaycana gəlməsəydim Ana Vətənin bu qədər əziz olduğunu bilməzdəm. Bu torpağa ayaq basandan qollarımın gücü, dizimin təpəri artdı. Ayağımı torpağa daha "uverenni" basıram. Buradakı insanlar mənə çox "rodnøy" görünürərlər.

Söhbətini yenə dayandırdı, sanki yenidən başlamaq üçün güc toplayırdı. Tez-tez yaşıl meşəli dağlara baxırdı, dərindən nəfəs alırdı:

-İlk dəfədir belə yamaclar, başı qarlı dağlar, meşələr görürəm...

Mən onun söhbətinin ardını səbirsizliklə gözləyirdim. Artıq bilirdim ki, hər sualım onun köhnə yarasının qaysağını qoparır. Amma marağım qonağa əməlli-başlı qənim kəsilmişdi. İstəyirdim o, nəfəs dərmədən danışın. Ona "zülm" edərək növbəti sualımı verdim:

-Deyirlər, Qazaxıstanda yaxşı yaşayırıınız? Abad evləriniz, maddi imkanınız var?

-Sən nə qoyub, nə axtarırsan, bacıoğlu? - Yarı zərafat, yarı ciddi, - deyəsən, mənə qulaq asmaqdan yorulmusan? Amma mən yox, sona kimi danışacağam. Bacıoğlu, sən ya "poet", ya da "pisatel"sən, çox şey öyrənmək istəyirsən.

Duruxdum. Bu sadə və duyğulu insanın mənəvi zənginliyinə, iç dünyasına, niyyətimi başa düşməsinə heyrətləndim.

-Hə, yadımdan çıxmamışdan de görüm, ana dili məzdə "poet", "pisatel" necə adlanır?

-"Poet"ə şair, "pisatel"ə yazılıcı deyirik biz.

-Yadımda qaldı, unutmaram. Hə, kəndimizdeki qocaların dediyinə görə, onları gəmidən boşaldandan sonra başladı qara günlər. Oturmağa belə yeri olmayan "qruzovoy" vaqonda "stroymaterial" kimi bir-birinin belində ucsuz-bucaqsız "step"də yol gedirləmiş. On çox arzuladıqları yemək yox, su yox, Vətən, doğma el-oba, ev imiş. O da çox uzaqlarda qalmışdı. Günlərlə yol gedəndən sonra bir yaşayış yeri görünəndə evsiz-esiksiz "step"in ortasında əlli-yüz adamı düşürüdlər, qalanları yolunu davam etdirirdi. Bu yol onları hara aparırdı? Heç kim bilmirdi...

Füzuli dayının nəvəsi Araz sakit uşaq olsa da, söhbətimizə tez-tez mane olurdu, gah meşədə gəzmək, kanat yolla dağa dırmaşmaq, gah "şeytan çarxı"nda yellənmək, gah da restoranda kabab yemək istəyirdi. Babası rus dilində danışan nəvəsini səbirlə dinləyir, onun başını tumarlaya-tumarlaya söhbətini yekunlaşdırmağa çalışırı.

Baba bəlkə də nəvəsinin başını qatmaq üçün onu mənimlə tanış etmək qərarına gəldi:

-Poznokomsya, Araz, dyadya naş zemlyak, azerbaiyjanets. Azerbaydjan naşa Rodina. (Tanış ol, Araz, dayı bizim həmyerlimiz, azərbaycanlıdır. Azərbaycan bizim Vətənimizdir).

Uşaq bu sözlərə etinasız yanaşdı, deyəsən "Azərbaycan" sözünü birinci dəfə eşidirdi. Ona Ana Vətən barədə bilgi verilməyibəsə yazıq hardan bilsin ki, Azərbaycan haradır? O, hələ ki, milli mənsubiyyətindən, soy-kökündən xəbərsiz idi. Ana dilimizi bilməməyinə görə Arazı heç ürəyimdə də qınamadı. Füzuli dayı demişdi ki, gəlini - nəvəsinin anası Qazaxistanda yaşayan almanlardandır. Oğlunun evində Oğuz Türk dilində heç kim danışır.

Füzuli dayının "azərbaycanlı" sözünə düzəliş edib, "biz Türkük" deyəndə qonaq çəş-baş qaldı, deyəsən bir az qorxdu da:

-Bu sözü biz Qazaxistanda heç işlətmirik. Büyük qazax "poet"i, bağıشا, şairi Oljas Süleymenovun "Az i ya" əsərini də oxumuşam. Amma yenə də qorxuram özümüzə "Türk" deməyə. Səninlə səhbətimdə "Türk" sözündən tez-tez istifadə etsəm də başqa yerdə dilimə gətirmirəm. Sovet adamı yam axı. Bir də bizim tərəflərdə qazaxlar lap az yaşayır, ruslar və "nemes"lər çoxdur. Orada millət, dil səhbətləri olmur. Ona görə də Qazaxistanda doğulan sürgün olunmuşların nəvə - nəticələrinin çoxu ana dilimizi bilmirlər.

Deyəsən müsahibimin sonuncu sözlərini eşitməyə düşüncələrim mane olmuşdu. Biz böyük amallar uğrunda mübarizədən - Bütöv Azərbaycandan, birlilikdən, Turançılıqdan ağızdolusu danışırıq, amma yaxın xaricdə - Xəzərin o tayında yaşayan qanı qanımızdan, canı canımızdan olan soydaşlarımız ana dilimizi bilmir, milli mənsubiyyətindən, milli ruhundan, adət-ənənələrdən xəbərsizdirlər. Yetmiş yaşındakı soydaşımız qonşu ölkəyə - Ana Vətəninə birinci dəfə gəlir, ata-anasının, baba-nənəsinin doğulub boyabaşa çatdığı rayonun, kəndin adını yaxşı xatırlamır. Bizim bigənəlik buzumuz nə qədər qalınmış, ilahi? Başımıza gələn odlu-əlovlu, qanlı-qadələ olaylar da əridə bilmir ki, bilmir bu buzu...

Füzuli dayı nəvəsinə "kişi sözü" verəndən sonra səhbəti davam etdirməyə imkan tapdı:

-Hə, atam deyirdi ki, yol boyu körpə uşaqlar, "statik"lər, "staruxa"lar, xəstəlikdən, yorğunluqdan, suszluqdan, aclıqdan dünyasını dəyişirdilər. Qabaqdakı stansiyada "poyezd" dayananda "konvoy"lar onların meyidlərini kiməsə "zdavat" edirdilər. Doğmalarının, körpələrinin meyidlərindən ayrılmak istəməyən lənətlərin ah-naləsinə, qarğışlarına qulaq asan kim idi

ki? Sanki hamının ürəyi daşa dönmüşdü. Dünyasını dəyişənləri dəfn edirdilər, yoxsa qurd-quşa yem edirdilər, bilən yox idi...

Qonaq hərdənbir səhbətinə fasılə verirdi, elə bildi, təsvir etdiyi hadisələrin üzüntüsünə tab gətirə bilmirdi. Amma tamamilə dayanmaq da istəmirdi. Inanirdim ki, Füzuli dayı bəlkə də əlli il gözləyirmiş ki, mənim kimi ona diqqətlə qulaq asan bir nəfər tapşın ki, ürəyindəkiləri boşaldıb yüngülləşsin:

-"Koroçe", atamın sözlərinə görə, onları da yoluñ yarısında, ucsuz-bucaqsız "step"də vaqondan düşübürlər. "Qonaq"lar üçün burada kiçik birotaqlı barakalar qoyulubmuş. Ailənin sayını nəzərə alan kim idi ki?..

Danişdinqca müsahibimin gözlərindən aradabir süzülüb yanağı boyu aşağıya hərəkət edən kədərə qarışan göz yaşı damlaları məni də kövrəldirdi. Onun bəzi cümlələrində bize qibtə etdiyi aydın sezildirdi. Nəhayət dözmədi. Ürəyində vurnuxan fikirləri teztələsik üyüdüb tökdü:

-Nə var size? Cənnətin ortasında yaşayırsınız, yanınızda da doğmalarınız, "rodstvennik"i, meşələr, dağlar, "rodnik"i. Görürsən, bəzi sözləri ana dilimizdə deyə bilmirəm. Özüm də bunu hiss edirəm, bəzən mənim rus dilində işlətdiyim sözlərə düzəliş edirəm. Bəlkə də məni qınayırsan? Ana dilimizdə təhsil görəmədik, oxumağa kitab tapmadıq, bəzi adətləri unutduq. Biz sizin kimi düşbərə, xəngəl yox, mantı bişiririk. Kimdir "vinovnik", bizmi, yoxsa, qanlı imperiya, yaxud "ellər atası"? Kimik biz, azərbaycanlımı, türkmü? O taydakları nəyə görə döyürlər, söyürlər, edam edirlər? Fars olmadığına görəmi? Atam deyərdi ki, babam şair olub, gözəl şeirlər yazmış, kəndimizdəki məktəbdə ana dilindən dərs deyirmiş. Atam bizə həmişə xan Arazdan, tikanlı sərhəd məftilləri ilə bir-birindən ayrı düşən qardaşından, heç vaxt üzünü görmədiyi qardaşının övladlarından danışardı...

Bu bir-iki gündə Füzuli dayının üzündə bu qədər əzab görməmişdim. Bu əzabı Vətən həsrətli, duyğulu insana yaşatdığını üçün özümü qınadım da. Amma qonaq da susmaq fikrində deyildi, Vətənsiz illərinin acı həsrətindən yana-yana səhbətini davam etdirmək istəyirdi ki, nəvəsi yanına gəldi. Deyəsən babanın nəvədən borc aldığı müddət bitmişdi. Baba, nəvə və mən məşənin içində doğru irəlilədik. Dağın yamacındakı ağacların dəymış meyvələri bal kimi şirin idi, qaratoyuğun, hophopun, anadılın şirin ləhcəli nəğmələri insanı valeh edirdi. Ayağımız altındaki qızılı yarpaqların xışlılısı başqa bir aləm idi.

Məşənin içərilərinə doğru irəlilədikcə birdən Füzuli dayının nəvəsi Araz hay-küy saldı:

-Dedulya, smotri, smotri, Araz, Araz! (Baba, bax, bax, Araz, Araz).

Mənim çəş-baş qaldığımı görən Füzuli dayıya danışmaq üçün sanki yeni həvəs gəldi:

-"Step"in ortasındakı adda-budda ağaclarдан başqa heç nə görünməyən, cəhənnəm istisindən nəfəs almaq mümkün olmayan, ilanmələyən insana həsrət ərazilərdə Vətənindən sürgün olunanlar o vaxtdan yeni "posyolka"lar, kəndlər, aullar, "yurt"lar salıblar. Bizim kəndimiz həmin yaşayış yerlərinin ən böyüydür. Mindən çox ev var. Hamısı da Azərbaycan-dan sürgün olunanlardır. Bilmirəm nədir, bəlkə də tarixin ironiyasıdır ki, o vaxt kənddə yaradılan kolxoza "Put kommunizma" adını qoyublar...

Gözümü meşənin dərinliklərinə dikib cavabı məchul, bəlkə də bəlli suallar içində vurnuxdum: "Kommunizmin yol", yaxud "Kommunizmə yol" bu idimi?..

Füzuli dayının səsi məni xəyallardan ayırdı:

-Kəndimizin adı ilə kolxozun adı eyni idi. Axı, hər ikisi kommunizm adlı ananın bic törəməsiydi. Bayaq Arazın "Araz, Araz!" harayının səndə qəribə duyğular yaratdığını gözlərindəki heyrətdən anladım. Nədən heyrətləndin, onu da bildim.

-Nədən?

-Nəvəmin arx kimi kiçik axar suya "Araz" deməsindən.

Müsahibimin həssaslığı məni ikiqat heyrətləndirdi:

-Ürəyiniz ağrısın, var olun, Füzuli dayı.

-Vətən həsrətlilər daha duyğulu, kövrək, həssas olur, əzizim.

Qonaq dərindən köks ötündü. Uzaqlara dikenlən gözləri nəmlənmişdi. Həsrətində olduğu rayon, kənd, özünü anlayandan qəlbində çağlayan Araz, o taydakı əzizləri yenə də ona əlçatmaz olmuşdu.

-Hə, səhbətim yarımcıq qaldı. Kəndimizin ortasından Çu çayı axır. Kənddəkilərin əksəriyyəti bu çayın adının Çu olduğunu bilmirlər. Biz bu çaya "Araz" deyirik. Yəqin bilirsən, Qazaxıstanda yaşayan Oğuz türklərinin çoxu vaxtılıq İranla "qranit-sa"dan - Araz çayının sahillərindən sürgün olunurlardır. Kəndimizdə doğulan, böyüyen insanlar bütün axar sulara - çaylara, arxlara "Araz" deyirlər. Bizim üçün bütün çaylar Arazdır. "Araz" ən çox işlətdiyimiz yaddaqlanan, kövrək duyğular yaranan sözlərimizdən birisidir - sürgün, Xudafərin, Vətən, Azərbaycan kimi...

Yadına qayğısız uşaqlıq illərim düşdü. Qafqaz dağlarının yamaclarındaki bùllur bulaqlardan damla-damla qidalanan dəliqanlı Qaraçay kəndimizi iki hissəyə bölüb keçir. Suyu çox sərin dağ çayı bizi dö-

zümlü və sağlam böyütmüşdü. Kəndimizin iki futbol komandası var idi. Adları da orijinal səslənirdi: "O yan" və "bu yan" (yan, yəni sahil). İcmalçılardan demis-kən, gərgin idman mübarizəsi şəraitində keçən kənd çempionatının matçlarında oyunçu da özümüz idik, hakim də. Bəzən ara qarışib məzhəb itirdi, hətta eyni komandanın oyunçuları arasında vaxtında ötürmə edilmədiyinə görə mübahisə düşürdü. Bir - birindən inciyənlər, indiki terminlə desək, o biri komandaya "transfer" olunurdu. Kəndimizin ən "məşhur" futbolcuları - zəkasına, biliyinə güvəndiyimiz Qurban və Rizvan qardaşları ona görə də həmişə bir-birinə rəqib olurdular. O vaxtlar hər işimiz - oyunlarımız zamanı qələbə əzmimiz, küsməyimiz, barışmağımız, həmçinin aramızdakı səmimiliyimiz, elmi diskusiyalarımız necə təbii idi...

Bunları xatırlayaraq fikirləşirəm: görəsən, biz niyə bölmənməyə bu qədər meyliyik? Qaraçay Araz olmasa belə...

Məni düşüncələrdən Füzuli dayının səsi ayırdı:

-Yaxşı bilirəm ki, Araz bütün türk dünyasının doğma, heç vaxt unudulmayacaq çayıdır. Araz Qazaxıstandakı həmvətənlərimiz üçün də bir ayrıraq nəğməsinin həzin notudur. Bax, ona görə də sevimli nəvəmə Araz adını qoymuşam...

Mən artıq Füzuli dayının sözlərini eşitmirdim. Qulaqlarında sanki xan Araz, yaralı Araz, həsrətin baisi Araz uğuldayırdı. Burulğanlar içində çabalayırdım, "Türkmənçay", "Gülüstan" adlı "qara tarix"iminin günahkarlarını axtarırdım. Biz niyə günü häzir özümzdə, laqeydliyimzdə, cəsarətsizliyimzdə yox, Arazda, cansız tikanlı məftillərdə axtarrıq, Araza "evləri yıxan Araz" deyirik? İnsanların həyat mənbələrindən biri, həzin-həzin ayrıraq nəğmələri oxuyan, bütöv Azərbaycanımızı unutmağa qoymayan Arazın günü häzir nədir görəsən?!

Danışanda rus kəlmələri işlədən Füzuli dayını tez-tez qınayırdım. Amma səhv edirmişəm. Sən demə, qurbətdəki soydaşlarımız bizdən daha diqqətli, yaddaşı iti və vətənsevərmış. Onlar yad ölkədə bütöv Vətən xəyalı ilə ovunaraq nəhəng və müqəddəs Azərbaycan yaşadırlar - o taylı, bu taylı, xan Arazlı Vətən...

Füzuli dayıdan ayrılsam da bir an belə onu unutmam. Xatırladıqca da düşünürəm: "Görəsən, Bütöv Azərbaycan olmaq üçün bizə nə qədər Araz lazımdır?! Bəlkə də minlərlə, milyonlarla - hər eldə, hər obada, hər evdə"...

Sən demə, Araz paralanmış Vətənimizi ayıran yox, birləşdirən çaymış...

Sentyabr, 2018

RƏHMAN BAYRAM

MİNGƏÇEVİR

70 yaşın mübarək, doğma şəhərim!

Cəmisi on beş il oldum qonağın,
Sən necə gözəlsən, ay Mingəçevir.
Hopubdur ruhuma suyun, torpağın,
Vüqarın Kür kimi çay, Mingəçevir,
Sən necə gözəlsən, ay Mingəçevir.

Sən yaşıl libaslı ismətli gəlin,
Ana Kür aynandır, söyüdlər telin,
Açılar qışda da çıçəyin, gülün,
Tapılmaz hüsnünə tay, Mingəçevir,
Sən necə gözəlsən, ay Mingəçevir.

Söykənib kürəyin möhtəşəm dağa,
Kür səni çevirib bir cənnət bağa,
Sənə könül verib, sevən qonağa
Verərsən köksündən pay, Mingəçevir,
Sən necə gözəlsən, ay Mingəçevir.

Şıltaq dəli Kürü salmışan bəndə,
Nurundan pay düşür şəhərə, kəndə,
Bu qədər hərarət hardandı səndə?
Qışda da olursan yay, Mingəçevir,
Sən necə gözəlsən, ay Mingəçevir.

Çıxanda gəzməyə bir axşam çığı,
Oxşayar ruhunu Kürün qıraqı,
Yenə yada düşdü cavamlıq çığı,
İçmişəm sahildə çay, Mingəçevir
Sən necə gözəlsən, ay Mingəçevir.

Bir torpaq dərdim var, sağalmamışam,
Rəhmanam, üzünə ağ olmamışam
Nə olsun ki, səndə doğulmamışam,
Məni də övladın say, Mingəçevir,
Sən necə gözəlsən, ay Mingəçevir.

AD GÜNÜN MÜBARƏK

Qızım Şəbnəmə

Bahar Şəbnəmitək gülür gözlərin,
Qəlbin atəşidir yanır gözündə.
Şəlaləyə bənzər qara zülfərin,
Tər lalə rəngi var gülər üzündə.

Şan-şöhrət hərisi olma dünyada,
Çalış el içində artsın hörmətin.
Namusu uca tut çətin anda da,
Namus zinətidir saf məhəbbətin.

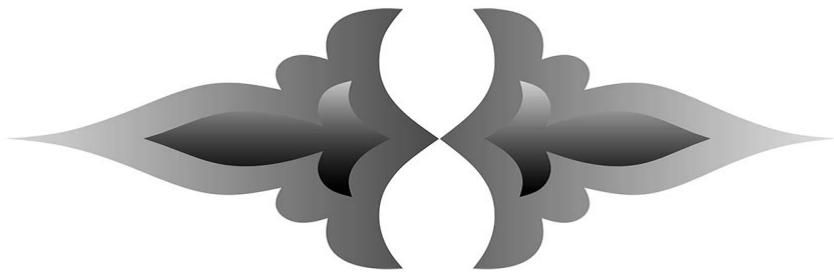
Atan bu sözləri demir boş yerə,
Məqsədsiz bir işə başlama, qızım.
Sev, eşqinin ətri hopsun güllərə,
Kimisə var üçün xoşlama, qızım.

ÜCRƏNGLİ BAYRAĞIM MƏNİM

Tükənməyən məhəbbətim,
Alçalmayan ləyaqətim,
Dosta ülfət, sədaqətim,
Düşmənə göz dağım mənim,
Üçrəngli bayraqım mənim.

Göy rəng azadlıq siması,
Qırmızı türkün dünyası,
Yaşıldır Quran sədası,
Ey müqəddəs çəgim mənim,
Üçrəngli bayraqım mənim.

Nəçə şəhid veribdi can,
Sən varsan, var Azərbaycan.
Dalğalan, sən, hey dalğalan,
Sönməyən çirağım mənim,
Üçrəngli bayraqım mənim.

SÜLHİYYƏ MUSA QIZI

HƏYAT

(hekayə)

Bəxti gün görməmişdi heç. Bəlkə də doğulmamışdan beləydi. Doğulandan isə çətin gəlməmişdi hər şey ona. Almamışdı ana qoxusu, dadmamışdı ana hərarəti, atəsi. Süd ətirli bəbək də deyilməmişdi ona - yadında qala.

Anasını həyata gəlişiyələ Tanrı almışdı öz yanına. Mələklərlə bir olub, göydən baxırdı ona. Balasını ancaq ruhu ilə qoruya bilirdi anası. Canını verib torpağa, ruhu ilə birlikdə - mələklərlə bərabər bəxt çizirdi oğluna...

Uzun və qocaman yoldu öndə. Dururdu qarşıda bir həyat və keşməkeşlərlə dolu günlər gözləyirdi bu balaca adımı.

Saysız dəndlərlə piyadaydı ürəyi. Sınırdı, qırılırdı hər incə sözdən, kəlmədən. Köksünü sıpər edən, ciynini silah sanan kimsə yoxdu yanında. Yuxarıda o göylərdən, aşağıda bu yerlərdən savayı heç kimsəyə yox idi gümanı.

Qəlbə bombos, gözləri göz yaşından qaynayaq bir bulaqdı. Leysan tökməyə hər an hazır.

Yetimdi bu oğlan hər yerdə. Baxışları hüznlü, qaşlarının arası düyünlü. O bulağı qaynadaq bir ürəyə həsrətli, gümanı gələn ocaq yoxdu dünyada. Kiçik və alçaq balaca, ana nisgilli bu ev-eşikdən savayı. Qoxusu, ətri belə silinmiş, ana-ata hicranından qeyri.

Atası da dözməyib sevdiyi xanımının dərdinə, beş yaşında oğlunu tapşırıb qonşulara tərk etmişdi dünyani. Yarı canı bu köhnə evdə qalmış təki, balasının yanında xəcalətli o köç etmişdi sevdiyinin yanına.

Qonşusu və həm də kimsəsiz Bəsti nənə kimsə olmuşdu bu bəxtsiz uşağa, taleyi çox erkən kəm yazılan oğula. Allahdan hər gecə möhlət diləyib, çatdırılmışdı onu düz on yaşına. Elə dua-sənalı o gecələrin birində canını bu qədərsizə tapşırıb getmişdi haqq dərgahına.

Həmin gün onun düz on yaşı tamam olmuşdu. Ad günü plovunu da öz əlləri ilə bishirmişdi Bəsti nənə. Şirin-şirin yemişdilər də.

Həm yad, həm doğmadan doğma nənə min dillə təbrik və dualarını çatdırılmışdı ona - bu beş ildə evinə və ömrünə səs, nəfəs olan bu uşağa... Fikir altında vəsiyyətini də etmişdi: "Mənə bir şey olsa Sahib əmini çağırarsan, ay oğlum..."

Yaziya pozu yazılmayıb ki, bu cahanda. O gün də zamanında gəldi əcəl.

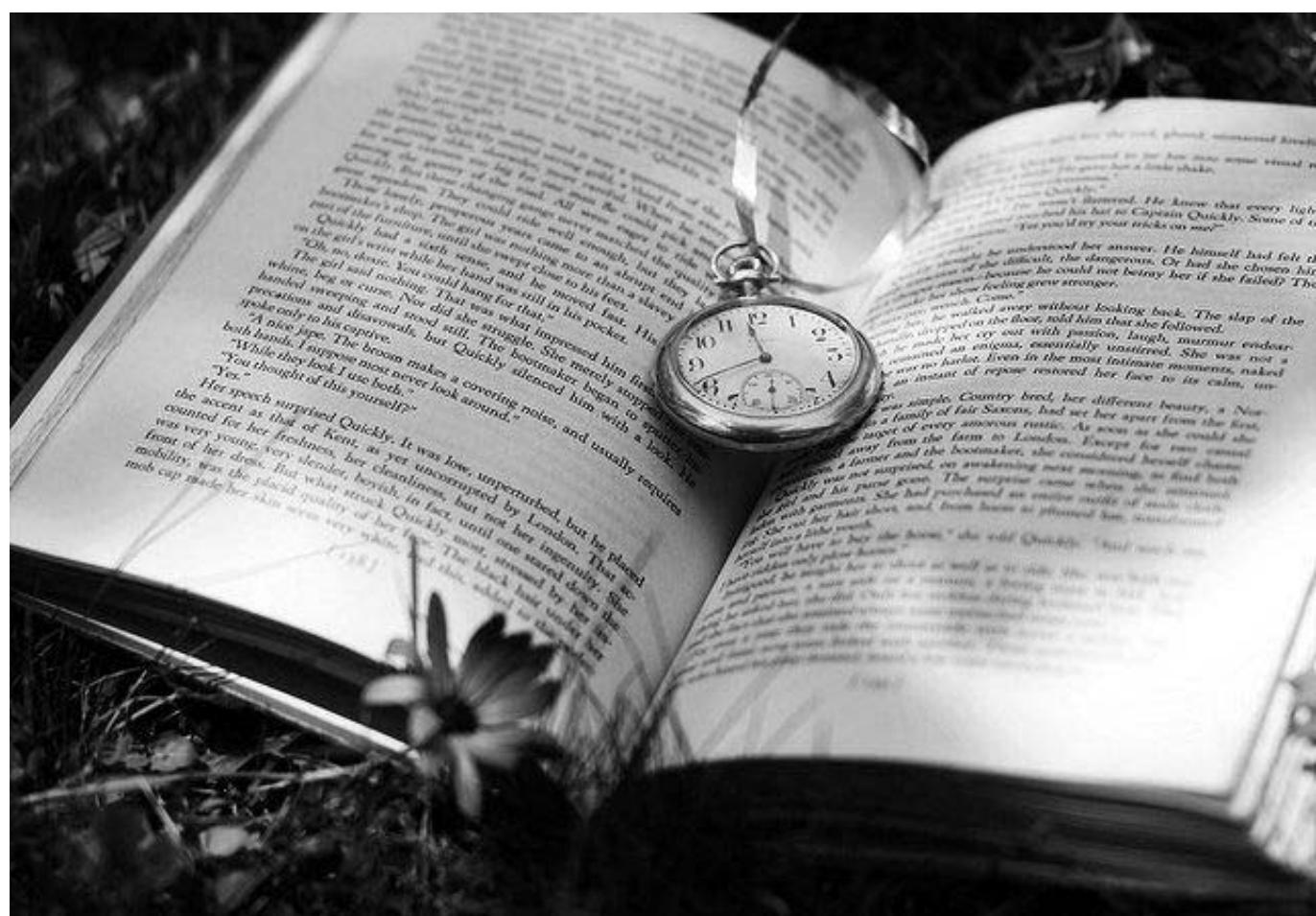
O yaşıdan bu yaşa təkdi, tənhaydı Arif...

O gecə daş olmuşdu yuxusu... Həmişə yerinə qor tökülmüş təki çırpındığı yorğan-döşəyi bu dəfə pərqu kimi içində laylalandırılmışdı onu. Bağrına sıxıb, şəfqətlə qucaqla-

mışdı, başını siğallamışdı onun. Arif bu sıcaqlıqla daş təki atılıb qalmışdı ağır-ağır röyasında. O gecə və o yataqda daş qədər ağır dərdlərini unutmuşdu yuxusu boyda...

Yuxusuna şəkildən həsrət-həsrət bir ana boylanırdı - boynu ciyində, nisgil saçan baxışla. Kədəri şəkildən belə duyulan. Anası təkcə şəkillə doğmadı yavrusuna. Axı, o təkcə bətnindəki sirli dünyada görmüşdü canına can olani. Çox danışdı onunla, şikayətləndi bəxtindən. Anasızlığın çətinliyindən, məşəqqətindən. Qohum yoxdu, bu başqa, heç yaxşı bir dostun da rastına gəlməməsindən, - söz açdı açılarla. O ki, var giley-güzarını tökdü oğlu şəkil anaya. Ovundu hərdən, ağladı hönkür-hönkür o dilsizliyə üsyən edərək. Çırpinaraq. Cavabsızlıqdan illərlə içdə yara salan min bir suala iç çəkərək. Nə desə, nə danışsa da əksi yoxdu qarşidan. Qarşılığı nagüman. Zaman bu dolanbac yuxuda donub qalmışdı sanki. Geriyə gəliş də yoxdu ordan. Bəlkə, ən uzun yuxusu, ən uzun gecəsiydi

ömründə - o qəfil gəlişədək... "Ay qonşu", - kəlməsi oyatmışdı ən uzun yuxusundan o balaca adamı. Gözünü ova-ova qaçırmışdı analı yuxusunu. Perik salmışdı şəkil ananı o yuxulu yerindən - yuxu yaştısından. Kiprıklorini quş qanadı tək çırpı-çırpı durmuşdu ayağa. Hövlənak. Anasına verdiyi min sualdan bəlkə də sonuncuydu dilində: "Allahın yanında canınızın parasını yetim, kimsəsiz qoyacaq qədər günahınız nəymış belə anacan? "Xeyalla gerçək arasında garşısındakını həqiqət sanıb, düşünmədən bir nəfəsə sarılmışdı boynuna. Onu: "Sənə nə olub", - kəlməsi götirmişdi özünə. O qız bir az qorxu, bir az həyəcan qarışq və təngənəfəs: "Anam sizə yemək göndərib" - demişdi. Qonşu qızı qəribə bir nəzərlə süzüb bu qonşunu, baxa-baxa da Məcnuna Leyli kimi getmişdi tələsik öz evinə. Qızarib həya əsərinən özünü yatağa atmış, yenidən yorğanı çəkmişdi başına bu balaca adam. Bir az da bükülüb, balacalaşaraq...

**ƏLƏSGƏR TALIBOĞLU,
şair-publisit, Məmməd Araz
mükafatı laureati**

ARPAÇAYIN NƏĞMƏSİ

Poema

PROLOQ

Nə müddətdir yolum ondan uzaq idi,
Yurd sevdalı könlüm onsuz sazaq idi.
Gələommirdim, fələkdənmi tuzaq idi?..
Qəlbimdəki duyğuları saya-saya,
Bu gün yenə qucaq açdım Arpaçaya...

Yol aldım mən Qoca Şərur torpağında,
Çılğın sulu dərəsində, həm dağında.
Ahənginin zülməsi dodağında,
Qəlbimdəki duyğuları saya-saya,
Bu gün yenə qucaq açdım Arpaçaya...

Eşqi ilə zaman-zaman hey yandım mən,
Onsuz ömrü "ömür" deyə heç sandım mən?..
Gilə-gilə bu diyara hey damdım mən,
Qəlbimdəki duyğuları saya-saya,
Bu gün yenə qucaq açdım Arpaçaya...

Qucaqlayıb basdım bərk-bərk ağışuma,
Həsrətimin düşdüm vusal yağışına.
Tutun məni bu sevdanın "qarğısına"..
Qəlbimdəki duyğuları saya-saya,
Bu gün yenə qucaq açdım Arpaçaya.

Aşa-aşa hər bir səddi
əski, qədim tariximin
cəngəlliklər dərəsindən,
dar keçilməz bərəsindən,
bax, vüqarla keçərək o
dikilibdi heykəl kimi önmüzə...
Zamanın axarında axmaqdadı o əfsanə...
hələ neçə min illər də axacaqdır...

-2-

O vaxt idi -
yayılmışdı oba-oba, oymaq-oymaq,
yol almışdı yalınayaq
dünənimdən bu günümə
anaların ah-naləsi...

"Arpaçayı aşdı - daşdı,
Sel Saranı alıb qaçıdı.
Ala gözlü, gələn qaşlı,
Apardı sellər Saranı,
Bir ala gözlü balanı..."

O vaxt idi ana-torpaq
köşə-köşə... bucaq-bucaq,
Daşımışdı bu sevdanın
nisgil dolu şələsini...

"Arpaçayı dərin olmaz,
Axar suyu sərin olmaz...
Sara kimi gəlin olmaz,
Apardı sellər Saranı,
Bir ala gözlü balanı..."

-1-

Min illərin o üzündən;
o üzündən, bu üzündən,
əfsun dolu gecəsindən, gündüzündən
bir əfsanə axıb gəlib günümüzə...

O vaxt idi - insan oğlu
lərzə gəlib dinləmişdi,
xeyirlə-şər arasında inləmişdi
Xançobanın fəryad səsi...

"Gedin, deyin Xançobana,
Gəlməsin bu il Muğana...
Muğan batıb nahaq qana,
Apardı sellər Saranı,
Bir ala gözlü balanı..."

-3-

İndi artıq o zamandan--
"əsrlərin qədim tarix dərəsindən"
aşib gələn
bircə nişan... bir nəm qalıb,
zili-zil tək...

bəmi də ki, eh... bəm qalıb...
İndi artıq kəsilibdi
anaların ah-vayları,
ürək yaxan harayıları...
Xançoban tək ərənlərin
fəryadları...

İndi artıq o zamandan
min-min illər gəlib keçib,
nəcabəti, şəcərəsi,
əzəl adı, ilk soyadı
bilinməyən, unudulan
nəsillər də baxa-baxa gülüb keçib...
zamanların hər səddini
dəlib keçib...
və sonda da bu cür
nəğmə gəlib çıxıb günümüzə...

-4-

Bir çay axır qəlbimdən,
Məni çəkir özünə.
Qatır o hər gecəmi
Günəşli gündüzünə.

Çəkir nurlu Ay kimi,
Mələklərə tay kimi...
Bir günəşli may kimi
Dərəsinə, düzünə.

Könlümə axın edir,
Uzağı yaxın edir.
Gör, nələr, baxın, edir,
Şəfəq salır gözümə.

Alır "məni" o məndən,
Çıxarıır iman, dindən...
Elə sevdiyim gündən
Vurğunam hər sözünə.

Bu çay Arpaçayımdır,
Bu çay Tanrı payımdır.
Xoş duyğum, harayımdır,
İsinirəm közünə...

-5-

Vaxt var idi
heç yaranmış tarixini
doğru-dürüst bilmədiyim Arpaçayı
tələsə-tələsə, hövlnak,
nağıllarda deyilən tək
"təpələrdən yel kimi",
"dərələrdən sel kimi" keçə-keçə,
quduzlaşmış pələng təki
dəli nərə çəkə-çəkə,
axardı o.
Yaz ayları yatağına sığmazdı ki...
aşib-daşib məerasından çıxardı o...
qan edərdi,
yandırıldı... yaxardı o...
Can atardı Xan Araza,
verərdi avaz-avaza...

-6-

Budur artıq insan əli, hünərilə,
gənclik eşqi, zəfərilə
düz qırx ildir
ram edilib Arpaçayı -
salınıbdı min fənd ilə, min fellə,
bax, kəməndə...
Bu gün hərdən gördüyümdə
mən də heyrət edirəm hey,
topdağıtmaz bu möhtəşəm,
böyük bəndə...

Bəzən hərdən daraq çəkib
mürgü döyən düşüncəmə
o günləri anıram mən,
ağrısıyla, acısıyla,
uğuruya, sevinciylə,
həzin-həzin,
yanıram mən...
Ölməz ustad şairimiz
Səməd Vurğun deyən kimi,
Dəli Kürü öyen kimi,
"çarxların car çəkib
çaxnaşan"vaxtı
mən də oldum Arpaçayda,
Vurğun kimi Sarvanımı
aradım o "çal-çağırdı"...
aradım o hay-harayda
bir gənc müxbir, yazar kimi...
Demək bu da tale hökmü.

Min bir xoş zövq ala-ala
bulaq kimi qaynayan bu
inşaatdan,
neçə-neçə yazı yazdım
burdaca bənd salanlardan.
Söhbət açdım neçə fəhlə,
neçə-neçə sürücüdən,
briqadirdən, mühəndisdən,
keçib tozlu dumanlardan
heç düşmədən şüx həvəsdən...
Hətta...hətta...
"Arpaçayın Sarvanı" adlı oçerkimdə
dastan açdım Əli İsmayılov tək
ekskavatorçudan - Sarvanımdan,
əllərinin qabarıyla yol aldığı
onun ömür karvanından...

-7-

Bu gün artıq
Arpaçayı ələbaxım quzu olub,
atıb əski dəcəlliyyin daşını o,
bu torpağın sözəbaxım qızı olub...
Dəyişdiyi yönü ilə,
təzə-təzə nəgməsiylə, ünү ilə
yaddaşlara nəqş olunmuş yazı olub...
"Mən", "mən" deyən inadından,
huyundanca əl çəkibdi,
özü üçün yeni bir yol seçibdi.
İndi artıq Arpaçaydan
Qoca Şərur, Sədərəyə, Böyükdüzə,
həm o üzə, həm bu üzə,
dərə-təpə sözə-sözə
neçə-neçə şaxələnmiş
qanad gedir.
Min illərlə cedar olmuş
tül örpkəsiz, üstü yalnız torpaqlara,
"yandım" deyib haray təpən,
ayaq öpən
suya həsrət boz çöllərə, oymaqlara
büsat edir,
sevinc dolu, nəgmə dolu
bir əbədi həyat gedir...

-8-

Qızıl-qızıl qanlar kimi
qarışaraq damarına, qanına,
Arpaçayın saf suları
axır yurdun dörd yanına.
Axarıyla-baxarıyla
Qoca Şərur torpağı, bax,
göz oxşayan gülşənliyə,
gülüstana, gülə dönüb,

Min bir türlü bəhəriylə
axa-axa
könlüllərdə
sevdalı bir selə dönüb...
Göz gördükcə
sünbül-sünbül zəmiləri
köks qabardır yol boyunca.
Əziz qardaş, buyur sən də
bir qonaq gəl bu yerlərə,
öz gözünlə bax doyunca.
Əlvan-əlvan neçə rəngə
boyanıbdi torpaq burda,
Yurdum kimi bir gözəl yurd
de, harda var, deyin harda?..

-9-

Bu gün artıq insan oğlu,
öz zəhməti,
o sellənən təri ilə,
ikinci kəz bəndə çalış Arpaçayı,
öz zəkası, ağılı ilə
daha yeni fəndə salıb Arpaçayı...
Həm birinci, həm ikinci
bəndlərin də üzərində
tikilibdi böyük SES-lər.
Kəsilməz ki, ürəklərdən
könlə dolu xoş dileklər, xoş həvəslər...
Bu gün artıq Arpaçaydan
Qoca Şərur, Sədərəyə, Böyükdüzə,
həm o üzə, həm bu üzə,
dərə-təpə sözə-sözə
dəmir-dəmir dirəklərin üzərində
dəmir telli qanad gedir,
Arpaçayın sularının bətnindəncə
süzüb gələn.
şəfəq-şəfəq nur dolusu həyat gedir.
Bu gün artıq
"Dədə Qorqud" boylarından boy boylayan
Qoca Şərur torpağında
Arpaçayın ağuşundan
axan çağlar hər damla su
ana yurda həm can verir,
Günəş kimi həm də işiq.
Bu da necə
əsrarəngiz bir gözəllik,
göz dolusu yar-yaraşıq...
Bu gün artıq bu torpağın,
bu el üçün, oba üçün, oymaq üçün,
bir var dövlət, bir bərəkət,
şəfəq dolu, bax, nur dolu
bir nəgmədir Arpaçayı!..
Bir nəgmədir Arpaçayı!

-10-

Qoca Şərur bir gövhərdir,
Arpaçayı onun qaşı
Bu torpağa həyat verir,
Canlandırır dağı-daşı.
Yaranışdan o olubdu
Bu ellərin can sırdaşı.
Sənsən mənim günüm, Ayım,
Zümrüt gözlü Arpaçayım.

Gözəl Şərur bir gəlin, qız -
Arpaçayı bel kəməri.
Səkə-səkə gəlir bu qız
Dağdan-dاشdan üzü bəri.
İlk bahardır bu yerlərə
Yaradanın xoş nəməri.
Sənsən mənim günüm, Ayım,
Zümrüt gözlü Arpaçayım.

Arpaçayı şeirimdə
Təzə ruhdu, təzə nəfəs.
İllər boyu ürəyimdə
Haray salan, ucalan səs.
Odur şair ilhamımı
Bulaq kimi coşdurən kəs.
Sənsən mənim günüm, Ayım,
Zümrüt gözlü Arpaçayım.

Xan Arazdır anan sənin,
Sənsə onun bir yavrusu.
Qoca Şərur, Böyükdüzə
Nur parlayan bur çağlar su.
Sənsən Vətən torpağının
Hər diləyi, hər arzusu
Sənsən mənim günüm, Ayım,
Zümrüt gözlü Arpaçayım.

-11-

Elə körpəlikdən sevmişəm səni,
Elə körpəlikdən vurğununam mən,
Ey nazlı dilbərim, ey Arpaçayım,
Bil ki, ilhamımı almışam səndən.

Ağızda dolaşan, dildə dolaşan,
Necə də əfsunlu, şirin nəgməmsən.
Bax, könül verdiyim çaylar içində,
Elə öncülümsən, elə doğmamsan.

O şəhdi-şirəli coşqun suyunun
Hər bar-bəhərindən daddım doyunca.
Çəkdim gözlərimə bir surmə kimi
Şəfəqli nurunu ömrüm boyunca.

Şərur torpağından göyə baş vuran
Sən mənim harayı, mənim ünūmsən.
Doğan səhərimdə, zülmət gecəmdə,
Ən xoşbəxt anları, ən xoş gününsən.

Həm sağlam, həm sollu qanadlarınlı
Könül istər baxsın, axan növrağa.
Sədərəkdən tutmuş Böyükdüzədək
Sən həyat verirsən ana torpağa.

Budur, yurdum mənim çiçək-çiçəkdi,
Axır düzərimə eşqinin kamı,
Qəlbim də cövlana gəlir bur yerdə,
Görəndə elimdə bu ehtişamı.

EPİLOQ

Elə uşaq ikən, elə gənc ikən,
Sədan qulağımda salıbdı lövbər.
Sənə bağlı olub bu çağlar qəlbim,
Mənim gözəl pərim, ay nazlı dilbər!..

Sənin saf suyunun qüdrətindəndir,
İnsanlar bilmədən nə gecə-gündüz
Vətən torpağını alın təriylə,
Edir başdan-başa çiçəkli dəniz...

İstərəm ay çayım, mən də sənin tək,
Sızam ürəklərə, sızam qəlblərə,
Hüsnünə qoşduğum bu şux nəgməni
Elə misra-misra yazam qəlblərə...

Ötə dil-dil elə hər an ağızda,
Bu elə, obaya sala səs-səda.
Hansısa bir şeirim, bir bəndim belə,
Bəlkə məndən sonra qala dünyada.

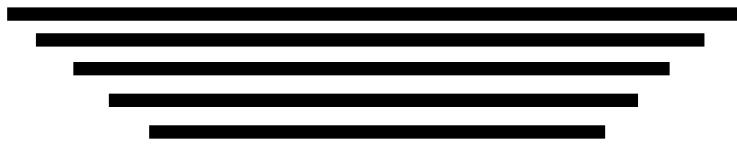
Nə ola mənim də tək bircə nəgməm,
Bax, sənin nəgmənin şanında ola.
Hopa şəfəq-şəfəq şux könüllərə,
Məni sevənlərin qanında ola...

Ax, necə bəxtəvər, ax... necə xoşbəxt
Sanardım özümü mən də o anda
Gəzərdim ən böyük fatehlər kimi,
Elə qalib-qalib gözəl cahanda...

12-16 dekabr 2017-ci il

LEYLA ABASOVA,
tarix üzrə fəlsəfə doktoru

İNCƏ RUHUN NAXİŞLARI

Rəna Ceymulla qızı Mirzəyeva 6 may 1971-ci il də Bakı şəhərində anadan olub. İlk təhsilini Bakıda kı 52 №li tam orta məktəbdə almış, Moskva Dövlət Texniki Universiteti bitirmiştir.

Uşaqlıqdan ədəbiyyata, poeziyaya yaranan böyük maraq onu bir sıra ədəbi-bədii möclislərdə və dərnəklərdə iştirak etməyə həvəsləndirmişdir. Müxtəlif illərdə respublikanın bir sıra qəzet və jurnal səhifələrində publisistik məqalələr və şeirləri dərc olunmuşdur. Yaradıcılığını daha sonralar uşaqlar və gənclər üçün şeir, kompozisiya və esselər yazımaqla davam etdirmiştir.

2004-cü ildən Bakı Avropa Liseyində fəaliyyətə başlamış və burada çalışdığı müddətdə yaradıcılığı daha geniş istiqamətdə inkişaf etmişdir. Ssenarilər yazaraq, müxtəlif personajları uşaqlara sevdirib, onları səhnəyə çıxarıb, istedadlarını göstərmələri üçün liseyin ictimai işlərində yaxından iştirak etmişdir. Bəstəkar Nailə Mirməmmədli ilə birgə işbirliyinin daha bir nümunəsi Bakı Avropa Liseyinin himni olub. Sonralar Bülbül adına Musiqi Məktəbin himminin sözlərini, Q.Qarayev adına Mərkəzi İncəsənət Məktəbinin himminin sözlərini və Milli Aviasiya Akademiyasının şərəfinə "Aviatorlar marşı"nın sözlərini yazmış və bu da ictimaiyyət tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanmışdır. Həmçinin Respublikanın xalq artisti bəstəkar Tahir Əkbər, Pikə Axundova, Adilə Yusifova, Elçin İmanov, Nailə və Hikmət Mirməmmədlilər və bir çox tanınmış bəstəkarlar Rəna xanımın şeirlərinə mahnilər bəstələmişlər.

2009-cu ildə 4-cü sinif şagirdləri üçün hazırladığı dahi mütəfəkkir Hüseyin Cavidə həsr olunmuş "Cavid Əfəndi" adlı tamaşa böyük rezonansa səbəb olmuşdu. Rəşid Behbudov adına Mahnı Teatrında

təşkil olunmuş bu kompazisiya bir çox televiziya kanallarında işıqlandırılmışdı.

İbtidai və eləcə də yuxarı siniflərdə bir sıra tədbir ssenariləri və rejissorluğu yüksək səviyyədə təqdim olunmuşdur. Novruz bayramı, Yeni il, buraxılış və təqdimat gecələri, müxtəlif mövzuda tədbirlərin ssenarilərini yazıb, onlara quruluş verib, Bakı Avropa liseyinin, 6 nömrəli məktəb-liseyin və Bakının bir çox məktəblərində balaca aktyorların ifasında səhnəyə çıxarılmışdı. Bütün bu işlərin bariz nümunələrindən biri də, 2011-ci il martın 15-də 2a1 sinifi ilə hazırladığı (musiqisi bəstəkar Pikə Axundovaya aid) "Tıq-tıq xanımın Novruz sərgüzəştləri" adlı musiqili komedyasıdır.

2011-ci ildə Bakı Avropa Liseyinin 20 illik yubileyini böyük təmtəraqla Heydər Əliyev adına Respublika Sarayında Azərbaycan dilində olan hissəsinə məhz Rəna xanımın hazırladığı ssenari ilə yüksək səviyyədə keçirilmişdi.

Hazırda, 2011-ci il tarixdən ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin məzunu olduğu 6 №li məktəb-liseyədə çalışır. Məktəbin ictimai işlərində əzmlilik göstərir, şagirdlərin nizam-intizamlı, savadlı yetişməsi üçün əlindən gələni əsirgəmir.

2012-2013-cü illərdə Mədəniyyət kanalında "Bəbək" uşaq verlişinin ssenarı müəllifi olmuşdur. Müxtəlif illərdə müxtəlif bəstəkarlarla işləmiş, yüzdən çox mahnının sözlərini yazmışdır.

2017-ci ildə Dədə Qorqud Milli Fonduñun təsis etdiyi "Dədə Qorqud" mükafatı və "Mehriban ana" ordeni ilə təltif olunmuşdur.

2018-ci ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür.

Poeziyanın gücü nə vaxtsa bir nəfər tərəfindən yaşlanmış duygunun minlərlə adam tərəfindən dö-nə-dən yenidən yaşanmasındadır. Hamı mənimlə razılaşar ki, məhz bunun üçün poeziya yazardan yaradıcılıq qabiliyyəti olmayı tələb edir.

Rəna xanımın ilk kitabı 2006-ci ildə "Səda" nəşriyyatında "Məhəbbət yağışı" adı ilə nəşr olunmuşdur. Kitabın ilk səhifəsində "Müəllifdən" adlı giriş məqaləsində yazır: "Bu kitabdakı nümunələr poetik dünyamın, yaşadığım narahat günlərimin, hamar olmayan ömrümün hansısa bir anının, yaşam tərzinin təzahürləridir. Bu duyğuları, hissələri sözə, misraya çevirib şeir çələngi hördüm sizin üçün. Bu misralar, sətirlər sadəcə oxumaq xətrinə yazılmayıb. Hər sətirdə bir etiraf və etiraz, hər misrada ilham mənbəyi olan sevgi və məhəbbət, hər şeirdə bir fəlsəfi fikir, duyum, ümumən kitabda isə iç dünyam gizlənib".

Onun digər ikinci kitabı 2010-cu ildə "Təknur" nəşriyyatında "Hicran yarası" adı ilə çap olunaraq oxucuların ixtiyarına verilib. Müəllif bu kitabı valideynlərinin, əzizlərinin unudulmaz xatirəsinə həsr etmişdir. Bu kitaba əvvəlki kitabdan fərqli olaraq, müəllifin yaradıcılığında müəyyən yer tutan esseləri də daxil edilmişdir.

Rəna xanım həm də qeyd edir ki, onun ən yaxın dostu qələmi və ürəyindən keçənləri sətir-sətir,

misra-misra üzərinə köçürdüyü, həkk etdiyi ağ vərəqlərdir.

Rəna xanımın yaradıcılığı zəngin və rəngarəngdir. Onun yaradıcılıq dünyasını bir rəsm əsərində təsvir etməli olsaq gərək burada bütün rənglərdən, bütün rəng tonlarından istifadə etmiş olaq. Çünkü, burada mövzular çox geniş, fikirlər isə dərindir...

Bu yaradıcılığı vərəqlədikcə bir daha şahidi oluruq ki, burada Vətən mövzusu birinci yerdə durur. Fikrimizi dəqiqləşdirmək üçün qeyd edək ki, ilk kitabının birinci bölməsi "Vətəndən pay olmaz", ikinci kitabı da "Azərbaycan" a həsr etdiyi şeirlə başlayır.

Həmçinin Rəna xanımın yaradıcılığında valideyn sevgisi, valideyn həsrəti mövzusu xüsusi yer almışdır. Bu da təbiidir ki, Rəna xanım anasını gənc yaşlarında itirmiş, bu ağrı, bu acı onun qəlbini xüsusi yaralamışdır. Ömrün gözəl çağlarında, anaya böyük ehtiyac duyulan bir vaxtda ananı itirmək, əlbəttə, çox çətin deməzdəm, dəhşətli bir hadisə kimi qiymətləndirərdim. Məlum məsələdir ki, anaya hər zaman ehtiyac var, ömrümüzün hansı dövründə olur olsun, anaya böyük ehtiyac var, ələlxüsus gənc yaşlarında ana itirmək.... "Ağlama, ana", "Ana, sağ olsaydın...", "Ana dedim", "Laylay anam, a laylay", "Anam - dəniz", "Qocalma, ana", "Qayıt", "Darıxımışam səninçün, ana", "Qovuşa bil-

səydim...", "Səninlə qalaram, ana!", "Sultan anam, harda qaldın?..", "Canım ana, gözüm ana" və bu ki-mi eyni qəbildən olan şeirləri nümunə göstərə bilərik ki, burada ANA həsrəti, ana nisgili çox həm narahat, həm zərif, həm də kədərli, impulslarla qələmə alınmışdır.

Anam - Dəniz

Başımı qoynuna sıxıb ağlasam,
Məni oxşarmışan anamtək, dəniz?
Gözümün yaşıyla qəlbin dağlasam,
Məni duyarmışan anamtək, dəniz?

Öz ürək sirrimi sənə danışsam,
Məni dinlərmışən anamtək, dəniz?
Qoruyub hər gələn dərddən, xətadan,
Məni saxlarmışan anamtək, dəniz?

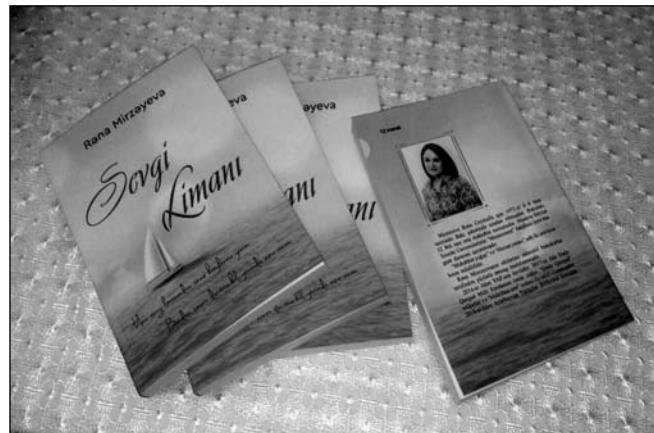
Anamın qəlbətək döyüñür qəlbin,
Saflıqdan qəlbində varmıdır bir iz?
Bəs sənin kiminlə öyünür dilin?
Varmı ürəyində bir istək, dəniz?

Bir anam, bir dəniz, bir də mən olsan,
Darıxmaz nə anam, nə mən, nə dəniz.
Dalğana qoşulub çoşub çağlasam,
Nə deyib könlümü alarsan, dəniz?

Qoynunda tufana dönəmək istəsəm,
Dərdimi səninlə bölmək istəsəm,
Səni Anam kimi sevmək istəsəm,
Məni sevərmışən anamtək dəniz?!

Rəna xanımın ömrünü bütün həyatı boyu müşai-yət edən, onu hər an rahat buraxmayan sevgi möv-zusu üzərində dayanmaq istəyirəm. Bu şeirləri oxu-duqca məlum olur ki, Rəna xanımı həyatda yaşa-dan, ona ilham verən, bir sözlə, onun enerji mənbəyi sevgidir. Həyatsevər Rəna xanım yaradıcılığının böyük bir hissəsini sevgi şeirlərinə həsr etmişdir. Sevgi şeirlərini vərəqlədikcə burada nakam mə-həbbət, sevgi uğursuzluqları, qarşı tərəflə ittiham məhkəməsi, onu sorğu-suala çəkmək, ayrılığın sə-bəblərini onunla çözmək, ondan incimək, küsmək, ona naz etmək, o xoşbəxt çağları xatırlamaq, amma yenə də sonda talehlə barışmaq... Həyata davam et-mək, yazıl yaratmaq, yaşadıb, yaşatdırmak...

Hər bir poeziya yaradıcılığında yazarın özünə məxsus üslubu və üslubiyatı var. Əlbəttə, üslub

bədii əsərin bir növ estetik simasıdır. Təfəkkürün də, hər hansı bir gördüyüümüz işin də, oynadığımız oyunun da öz üslubu olur. Bunların hamısı mədə-niyyətdir. Bədii ədəbiyyatın özü də mədəniyyətdir. İncəsənətdə, bədii ədəbiyyatda üslubun quruluşu mürekkebdır, çoxlaylı, çoxqatlıdır: mövzu və intona-siya (ritmi və musiqi) impulsları, dəyər - anlam məzmunu, milli məzmunlu, milli mədəniyyət ciz-giləri, tarixi dövr və estetik məktəb möhürü və ən əsası sənətkarın, yazarın fərdi üslubu....

Yaradıcılığına nəzər salsaq Rəna xanımın da öz yazı üslubu olduğunu görərik. Üslub bədii əsərin generativ programı və modelidir. Məhz üslub sayəsində Rəna xanımın daxili aləmi obrazlı idrakla for-malaşmış təsəvvürün əlaqəsində öz ifadəsini tap-mış olur.

Baxın, bir ciddi məsələni nəzərinizə çatdırım: poeziyada sözlər üçün darısqallıq, sıxlıq, amma fi-kir üçün geniş meydan var. Sən kiçik sətirlərdəki sözlərlə, bütün düşüncələrini, fikirlərini, arzularını, ümidi-lərini, nakam məhəbbətini, valideyn həsrətini ağ vərəqlərə köçürməlisən. Kiçik sətirlərlə böyük gözə görünməz daxili dünyani əks etdirməyi bacar-malısan. Bəli, bacarmalısan! İstedəd da budur, yara-dıcı olmaq da budur!

Rəna xanımın şəxsiyyəti haqqında da danışmaq istəyirəm. Rəna xanımla biz qohum olmuşuq. Bu qohumluğa səbəb Kəmalə və Asifdir. Kəmalə mə-nim xalamin nəvəsidir. Büyük sevgi, iki gəncin sevgisi bizim də tanışlığımıza, sonda isə qohum ol-mağımıza səbəb oldu. Bütün ailəmiz Rəna xanımın xətrini çox istəyir, bizə qaynayıb, qarışıb. Elə bili-rik ki, biz elə Rəna xanımı uzun illərdir tanıyırıq. Çünkü Rəna xanım xeyirdə, şərdə özünü yetirən, sevincimizə-kədərimizə şərīk olan bir xanımdır.

Rəna xanım gözəl anadır, qaynanadır və nənə-dir! Bu üç funksiyani layiqincə yerinə yetirmək hər qadına nəsib olmur. Bu da tanrıının bir gözəl yazısı, bəxşisidir.

Rəna xanımın çox gözəl ürəyi var. Bu ürəkdə Allaha, insanlara, ailəyə, əzizlərə məhəbbət xüsusi yer almışdır. Rəna xanım incə ruhlu bir xanım olmaqla bərabər, həm də mübariz, cəfakesh, əzmkar bir qadındır. Bu da onu kompleks olaraq xarakterizə edir.

Rəna xanımın bu gün yeni "Sevgi limani" adlı növbəti kitabı 229 səhifə həcmində "Apastroff" nəşriyyatında işıq üzü gördü. Hər şeydən əvvəl qeyd edim ki, kitabın adı çox gözəl, mənalı seçilmişdir - "Sevgi limani". Elm aləminə məlumudur ki, dənizlərdə yerləşən limanlarda bütün il ərzində avtotroflar - makrofitlər (bataqlıq və dəniz otları, yosunlar), dib yosunları, fitoplankton aktiv olur. Onlar cavan (körpə) balıqların yemləmə yeridir. Bu cür müsbət keyfiyyətə malik olan limanlardan biri Rəna xanımın öz dünyasından bizə bəxş etdiyi "Sevgi limani"dır:

*Mən sevgi limanından sənə boyanan yaram,
Bundan sonra darixma, bil, yanında mən varam.*

Bu kitabda "Mənim sevgi limanım", "Vətən", "Siz inanın, dünyada", "Uşaq dünyası", "Nağıl qəhrəmanları" bölmələrinə uyğun olaraq şeirləri qruplaşdırılmışdır. Qeyd edək ki, kitabın bədii və poliqrafik tərtibatı yüksəkdir. Həm mövzu, həm də tərtibat baxımından xüsusi çəkiyə malik olan "Sevgi limani" kitabı oxucuların istifadəsinə verilərək, böyük rəğbətlə qarşılandı.

Rəna xanıma yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzu edirəm. Mən kitabşunasam. Hər dəfə körpələrin doğulmasına, dünyaya göz açmasına sevindiyimiz kimi mən də həmçinin işıq üzü görən kitabların nəşrinə çox sevinirəm. Bu kitablar zaman-zaman bizim Milli Kitab xəzinəmizi zənginləşdirir, inkişaf etdirir. Bu üzdən işıq üzü görən yeni kitabımız mübarək! Ayağı düşərli olsun, axarıcı olsun, Rəna

xanıma Allah can sağlığı versin, yeni-yeni əsərləri ilə bizi sevindirsin, dostları, doğmaları bir araya yığıb sevə-sevə bu şad xəbərləri qeyd edək!!!

Rəna xanımın gözəl bir şeirini sizə təqdim edərək, fikirlərimi yekunlaşdırmaq istəyirəm:

Mən səni sevirəm!

Səndən ayrı qalmaq istəməyirəm,
Güclü bir eşq ilə sevirəm, gülüm!
Sevgimi heç kimlə bölüşməyirəm,
Sənsiz bir sevgini neynirəm, gülüm?!
Mən səni sevirəm, sevirəm, gülüm!

Gəl, gülüm, görüşək, dünya bizimdir,
Bu dünya hələ ki, ikimizindir,
Ocaqda yanana od sevgimizindir,
Sevgisiz dünyani neynirəm, gülüm?!
Mən səni sevirəm, sevirəm, gülüm!

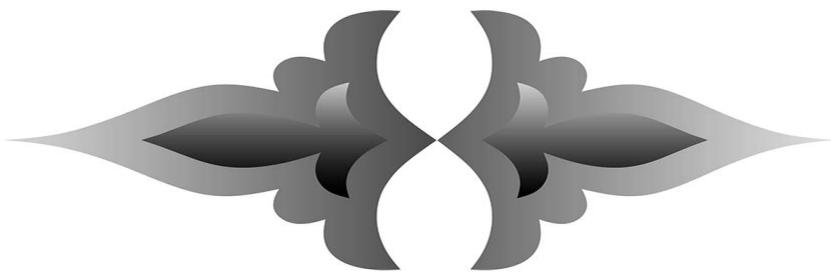
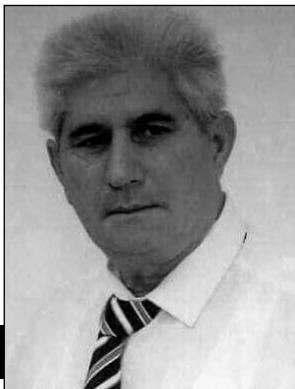
Məhəbbət dünyası quraq səninlə,
Bu "dünya evində" birgə yaşayaq.
Yaşayaq, biz xoşbəxt olaq səninlə,
Sənsiz bu dünyani neynirəm, gülüm?!
Mən təkcə səninlə xoşbəxtəm, gülüm!

Kimi qıbtə edər saf sevgimizə,
Kimi ugurlar diləyər biza.
Kimi ilham verər bu sevgimizə
Sevgisiz ilhamı neynirəm, gülüm?!
Mən səni sevirəm, sevirəm, gülüm!

Lap çoxdan girmisən qəlbimə mənim,
Həyatım da sənsən, ömrün də mənim.
Sən çağır görüşə, mən isə gəlim.
Sənsiz bu ömrü neynirəm gülüm?!
Mən səni sevirəm, sevirəm, gülüm!

Sözümə baxmayıb incitsən belə,
Möhtac eyləsən də bir şirin dilə.
Ah çəkib dağlara söylərəm belə,
Çəkdiyin dağları neynirəm, gülüm?!
İnan, təkcə səni sevirəm, gülüm!

Rənayam, yalan olmaz əsla dilimdə,
Aldatmaram yarı eşqdə, sevgidə.
Yorulmaram desəm sən tək igidə
Sənsiz bu həyatı neynirəm, gülüm?!
Mən səni sevirəm, sevirəm, gülüm!

NİZAMI KOLANILI

ARZULARIM ÜRƏYİMDƏ QALDI

Hekayə

Danışacağım bu həyat hekayəsi bir dostumun başına gələn, illərlə bu eşqin acısını ürəyində daşıyan, yanıb külə dönən bir qəlbin siziltiləridir

Anam əlimdən tutub məni birinci sinifə aparan - da ağladım və məktəbə getmək istəmədim. Ancaq anam başa saldı ki, oğlum oxumaq lazımdır. Anam məni yola götirdi. Məktəb binasının qarşısına çatanda dayandı. Çoxdan tikilmiş bu binaya diqqətlə baxdım. İki mərtəbəli bina hansısa bəyin evi olmuşdu. Sovet hokuməti bu evi bəyin əlindən alıb, məktəb binası etmişdi.

Anamla birinci mərtəbədə bir otağa daxil olduq, bizi yaşlı bir müəllimə qarşılıdı. O, əlini başıma qoydu, adımı soruşdu, utandığımdan cavab verə bilmədim. Anam mənim əvəzimdən cavab verdi ki, adı Zöhrabdır. Müəllimə "lap yaxşı" deyib, əlimdən tutdu və məni bir qızın yanında otuzdurdu.

- Sənin yerin buradı, Səbinənin yanında oturacaqsan. - dedi. Dönüb qızı baxdım, gözüm çənəsindəki xala sataşdı, tez başımı aşağı saldım. Anam məni sinifdə qoyub, çıxıb getdi. O gündən məktəb həyatım başladı.

İllər bir-birini əvəz edirdi. Artıq səkkizinci sinifdə oxuyanda hiss edirdim ki, məndə Səbi - nəyə qarşı gizli bir eşq - məhəbbət yaranıb. Gündən-günə bu hiss məni narahat etməyə başlayırdı. Bir gün

dərsdə oturmuşduq, sinifdə tam sakitlik idi. Dönüb diqqətlə Səbinəyə baxdım, sanki birinci dəfə idi ki, onu gördürüm. O qədər gözəl idi ki, az qalırdı ağlmış başından çıxsın. Bir əlin ciyinimə toxunması məni xeyallardan ayırdı.

- Zöhrab, yaman fikrə getmisən, deyəsən? - Müəllim sonışdı.

Özümü itirdim, bilmədim nə cavab verim. Yaxşı ki, müəllim məndən aralandı. Dərs necə qurtardı, bilmədim. Zəng çalındı, çölə çıxdıq. Mən gözümü ondan çekə bilmirdim. Elə fikirləşirdim ki, gözümü ondan çəksəm o, yoxa çıxacaq. Görəsən mənə nə olub? - deyə özümü qınamağa, sorğu-sualı tutmağa başladım. İdman meydançasına qaçdım. Meydançada uşaqlar futbol oynayırdılar, mən də onlara qoşuldum. Zəng çalındı, hamı sinfə qaçırdı. Həmin günü dərs necə qurtardı, bilmədim. Dərsdən sonra evə gedəndə Səbinəyə yaxınlaşdım:

- Səbinə, bilirsən sənə sözüm var. - dedim.

O da üzümə baxıb: - Nə sözün var? - deyə soruştı.

Cürət edib heç nə deyə bilmədim. Səbinə isə təkrar ona nə demək istədiyimi soruşdu. Mən isə

utandığımdan qızarmışdım. Başımı qaldınb üzünə baxdım. Özüm də bilmədən:

- Səbinə, səni sevirəm! - deyib qaçdım.

Bir az gedəndən sonra dönüb arxaya baxdım. Səbinə yerində dayanıb arxamca baxırdı. Həmin gün fikirləşdim ki, görən Səbinə sabah mənə nə deyəcək.

Səhər məktəbə gələndə, o hələ gəlməməmişdi. Onun gəlməyini gözləyirdim. Bir azdan o qapıdan içəri girdi. Mən isə başımı aşağı saldım guya ki, onu görmürəm. Səbinə gəlib yanında dayandı:

- Qorxuram ki, məni həmişə darda qoyub qaçasan, - deyib öz yerinə keçdi. Bu söz məni bərk tutdu.

İllər keçidikdən sonra onun mənə dediyi bu söz həqiqət oldu. Elə oldu ki, mən doğrudan da onu qoyub qaçdım...

Aylar, illər keçirdi. Biz artıq bir-birimizi sevirdik. Artıq valideynlərimizdə bizim bu sev-gimizdən xəbərdar olmuşdu. Səkkizinci sinfi qurtardıq. 9-10-cu sinfi başqa kənddə oxumaq lazımdı. Səbinə daha oxumaq istəmirdi. Vaxtimız olanda imkan tapıb, dağın döşündə Armud ağacının altında görüşərdik, gələcək həyatımızdan danışardıq. Səbinə həmişə deyərdi ki, Zöhrab, burda qalmaq istəmirəm, evlənib burdan şəhərə köçərik. Mənim fikrim o idi ki, orta məktəbi bitirdikdən sonra Səbinəyə nişan aparım. Əsgərlikdən qayıtdıqdan sonra isə həm qiyabi oxuyum, həm də milisdə işə düzəlim. Orta məktəbi bitirdikdən sonra valideynlərimə Səbinəyə qarşı ciddi hissərim olduğunu bildirdim. Atam isə:

- A bala, sən hələ hərbi xidmətə getməlisən, sonra baxanq, - dedi.

Atamı nə qədər dilə tutmağa çalışsam da xeyri olmadı.

May ayının 13-də mənə hərbi xidmətə çağırış vərəqəsi gəldi. Səbinə ilə görüşüb, hərbi qulluğa gedəcəyimi bildirdim. Səbinə mənim bu xəbərimdən kədərbndi:

- Bəs deyirdin nişan taxıb, sonra gedəcəksən... - dedi.

Mən Səbinəyə valideynlərimlə mübahisə etdiyimi və onların hərbi qulluqdan sonra nişan taxmağımı məsləhət bildiklərini dedim. Səbinə məni gözləyəcəyini, ancaq içində olan narahatlılığını, bizim bu sevgimizin baş tutmayacağını bildirdi.

Onun bu sözlərindən elə bil qollarım qınlıb yani-ma düşdü. Ümidsiz bir halda onun üzünə baxdım. Sanki bütün arzularım alt-üst olmuşdu.

Ona:

- Səbinə, biz bir-birimizi sevirik. Bizi heç kim ayıra bilməz, - dedim.

İkimiz də hönkürtü ilə ağladıq. Onu qucaqladı, üzündən axan göz yaşları üzümü islatdı. Bir-birimizə söz verib, and içdik və aynıldıq.

Səhərisi günü məni hərbi komissarlığa çağırıdlar. Komissarlıqda mənə axşam qatarla Bakıya, oradan isə başqa yerə göndəriləcəyimi bildirdilər. Kənddə qayıtdıqdan sonra Səbinəyə xəber göndərdim ki, axşam mən gedirəm, görüşmək lazımdır. Həmişəki kimi armud ağacının yanına gəlsin.

Anam bir az yemək hazırlayıb, çantama yiğmişdi ki, yolda yeyim. "Ana, mən bir azdan gə-lirəm" deyib, həyətdən çıxdım. Tələsik görüş yeri-nə gəldim, amma Səbinə hələ gəlməmişdi. Oturub səbirsizliklə onu gözlədim. Vaxt gedirdi, o isə hələ də gəlib çıxmırı. Ayağa qalxbıl evlərinə doğru getmək istədim. Sonra yenə daşın üstündə oturub, bir az da gözləmək qərarına gəldim. Elə bil qulağımda qatarın təkərlərinin səsi eşidildi. Başımı qaldıranda Səbinənin gözü yaşılı mənə baxdıqım gördüm. Yerimdən qalxbıl ona doğru qaçdım. Onu qucaqlayıb, özümdən asılı olmayıaraq tez-tez öpməyə başladım. Onun qollarının arasında taqətsiz qaldığım hiss etdim:

- Səbinə, mən bu axşam gedirəm, sənə məktub yazacam, cavab yazarsan, - dedim.

Səbinə göz yaşlarını silərək "mütləq yazacam" dedi. Bir-birimizə təselli verərək ayrıldıq.

Qatarla Bakıya gəldik. Səhərisi bizi vaqonlara yiğib Rusiyanın şəhərlərinə hərbi qulluğa göndər-dilər.

Üç gün yol gedəndən sonra bizi vaqonlardan düşürüb, maşınlara mindirib, hərbi hissələrə yola saldılar. MVD deyilən hərbi hissədə dustaqlara qaroval çəkməklə 2 il hərbi xidmət etməliydik. Burada başqa azərbaycanlı əsgərlər də vardi. Onlarla tanış oldum. Onlar buranın qışda çox soyuq olduğunu dedilər.

Vaxt tapan kimi Səbinəyə məktub yazdım ki, iki il nədir, tez gəlib keçər. Allah qoysa, görüşərik. Bir aydan sonra Səbinədən cavab məktubu aldım. Məktubu oxuduqca özümü saxlaya bilmədim,

gözümdən axan yaş damcıları kağızın üzərinə düşürdü. Ürəyim elə çırpındı ki, az qalırkı sinəmdən çıxsın. Vərəqin o biri üzünü çevirəndə orada yaş damcılarının ləkə saldığını gördüm. Görünür, Səbinə də məktubu yazanda göz yaşlarını saxlaya bilməyib. Məktubu oxuduqdan sonra özümü çox tənha hiss etdim.

Aylar, illər yavaş-yavaş ötüb keçirdi. Səbinə gec-gec məktub yazmağa başlamışdı. Axırıncı məktubunu hərbi xidmətimi bitirməyimə altı ay qalmış aldım. Məktubda çox qarşılıqlı fikirlər yazmışdı. Mənə nə isə anlatmaq istəmişdi.

Altı ay keçdikdən sonra bizi evə növbə ilə yola salmağa başladılar. Səbinədən heç bir xəbərim olmadığı üçün evə çox tələsirdim. Hərbi biletimi, milisdə işləmək üçün lazımlaşdırıcı sənədlərimi alıb, Azərbaycana yola düşdüm. Bir gecəlik Bakıda qohumumgildə qalıb, səhər rayona getməyi qərara aldım.

Bakıdakı qohumlarım məni yaxşı qarşılıdı. Qonşuları da çağırmışdılar. Süfrə açıdalar, yed-ikicik, bir az sərxoş da olmuşdum. Atamın əmisi qızından Səbinəni soruşmaq istədim, amma utandım. Onlar mənə qardaşım Tahirin beş ay bundan əvvəl evləndiyini dedilər. Kimlə evləndiyini, nənə nə üçün xəbər etmədiklərini soruşdum. Atamın əmisi qızı Tahirin kənddən bir qızla evləndiyini dedi. Öz-özümə fləkirləşdim, yəqin o evlənib ki, mən də hərbi xidmətdən qayıtdıqdan sonra evlənərəm və bu fikirlə çöle çıxdım. Həyətdə oturub Səbinəni düşünməyə başladım.

Gecə Bakıda qalıb, səhər avtobusla rayona yola düşdüm. Kəndə çatanda hava qaral-mağşa başlamışdı. Səssizcə həyətə girdim, heç kim yox idi. Qapını açıb içəri keçəndə hamı evdə oturmuşdu. Məni görüb, gözləmirlərmiş kimi təəccübə üzümə baxıb, ayağa qalxdılar. Əlimdəki çantanı yerə qoyub, hamı ilə bir-bir görüşdüm. Üzümü qardaşımı tutub:

- Eşitdim evlənmisən, bəs gəlin hanı? - soruştum.

Atam günahkar adamlar kimi üzümə baxıb sonra başını aşağı saldı. Bir az dayanıb:

- A gəlin, qaynın hərbi qulluqdan qayıdib, gəl onnnla görüş, - deyib, stula oturdu.

Qapı açıldı. Başı örtülü, başını aşağı salmış halda gəlin gəlib, qarşısında dayandı. Başını qaldırıb

üzümə baxıb:

- Xoş gəlmisin, - dedi. Onun gözlərindən yaş axırdı, yanaqları qıpqırmızı qızarmışdı. Gözlərimə inanmadım, qarşısında dayanan Səbinə idi. Dünya elə bil başına hərləndi, gözlərim qaraldı. Hiss elədim ki, yixıram, tez stolun kənarından tutdum. İnana bilmirdim ki, qarşısında dayanan Səbinədir. O hələ də mənə baxaraq ağlayırdı. Gözüm stolun üstündəki bıçağa sataşdı. Bıçağı götürüb, qardaşımın üstünə atıldım. Tahir tez həyətə qaçıdı. Atam qarşımı kəsdi:

- Sən nə iş görürsən? - dedi.

- Ata çəkil yolumdan, onu öldürəcəm. O mənə xəyanət edib, sevgilimi əlimdən alıb, - dedim.

İstədim irəli gedəm, atam mənə "dayan" deyib, üzümə bir şillə vurdu. Gözüm bir anlığa qaraldı, özümü güclə saxladım. Özümə gələndə bıçağı yerə çırpıb, ağlaya-ağlaya evdən çıxdım. Artıq qaranlıq düşmüdü. Armud ağacının yanına gəlib, bir daşın üstündə oturdum. Hirsimdən bütün bədənim titrəyirdi. Kənddən çıxıb getmək qərarına gəldim. Armud ağacının yanından aynıldım. Dönüb axırıncı dəfə ağaca baxdım. Elə həmin ağac idi. Mənim qamətim isə əyilmişdi, elə bil dərd məni bir neçə saatda qocaltmışdı.

Gəlib kənd yoluna çıxıb, rayona tərəf üz tutdum. Səhər açılanda rayonda avtobusa minib, Bakıya yola düşdüm. Bakıya necə gəldiyimi özüm də bilmədim. Bakıda rayonların birində milisə işə düzəldim. Yataqxanada yer alıb, işləməyə başladım. Amma başına gələn hadisə məni sevgidən məhrum etmişdi. İş yerindən ailəli işçilərə ev verirdilər. Qərara gəldim ki, sevmədiyim bir qızla da olsa ailə qurum. Uzaq qohumlardan biri ilə evləndim.

Neçə illər keçmişdi, kəndə getmirdim. Ancaq gəlib-gedəndən Səbinəni xəbər alırdım. Qardaşım onu çox incidiirdi. Onu döyür, övladlarının qarşısında söyürdü. Bu da mənə bir dərd olmuşdu. Həmişə onu fikirləşir, yaddan çıxara bilmirdim. Onlar övladlarına oğul-qız toyu edib, evləndirmişdilər. Mənə dəvətnamə göndərsələr də getməmişdim.

Bir gün eşitdim ki, Səbinə xəstələnib, rayon mərkəzində xəstəxanada yatır. Qərara aldım ki, xəstəxanada onu ziyarət edim. Evdə yoldaşımı heç nə bildirmədim. İşdən rayona ezam olunduğu-

mu dedim.

Rayona getmək üçün avtovağzala gəlib, rayona yola düşdüm. Axşamçağı rayona çatdım. Fikirləşdim ki, Səbinənin yanına gecə gedim, məni heç kəs görməsin. Ona görə də çayxanada oturub bir az gözləməli oldum. Çay içə-icə görüşümüzü xeyalıma götürirdim. Nə danışacağımız barədə fikirləşirdim. Hava qaralanda durub xəstəxanaya gedib, hansı palatda yatdığını öyrəndim. Tibb bacısından xəstəliyinin səbəbini soruşdum. Onun yixılaraq, qara ciyərinin zədələndiyini, vəziyyətinin ağır olduğunu dedi. Yanında olan qohumların getdiyini öyrənib, sakitcə qapını açıb, içəri keçdim. Onun yatdığını gördüm. Gəlib yanında dayandım. Üzünə baxanda dəhşətə gəldim. O gözəllikdən heç bir əlamət qalmamışdı. Güllə kimi solmuşdu. Özümü güclə saxlayırdım. Qəhərdən boğulma-maq üçün barmağımı bərkdən sıxdım. Gözümdən yaş damla-damla yerə düşürdü. Stulda əyləşib, si-nəsinin üstündən əlini götürüb tutanda gözlərini açdı. Əlini dodaqlarına sıxb hönkürtü ilə ağladım. O biri əli ilə ağarmış saçlarımı qarışdıranda başımı qaldırdım. Onun da göz yaşlarına qərq olduğunu gördüm. Söz tapmirdim dañışmağa, bir tərəfdən də göz yaşlarını saxlaya bilmirdim. Nəsə demək istəyirdim ki, gördüm zəif səslə:

- Nə yaxşı gəlmisən. Əgər sən gəlməsəydin mən əzab çəkəcəkdir. İndi rahat olə bilərəm, -dedi.

Başladım onu sorğu-sual etməyə. Hardan yixildığını, necə yixildığını soruşdum.

- Bəlkə səni Bakıya müalicəyə aparaq, - dedim.

Başını buladı:

- Yox mənim axırımdı. Qardaşın məni döyə-döyə bu günə salıb. Hər gün dad döyürdü ki, sən Zöhrabı sevirsən. Mən hələ də səni sevdiyimi deyirdim. Axırıncı dəfə məni möhkəm təhqir edib, başıma yumruqla zərbələr endirdi. Sonra isə pillə-kəndən itəldi. Yixılıb, huşumu itirdim. Aylanda özümü xəstəxanada gördüm. Artıq mənim sağalmağımdan keçib. Məni bağışla, gərək o vaxt atanamin sözünə qulaq asmayaydım. Bilirəm neçə illərdir mənə görə kəndə gəlmirsən, mən ölündən sonra gələrsən. Mən səni həmişə sevmişəm, indi də sevirəm. Sən gedəcəksən, bir də məni görməyəcəksən. Səndən bir xahişim var. Mən ölündən sonra məzarımın üstünə tez-tez gəl. İndi isə dur

get, gəlib görən olar, - dedi.

Qalxdım, onun solmuş yanağından öpüb, qapıdan çıxdım. Onu əbədi olaraq itirdim...

Qonaq evində qalıb səhər Bakıya qayıtdım. Gecə xəbər gəldi ki, Səbinə həyatdan köçüb. İçəri otağa keçib, divanda oturdum. Əllərimi üzümə tutub, uşaq kimi ağlamağa başladım. Sakitləşəndən sonra yoldaşımı Səbinənin rəhmətə getdiyini və sabah təcili kəndə getmək lazımlı olduğunu dedim.

Səhər tezdən yola çıxdıq ki, gəlib dəfn mərasimine çataq. Biz həyətə girəndə kənd camaatı hamısı yiğmişdi. Atam mənimlə görüşmək üçün ayağa qalxdı, mən isə ona fikir vermədən cənazə olan otağa keçdim. Qadınlar hamısı ətrafda, anam isə yuxarı başda oturmuşdu. Gəlib cənazənin baş tərəfində dizimi yerə qoyub, oturdum. Səbinənin üzündən örəpəyi açdım, üzü sapsarı saralmışdı. Qolunu başının altına salıb, başını qaldırdım. Sonra üzünü üzümə qoyub, ağı deyə-deyə ağladım. Mənim bu hərəkətimə qadınlar mat qalmışdır. Artıq yaşamaq manim üçün adiləmişdi. Başını yavaşa yastiğın üstünə qoydum. Ona axmancı dəfə baxıb, alnından opdüm. Üzünü örtüb bayırına çıxdım. Hara baxırdım gözümün önünə Səbinə gəlirdi. Gözümə ondan başqa heç kim görünmürdü.

Cənazəni qəbiristana apanb, dəfn elədik. Kənd əhli, hamı dağıdıldıqdan sonra onun məzarının yanında oturub, keçmiş günləri xatırladı. Xatırəmdə o xoş günlər, bir də Səbinənin solmuş çöhrəsi qaldı. Həyat davam etsə də o xoş günlər, acı günlər mənimlə əbədi yaşayacaq. Onun məzarını hər ad gündən ziyarətə gedirəm. Məzarının başında əyləşib, sanki onunla söhbət edib, dərdləşirəm. Daha ona əzab verən yoxdur. Səbinə həmişə bir mələk olaraq mənim gözümə qalacaq.

LALƏ İSMAYIL

Lalə İsmayılovı (Lalə Barat qızı İsmayılova) 2 fevral 1972-ci ildə Zəngilan rayonu Yuxarı Yeməzli

kəndində dünyaya gəlib. 1979-1987-ci illərdə kəndlərindəki səkkizlilik məktəbi bitirib, qonşuluqdakı Sarallı Xəstəb kənd orta məktəbində təhsilini davam etdirib. 1989-cu ildə tam orta məktəbi bitirdikdən sonra Yuxarı Yeməzli kənd orta məktəbində kitabxana müdürü vəzifəsində çalışmağa başlamışdır. Həmin illərdə (1989-1991) kəndin müdafiəsi üçün erməni işgalçularına qarşı müqavimət dəstəsinə qoşulmuşdur (milli ordu yaranana qədər). Qarabağ müharibəsi veteranıdır.

1991-1993-cü illərdə DDNT-da (Dövlət Dəmiryol Nəqliyyat Texnikumu) təhsil almışdır. Hazırda

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin Qardağ-Yasamal-Səbail rayon xidmət bölməsində böyük mühəsib vəifəsində çalışır.

Ailəlidir, üç övladı var.

Onun içərisində olduğu vətən, torpaq, el-oba, mehriban insanlar, zəhmətkeş ailə, həyatının şirin xəyalları bir göz qırılımında dağlıdı. Qardaşlarına, həmkəndlilərinə qoşulub, evlərini, kəndlərini, Zəngilanını müdafiə edəndə duyğularının acısını sətirlərə səpməyə başladı. Vətəninin, xalqının bütövlüyü, müqəddəs amalları uğrunda canından keçənlərin hamisi kimi qardaşı haqqında da yazdıqları ilə 1991-ci il-dən etibarən mətbuat səhifələrində görünməyə başladı. Radio verilişlər vasitəsi ilə şeirlərini dinləyicilərlə paylaşıdı.

Yazdıqları 2016-ci ildən Türkiyədə ədəbi dərgilərdə çap olunur.

Qardaşı İsmayılovı, artıq nağıllara dönmüş yeddi polis silahdaşı ilə birlidə ana yurdun müdafiəsi uğrunda gedən ağır döyüslərdə şəhidlik? müqəddəslik zirvəsinə çatdı. Məşəqqətli həyat, ağır itkilər Lalə xanının yaradıcılığına dərin iz saldı. Bu mövzu onun şeirlərinin ana xəttidir.

Türkiyəli şair Cəlaləttin Kurt bəylə birgə "İKİ SƏS BİR NƏFƏS" adlı, şeirlə söhbət kitabınn müəllfididir.

HƏYAT İKİ NƏFƏSDƏ

Sözlər yağış damlaşısı,
Qələm telin darayı.
Sinəm bulud topası,
Yağmağa him arayır.

Ruhumun qəm yağışı,
Tökülən hər damllalar.
Hiss edib zər naxışı,
İslanarmı adamlar?!

Yağışdan keçir yolum,
Düzü sərt, dağı hamar.
Varlığımı xəyalım,
Alıb, dağlara cumar.

Həyat iki nəfəsdə,
Torpağı sən, daşı mən.
Bitməsəm sinən üstə,
Neylərəm yağışı mən?!

13 10 2018

APAR MƏNI ZƏNGİLANA

O yerdə billur aynam var,
İçində yaşıl sonam var,
Süsən tək zümrüd anam var,
Dartıb salma kola məni,
Apar Zəngilana məni.

Xustubun sərin havası,
Tursunçayın macərası,
Qılıncyerinin lalası,
San közərən tala məni,
Apar Zəngilana məni.

Açıb gen sinəsin Aya,
Oxcu haray versin haya,
Qonaq eylə Bəsitçaya,
Salsın haldan hala məni,
Apar Zəngilana məni.

Qorxu görünməz gözümə,
Ayaq yalın sal izinə,
Batsın tikanlar dizimə,
Dar qəfəsdən ala məni!
Apar Zəngilana məni.

Bərgüşadda açılsın yaz,
Həkəridə dillənsin saz,
İki qolda gülsün Araz,
Həsrət, vermə yola məni,
Apar Zəngilana məni.

Göydə ağ bulud sürünə,
Sis qaça, güman görünə,
Qarlı dağ, duman yerinə,
Çal başına, dola məni,
Apar Zəngilana məni.

Yazı düzün geniş sinə,
Ağuşuna ceyran enə,
Çırpinim köksündə yenə,
Ötür sağdan sola məni,
Apar Zəngilana məni.

Göy buludlu yaylağına,
Al şəfəqli oylağına,
Yaşıl çinar torpağına,
Qurban eylə, bala, məni,
Apar Zəngilana məni.

Haqq sözündə olmaz yalan,
Yada düşsün, yada salan,
Qəlb evimi eylə viran,
Çap, elimdə tala məni,
Apar Zəngilana məni.

Bircə kərə bax Allahə,
Ümid azalır sabaha,
Lalə batmasın günaha,
Eşq oduna qala məni,
Apar Zəngilana məni.

CALIR

Bir olan verdiyin salır dörd hala,
Olduğu halında qoymayır qala,
Aldadıb hissini gətirir yola,
Tutaraq dölünü belindən çalır.

Həyat dəyirmanı xırdalayırləl,
Susuz torpaq kimi qovrulur əməl.
Alın yazımızda bir ömrə bədəl,
Ələyib ayları ilindən çalır.

Əyilməz, qanunun tərəzisi bu.
Ölümü dirildib, həyat verir su,
Mələk libasında qorxudub odu,
Ocağı söndürüb, külündən çalır.

Qatıb qabağına sürüyür acın,
Tükədib taqətin, kəsir illacın,
Külək, torpağa kök salmış ağacın
Əsdirib barını gülündən çalır.

Yalan dünyamızda olan bu gerçək,
Tutur yaxasından fağırı görcək,
Yükləyib dərdini, Laləni Fələk -
Dindirib, sözünü dilindən çalır.

14.11.2018

"XOŞ GƏLDİN" DE

Ömrünün payızı baharın olub,
Çaldım pəncərəni, bir "xoş gəldin" de.
Yolların həsrəti gözümə dolub,
Aşdim dağ-dərəni, dur, "xoş gəldin" de.

Bir sevda içində olmuşam köz-köz,
Necə söyləyirsən, axı necə, döz!
Niyə çətin olub bircə kəlmə söz?
Uçur bənd-bərəni, yar, "xoş gəldin" de.

Gözündən uzaqda qurbətdə mənəm,
Baxışında həsrət, dumanam, çənəm,
Özün ki, bilirsən, ruhuna tənəm,
Sənsiz dünya mənə dar, "xoş gəldin" de.

Hüsnümə biganə qalarsan, solar,
Sən öpməyən teli küləklər yolar,
Boşla gəl inadı, axı nə olar?!

Yağmasın gül üstə qar, "xoş gəldin" de.

Eşqini gizlətmə, haqqızsızlıq yetər,
Leylinəm, sən mənə Məcnundan betər,
Alıb sevgimizi durnalar ötər,
Hər kəsə eyləyər car, "xoş gəldin" de.

06.11.2018

03.11.2016

DAĞISTANDA - DOĞMA VƏTƏNDƏ YAŞAYAN AZƏRBAYCANLILAR

(Yazıcıının gündəliyindən)

I yazı

Dağıstan mənimcün Azərbaycan qədər əziz bir diydərdir. Çünkü həyatımın ən keşməkeşli illərini (1997-2000-ci illər) Dağıstanda yaşamışam. Belə ki, həmin vaxtı Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi-lə böyük konflikdə olduğumdan, bədii rəhbəri və direktoru olduğum Sumqayıt Dövlət Musiqili-Dram Teatrından öz ərizəmlə işdən çıxandan sonra, Mədəniyyət Nazirliyindən məni Gəncə Dövlət Dram Teatrının bədii rəhbəri və direktoru vəzifəsinə göndərmək istəsələr də onlarla razılaşmayıb, Dağıstan'a işləməyə getdim. Çünkü həmin vaxtı, yəni 1997-ci ilin iyun ayında Sumqayıt Dövlət Musiqili-Dram Teatrı ilə bir ay Dağıstanda qastrolda olduğumuz vaxt oradakı insanların qonaqpərvərliyini və azərbaycanlılara necə böyük hörməti olduğunu görmüşdüm. Bununla bağlı "Sərhədsiz dünyamız" adlı kitab yazmışam. İndi çapa hazırlanır. Orada həmin vaxtı Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən mənə qarşı olan haqsızlıqlar və dağıstanlıların məni necə böyük isteklə yanaşması, öz doğmaları kimi qəbul etməsi kitabda özünün lazım olan səviyyədə öksini tapıb. Mən orada Azərbaycan - Dağıstan Beynəmiləl Estrada Teatr Truppasını yaradaraq üç il bu kollektivə rəhbərlik etmişəm. Dağıstanı qarış-qarış gəmişəm. Orada özümə ayrı-ayrı millətlərdən çoxlu dostlar tapmışam. Elə "İmam Şamil"

Fəxrəddin Oruc Qəribrəsəs:

"Bütün bunları görmək üçün milli sevgi və yanğı olmalıdır. Azərbaycandakı yüksək rütbəli məmurlar fikirləşməlidirlər ki, biz də azərbaycanlıyız".

kitabım da həmin illərin xatırəsidir. Elə həmin vaxtı Dağıstan Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının da yaranmasının əsl səbəkralarından biri olmuşam. Belə ki, Dağıstan Milli Şurasının üzvü, Dərbənd rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı mərhum Seyid Qurbanov, onun oğlu, Dağıstanın millət vəkili Məhəmməd Qurbanov, Dərbənd şəhər Mədəniyyət və İnformasiya şöbəsinin müdürü Hüseynbala Hüseynov və mən birlikdə bu teatrın yaranması üçün çalışmışıq. Amma yenə də Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyinin günahı ucbatından mən həmin teatra rəhbərlik etməyib, Azərbaycana qayıtmışam. O vaxt həmin teatrın rəhbəri Xalq artisti, maraqlı aktör Tariyel Qasımovu təyin etdilər. Amma o da 1 il 6 ay orada işləyəndən sonra, teatrın direktoru, amma teatr işindən xəbəri olmayan Şahlarla aralarında yaranan konfliktə görə Azərbaycana, əvvəlki iş yeri olan Dövlət Gənc Tamaşaçılar Teatrına qayıdır. Məni isə Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi dissident kimi qələmə verib, Azərbaycandakı teatrлarda işləməyə imkan vermədilər. Çox böyük çətinliklərdən sonra, Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyinin mədəniyyətimizin başına açdığı oyunları, mədəniyyətimizi, incəsənətimizi kor günə qoyduqları haqqında televiziyyada dediyimə və qəzetlərdə ətraflı yazdığını görə, onlar məcbur olub məni 2001-ci ilin fevral ayından Dövlət Gənclər Teatrına quruşçu rejissor vəzifəsinə təyin etdilər.

Dağıstanda işlədiyim vaxt, orada olan azərbaycanlı ziyalılar tamaşaların təşkilində, maraqlı yazılar yazmaqla təbliğat işində mənə çox köməklik edirdilər. Onlardan biri də Azəri oğlu, folklorşunas, müəllim, böyük ziyalı, maraqlı şair, yazıçı, dramaturq, tərcüməçi Fəxrəddin Oruc Qəribrəsəs idi.

Həmin vaxtlar Dağıstandakı görüşlərimizin ən maraqlılarından biri də Fəxrəddin Oruc Qəribrəsəsin qırx illik yubileyində iştirak etməyimiz oldu. Bu görüş 1997-ci ildə elə Fəxrəddinin doğulduğu Aşağı Mitəgi Qazmalar kəndində, onun doğma ocağında təşkil olunmuşdu. Yubileyin də ziyaflət möcəlsini, Mitəgi Aqrofirmasının direktoru, dəyərli ziyalı Ramiz Mirzəyev təşkil eləmişdi. Yadimdadır ki, 1997-ci ildə Fəxrəddin Oruc Qəribrəsəsin yubileyi bir növ Dağıstan millətlərinin poeziya və incəsənət bayramına çevrildi. Belə ki, hər millətdən olan şairlər, musiqiçilər təbriklərini öz dillərində şeirlə, mahniyla ifa elədlər. Maraqlı rəqsler oynadılar. Biziç çıxışlarımız isə daha maraqla qarşılandı. Çünkü uzun illər idi ki, bura Azərbaycandan kollektiv gəlmirdi. Teatrımızın ansamblının ifası və bu ansamblın rəhbəri Zöhrab Xasayevin qarmonda çaldığı havalar hamını heyran etmişdi. Hamı bu haqda xoş sözlər deyirdi.

Fəxrəddin Oruc Qəribrəsəs Dağıstandakı azərbaycanlı ziyalılarının ən aparıcılarındandır. O, ordu sıralarında Azərbaycanın Gəncə şəhərində desant hərbi hissəsində xidmət edib. Onun Azərbaycanla bağlılığı elə həmin illərdən başlayıb. Uzun illər kənd məktəbinin direktoru işləyib. Biz, Dağıstanda qastrolda olanda o, Moskva Beynəlxalq Universitetinin Dərbənd filialının ədəbiyyat kafedrasının müdürü işləyirdi. O, şair Tahir Salehlə Dərbənddə "Gülüstan" ədəbi birlini yaradıb. Çox maraqlı və fəlsəfi dəyərləri olan şeirləri var. Həmin vaxtı üç kitabı çap olunmuşdu. İndi isə 12 kitabı çapdan çıxb. O vaxtlar nə Azərbaycan, nə də Rusiya Yazıçılar Birliyinin üzvü deyildi. Başqa dağıstanlı ziyalılarımı kimi, onu da Azərbaycanda tanımrıdlar. Ammaindi Fəxrəddin Oruc Qəribrəsəs Rusiya Fedorasiyası Yazıçılar İttifaqının və Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür. Kitabları maraqla oxunur. Azərbaycanlı şairlərdən Nigar Rəfibəylinin, Ramiz Rövşənin, Ramiz Qusarçayının, Nəcibə İlkinin, Sevinc Məmmədovanın və başqalarının şeirlərini rus dilinə çevirib. Keçən il isə onu Dağıstan Respublikası Yazıçılar İttifaqı Azərbaycan bölməsinin sədri təyin ediblər. Bu, əlbəttə, Dağıstanda yaşayan azərbaycanlıların böyük qələbəsidir ki, Dağıstan Res-

publikasının Yazıçılar İttifaqında Azərbaycan yazıçılarının şöbəsi yaradılıb.

Fəxrəddin Oruc Qəribrəsəs təkcə Azərbaycan dili ni yox, həm də rus, tat və ləzgi dillərini də səlis bilir. O, həmin vaxtlar türklər, tatlar və onların qarışığından yaranan Mitəgilər haqqında maraqlı bir kitab üzərində işləyirdi. Sonra həmin kitab çap olundu və Dağıstanda çox böyük maraqla qarşılandı.

2018-ci ilin oktyabr ayının 22-də biz 18 ildən sonra Fəxrəddin Oruc Qəribrəsəslə Türkiyə Respublikasına Poeziya bayramına getdiyi bir vaxtda yenidən görüşdük və keçmiş illəri həzin bir xatırə kimi yad etdik.

18 ildə Dağıstanla əlaqələrim olmadığından orada olan dostları soruştum. Fəxrəddin müəllim bildiri ki, artıq onların çoxu dünyalarını dəyişiblər. Bu da məni çox məyus etdi ki, onlar mənim "Sərhədsiz dünyamız" kitabımın çap olunmasını görmədi-lər. Orada özləri haqqında yazılan səmimi sözlərlə artıq tanış ola bilməyəcəklər. İlk öncə özümü qınamıd ki, gərək bu kitabı 10 il bundan qabaq çap etdirəydim. Amma bu, maliyyə məsələlərilə bağlı olduğuna görə həmin kitab 10 ildir ki, hazır olmasına baxmayaraq, hələ də işq üzü görə bilmir... Bu da Azərbaycanda yazıçıların taleyinin facisəsini göstərir. Onlar yazdıqları əsərləri imkansızlıq ucbatın-dan çap etdirə bilmirlər. Amma millətə, onun mədəniyyətinə, ədəbiyyatına dirsək çevirən elə dö-nüklərimiz var ki, belə kitabların hətta əllisinin çap xərcini bir gündə restoranlarda xərcləyirlər. Bax, biz buyuq...

- Fəxrəddin müəllim, bizim axırıncı görüşümüzdən düz 18 il öüb. Bu illər sizin üçün necə kecib?

-Nə yaxşı ki, həmin vaxtlar Dağıstanaya gəldiniz və biz azərbaycanlı ziyalılarının bir yerə yiğişməsində sizin də böyük xidmətləriniz oldu. Həm də orada yaşayan millətlərin də Azərbaycan mədəniyyətinə, incəsənətinə böyük marağınızı artırdınız. Biz də bununla qurrələnirdik. Mənim də teatrla bağlılığım Dərbənd Pedaqoji Texnikumda oxuduğum vaxtlardan başlayıb. Belə ki, həmin vaxtlar Dağıstanın Əməkdar artisti, böyük fədakar insan, Dağıstanda Azərbaycan teatrının, mədəniyyətinin ən böyük təbliğatçısı Nəsir Həsimoğluun yaratdığı Azərbaycan Xalq teatrında həvəskar aktyor kimi çıxış etmişəm. Onun quruluşunda Səməd Vurğunun "Fərhad və Şirin" və Əbdürəhim bəy Haqverdiyevin "Pərəcadü" tamaşalarında iştirak etmişəm. Hər iki tamaşa

böyük uğur qazandı və hətta "Fərhad və Şirin" tamaşası haqqında Əbülfəz Naxçıvanlıının "Ədəbiyyat və İncəsənət" qəzetində böyük ressenziyası çap olunmuşdu. Həmin tamaşalara görə biz çoxlu diplomlar və pul mükafatları aldık. Bilirsiniz ki, həmin Xalq teatrının bazasında Dağıstan Azərbaycan Dövlət Dram Teatrı yarandı. O teatrın yaranmasında da sizin xidmətiniz çox oldu. Mən sonra Mahaçqalaya gedib Pedaqoji İnstituta qəbul oldum. Ona görə də daha həmin Xalq teatrı ilə əlaqələrim kəsildi. Mən elə tələbəlik illərində bədii yaradıcılıqla məşğul olmağa başlamışam. Şeirlərim Dərbənddə Azərbaycan dilində çıxan "Dərbənd" qəzetində və rus dilində nəşr olunan başqa qəzetlərdə də çap olunub. Eləcə də Azərbaycan Televiziyasındaki "Karvan" verlişində səslənib və "Ulduz" jurnalında çap olunub. Bilirsiniz ki, hörmətli akademikimiz Məhərrəm Qasımlı da bir vaxtlar Dağıstanda olub. 1970-80-ci illərdə Dağıstana gəlib, orada olan folklorumuza toplayıb və həmin vaxtı "Bizim ellər yerindəmi?" adlı maraqlı kitab da yazdı. Sonra bizim şeirləri toplayıb "Ulduz" jurnalında çap etdi. Dağıstanda yaşasaq da Azərbaycan həmişə bizim ürəyimizdədir. Dağıstanda 150 mindən çox azərbaycanlı yaşıyır. Əlbəttə ki, o yerlər bizim dədə-baba torpağımızdır. Əvvəllər Dağıstanda azərbaycanlıların sayı ləp çox idi. Amma 1950-ci illərdən sonra ayrı-ayrı səbəblər ucbatından çoxlu azərbaycanlılar oradan köçüb yaşa mağaya Azərbaycana gəldilər.

-Dağıstan azərbaycanlılarının Yaziçilar şöbəsi nə vaxt yaranıb?

-1934-cü ildə SSRİ Yaziçilar İttifaqı yaranıb və hər respublikada da ayrıca Yaziçilar İttifaqı yaranıb. O vaxtlar Dağıstanda azərbaycanlıların sayı çox olsa da Dağıstan Yaziçilar İttifaqında Azərbaycan şöbəsi yaranmadı. Hətta burada yaşayan ayrı-ayrı yeddi millətin Dağıstan Yaziçilar İttifaqında bölməsi yaranmışdı, amma azərbaycanlıların yaranmamışdı. Əslində azərbaycanlı yazarların sayı həmin millətlərin yazarlarının sayından çox idi. Həmin vaxtdan Dağıstanda yaşayan azərbaycanlılar dəfələrlə Dağıstan Respublikasının rəhbərliyinə müraciət etsələr də bu müsbət həll olunmurdu. Amma sağ olsun Moskvalı yazıçı qardaşlar. Onlar keçən il Dərbəndə gəlmışdilər. Biz, onlara bildirəndə ki, Dağıstanda 150 mindən çox azərbaycanlı var. Bu millətin maraqlı şairləri, yazıçıları da çoxdur, amma Dağıstan Yaziçilar İttifaqında bölməsi yoxdur. Həmin qrupun rəhbəri Maksim Amelin idi. Onların layihəsi var. Rusiyada yaşayan və sayı çox olan 57 millətin şeirlərindən, hekayələrindən, pub-

lisist yazılarından, esselərindən və pyeslərindən ibarət dörd cildlik Antalogiya çap edəcəklər. Həm o millətlərin dilində və həm də rus dilində. Bütövlükdə Rusiya Fedorasiyasında, Dağıstandakı 150 mindən çox həmvətənlərimiz də daxil olmaqla, iki milyondan çox azərbaycanlı yaşıyır. Maksim Amelin mənim, Tahir Salehin və Zeynəb Dərbəndlının şeirlərini də həmin Antalogiyanın birinci cildinə daxil edib. Kitab artıq çapdan çıxb və bizim şeirlərimiz də onun xoşuna gəlib. İkinci cilddə uşaqlar üçün şeirlər də yer alıb. Orada Təhmiraz İmanovun və Zeynəb Dərbəndlinin şeirləri də çap olunub. Üçüncü cilddə mənim və Zeynəb Dərbəndlinin yazıları çap olunacaq. Dördüncü cilddə isə mənim "Mirzə Kazım bəy" pyesimin çap olunması planlaşdırılır. Maksim Amelin bu məsələni Moskvada Rusiya Fedorasiyası Yaziçilar İttifaqında qaldırıb ki, Dağıstanda maraqlı azərbaycanlı yazıçılar var və hətta onlardan dörd nəfəri Rusiya Fedorasiyası Yaziçilar İttifaqının da üzvüdür, amma onların bölməsi yoxdur. Onun bu ideyasını Dağıstan Yaziçilar İttifaqının sədri Məhəmməd Əhmədov da, Qalina Əhmədova da müdafiə etdilər və beləliklə, 2017-ci ilin sonunda Dağıstan Yaziçilar İttifaqının Azərbaycan bölməsi yarandı. Artıq 6 nəfər Yaziçilar İttifaqının üzvü olan azərbaycanlı var və həmin bölmənin də sədri mən təyin olunmuşam. Əlbəttə, Dağıstanda yazan, bədii yaradıcılıqla məşğul olan azərbaycanlılar çoxdur. Hətta ehtiyac ucbatından Azərbaycandan köçüb və Rusiyada məskunlaşan iki milyondan çox azərbaycanlılar var. Biz onlarla da əlaqə saxlayıb, kimi ki, bədii yaradıcılıqla məşğul olur, onların da yazılarını çap etmək istəyirik. Əgər bu ideyanı reallaşdırırsınız, azərbaycanlı yazıçıların sayı Dağıstandakı bütün millətlərin yazarlarının sayından çox olacaq. Biz artıq öyrənmişik ki, Moskvada, Sankt-Peterburqda, Murmanski vilayətində, Sibirdə, Uzaq Şərq diyarında çoxlu azərbaycanlı yazıçılar var. Elə sizin vasitənizlə onlara da müraciət etmək istəyirəm ki, bizimlə əlaqə yaratsınlar. Biz də onların ən istedadlılarını seçib, Yaziçilar İttifaqına üzv edəcəyik. Onların kitablarını çap etdirəcəyik. Bundan əlavə Dağıstanda uzun illərdir ki, "Gülüstan" ədəbi birliliyi fəaliyyət göstərir. Hətta bir vaxtlar "Gülüstan" adlı qəzetimiz də çap olundu. Biz, həmin ədəbi birliyin işlərini və qəzeti də bərpa etmək istəyirik.

- Azərbaycanlı yazıçılar Dağıstana gəlirmi və orada tədbirlər keçirirlərmi?

- Əvvəllər Azərbaycan Yaziçilar Birliyinin rəhbərləri Dağıstana az-az gəlirdilər. İndi demək olar

ki, daha gəlmirlər. Amma axır vaxtlar yalnız "Azad qələm" qəzetinin baş redaktoru, maraqlı şairə Nəcibə İlkin və Ramiz Qusarçaylı daha çox gəlirlər. Onların bizim üstümüzdə əməyi daha çoxdur. Onlar tez-tez Dərbəndə gəlib, bizim tədbirlərdə yaxından iştirak edirlər. Bizim şeirləri gətirib, Azərbaycanda çap etdirirlər. Hətta Nəcibə İlkin "Azad qələm" qəzetində hər ay "Dərbənddən gələn səslər" adlı bizim şeirləri qəzetiñ bir-iki səhifəsində də çap edir. Ramiz Qusarçaylı da hazırladığı toplularda, "525-ci qəzet" və "Ədəbiyyat" qəzetlərində bizim şeirləri, hekayələri çap etdirir. Allah hər ikisinin canını sağ eləsin. Biz, çox istəyirik ki, Azərbaycan Yaziçılar Birliyi də Dərbənddə, Dağıstanda yaşayan azərbaycanlı yazarlarla maraqlı bir görüş keçirsin, bizim problemlərimizlə maraqlansın ki, biz də özümüzü doğma yurdumuzda qərib hiss etməyək. Onların mənəvi dəstəyinə bizim böyük ehtiyacımız var. Bu, həm də Dağıstan rəhbərliyinin bizə marağını artırar.

- Dağıstanın bütün bölgələrində azərbaycanlılar yaşasalar da, amma əsasən Dərbəd rayonunda, Dərbənd şəhərində və Tabasaran rayonunda daha çox yaşayırlar. Bu gün Dağıstanda azərbaycanlılara qarşı münasibət necədir?

-Bize qarşı indi münasibət çox yaxşıdı. Amma əvvələr pis idi. Hətta bizə qarşı siyasi vəziyyət də yaxşı deyildi. Əsasən də cənubi Dağıstanda bəzi qüvvələr vardı ki, azərbaycanlıları oradan sixışdırmaq cəhdlərini də irəli sürürdülər. Onlar çox iyrənc bir yol seçmişdilər ki, guya azərbaycanlılar bura gəlmədi, ona görə də köçüb öz respublikasına getsinlər. Bu yolla keçən əsrin əllinci illərində də çoxlu azərbaycanlıları oradan köçürüblər. Amma indi Dağıstanda 14 xalq bu respublikanın konstitusuya-sında təsbit olunub ki, bu xalqlar həmin ölkənin qədim xalqlarıdır, onlardan biri də azərbaycanlılardır. Onu da deyim ki, Dağıstanın həmin konstitusiyası 14 dildə, o cümlədən Azərbaycan dilində çap olunub. Həmin konstitusiyani Azərbaycan dilinə mən tərcümə etmişəm. Bu konstitusiyadan sonra həmin cirkin fikirli qüvvələr məcbur olub axır ki, sakitləşiblər. Onu da vurğulayım ki, Dağıstan Mərkəzi Dövlət Televiziyası ilə hər həftə bir dəfə yarımsa-thlıq Azərbaycan dilində verilişlər var. Bundan başqa Azərbaycan dilində radioda da veriliş gedir. Biz, belə qərara gəlmişik ki, Yaziçılar şöbəsinin nəzdində "Azərbaycan qadını" jurnalını bərpa edək. Bu jurnal Dağıstanda 1930-cu illərdə çox böyük tirajla nəşr olunub və çox məşhur olub. Dağıstanda bir neçə dildə "Şahin" adlı uşaqlar üçün jurnal nəşr ol-

nur. Biz də həmin jurnalı Azərbaycan dilində nəşr etmək istəyirik. Dağıstanda hər il altı dildə ədəbi-bədii almanax çap olunur. Biz də istəyirik ki, həmin almanaxı Azərbaycan dilində nəşr edək. Bax bütün bu məssələləri Dağıstan dövlətinin qarşısında qaldırmaq istəyirik. İnanırıq ki, bizim bu xeyirxah ideyalarımız müsbət həll olunacaq. Birinci məsələ Dağıstan Yaziçılar İttifaqının nəzdində Azərbaycan bölməsini yaratmaq idi. Biz, artıq buna nail olduk. İndi bütün azərbaycanlı yazıçılar Rusiya Fedorasiyası Yaziçılar İttifaqının keçirdiyi tədbirlərdə iştirak edə biləcəklər. Bu, böyük qələbədir. Biz, bunu 80 ildən çox gözləmişik.

- Sizin Türkiyənin Adana şəhərinə getməkdə məqsədiniz nədir?

-Biz Rusiya Fedorasiyası Yaziçılar İttifaqının üzvü olduğumuza görə, Rusiyadan Türkəlli xalqlar arasında üç yazıçı seçilib. Türkiyənin Adana şəhərində Türkəlli xalqlar üçün keçirilən Poeziya festivalında iştirak edəcəyik və orada Rusiyani təmsil edəcəyik. Bu üç yazarlardan biri mənəm, biri Zeynəb Dərbəndlə və biri də tatar Ruslan Qalilulindir. Orada biz özümüzün bədii əsərlərimizlə çıxış edəcəyik. Başqa ölkələrdən gələn və Türkiyədəki yazarlarla yaxından tanış olub, fikir mübadiləsi aparacaqıq. Belə görüşlər də hər il Türkiyədə keçirilir və bu Türkəlli xalqların bayramı olur.

- Dağıstanda azərbaycanlı ziyalılar çoxdurmuş və onlar sizə necə köməklik edirlər?

-Bəli, azərbaycanlı ziyalılar çoxdur, amma onlar nə mədəniyyətimizə, nə ədəbiyyatımıza, nə də in-cəsənətimizə heç bir köməklik etmirler. Biz hər dəfə Azərbaycan televiziyalarında görürük ki, burada yaşayan imkanlı azərbaycanlılar həmin verilişlərə sponsorluq edirlər. Yaxşı mənada biz buna pa-xilliq edirik. Dağıstanda pullu azərbaycanlılar çox olsa da, amma onlar bizə heç bir köməklik etmirler. Bax ona görə də biz, istədiyimiz tədbirləri keçirə bilmirik. Çünkü hər bir tədbiri keçirmək, kitabları, jurnalları, qəzetləri çap etmek üçün maliyyə imkanı lazımdır. Həmin imkanlı azərbaycanlılar da bizə köməklik etmirler ki, bu müqəddəs ideyaları real-laşdırıraq. 150 minden çox həmvətənlərimizin maa-rifləndirilməsinə köməklik edək. Hətta onlar Dərbənddə olan Azərbaycan Dövlət Dram Teatrına da köməklik etmirler.

- 1997-98-ci illərdə biz, Dağıstanda Azərbaycan Dövlət Dram Teatrını yaratmaq istəyəndə çox maraqlı işləri görməyi planlaşdırmışdıq. Orada teatr üçün yeni bina tikilməsi də planlaşdırılmışdı. Ə-

sus ki, həmin vaxtı Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi bizə imkan vermədi ki, həmin ideyaları reallaşdırıq. Hətta mənim məqsədim vardı ki, özüm təhsil alıǵım Moskvadakı A. V. Lunaçarski adına Dövlət Teatr Sənəti İnstitutunda Dağıstan azərbaycanlılarından ibarət aktyorluq kursu da açaq. Bu haqda müəllimim, kafedra müdürü Aleksandr Aleksandroviç Barmakla da danışıb, razılığa gəlmışdik. İnstitutun rəhbərliyi də buna razı idi. Əfsus ki, Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyinin o vaxtı rəhbərliyi bu müqəddəs məsələyə də imkan vermədi. Bütün bunlara çox heyfslənirəm. İndi həmin teatrda vəziyyət necədir?

-Teatrin indi heç binası da yoxdur. Teatrin kollektivi tamaşalarını hazırlayandan sonra ayrı-ayrı teatrların binasında oynayırlar. Mən bilmirəm bu nə sirdir ki, Dağıstan Azərbaycan Dövlət Dram Teatri üçün bina tikmək istəmirlər. Cənab Əbülfəs Qarayev Azərbaycan Mədəniyyət naziri teyin olandan sonra isteyirdi ki, Azərbaycan Respublikasının maliyyəsi hesabına Dərbənddə böyük bir Mədəniyyət Mərkəzi tikdirsin. Orada teatrin da öz binası olacaqdı. Ayrıca kino-teatr da fəaliyyət göstərəcəkdir. Amma Dağıstan rəhbərliyində təmsil olunan bəzi adamlar həmin vaxtı bu ideyanın reallaşmasına imkan vermədi. Teatrin kollektivi böyük fədakarlıqla işləsələr də, binalarının olmaması onların qol-qanadını sindirib. Dərbənddə Ləzgi Teatrının da, Tabasaran Teatrinin da, hətta Tat Xalq teatrinin da binası var, belə ki, onlar "Jasmin" kompleksində yerləşirlər. Bu binanı da milliyatca tat olan məşhur Rusiya müğənnisi Jasmina tikdirib və Tat Xalq Teatri da orada yerləşir. Amma Azərbaycan Dövlət Dram Teatrinin binası yoxdur. Mənə ən pis təsir edən də odur ki, Dağıstanda yaşayan və tanınan azərbaycanlılar Dağıstan Azərbaycan Dövlət Dram Teatrinin binası olması üçün heç bir iş görmürlər. Bu məsələni dövlət səviyyəsində qaldırmırlar. Özü də Dağıstanda elə azərbaycanlılar var ki, istəsələr dövlət rəhbərliyi qarşısında bu məsələni qaldırıb, müsbət həll etdirə bilərlər. Hətta əgər istəsəydi lər həmin vaxtı da cənab Əbülfəs Qarayevin ideyasının reallaşmasına da köməklik edə bilərdilər. Amma əfsus ki, etmədirlər...

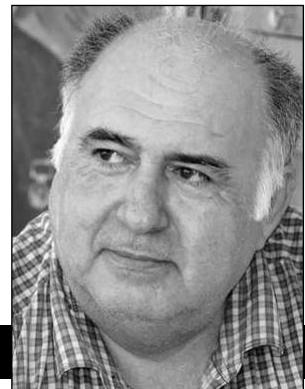
Hətta Dərbənd şəhərinin 2000 illik yubileyi ilə bağlı Azərbaycan rəhbərliyi bu şəhərdə Olimpiya kompleksi də tikdirmək isteyirdi, amma bəzi qara qüvvələr bu maraqlı ideyanın da reallaşmasına imkan vermədilər. Bizim indi bir problemimiz də ortaya çıxıb. Biz, Dağıstanda yaşayan azərbaycanlılar

1992-ci ildən latin qrafikasına keçmişik. Bütün yazılarımız, məktəblərdə oxuyan azərbaycanlı balalarımızın Azərbaycan dilində dərsləri də latin qrafikasındadır. Amma indi Dağıstan Təhsil Nazirliyi məsələ qaldırıb ki, biz yenidən kirill əlifbasına qayıtmalıyıq. Biz istəyirik ki, Azərbaycan hökuməti bu sahədə bizə köməklik etsin ki, yenə də latin qrafikasını davam etdirək. Bu da yəqin ki, dövlət səviyyəsində həll olunmalıdır. Dağıstanın indiki prezidenti cənab Vladimir Vasilyev çox mütərəqqi və yüksək səviyyəli insandır. O, Dağıstandakı heç bir millət arasında fərq qoymur. Bütün millətlərə eyni sevgi və istəklə yanaşır. Əgər bu məsələ onun səviyyəsində qaldırılsa həm teatrin binası və həm də dərslərin bundan sonra da latin qrafikası ilə keçirilməsi müsbət həll olunar. Hətta inanıram ki, həmin Mədəniyyət Mərkəzinin də tikilməsini müsbət həll edər. Sadəcə bütün bunları görmək üçün milli sevgi və yanğı olmalıdır. Azərbaycandakı yüksək rütbəli məmurlar fikirləşməlidirlər ki, biz də azərbaycanlıyız.

M. D. Məm inanıram ki, Fəxrəddin Oruc Qərib-səsin qaldırıldığı problemlərə Azərbaycandakı ziylilər və hökumət də özünün müsbət münasibətini bildirib, Dağıstanda yaşayan 150 mindən çox həmvətənlərimizə köməklik edəcəklər. Bu işdə biz, Azərbaycan Yaziçılar Birliyindən, Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyindən, Azərbaycan Təhsil Nazirliyindən daha çox köməklik gözləyirik. Axı, Dərbənd qədim Azərbaycan şəhəridir. Orada yaşayan azərbaycanlılar da bizim millətimizdir. Onlara köməklik etmək bizim müqəddəs borcumuz olmalıdır. Fransızların maqalı bir cümləsi var: "Hansi ölkədə yaşamasından asılı olmayaraq bir fransızın haqqı tapdanırsa, biz həmin dəqiqə onun yanında oluruq". Bu maraqlı cümlədən biz azərbaycanlılar niyə istifadə etməyək?!

Onu da vurğulayım ki, Adana şəhərində keçirilən Türkəlli xalqların Poeziya festivalında həm Fəxrəddin Oruc Qərib-sə və həm də Zeynəb Dərbəndlının çıxışları çox maraqla qarşılanıb. Onların şeirləri Türkəlli xalqların Antologiyasına daxil edilib. Onlara Türkiyədə böyük hörmət-izzət göstərilib. Bütün bunlar da həmvətənlərimizin böyük qələbəsi olmaqla, millətimizə başucalığı gətirib. Eləcə də Dağıstanda yaşayan azərbaycanlıların orada yaşayan millətlər arasında başını uca edib. Deməli, biz belə həmvətənlərimizi qorumaqla onlarla fəx edə bilərik.

**Ağalar İDRİSOĞLU,
Əməkdar incəsənət xadimi**

FƏXRƏDDİN ORUC QƏRİBSƏS

ANA HAQQINDA DÜŞÜNCƏLƏR

Sənə tac deyirlər, bu azdı məncə,
Dünyanın tacından ucasan ana.
Min kədər çəkmicən, min bir işgəncə,
Fərqi yox, cavansan, qocasan ana.

Qızına ocaqsan, oğluna qanad,
Möhtacdır sözünə nəhəng kainat,
Səninlə qurulub bu sonsuz həyat,
Sən həyat sözündə hecasan, ana.

Anasız dünyanın günüşi azdır,
Ürəyi ağrılı, qəlbə nasazdır,
Nə qədər anadan desə də azdır
Bəlkə sən bu sırrı açasan, ana.

Bir qüvvə tapılmaz qorxuda səni,
Yuxuda görmüşəm, yuxuda səni,
Fələkdir yaşını axıdan səni,
Mənimlə hər zaman qoşasan ana.

Sən mənim baharım, həm etibarım,
Tanrıdan verilmiş dövlətim, varım,
Məzarlar içində əziz məzarım,
Bəlkə öz balanı qucasan, ana.

Sən dağlar içində, dağdan da uca,
Qocalıq yetişib, dən düşüb saçə,
Gələrdim yanına hey qaça-qaça,
Sən haqqın ocağı, ricasan ana.

Adım Qərəibsəsdir, doğmadır səsim,
"ANA" söyləyəndə gedir nəfəsim,
Anamdır gedənim, gedər-gəlməzim,
Hardasan deyirəm, hardasan, ana.

Fəxrəddin Oruc Qərəibsəs 1957-ci ildə Dağıstanın Dərbənd rayonunda anadan olub. Dərbənd pedagoji məktəbini, Dağıstan Dövlət universitetinin filologiya fakültəsini bitirib. Azərbaycan Yaziçilər Birliyinin, Rusiya yazıçılardan itifağının üzvüdür. On iki kitab müəllifidir. Vaxtaşırı mətbuatda publisistik və elmi materialları ilə çıxış edir. F. Qərəibsəs Adana, Moskva, Nijni Novgorod şəhərlərində keçirilən ədəbi festivalların iştirakçısıdır.

* * *

Sənsiz gəldi bu payızın sabahı,
Yarpaqlar da yandi odalar içində.
Aləmi dolandı eşqimin ahi,
Budaqsız yarpağam yadlar içində.

Kəskin bir naləyə uğradı ürək,
Neştərtək kəsirdi vida sözlərin.
Qəsdimə durmuşdu bu acı külək,
Tökürdü xəzantək sənli günləri...

Təbiət yanirdi təlaş içində,
Yarpağ yağışında kimsəsiz, təkdim.
Gərəksiz olmuşdum sənin üçün də,
Bəs, artıq mən kimə, kimə gərəkdir.

DƏRBƏNDİN

Könül fəvvərədir, gəlibdir cuşa,
Səadət qisməti yaranır qoşa,
Gəlin şənlik edək, edək tamaşa,
Çilənsin meydana suyu Dərbəndin

Qoy aşıq qoşmasın desin avazla,
Qəlblərə ruh verən o telli sazla,
Ucalsın göylərə söz ehtirasla,
Qədimdir rişəsi, soyu Dərbəndin.

Sözümü dinləyən etməsin qərəz,
Bizdən uzaq olsun xeyir söyləməz,
Ürəkdən fərəhlə deyir Qəribsəs,
Var olsun adəti, toyu Dərbəndin.

DÜNYANIN

Ədalət soraqlı illər itirdim,
Güvənib gücünə naşı dünyanın.
Açılmaz tilsimdir, sehrlə sirrdir,
Buludtək çatılıb qaşı dünyanın.

Çalınan sazinin qırılb teli,
Amal sorağında çaxnaşır eli,
Çarəsiz qamətdə bükülüb beli,
Ovulmur kəsəyi, daşı dünyanın.

Dolandım kədərlə eli, obanı,
Yaralar üstündə silinmir qanım,
İzləyir vəhşitək insan insanı,
Zəhərlə yoğrulub aşı dünyanın?

Birə min artıbdır tufani, seli,
Döyüñür sinəmdə ürək qüssəli,
Qəribsəs bu dərddən olubdur dəli,
Qurumur gözünün yaşı dünyanın.

В гостях у Пушкина

Прохладным солнцем Болдино встречает.
Село, где Пушкин памятник творил.
Багряный свет рябиновой печали,
Судьбу мою стихами озарил.

Ну здравствуй, гений, я поэт с Кавказа,
Где горы славно чествуют тебя.
И я душой с тобою крепко связан
У нас одна капризная судьба.

Давай, Сергеич, поделись вестями,
Я здесь впервые, и мне нужен гид.
Твоими мы являемся гостями,
Поэт в душе всегда лихой джигит.

Вот дерево, где ты неоднократно,
В глубоких размышлениях пребывал,
И мост, как арка, над прудом закатным
Кавказ с Россией накрепко связал.

О как мечтал ты о седом Кавказе,
Душа твоя рвалась к снегам вершин.
Любой из горцев о тебе расскажет,
Ты первый гениальный дворянин.

Ну, что, Сергеич, нам пора прощаться,
Меня зовет родимый Дагестан.
Над Болдино встаёт луна как счастье,
И рифмой, найденной блестит звезда...

Болдино. Ноябрь. 2018 г.

ELMİRA ƏŞURBƏYOVA

SEVGİ ŞEİRİ

Nə yaxşı ki məni belə sevirsən,
Nə yaxşı ki, səni də mən sevmişəm.
Baxışımız qəlbimizdə süzlür,
Nə yaxşı ki, məni belə sevmisən.

Bu böyük günahladı dünyada,
İki sevən ürək birgə döyunür,
Nə yaxşı ki, səni sevə bilmışəm,
Nə yaxşı ki, məni belə sevmisən.

Sənə olan məhəbbətim təmizdir,
Bu sevgimiz mənə doğma, əzizdir.
Bu sevgimiz bir çağlayan dənizdir,
Nə yaxşı ki, səni sevə bilmışəm.

Tərcümə etdi: Zeynəb Dərbəndli

QƏRİBLİK

Bu yalçın qayalar, bu qərib dağlar,
Eşq dolu qəlbimi soyuda bilməz.
Bir zaman qar kimi əriyən çağlar,
Payız küləyitək qayıda bilməz.

Bu yurdun qucağı deyildir vətən,
Məhəbbət gurlasın, çağlaya bilsin.
Elə bir doğmaliq görmürəm ki, mən,
Qəlbimi bu yerə bağlaya bilsin.

DƏRBƏND SƏHƏRİ

Xalçatək toxuyur şəhəri quşlar,
Zülmətin pərdəsi çəkilir göyə.
Bu işdə bəlkə də Tanrı əli var,
Dərbənd davamlıdır qəmə, qüssəyə.

Şəhər qucağında uyuyur Xəzər,
Saçını darayıır günəş səmada.
Dalğalar pillədir, ayna pillələr,
Saxlayır günəşi qoca dünyada.

Dağıstan Respublikasının Xiv rayonunun Yuxarı Yaraq kəndində anadan olub.

Filologiya üzrə elmlər namizədidir. O, Rusiya Federasiyası Yazıçılar İttifaqının, Beynəlxalq yazıçılar və publisistlər assosiasiyasının üzvüdür. Şeirləri tabasaran ədəbiyyati üzrə dərsliklərə daxildir. Dağıstanda yaşayan azərbaycan yazarlarının əsərlərini tabasaran dilinə çevirir. On kitab müəllifi Elmira Əşurbəyova Dərbənddə yaşayır.

Tənha küçələrdə, tənha kölgələr,
Tək bir insanların dalınca gəzir.
Maşının səsindən diksinir şəhər,
Dalğalar tələsir, yenə tələsir.

Gecə uzaqdadır, açılır düyün,
Yetişir şəhərə yenicə bir gün.

Cevirəni: Fəxrəddin Qəribrəsəs

MÜASİR LAYLA

Lay-lay, bala, yat oğlum,
Hər arzuna çat oğlum.
Qorxma qurddan, ilbizdən,
Heyvanlar qorxur bizdən.

Lay-lay balam, sakit yat,
Əjdahani unut, at.
Onun qorxusu yoxdur,
Gözəl yuxular coxdur.

Bu gün qorxulu heyvan,
Kim ola bilər - insan!
Qarşına çıxsa alçaq,
Səni kim qoruyacaq?

Cevirəni: Təhmirəz İmamov

ŞÜŞƏXANIM KƏRİMOVA

Süşəxanım Məhəmmədşərif qızı Kərimova Dağıstan Respublikasının Tabasaran rayonunun Veçriq kəndində anadan olmuşdur. Buynaksk pedaqoji məktəbini, Voronej Dövlət Universitetinin tarix fakültəsinin bitirmişdir. "Dağıstan qadını", "Zori Tabasarana", almanax və toplularda təmsil olunmuşdur.

Üç kitab müəllifidir. Əsərlərini rus və tabasaran dilində yazar. Dərbənd şəhərində yaşayır.

DOĞMA DİYARIM

Dalğalar körpə dana tək tələsir,
Bir-birinin arxasınca qaçırlar.
Onlar gah qeyb olur, gah səslənirlər,
Göz öündə əriyəndə, mən eşidirəm.
Bərkədən səslənən dalğa nəğməsi,
Necə də düzülür mirvari kimi.
Dalğalar qaynayırlar dağ çeşməsi tək,
Bu gözəlliklərdən gözlər qamaşır.
Bütün gördüklərin, yaddan çıxmayan,
Doğular ürəkdə bir şeir kimi.

Tərcümə etdi: Zeynəb Dərbəndlə

HİCRANIN ƏLEYHİNƏ

Başimdakı şal deyil,
Ulduzlar çələngidir.
Dalğalı dəniz deyir
Məhəbbətin rəngidir.

Qumun - yolu qaranlıq,
Qumsuzluq oldu aram.
Səni hətta bir anlıq
İtirməkdən qorxuram.

Soyuq girdi qəlbimizə,
Qamçısını çaldı külək.
Hava deyil xeyrimizə -
Ondan bizə olmaz kömək.

Əllərim - duam sənə,
Dalğa vursa da nə qəm.
Hicranın əleyinə
Sənlə olmaq istərəm.

YADINDAMI?

İstəyirəm təsadüfən
Eşqimizin yansın şamı.
Gizlin baxdım üzünə mən,
Söylə üzüm yadındamı?

Yuxumun şəh sorağında
Qatırsan şirin haramı.
Yenə o çay qıraqında
De, sifətim yadındamı?

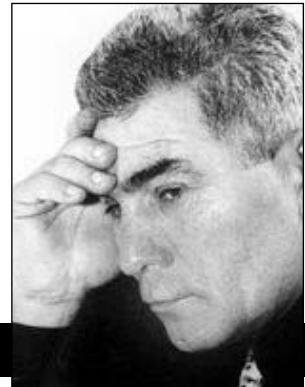
Yenə təşviş içindəyəm,
Dolubdur hicranın camı.
Səni kandarda görürəm,
De, sifətim yadındamı?

Ünvanım həmindir həmin,
Dəyişib dilimin tamı.
Baxışım sərt olub çətin,
De, sifətim yadındamı?

İllər uçdu, illər qaçıdı,
Quşlar kimi, atlar kimi.
Bülbül mənə sırrın açdı,
Unutdun sifətimi,
Unutdun məni. De, kimi?

OCAQ

Ocaq qaladıq ikimiz,
Qovsun şaxtanı istisi.
İsinmədik odunda biz -
Yandırıdı əllərimizi.
Cəviri: Təhmirəz İmamov

TAHİR SALEH

DƏRBƏND

(Lirik poemadan bir parça)

Bir yanın Xəzərdir, bir yanın dağlar,
Cənnətə döndərib qoynunu bağlar.

Sən mavi sulardan çıxan pərisən,
Dünyanın ən qədim, gənc şəhərisən!

Hər daşın tarixdən bir yadigarıdır,
Onda babaların nişanı vardır.

Al günəş rəngini səndən alıbdı,
Xəzər ahəngini səndən alıbdı!

Səndən bir töhfədir sevgi, məhəbbət,
Sənə ana deyir gör neçə millət!

Gözəldir, əlvandır dillərin xoru,
Şərəfdür hər kəsə milli qürüru!...

QIRXLAR qəbristanlığına dair misralar...

Dəlisov başlara gürzlər enibdi,
Qalxanlar, nizələr çiliklənibdi!

Burda neçə insan ömrü solubdu,
Qırıx sərkərdə birdən həlak olubdu!..

Qalanın kənardada, bir az aralı
Çaşır heyrətindən insan xəyalı!

"Qırıqlar qəbristanı" bir nişanədir,
Bəlkə də, dünyada bircə dənədir!

*Tahir Seyidəli oğlu Hacəliyev
26 oktyabr 1948-ci ildə Quba ra-
yonunun Pirvahid kəndində
anadan olmuşdur. Dəmir yolun-
da işləmiş, qəzetlərlə əməkdaşlığı
nəticəsində Dağıstan teleradio
şirkətinin Azərbaycan dilində ra-
dio verilişlərinin redaktoru vəzi-
fəsinə ucalmışdır. Dağıstanın
əməkdar mədəniyyət işçisi T. Sa-
leh "Gülüstən" BƏB-in (Bey-
nəlxalq ədəbiyyatçılar birlüyü)
fəxri prezidentidir. Azərbaycan
yazıçılar birlüyü, RF Yazıçılar itti-
faqının üzvüdür. Əsərləri Azər-
baycan və Rusiya mətbuatında
çap olunur. Gözəl təşkilatçı,
publisist Tahir Saleh "Dərbənd"
qəzetində çalışır, Dərbənddə ya-
şayır. İki kitab müəllifidir. Əsər-
ləri Rusyanın müasir şeir anto-
logiyasına daxil edilmişdir.*

Varlığı bir sirdir, bir möcüzədir,
Qiyamdır, üsyandır, mübarizədir!

İlahi, bu necə bir hekayətdir,
Bu necə qələbə, məğlubiyyətdir?!

Məğlub edə-edə düşmənlər səni
Necə basdırasan qırx sərkərdəni!

Elə şərafətlə basdırasan ki,
Elə məhəbbətlə basdırasan ki,

Mat qala yer üzü, dünya bu işə,
Adın əbədilik tarixə düşə!

Sən bu baş daşların qüdrətinə bax,
Bizim babaların qeyrətinə bax!

Sənət əsəridir hər bir başdaşı -
Torpağın vüqarı, xalqın yaddaşı!..

Qurban verilibsə qırx sərkərdə, bəs
Hardandır millətdə bu eşq, bu həvəs?

Demək, nahaq deyil mübarizəmiz,
Yaşamaq hüququ qazanmışıq biz!

Demək xalq yaşayır, millət yaşayır,
Millətin qanında qeyrət yaşayır!

NARIN QALA

Qoca tarix bizi salanda qana,
Dərbənd ocağında bir od qaladı.
Ana tək yer verdi qoynunda ona,
Adı da qəribə - Narın Qaladı.

Uca dağ döşündə yerləşən qala
Azqın düşmənllərə sinə gəribdir.
Neçə əsrləri salsa da yola
İndi tək-tənhadı, indi qəribdi.

Şəninə nəğmələr yazmaqcün bir gün,
Min yol boşalasan, dolasan gərək.
Onun şöhrətini artırmaq üçün
Divarının daşı olasan gərək.

DƏRBƏNDƏ GƏL

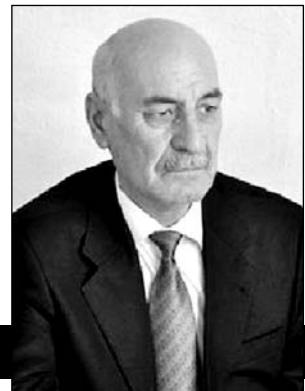
Bu yerin torpağı, hər daşı gözəl,
Sevən ürəklərin sırdası gözəl.
Nazlı pərilərin göz-qası gözəl,
Sevdalı qəlbinlə kəməndə gəl sən,
Gözəllər məskəni Dərbəndə gəl sən.

Ötüb keç düzləri,bicənəkləri,
Çıxsın pişvazına tər çiçəkləri.
Güllərin al, sarı, aq ləçəkləri,
Səhərin şəhində çıməndə gəl sən,
Məhəbbət diyarı Dərbəndə gəl sən.

Bu yurdda bir solmaz gülün var sənin,
Şəhdini hifz edən dilin var sənin,
Yolunu gözləyən elin var sənin,
Bir gözəl şəhərə, yüz kəndə gəl sən,
Günəşdən nur əmən Dərbəndə gəl sən.

Дербент

TƏHMİRƏZ İMANOV

ANACAN

Bu dünyada çox adamdan qaçmışam,
Təkcə səndən qaçmamışam, anacan.
Hər sirrimi yalnız sənə açmışam,
Özgələrə açmamışam, anacan.

Taleyimdən çox zərbələr almışam,
Çətin gündə səni yada salmışam,
Səndən çox-çox uzaqlarda olmuşam,
Səndən uzaq qaçmamışam, anacan.

Körpə olub uyuyardım səninçün,
Sözdən xalı toxuyardım səninçün,
Gözəl nəğmə oxuyardım səninçün, -
Mən hələ dil açmamışam, anacan.

BİLMİRƏM

Nədir insan ömrü, -
Bir çimir yuxu,
Uzunluğu bəlli, eni, - bilmirəm.
Ulu dünyamızın sevinci, qəmi
Bizimcün köhnədir, yeni, - bilmirəm.

Tanrıımı, talemi nəzərdən saldı,
Gözümü həsrətin bürkü süaldi,
Allahım, harada, nə yerdə qaldı
Sevincin dumani, çəni, - bilmirəm.

İllər ömrümüzün sıra sayıdır,
Torpaqdan yaranan ora qayıdır,
Ölüm hamimizə Tanrı payıdır
Məni söz öldürər, səni, - bilmirəm.

Təhmiraz İmamov

1957-ci ildə Dərbənd rayonunun Mitəhi-Qazmaları kəndində anadan olmuşdur. Dərbənd Pədagoji məktəbinin, Dağıstan dövlət pedagoji institutunun filologiya fakültəsini bitirib. Rusiya yazıçılar ittifağının üzvüdür. Əsərləri müxtəlif illərdə "Azərbaycan", "Ulduz" jurnallarında, Azərbaycanın və Rusyanın mətbu organlarında nəşr olmuşdur. Hazırda Dərbənd şəhərində yaşayır.

HAQQ EŞİDƏR ŞAIİRİ

Misra-qədəmlərindən
Bağ eşidər şairi.
Ah qopsa qəmlərindən,
Dağ eşidər şairi.

Sel eşidər - yolu var,
Kol eşidər, - gülü var,
Diri ikən ölüvar
Sağ eşidər şairi.

Lal daşlar eşitməsə,
Dik başlar eşitməsə,
Çağ daşlar eşitməsə,
Çağ eşidər şairi.

Aranın qulağı var,
Çaranın qulağı var,
Qaranın qulağı kar
Ağ eşidər şairi.

Qəlbə nur saçıldısa,
İlhamı açıldısa,
Bəsidir piçıldasa
Xalq eşidər şairi.

Ömür - ayıq röyadır,
Yatmışları oyadır,
Dünya, nahaq dünyadır,
Haqq eşidər şairi.

GÖZƏLİM MƏNİM

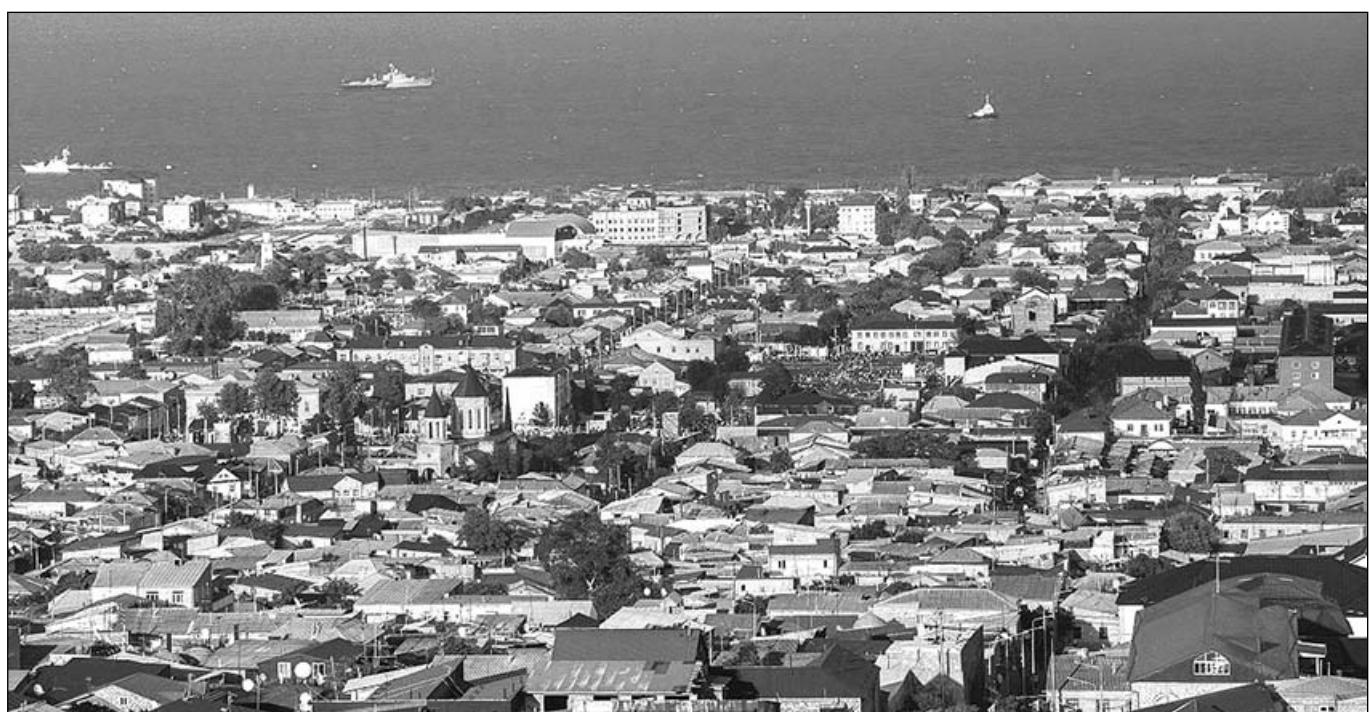
Mənim öz yarı� var, öz gözəlim var,
Təkcə məni sevir gözəlim mənim.
Onun ləblərində, onun telində
Gəz, dodağım mənim, gəz, əlim mənim.

O mənim göyərçin gözlü bənövşəm.
Sevən qəmxar olar, mən də yemişəm.
Vüsala çatınca özüm demişəm:
Döz, ürəyim mənim, döz, əlim mənim.

O mənim mirvarım, o incim mənim,
Fərəhim, qürurum, sevincim mənim,
O mənim inancım, güvəncim mənim,
Baharım, payızım, xəzəlim mənim.

Gündüz az görürəm, röyaya gəlir,
Hər adı bir kəlməm mənaya gəlir.
Yalnız onun üçün dünyaya gəlir
Qoşmam, müxənnəsim, qəzəlim mənim.

Bütün arzularım arzu qalardı,
Sevgisiz ömrümə duman dolardı,
Çoxlu gözəllərdə gözüm qalardı,
Əgər olmasaydı gözəlim mənim.

ZEYNƏB DƏRBƏNDLİ

DƏDƏ QORQUDLA YUXUDA SÖHBƏT

Bu gecə yuxuma Dədəm gəlmişdi,
Dedi bu nə haldı, hanı torpaqlar?
Bu nədi, bir söyle nələr görürəm?
Analar saç yolar, bacılar ağlar.

Mən sizə bunumu vəsiyyət etdim?
Verdiz torpaqları, verdiz dağları.
Hanı Xarı bülbü'l, İsa bulağı,
Düşmən kor qoyubdur güllü bağları.

Axı əmanətə xəyanət olmaz,
Sizə devir etdim varım yuxumu.
Bu nə müsibətdir görür gözlərim,
Torpağında bitir düşmən toxumu.

Mən sizi beləmi öyrətdim məyər?
Ananız, bacınız yad əllərdədir.
Dərbəndi, Təbrizi nə tez unutduz?
İndi Qarabağım xor dillərdədir.

Bəs hara baxırdız, niyə görmədiz,
On səkgizdə olan soyqırımları.
Beləmi qorunur, beləmi sizcə?
Babalardan qalan yadigarları.

Mən sizə bunları qoyub gedərkən,
Demədimmi candan əziz qoruyun?
Bəs niyə mən indi qanlar görürəm,
De, niyə bulanıb Kürümün suyu?

Mən sizə inandım, etibar etdim,
Min bir əziyyətlə qurduqlarımı.
Bilmirəm mən necə həzm edim, Allah,
Gəlib öz yurdumda gördükərimi.

Zeynəb Şəmsətdin qızı İbrahimimxəlilova (Zeynəb Dərbəndlı) 1970-ci ildə Dağıstan Respublikasının Dərbənd rayonunun Rükəl kəndində dünyaya göz açıb. Gözdən ikinci grup əlildir, məktəbə ikicə ay, yarımcı sınıfə gedib. Sonralar yazıl oxumağı öz-özünü öyrənib. Müəllimi özünün dediyi kimi hayatı və Anası olub. Zeynəbin uşaq vaxtlarından şeirlə, musiqiyə böyük həvəsi yaranıb. Kənd klubunda musiqi dərnəklərində iştirak etmiş, dərnəyin bütün iştirak etdiyi festivallarda birinci yerlərdə olub. 11 yaşında atasını itirən Zeynəbin, anası ona həm ata, həm ana olmuşdur. Həyatın acıclarına gülümsəyərək musiqi ilə cavab verən Zeynəb, böyüyüb, bütün yaşadıqlarını və Vətənə, Anaya, Dönyaya sevgisini qələmindən damla-damla ağ vərəqəsüzür. Zeynəbin məktəb oxumamağı onu sindirmədi, əksinə, o bir az da güclü oldu. O, 2010-cu ilin yanvarında "Ömür karvanı" adlı ilk şeirlər kitabını öz əllilik təqəüdünə çap etdirdi. Bunuyla da dayanmadı o, həmin ilin sentyabrında "Yazdım ki, sözüm qala" adlı ikinci şeirlər kitabını nəşr etdirdi. Haqsızlıqlarla yenə üz-üzə qalan Zeynəb, bir az həyatdan küsür. Və həmin anlarda onu kitabı ilə tanışan, astaralı gənc bəstəkar Elmər Mədətoğlu internet vasitəsi ilə əlaqə saxlayır. Şairənin şeirlərini saytlara yerləşdirir. Bakıda, Türkiyədə tədbirlərə qatır. Bir çox antologiyalara verir. Onun 30-dan çox şeirinə mahni bəstələyir. Onu Azərbaycanın telekanallarına çıxarır. Bələliklə də, Zeynəb Dərbəndlini hamı tanır. Tanınmış şairə, "Azad qələm" qəzetiinin baş redaktoru, Nəcibə İlkinən ədəbiyyat dərsi alaraq da, öz imzasını bir daha Azərbaycan və Dağıstan, Türkiyə, İraq Türkman ədəbiyyatında möhürləyir.

Zeynəb Dərbəndlə Rusiya, Azərbaycan, İraq Türkmen yazıçılarının birləşməsi üzvüdür. Dərbənddə fəaliyyət göstərən "Gülüstən" ədəbi birliyinin fəal üzvü və sədrdir. Türkiyə İlesəm üzvüdür. "Azad qələm" qəzetiinin Dağıstan üzrə müxbiridir. Zeynəb Dərbəndlə 6 kitab müəllifidir: "Ömür karvanı", "Yazdım ki, sözüm qala", "Məni Anam bağışlasın", "Dərbəndin səsi", "Tural və Gültəkin dastarı". Bu yaxınlarda rus dilində yeni kitabı çıxdı - "İspavedğə rədnoy zemle" ("Doğma torpağına sevgi etirafı"). Və 2016-ci ildə, 124 şairin yer aldığı Dərbənd, Azərbaycan, Türkiyə və İraq Türkmenli şairlərin yer aldığı ATEŞ - 2016 layihəsi antologiyasının rəhbəridir.

Hazırda Dərbənddə yaşayıb yazıl yaradır. Zeynəb Dərbəndlə Azərbaycan xalq və bəstəkar mahnularını və öz sözlərinə mahnilarını ifa edir. Müğənni şair Dağıstan - Azərbaycan ədəbi mühitinə və iki ölkə şairlərini bir araya gətirən ürəyi VƏTƏN İLƏ döyünen ZEYNƏB DƏRBƏNDLİ haqqında hələlik bu qədər!

Bəlkə bir yoxudur bu gördüklərim,
Borçalım qapısı bağlı deyildir.
Irəvan düşmənə baş şəhər olub,
Barı bunu söylə, de neçə ildir?

Nə qədər mən uzun yatmışam, Allah,
Əsirlər bələnin ağa, qaraya.
Bir ucu başlanqıç, bir ucu sonluq,
Bir ucu daima ölümlü dünya.

Mən susdum, cavabım olmadı deyim,
Axı nə desəm də anlamsız idi.
Mən susdum, deməyə söz tapamadım,
Desəm də nə fayda, mənasız idi.

Dədəmiz Qorquda üzü qarayıq,
Qoruya bilmədik əmanətini.
Necə deyərdim ki, bağışla, Dədə,
Biz ki unutmuşduq vəsiyyətini.

Dedi ki, xudahafiz, mən gedər oldum,
Qalsam nə faydası, kim məni anır?
Bütün olanlara içim göynöyir,
Min ildən qazınan məzarım yanır.

Üz çevirib getdi, üzüm olmadı,
Qaçım arxasıyca, saxlayım onu.
Əlimi qaldırdım uca göylərə,
Beləmi olarmış hər şeyin sonu.

Yenə də ruhunun qarşısında mən,
Deyirəm bağışla bizləri, Dədə.
Əyər bilə bilsən neçə atanın,
Torpağa dirəndi dizləri, Dədə.

Ana oğul dedi, bacı vay qardaş,
Ata acısını içinə çəkdi.
Düzdür, Qarabağda yağı düşgələr,
Zəhərli bitgi tək toxumun əkdi.

Mənsə inanıram, bir gün gələcək,
Oyanar Fəridim, Mübarizlərim.
Yenə torpaqların birləşəcəkdir,
Buna qadirdilər mərd ərənlərim.

Yenə də bağışla bizləri, Dədə,
Ruhun qarşısında günahkarıq biz.
Gələcək o günlər, lap az qalıbdır,
Məzarına, düşmən çökəcəkdir diz.

Bağışla bizləri, ey ulu babam,
Biz yenə də sənin övladlarınıq.
Hər şey düzələcək, Allah böyükdür,
Bu qan yerdə qalmaz, nə qədər varıq.

Allahım, bizlərdən səbiri götür,
Bizə səbr deyil, Vətən gərəkdir.
Birləşib bir olsaq, qalib gələrik,
Qələbənin özü VƏTƏN deməkdir.

Dədəmin ruhuna gəlin and içək,
Birlik olmaq üçün bizlər hər zaman.
Mən Zeynəb o zaman xoşbəxt olaram,
O vaxt ki, birləşər can Azərbaycan.

NARİN QALAM

Düşmən qarşısında durdun ər kimi,
Qazandin savaşı, igid nər kimi,
Həmişə oyaqsan igidlər kimi,
Narin Qalam.

Aldılar, satıldılar, boyun əymədin,
Min bir şər atıldılar, boyun əymədin,
Atəşə tutdular boyun əymədin,
Narin Qalam.

Qələbə şalmışan hər savaşında,
Dayanmışan Dərbəndimin başında,
Bir ulu ozansan beş min yaşında,
Narin Qalam.

Neçə xanı, bəyi yola salmışan,
Hər əsirdən saysız yara almışan,
Görkəminlə öz yerində qalmışan,
Narin Qalam.

Hər yanı hasarlı, bir dar bəndin var,
Sənə səcdə qılan, necə kəndin var,
Əsirlər sirdəşin, Şah Dərbəndin var,
Narin Qalam.

Gözün üstündədir bütün dünyanın,
Dilində gəzirsən cümlə, cahanın,
Sən, şah əsərisən şah Dağıstanının,
Narin Qalam.

Sən bütün qafqaza, böyük həyatsan,
Sən cahan gözündə, bir kainatsan,
Zeynəbə hər zaman qolsan, qanadsan,
Narin Qalam.

DƏRBƏNDİMİN ADI

Dərbəndin adına qurban olaram,
Onu hər addımda yada salaram,
Diz çöküb önungdə səcdə qlaram,
Dərbəndimin adı yazılın yerdə.

Yeddi qapısını canım sanıram,
Ulu Qalasını qəlbim sanıram,
İnanın ki Kəbəm, Qibləm sanıram,
Dərbəndimin adı yazılın yerdə.

Öyri yollarıdır üzdə naxışım,
Mənə rahat gəlir eniş, yoxusu,
Təmiz, məsumlaşar könlüm, baxışım,
Dərbəndimin adı yazılın yerdə.

Burdan razı gedər, gələn hər bir kəs,
İnsanda yaranır, dahi bir həvəs,
Zeynəbəm, rahatca alıram nəfəs,
Dərbəndimin adı yazılın yerdə.

DAĞISTANIM

Mahaçqala şah əsərin,
Çaylar var sərir-sərin,
Adın mənəsi çox dərin,
Göz bəbəyim Dağıstanım.

Dərbənd sənin görən gözün,
Nurlu axşamin, gündüzün,
Bir cənnətdir dağın, düzün,
Göz bəbəyim Dağıstanım.

Şəhərlərin dəyər cana,
Soraq salmışan hər yana,
Sən hamiya oldun Ana,
Göz bəbəyim Dağıstanım.

Zeynəb səndən alır ilham,
Sənsən mənim nurlu dünyam,
Səndən ayrı qalammarım,
Göz bəbəyim Dağıstanım.

RƏNA MİRZƏLİYEVA,
“İsmayıllı Yazarlır” ədəbi-ictimai birliyinin üzvü

ASLAN ASLANOVUN GÜLÜŞ DÜNYASI

Dünya binə olandan insana məxsus ən gözəl xüsusiyyətlərdən biri də gülüşdür. İnsan dərdli - ələmli vaxtlarında ağlayıb göz yaşı vasitəsi ilə ürəyini boşaldıb əsəblərini sakitləşdirib, yenidən nikbin ideyalarla yüklenib yaşayıb-yaratmaq arzuları ilə qanadlanıb.

Canlılar arasında yalnız insan övladına xas olan gülüş də bəşəriyyətin ali varlığının əsrlər boyu yol yoldaşı olmuş, qəlbini pərvazlandırmışdır. Ta qədim zamandan yunanlardan başlayaraq, üzü bəri bütün xalqların, o cümlədən Azərbaycan ədəbiyyatının canına, qanına (həm şifahi, həm də yazılı) hopmuş gülüş insana şən əhval-ruhiyyə bəxş etmişdir. Təbii ki, bu gülüş ikili xarakter daşımışdır.

İnsan özünü şənləndirmək və başqalarına gülümək üçün.

Söz var kəsdirər başı,

Söz var kəsər savaşı - deyən Ş.İ. Xətai necə də haqlıdır. İnsan üçün çətin anlarda yeni həyat bəxş edən bir həyatı söz, səmimi gülüş həyat mənbəyi, gələcək nikbin günlər üçün bir təkan ola bilər.

Yaşamaq rəmzi olan gülüşün mühüm bir mənbəyinin ölüm olduğunu inanmaq üçün xalq gülüş mədəniyyətindən istənilən qədər misal getirmək olar. Komik folklor nümunələrində kələk qurub kiminsə başını "yemək", axırına çıxməq, ümumiyyət-lə, olüb-öldürmək şən gülüş yaratmağın səciyyəvi cəhətləridir. Folklor üçün səciyyəvi olan bu ənənə-dən-ölümü gülüş mənbəyinə çevirmək ənənəsin-dən yumoristik yazılı ədəbiyyatda da geniş istifadə

olunub. Eyni zamanda, şifahi xalq yaradıcılığımızın inciləri olan lətifələr də gülüş mənbəyi olmaq xüsusiyyətinə görə də çox qiymətlidir. Xalq fiziki cəhətdən qalib gələ bilməyəndə mənəvi qələbədən - gülüşdən istifadə edib. Bu da lətifələri və lətifə qəhrəmanlarını xalq üçün sevimli etməyə bəs edir və düşüncəsində yaşayan bu xoş ənənə bütün dövrlərdə insanları gülüş bəxş etməyə sövq edib.

Əlbəttə, belə məsələlərdən xalqın düz sözünü adlarına bağladığı gülüş ustalarından Bəhlul Danəndədən, Abdal Qasımdan, Qulu Şeydadən, Murad dayıdan və bir çox başqalarından uzun-uzadı danışmaq olar. Lakin mətləbdən uzaqlaşmadan lətifə qəhrəmanı Molla Nəsrəddini xatırlamaq istəyirəm. Əvvəla, bu obrazda bir-birinə zidd iki anlayış - dəliliklə aqilliyin sintezini görürük. Çox vaxt həddən ziyadə ağıllıdırsa, digər tərəfdən sözünün, fikrinin möğzini başqalarına çatdırmaqdan ötrü özünü dönyanın ən əfəl, ən maymaq adamı kimi aparmalıdır. Molla ilə ətrafdakı adamların ünsiyyəti ona görə istənilən səviyyədə alınır ki, o, insanlarla yaxın tay-tuş, dost və müsahibdir. Hər kəslə yaşıl ola bilməsi, özünü gülmək istədiyi adamlar cərgəsin-dən ayırmaması, bir obrazda iki obraz ifadə etməsi Molla Nəsrəddinə sərbəstlik verir ki, bu da gülmək istədiyi obyekti çox gözəl xarakterizə edir.

Və bir həqiqət aydınlaşdır ki, bütün dövrlər üçün öz aktuallığını itirməyən mövzular var. Hazırda bəşəri, hətta ailə münasibətlərində də mənəvi-əxlaqi dəyərlərin sürətlə itirildiyi, hərc-mərcliyin baş alıb getdiyi, insani dəyərlərin iflasa uğradığı, yalanın

ayaq açıb yeridiyi bir dövrdə yaşadığımızı xatırla-saq, sağlam gülüşün, nikbinlik oyadacaq bir sözün, ifadənin insan üçün, bütövlükdə cəmiyyət üçün necə əhəmiyyətli olduğunu izah etməyə ehtiyac qalmır. Və bu neqativ vəziyyət, birinci növbədə, ən çox mənəvi dəyərlərin hər şeydən üstün olduğu zəmanədə böyük boyaya-başa çatmış, tərbiyə almış yaşlı nəslə daha çox məyus edir ki, onda cəmiyyəti xilas etməyə çalışan ziyalıların rolu aydın olar. Eyni zamanda müdriklərdən birinin çox doğru olaraq qeyd etdiyi kimi, cəmiyyət öz keçmişindən gülgülə ayrıılır. Lakin bu ayrılığı hamı könül xoşluğu ilə istəsə də, hər kəs eyni səviyyədə bacarmayıb. Bu zaman inkişaf etmiş intellekt sahibinin hər sözü, eyni zamanda əlində qələmin yazdığını hər bir ifadəsi insanı həm güldürə, həm ağlada, həm sevindirə, həm də nifrətə sövq edə bilər.

Tarix əhəmiyyət bunun şahidi olub. Lakin bu da aydınlaşdır ki, insanın halına rəhm etmədən acı-acı gülüş yolverilməzdür. Həyata faydalı əməllər sahibi olmağa gələn bəşər övladının bu qədər kiçilməsi həm gülməli, həm də ağlamalıdır. Və insanları öz nöqsanlarından ayrılmaga sövq edən nikbin gülüş isə cəmiyyətin yaralarını sağaldan məlhəmdir. Eləba, yaxın-uzaq da bunu yaxşı başa düşür və belə insanların gülüşünü səmimiyyətlə qarşılıyır.

Əlbəttə, ürəkdən gülmək hər adama qismət olmur. İnsan buna hərtərəfli - həm cismən, həm də mənənən hazır olmalıdır. Başqalarını güldürmək isə daha çətindir. Gərək insanların hamısına bəxş olunmayan xüsusi hərtərəfli istedadın, mənəvi haqqın, fikrindən keçənləri aydın tərzdə ifadə etmək bacarığın olsun. Hər hansı admanın səhvlerinə, yanlış hərəkətlərinə arxasında pis niyyət durmayan yumoristik münasibət göstərmək, ürəyinə toxunmadan onu və digərlərini güldürmək və insanda xoş təssüratlar oyatmaq gülüş sahibində yüksək intellektual qabiliyyət, iti düşüncəyə sahib olmaq və bununla da günün nəbzini tutmaq qabiliyyəti tələb edir. Problemləri içində itib - batanda, sözün həqiqi mənasında "başını itirəndə" belə gülüş insanın özünü, həyat tərzini yenidən dəyərləndirməyə sövq edir, belə demək mümkünsə, o öz məqsədinə nail olmayı bacarır.

Bu mənada ümummilli lider Heydər Əliyevin vaxtilə "Bakılı oğlanlar", Şən və Hazircavablar Klubunun komandası ilə görüşdə ifadə etdiyi fikri yada salmaq yerinə düşər: "Təbiidir ki, sizin bu çıxışlarınız daha çox humor xarakteri daşıyır. Ortada suallar da təşkil edirsiz, onlara cavab verirsiniz.

Amma keçmişə nisbətən sizin bu çıxışlarınızın əsasını humor təşkil edir. Bu da çox vacibdir, əhəmiyyətlidir. Çünkü humor insanlar üçün həmişə mənəvi bir qida olubdur. İkinci tərəfdən də humor eyni zamanda, ayrı-ayrı qüsurların tənqididir. Əgər keçmişə nəzər salsaq, humoristlər keçmişdə müəyyən qədər müxalifətdə olublar. Məsələn, bizim böyük mütəfəkkirimiz Cəlil Məmmədquluzadə "Molla Nəsrəddin" jurnalında, yaxud öz əsərlərində o dövrdə xalqımızın, cəmiyyətin nöqsanlarını, xalqımızın bəzi məsələlərdə geri qalmasını çox yumoristik şəkildə əks etdirirdi. Həmin jurnalın nömrələrinə baxanda bəzi adamlar belə qəbul edirlər ki, bu sözlər, şəkillər sadəcə insanı güldürməkdən ötrüdürlər. Amma orada iki məna var: həm insanı güldürür, həm də cəmiyyətə, insana başa salır ki, bu nöqsanları aradan qaldırmaq lazımdır".

Hər bir xalqın gülüş bəxş edən özünəməxsus qəhrəmanları olduğu kimi, hər elin, obanın da insanlara nikbinliklə dolu ümidi paylayanları olub. Onlardan bəziləri dövlət işlərində çalışıb: amiranəliyinə, zəhminə görə insanlar ondan çəkinib hörmət göstəriblər. Bəziləri isə heç bir vəzifə sahibi olmasalar da, zaman-zaman müxtəlif obrazlar vəsitsilə həyatdakı naqışlıkları mullanəsrəddinsayağı "söz çələngləri" ilə gülüşlə qamçılamış, insanları onlara zərər yetirəcək xüsusiyyətlərdən uzaqlaşmağa, doğru-dürüst yol tutmağa sövq etmişlər.

Vaxtilə Qarakişi dayının etdiyi zarafatlar hələ də dillərdə dolaşır. Son illərdə adı gələndə hamının dodağına gülüş qonan insanlardan biri də Aslan Aslanovdur.

Aslan adı ona babasından "miras" qalıb. Sayılıb-seçilənlərdən olub. Eyni zamanda Məşhədi ziyarət edənlərdən olub. Ana babası da Kərbəlanı ziyarət edib. Məlum olur ki, nəsillikcə haqqın dərgahına üz tutublar. Bu da sübut edir ki, haqqı nahaqqqa qurban verməmiş, halalı haramdan üstün tutmuş, həqiqət carçası olmuşlar. Və ataların: "Ot kökü üstə bitər" müdrik sözünə əməl edərək özü də münbit mühitdə doğulub böyümüşdür.

Müəllim ailəsində böyük boyu Aslan. Atası Əlyar müəllim el-oba içində sayılıb-seçilən mehriban, səmimi insan olub. Övladlarını cəmiyyətə layiq vətəndaş kimi yetişdirmek amalı ilə gecəsini gündüzünə qatan bu el ziyanı, bütün bunlarla bərabər evdə tələbkar bir insan olub. Xüsusən, övladlarının təlim-tərbiyəsində güzəştə getməyib. Əlyar müəllim həyatının çicəkləndiyi vaxtda həyatdan köçə də, düzgün yolda olan balaları başsız qalmayıb. Ki-

şı qeyrətli anasının fədakarlığı, Tağı dayısının və qonşuları - el ziyalısı Qulu müəllimin qayğıkeşliyi və dərslərində köməyi ilə Aslan məqsədinə nail ola bilib. Özünün etiraf etdiyinə görə, dərslərində birinci olmaqla bərabər, məktəbdə dəcəlliyi də olub. Lakin həmişə dilinə görə bu vəziyyətdən çıxmağı bacarıb. Əlindəki tərəzinin bir gözündə kitab, (uşaqlıqdan mütaliə onun birinci işi və hobbisi olub) o biri gözündəki əməksevərlik, zəhmət sayəsində məqsədinə nail olub.

Söz-söhbətindən məlum olur ki, çox işgürarlığı olub. Yay tətillərində orda-burda işləməklə həm evə kömək etmiş (hətta evlərinə dəmir qapı alıb), həm də özünə paltar və dərslik almışdır (o zaman dərsliklər dövlət tərəfindən paylanırdı).

Aslan əməli ilə insanların yaddaşında yaşamaq üçün inşaatçı peşəsini seçib. Tələbəlik illəri də zəhmətsiz ötüşməyib: gözətçi olub, tələbə inşaat dəstələrinin tərkibində Rusyanın müxtəlif şəhərlərində işləyib. Müxtəlif vaxtlarda "Ən yaxşı döyüşü", "Ən yaxşı briqadir", "Ən yaxşı iş ustası" adalarına layiq görülməsi, Çexoslovakiyaya göndərilməsi, Respublika mətbuatında və institut qəzetlərindəki torifli yazılar necə çalışdığınıñ bariz nümunəsidir.

Aslan ali məktəbi bitirib 1977-ci ildə təyinatla rayondakı 63 nömrəli SMD-yə iş icraçısı təyin olunur. Az müddətdə baş mühəndis vəzifəsinə qədər yüksəlir. 11 il 14 sayılı Tikinti sahəsinə rəhbərlik edir. 480 yerlik Təzəkənd kənd tam orta məktəbi, üçmərtəbəli univerinq, "Talıstan" moteli, "Ana və uşaq" kafesi, "Ticarət cərgəsi", Qəbələ, Ağsu, İsmayıllıdakı müxtəlif obyektlərin tikintisi onun rəhbərlik etdiyi idarənin adı ilə bağlıdır.

Bütün bunlarla bərabər rayonun ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak edib. Əvvəllər şəhər sovetinin deputati, sonralar isə 10 il müddətdində İsmayıllı Bələdiyyəsinin üzvü olub. Məsul vəzifələr isə bir-birini əvəz edib. İsmayıllı Rayon İcra Hakimiyyətinin tikinti-memarlıq şöbəsinin baş memarı, İctimai-İşə Müəssisələri Birliyinin direktoru işləyib. 2008-ci ildən isə Talıstan qaz paylama stansiyasında işləyir.

Vəssalam. Bütün bunlar A.Aslanovun həyat tərəzisinin bir gözünü dolduran vətəndaş, işçi xüsusiyyətləridir.

siyyətləridir.

Tərəzinin o biri gözü də boş deyil. Və onun insan portretini tam xarakteriz etmək üçün həmin cəhətlərin çox böyük əhəmiyyəti vardır. Aslan yaxşı başa düşür ki, bu cəhətlərin ən faydalı insan keyfiyyətlərin vacib atrıbutlarından olan sağlam və səmimi gülüşüdür. Və insan yaxşı işçi, yaxşı övlad, yaxşı həyat yoldaşı, yaxşı ata, baba və kimlər, nələr ola bilər! Lakin o insanlara neqativ enerji bəxş edərsə, bütün bunları heçə endirə bilər.

A.Aslanov da kifayət qədər ciddi, bütöv xarakterli adamdır. Bəzən hiss edəndə ki, rast gəldiyi insanlara fikirlərini zarafatla, yumorla çatdırmaq uğurludur, onda bu "silahı" işə salır. Yumorun ona ziyanı dəyməyib. O, sözlə çox şeyə nail olub. Və insanların kefinə dəymədən onların nöqsanlarını zarafatla (sözün düzünü zarafatla deyərlər) üzlərinə deyən Aslan insanların qəlbində nikbinlik çırığı yandırmaqla, onlardakı mənfi xüsusiyətləri aradan qaldırmağa çalışır. Bunu elə ustalıqla edir ki, qarşısındakının heç zərrəcə ruhu da incimir. Əksinə, gülə-gülə öz nöqsanından - "keçmişindən" ayrılır.

Və A.Aslanov belə düşünür ki, (çox doğru da düşünür) işlədiyi müddətdə çoxlarının komanda-amiranəlik üsulu ilə nail ola bilmədiklərinə o, sözlə nail olub. Sadəcə yeri gələndə real həyatda kiməsə cavab verib, kiminləsə zarafat edib. Bunlar kimisə düşündürüb, kimə isə yenidən istifadə üçün lazım olub, kiməsə sadəcə gülüş bəxş edib və beləcə lətifəyə çevrilib. Bu lətifələrin bir hissəsindən isə ondan cəmiyyətə, gülüşsevərlərə bir xatırə - "Ömrün məzəli anları" kitabı ərsəyə gəlib.

Aslan dəqiq müşahidələri ilə gördükərini gülüş süzgəcindən keçirərək başqalarına təsirli şəkildə çatdırmaq bacarığına malikdir. Məhz bu məziyyətlər insanı həyata baxış tərzini dəyişdirməyə, atababalıların bize miras qoyduğu qiyamətli mənəvi-əxlaqi dəyərlər, onların münasibətlərdə vacibliyi bərədə düşünməyə vadar edir. Bizcə, intellektin və sözün gücü ilə güldürməyi, ədalətsizliyə qarşı nifrot oyatmağa, haqsızlığa qarşı mübarizəyə, ləyaqətli, nöqsanlardan uzaq olan gələcək həyat uğrunda mübarizə aparmağa ruhlandırmağa nail olan yumorun qüdrəti də məhz bundadır.

Özü etiraf etdiyinə görə yatır yuxusuna da gəlməzdi ki, bir zamanlar bu deyimlər kitaba çevrilə

bilər. Çünkü bunlar onun gündəlik danışıqlarıdır. O deyir, cavab qaytarır, ətrafdakılar özlərini yiğisdirir, səhv etməməyə çalışır, özlərini gülməkdən güclə saxlayırlar. Müxtəlif yerlərdə artıq onu öz zərafatları ilə qarşılıayırlar: "Sən Aslanov, mən Aslanov", Düz sözü bir saata deyirəm, yalan sözü necə deym?" və s.

Həyatı çox da fərəhli keçməyən Aslan etiraf edir ki, heç vaxt istədiyi kimi ürəkdən gülə bilməyib. Atasını tez itirib. Lakin o fəxr edir ki, atadan var-dövlət qalmasa da, təmiz ad-sanı, camaat arasında qazandığı hörmət, izzət həyatına tükənməz bir qida olub. Bütün bunlar onu insanları güldürməyə, ürəklərinə nikbinlik, yaşayış-yaratma toxumu səpməyə ruhlandırıb. Yaxşı biliib ki, gülüş ömrü uzadır, həm də gözəl müalicə vasitəsidir.

Eyni zamanda komik bir şeyi başa düşmək estetik təriyənin zirvəsidir. Qarşısındakı insani mənəviyyata yüksəldirsə, onun bu gülüşü səmimi və düzgün qarşılıaması təbiidir. Lakin A. Aslanov çox doğru düşünür ki, gülüş təkcə bayağı bir vasitə, adı lağlağı, bir anlıq güldürmək demək deyildir. Bu, düşünən və düşündürən insan üçün güclü həyatı rişədir.

Sovet dövründə hər şeyə ciddilik damgası vurulduğundan o vaxtlar: "Aslan zərafatçıdır", ya da komikdir sözləri onu çox narahat edirdi. Son zamanlar insanların bu fikirləri təbii və səmimi karşılaşması Aslanı bir az həvəsləndirib. Sözsüz ki, yenə də çox yüksək insani missiyasını yerinə yetirmək şərti ilə: "Yumor qızılıgülə bənzətmək olar, ətri üzədərdir, tikamı altda. Yumor ilk təəssüratda insanları güldürsə də, nəticədə onları düşündürür. Həyat qasqabaqlı ötüşməsə də, təbəssümsüz keçən ömür maraqlı deyildir". Çünkü həyatda ürəkdən gülməsə də, onun insanlara hava, su kimi vacib olduğunu çox yaxşı dərk edən Aslan düşünür ki, yaxşı gülüş qədər heç nə insanları bir-birinə yaxınlaşdırırmır və hər kəsə ürəkdən gülüş, təbəssüm arzula-

yır.

A. Aslanov kimə, nəyə gülür və necə gülür? Bu mənada kitabındakı mövzuları şərti olaraq belə ayırib: "Aslan institutda", "Aslan işdə", "Aslan ailədə", "Aslan bazarda", "Aslan toyda", "Aslan hüzürdə", "Aslan və siyaset", "Aslan və müfəttişlər", "Ordan-burdan", "Atalar sözləri" (deyimlər və s.).

Dəyərli intellekt sahibi görür ki, xeyli insan bu gün mənəvi əxlaqi dayağına tapa bilmədiyindən pis əməllərin təsirinə düşür, hər şeydən əvvəl öz həyatını çətinləşdirir. Bu gün həqiqətən də, pulla hər şəyi ala biləcəyini düşünənlər də çoxdur. Və bir çox-

larından fərqli olaraq o, məkrili hislərin, bəd niyyətlərin ifadəsi olan pis əməllərin cəmiyyət üçün yaratdığı çətinliklərin mahiyyətinə varlığı bacaran bir gülüş sahibidir. Və müşahidələri nəticəsi olaraq gəldiyi qənaəti yüksək ustalıqla gülüşə çevirə bilir.

Hər bir haqsızlığı hazırlıqla qarşılayan Aslan mənəviyyatını rüşvətə qurban verən dirnaqarası ali məktəb müəllimlərini, "Xoruzlar imtahan verəcək" başlığı ilə gülüş hədəfinə çevirir. Tələbə vaxtı salyanlarından balıq, zaqtalalıdan qoz-findiq istəyən müəllim, ona da xoruz tapşırır. İmtahan vaxtı tələbə yoldaşlarının: "Nə üçün hazırlaşmırsan?" - iradına cavab olaraq deyir: "Mənim əvəzimə xoruzlar imtahan verəcək".

Bir dəfə müəllim kurs işinə mənasız düzəlişlər edərək, bir həftəyə gəlməsini tapşırır.

Aslan başa düşür ki, müəllim ondan 70 manat pul istəyir. Və bir həftənin çox olduğunu deyərək, üç günə gətirəcəyini söyləyir.

İşdəki hazırlıqlı da onun çox karına gəlir. "Səpi özümzdən olan baltalar" işi elə təşkil edirlər ki, Aslanı işdən çıxarsınlar. Müzikirə vaxtı o, sədrə müraciət edərək, bir az humanistlik göstərməyi xahiş edir. Yanındakının: "Bu nə sözdür?" sualına: "Onu siz bilməzsınız, rayon sözü deyil, Bakı sözüdür" - cavabını verir və bununla da töhmətlə canının qurtarır.

Bir çoban savadsız və bacarıqsız oğlunu işə götürməyi xahiş edir və sürüyü yaylaqdan qayıdanda yemək-içmək üçün bir qoyun verəcəyini vəd edir. İşçilər sürüünün yaylaqdan çıxışını qayıtlığını, çobandan isə xəbər çıxmadığını müdirdə xəbər verəndə o: "Kişi qoyunu çıxışın verib də. Onu əhliləşdirməklə məşğuluq" - cavabını verir.

Sovet dönəmində bankdan əmək haqqı alanda məcburi lotoreya biletləri vermək istəyəndə isə: "Mən hökumətlə qumar oynamırıam", - deyir.

Vaxtı keçəndən sonra göstəriş gəlir ki, ağac əkilməlidir. İşçilərdən biri bunun səmərəsiz olduğunu deyib etiraz edəndə Aslan cavabında deyir: "Ay yoldaş, "Ək" deyirlər, əkirik. Biz ölü yuyuruq: istər cənnətə getsin, istər cəhənnəmə, o bizlik deyil".

A.Aslanov ailədə yaxşı övlad, yaxşı həyat yoldaşı, yaxşı ata olmaqla, yeri düşəndə incidiyi hadisələri, ürəyincə olmayan məqamları da könül sindirmədən, ürək üzmədən aradan qaldırmağa səy göstərib. Bu zaman, necə deyərlər, "nə şış yanıb, nə kabab". Və kiminsə ürəyinə dəymədən axırı pis olacaq olayların qarşısı ziyansız aradan qaldırılıb, səmimi münasibətlər bərpa olunub. Zarafatla deyilən hər söz hər iki tərəfi razı salıb, münasibətləri daha da mərhəmləşdirib.

Anası həmişə deyərmış ki, papirosu az çəksin, arağı az içsin, çünkü dədəsini onlar öldürüb. Bir dəfə nazırılıyin işçisi bivaxt qonaq gələndə anasından şkafın arxasındaki "dədəsini öldürəni" gətirib süfrəyə qoymağı xahiş edir. Ana da dinməz-söyləməz araq şübhəsini stolun üstünə qoyur.

Subay vaxtı tez-tez işə gecikən Aslan anasına deyir ki, əlac yoxdur, ya gərək 6 manat verib "buldılın" alaq, ya da 6000 xərc çəkib arvad.

Qohumları qonaq gələndə uşaqlar arasında dava düşür. Qonağın uşağı "it oğlu", onun oğlu "eşək oğlu" deyəndə Aslan gələn uşağın başını siğallayaraq: "Bala söyürsənsə, "it oğlu" demə, bari "aslan oğlu" söylə cavabını verir.

Onlara qonaq gələn və müğənniyyə baxıb: "Hamı oxuyan olub, səndən və məndən başqa" - deyə gileylənən qayınatmasını: "Mən "Quran" oxumağa başlamışam", sən özünə əncam elə," - sözləri ilə ustalıqla cavablandırır.

Bir vətənpərvər övlad kimi Qarabağ məsələsi də onun yaralı yeridir. Belə ki, işgal olunmuş torpaqlarımızın dərdi onu sıxıb əzir, bu yanğını yumorla ovutmağa çalışır və nəhayət, qeyrətə gəlib bu məsələni birdəfəlik həll etməyi yana-yana soy-

daşlarına çatdırır. Ondan soruşanda ki, harada işləyirsən? - cavabında : OPİT-də deyir. "Axı indi OPİT yoxdur?" - söyləyəndə cavabı hazırlır: "Kəlbəcər, Zəngilan, Şuşa yoxdur, bəs niyə onların icra başçıları var?"

A.Aslanov dükan-bazarda, toyda-yasda da, yeri düşəndə, özünəməxsus səmimiyyətlə insanların üzünə gülüş qondura, ürəklərindəki problemləri nisbətən yüngülləşdirə, yenidən nikbinliklə həyata adaptasiya olunmalarına kömək edir. Məsələn, mərd-namərd məsələsində özünəməxsus prizması var: Bir dilənçi hey deyirmiş: "Allah sən mərdi namərdə möhtac eləmə". Aslan ona bir manat verərək deyir: "Ay arvad, valı dəyiş. Onsuz da bütün məndlərin ixtiyarı naməndlərin əlindədir".

Bazardakı tanışlarından biri ona əlinin yüngül olduğunu deyib malını almağı xahiş edir. Yararsız malları görərək deyir ki, əlim yüngül olsa da, başım sən deyən yüngül deyil.

Yararsız əti ona "sırımaq" istəyəndə səmimiyyətlə qəssaba deyir: "Onu apar ver pişiyinizə, mən Aslanam".

Adət-ənənələrimizdəki bəzi məsələlərə ustalıqla gülən Aslan Bakıya toya gedəndə pul yazdırmaq vaxtı deyir: "Yaz, Aslanov Aslan, İsmayıllı". "Məgər səni tanımlırlar?" - sualına cavabı yerində verir: "Qoy toy yiyesi bilsin ki, mən 50 manat da yola vermişəm!"

Bayram axşamı həyat yoldaşı qazan asarkən pəncərəni aralayıb. Ölülərin ruhunu çağırmaq məqsədilə belə düşündüyüն başa düşən Aslan deyir: "Bir az da aralı aç, qoy bizimkilər də gəlsin". "Siyasət adlı bir mərəzim yox" (Şəhriyar) deyən və siyasi məsələləri də özünə məxsus gülüşlə qarşılayan Aslan da özü istəmədən istər-istəməz məzəli-duzlu söhbətləri ilə insanlara gülüş bəxş edir. Konserz zamanı səsi və hərəkətləri səhnəyə layiq olmaya əl çalmır. Yanındakı iş yoldaşı niyə belə etdiyini soruşduqda: "Ona əl çalmaq, prezidentliyə layiq olmayan namizədə səs vermək kimi bir şeydir" - cavabını verir.

Eyni vaxtda 3 yerə deputat seçkisi keçiriləndə tanışlardan biri hara seçildiyini soruşanda: "Mən "B" qrupunda oynamırıam", - deyə şəhər sovetinə deputat seçilməyinə işarə edir.

"Hakimiyyət" qəzetində İsmayıllı haqqında tənqid olunur. Onu alıb oxuyur. Növbəti dəfə tənqid yazı çap olunan "Müxalifət"i ala bilməyəndə parkda oturanlara deyir: "Müxalifət"i "Hakimiyyət"ə dəyişirəm.

Biri ondan iqtidarla müxalifətin fərqini soruşan da: "İqtidar" super marketdir, "müxalifət" isə mini market cavabını verir.

Sovet dövründə İsmayıllıdakı yaxşı vəzifələrə Bakıdan kadr göndərilən vaxt təəccüblənənlərə belə izahat verir: "İsmayıllının əvvəlki adı "sume-yilli" olub da. Kənardan gələnlərin meyli düşür burra".

Yalançı mollaların çoxalması Aslanı yaman narahat edir. Dini kitabları çox oxuduğunu görən tanıştı buna işarə edərək deyir ki, birdən oxuyub molala olarsan ha.

Aslanın da cavabı sərrast olur: "Molla olmasam da, adamları yola verərəm".

Vaxtilə kənddən köçüb gəlmış bir nəfərin atası rəhmətə gedir və onu kənd qəbiristanlığında basdıracağını deyir.

Aslan da burada basdırmağı məsləhət görür: "Kəndə aparsanız əhatə dairəsindən çıxar... Nə Azersellik olar, nə də Baksellik".

Ayrı-ayrı idarələrdə işləyərkən bir müdirdən müfəttişlərə də işi düşür. Adətən, güzətsiz müfəttişlər onun duzlu-məzəli söhbətləri qarşısında yumşalmaqdan başqa çarələri qalmır.

İdarəyə iki müfəttişin gəldiyini görən Aslan təəccüblənir. Baş müfəttiş isə ikincinin təcrübə keçmək üçün qoşulduğunu bildirir. Cavab isə gecikmir: "De ki, dəlləkliyi bizim başımızda öyrənəcək də".

Müdir işləyəndə Yaşar anbardar, Salam isə baş mühəsib idi. İdarəyə bir il Yaşar, o biri il isə Aslan adlı müfəttiş gəlir. Aslan Salama deyir: "Gələn il yəqin Salam gələcək. Yaşarı Yaşar yola salıb, Aslanı Aslan. Hazırlaş, növbə sənindir".

Aslan keçən il qonşu rayonda təcrübə keçən təftişçi şagirdini göstərib deyir: "Tanış olun, bizi yoxlamağa gəlib. Ötən il şagird idi, bu il ustalıq edəcək".

İaşə birliyində işləyəndə idarəyə kəkələyən müfəttiş gəlir. Mühəsib narahatlıq keçirəndə onu sakitləşdirir: "Bizə tərcüməçi lazımdır deyil, bir-biri-mizi yaxşı başa düşürük".

Müxtəlif vaxtlarda, müxtəlif məqamlarda da insanlar arasında öz duzlu-məzəli söhbətlərindən qalmayan Aslan hər adamı öz dilində danışdırır, qəlblərinə dəymədən zarafatla sözün düzünü deyir. Çap olunmuş kitabında "Ordan-burdan" başlığı altında toplananlar da belə anlardan bəhs edir.

Tanışlarından 3 subay qardaş var imiş. Hər dəfə onları tələsdirdirdi ki, evlənsinlər. Biri evlənmək

əvəzinə "Jiquli" markalı maşın alır. Aslan ona: "Jiquli" almağa nə var ki? Hünəriniz var özünüzə arvad alın" - deyir.

İki lahic, iki ləzgi qonşusu öz dillərində danışır. Tək qalan Aslan bezib deyir ki, ay qonşular, hərdən bizim dalğaya keçirin, dalğaları qarışdırımayın ki, mən də başa düşüm.

Camaatla qəbir üstünə gedəndə hərə bir şey xahiş edir. O da hər kəsə söz verir. Biri bu qədər materialı haradan verəcəyini soruşduqda: "Bura elə yerdir ki, yox deməyə dilim gəlmir" - cavabını verir.

Evinə aluminium qapı-pəncərə saldıranda, ustanın içən olduğunu bilib ehtiyatlı olmayı məsləhət görür. Usta onu sakitləşdirəndə deyir: "Səndən ötrü qorxmoram. Müstəntiq hadisə yerinə gəlib pəncərələri görəndə ona da düzəltirməyi tələb edəcək".

Maşında oturacağına ayı dərisi salır. Soruşanlar: Aslan olub "Oxranamı" (mühafizəmi) tülükyə, çaqqala etibar etməyəcəyəm ki, - deyir.

Kitab üçün şəkil çəkdirəndə fotoqraf məsləhət görür ki, şairlər, yazıçılar kimi o da əlini çənəsinə qoysun. Aslan yenə hazırcavab olur: "Onlar sözü fikirləşib tapırlar, mən isə sözdən ötrü cibə girmirəm, özü bədahətən gəlir".

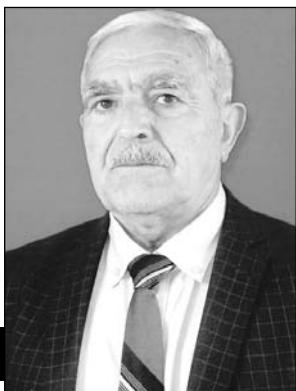
Kitabda Aslanla bağlı atalar sözləri və deyimlər də verilib ki, bunların çoxu məcazi mənada onun portretinin möntiqi yekunu kimi səslənir.

Və axşamlar kitab üzərində işlədiyini görən həyat yoldaşı bunun lazımsız iş olduğunu ona xatırladanda Aslan: "Bu kitab sizin mənə qoyacağınız başdaşından yaxşıdır" - cavabını verir.

Biz isə deyirik ki, təkcə çap olunmuş kitabı ilə deyil, sağlığında dadlı, duzlu, məzəli söhbətləri ilə insanların qəlbinə nikbinlik, yaşayış-yaratmaq, iradəli olmaq, çətinliklərə sinə gərmək, vüqarlı olmaq, əyilməzlik toxumu səpməklə, hər birinin ürəyində heykələ dönüb insanı sevindirmək, yaşıtməq həvəsi ilə qanadlandırmaq haqqın dərgahında ən savab işlərdən biridir. Neçə il sonra da onun yumorlu fikirləri yüksək zövqlə qarşılanacaqdır.

Saf su təmiz bulaqdan axdığına görə, təmiz güllüş də təmiz ürəkdən qidalanır.

Düşüncəsi yumor üstə köklənmiş A. Aslanova gələcək nəsillərə miras olacaq dəyərli fikirlərini bundan sonra da bu cür ustalıqla yumor üstə kökləməyi arzulayırıq. Bizə də "Gülüş bulağ"ın həmişə çağlaşın", - deyərək bu təmizlik yolunda uğurlu yol diləməkdən başqa yol qalmır.

ŞƏRBƏTƏLİ MAHMUDOV

QUMARBAZIN AQİBƏTİ

(qadın, kişi, şair)

Qadın:

Gözümüz aydın, kişi,
Deyirsən iş tapmışam.
Kim düzəldib bu işi,
Belə pul qazanmışan?

Kişi:

Sən hələ bu lələşti,
Yaxşı tanımamışan.
Gedib tər tökməz kişi,
Yolun tapmışam asan.

Qadın:

Axırı xeyir olsun,
Olsun, olsun.., nə olar.
İstəmərəm pozulsun,
Korluq çəkər uşaqlar.

Kişi:

Arxayın ol, ay canım,
Daha yaxşı olacaq.
"Peşə"mdə var ad-sanım,
Cibişdanım dolacaq.

Qadın:

Mat qalmışam bu işə,
Həmişə dad vurardın:
-Yoxdu bir sənət, "peşə".
Necə oldu varlandın?

Kişi:

Sənə heç dəxili var?
Yemək-içməyində ol.
Qadınsan, yaxşı olar,
Kişiyə göstərmə yol.

Qadın:

Mən nə karəyəm sənə,
Deyim, ya yol göstərim.
Çox maraqlıdır yenə,
Nəcidi mənim ərim?

Kişi:

Sənin nəyinə gərək,
Mən kiməm, ya nəçiyəm.
Bədgüman olma görək,
Kart atıram, nərdçiyəm.

Qadın:

Kişi, yaman qorxuram,
Baş qoşmusan qumara.
Qazancın olar haram,
Canın qoyarsan hara?

Kişi:

Hardadır halal qazanc?
Qumarda var, hər nə var.
Halallar qalıblar ac,
Əlləri qabar-qabar.

Qadın:

Raziyyiq ac qalmağa,
Sən əl götür qumardan.
Xərcləmə sola, sağa,
Utan əli qabardan.

Kişi:

Mən ki, buna vərdişəm,
Bil, onsuz yaşamaram.
Alişib öyrəşmişəm,
Hamidan da məşhuram.

Şair:

İl ötdü, ay dolandı,
Tamam dəyişdi dövran.
"Məşhur"un əli "yandı",
Uduzurdu durmadan.

Evdən hər şey qurtardı,
Qaldı təkcə dam-daşı.
Hamsin qumar apardı,
Saldı başına daşı.

Ailə atdı onu,
Yurd-yuvası dağıldı.
Qumarın bitdi sonu,
Oğurluğa sarıldı.

Polis də xəbər tutdu,
Oğrunu yaxaladı.
"Barmaqlıq"da oturdu,
Quldur sayıldı adı.

Qumar, oğru, narkoman,
Cəmiyyətdə "yara"dır.
Bu üç ünsür hər zaman,
Narahatlıq yaradır.

İmkan verməyək gərək,
"Xəstəlik"lər yaransın.
Təhlükənin qarşısı
Vaxtindəca alınsın.

MƏHLƏNİN UŞAQLARI

Biz də uşaq olmuşuq, oynamışıq, gülmüşük,
Sevinci də, qəmi də, hər nə olub, bölmüşük.
Yaxşilar yaxşı olub, pislərə də dözmüşük,
Məhlə uşaqlarını o vaxt belə görmüşük.
İndi dəyişib zaman, yox əvvəlki çağları,
Həddini aşib yaman məhlənin uşaqları.

Məktəbdən çıxan kimi birbaş evə gələrdik,
Nahar edib yaxşıca bir qədər dincələrdik.
Ev tapşırıqlarını birlikdə həll edərdik,
Zəif oxuyanlara kömək də göstərərdik.
İndi dəyişib zaman, yox əvvəlki çağları,
Həddini aşib yaman məhlənin uşaqları.

İndiki uşaqları heç tanımaq olmayırlar,
Nəinki dostluq edir, bir-birini saymayırlar.
Biri düşsə çətinə, kimsə məhəl qoymayırlar,
Söylənir həm dalınca, qeybət edir, doymayırlar.
İndi dəyişib zaman, yox əvvəlki çağları,
Həddini aşib yaman məhlənin uşaqları.

Bir də görürsən biri digərini yanlayır,
Piçhapiç düşür işə, "nəmərlər" topalarınır.
"Qara noxud" almağa tez bazara yollanır,
Sümürdükçə siqarı başları dumanlanır.
İndi dəyişib zaman, yox əvvəlki çağları,
Həddini aşib yaman məhlənin uşaqları.

İndi qara "noxud"u əvəzləyib iynələr,
Xaşxaş, çətənə kolu, tiryəklər... daha nələr.
Nə qədər ki, var hələ "kayfa" dalıb şellənər,
Elə ki, gəldi dəmi, öz-özünü iynələr.
İndi dəyişib zaman, yox əvvəlki çağları,
Həddini aşib yaman məhlənin uşaqları.

Qanı vurur beyninə, vaxtı çatıb neyləyə?
Nəzər salıb evdəki güman gələn hər şeyə.
Ya oğurluq eyləyir pul verməyə iynəyə,
Düşür araya qırğın biri çağışb söz deyə.
İndi dəyişib zaman, yox əvvəlki çağları,
Həddini aşib yaman məhlənin uşaqları.

Evdən bir şey tapmasa, qonşudan oğurlayır,
Elə ki, fürsət düşür, sırga, üzük qoymayırlar.
Soyur qızı, gəlini - kim gəldi qamarlayır,
Deyir ehtiyacım var, cibgirliyin danmayırlar.
İndi dəyişib zaman, yox əvvəlki çağları,
Həddini aşib yaman məhlənin uşaqları.

İşləməyə həvəs yox, qoşulubdur qumara,
Əlləri "gətirəndə" dərdə tapırlar çara.
Elə ki, "yandı əli" bilməyir getsin hara,
Öyüd, nəsihət belə sonda gəlməyir kara.
İndi dəyişib zaman, yox əvvəlki çağları,
Həddini aşib yaman məhlənin uşaqları.

"Dost"lar qalıb kənarda özü düşüb azara,
Sağalmağı çətindir - əldə yoxdur pul-para.
Evdəkilər hamısı tamam gəliblər zara,
Əhli-əyal bilməyir dərdin söyləsin hara.
İndi dəyişib zaman, yox əvvəlki çağları,
Həddini aşib yaman məhlənin uşaqları.

Beş-on çətənə kolu əkir xəlvət guşədə,
Üstün ört-basdır edir, çalışır ki, gizlədə.
"İşverənlər" çoxalıb son zamanlar məhlədə,
Polis axtarıb tapır bir qaranlıq gecədə.
İndi dəyişib zaman, yox əvvəlki çağları,
Həddini aşib yaman məhlənin uşaqları.

DÖNMƏDİN VƏRDİŞİNDƏN

Bir uşaq idin evdə, ərköyün etdik səni,
Dəymədik xətirinə, belə böyüdük səni.
Söyüb-söymələsən də, gülüb seyr etdik səni,
Çox dedik, eşitmədin, dönmədin vərdişindən,
Baş aćmırıq biz sənin belə axmaq işindən.

Qohum-qonşu zar olub sənin oğurluğundan,
Varmı sənin xəbərin bu işin sonluğundan?
Axı nəyin çatmayırlar? Utan, nankorluğundan!
Çox dedik, eşitmədin, dönmədin vərdişindən,
Baş aćmırıq biz sənin belə axmaq işindən.

Dedik ziyandır sənə, çəkmə bu papiroso,
Hiss bağlayır içalat, həm də pisdir qoxusu.
"Xərçəng" in mənbəyidir, cana vardır qorxusu,
Biz dedik, eşitmədin, dönmədin vərdişindən,
Baş aćmırıq biz sənin belə axmaq işindən.

Bu gün də eşitmişəm girişmişən qumara,
Axır bizi öldürüb salacaqsan azara.
O "tor" a düşən anla, çox çətin ki, qurtara,
Nə qədər öyündə verdik, dönmədin vərdişindən,
Baş aćmırıq biz sənin belə axmaq işindən.

Bir sənət öyrənmədin, axır qaldın avara,
"Məktəbə getməm"-dedin, "mən hara, məktəb hara?"
Girdin internetdə sən "gicbəsər" oyunlara,
Çox dedik, az eşitdin, dönmədin vərdişindən,
Baş aćmırıq biz sənin belə axmaq işindən.

Axır vaxtlar günümüz daha da olub qara,
Deyirlər qoşulubsan indi narkomanlara.
Xəbər tutar polislər, vallah, düşərsən dara,
Niyə söz anlamırsan, dönmədin vərdişindən,
Baş açmırıq biz sənin belə axmaq işindən.

GÜNAH KİMDƏDİR?

Görən varmı bir kişi ayranına turş desin,
Qonşusuna sevinsin, ancaq özün pisləsin?
Almasın özün vecə, yetim-yesir bəsləsin,
Kim inanacaq ona, ağılı kəsir hər kəsin.
İndi, dadaş, fikirləş, diqqət elə özün də,
Səbəb nədir ki, buna, günah kimdədir, kimdə?

Hamısı işləyir ki, qazanc tapsın dünyada,
Məsrəfi az eyləsin, götürsün böyük fayda.
İqtisadi bazarda ancaq belədir qayda:
-Dəyər çox olmalıdır mayasından hesabda!
Odur ki, bazarlarda artır malın qiyməti,
Nə ucuz satılırsa, demək yox keyfiyyəti.

Alan ucuz istəyir, satan isə çox baha,
Malın işə sürməyə and da içir Allah'a.
Yalandan söyür özün: "Heç çıxmayım sabaha!"
Qiyməti elə budur, yeri yoxdur bir daha.
İndi, dadaş, fikirləş, diqqət elə özün də,
Səbəb nədir ki, buna, günah kimdədir, kimdə?

Hər şeydə artıb qiymət, mən niyə ucuz satım,
Kreditdən çıxmamış dükanımı bağladım?
Sizləri dolandırıb özümsə borca batım?
Odur ki, gərək mən də müştərini aldadım.
Bu dolaşq zamanda düzgün mən olmalıyam?
Borcum var ki, sizlərə? Mən kimin hambalıyam?

Baxırıq bir-birinə hər gün dəyişir qiymət,
Kasıblar çıxb yaddan, varlı etmir mərhəmət.
"İsraf haramdır" deyir, lakin etmir qənaət,
Yalan-doğru deyirlər yaxınlaşır qiyamət.
İndi, dadaş, fikirləş, diqqət elə özün də,
Səbəb nədir ki, buna, günah kimdədir, kimdə?

Niyə öz taxsırını heç kim görmür özündə,
Ancaq qıl axtarırlar başqasının gözündə.
Hər kəs də öz ağılinı təsdiqləyir sözündə,
Belə danışanların həya ola üzündə.
İndi, dadaş, fikirləş, diqqət elə özün də,
Səbəb nədir ki, buna, günah kimdədir, kimdə?
-Deyirsən, özüm deyim? -İnsanın xislətində!

AVROPALAŞMIŞIQ

Bu cavanlıq ömrünü necə yaşayaq görən,
Olmasın arxamızca hərzəvü-hədyan deyən.
Elə ki, görüsünüz cırıq cins şalvar geyən,
Dodaq büzüb gülürsüz, ey bizə rişxənd edən.
Niyə deyirsiz nahaq, həddimizi aşmışıq,
Yaxşı başa düşün ki, biz avropalaşmışıq!

Uzun zaman geyindik o büzməli tumanı,
Üstündən də salardıq boynu büük koftanı.
Şal örtdük başımıza, altından da çalmanı,
Dediz saxlayaq gərək səliqəni-səhmanı.
Milli geyim-libasdan daha uzaqlaşmışıq
Yaxşı başa düşün ki, biz avropalaşmışıq!

Gətirdi təngə bizi uzun tuman, tirmə şal,
Mətbəxdə bişir xörək, bacarırsan, orda qal.
İsti aparır səni, insan olur halbahal,
Həsrət idik toyulara, nəinki olanda "bal".
Gördük hər bir sahədə lap geridə qalmışıq,
Yaxşı başa düşün ki, biz avropalaşmışıq!

Ya da ki, bəzən olur, gəzintiyə çıxarıq,
Boyunbağı, sırgaya həsrət ilə baxarıq.
Kim görəcək onları, lap tutalım, taxarıq,
Bu, geyimin altından mat-məəttəl qalırıq.
Üstəlik də deyirsiz hər yana yol açmışıq,
Yaxşı başa düşün ki, biz avropalaşmışıq!

Demirik ki, geyinək şortik ilə lifçiyi,
Vuraq fransız duxu, tutsun hər yanı iyi.
Eşidin, ancaq budur bu qızların dediyi,
Ömrümüz gedir bada itirdikcə gəncliyi.
Özümüzü deyirsiz yaman günə salmışıq?
Yaxşı başa düşün ki, biz avropalaşmışıq!

Hər necə olsa belə, biz ana olmalıyıq,
Abır-həya gözləyib bir künçdə qalmalıyıq?
Dedik necə evlənək, kimisə saymalıyıq?
Subaylığın daşını haçansa atmalıyıq.
İnternetdə axtarış özümüz yar tapmışıq,
Yaxşı başa düşün ki, biz avropalaşmışıq!

Heç demirik dəb tutub, modabazlıq eyləyək,
Açıq qalsın sinəmiz, mini yubka geyinək.
Vurub pudra, kraska, saqqız-filan çeynəyək,
Başımızda şlyapa, gözdə də qara eynək.
Elə güman etməyin səddimizi aşmışıq,
Yaxşı başa düşün ki, biz avropalaşmışıq!

Uzadır oğlan saçın, bənzədir qızə özün,
Qırxaraq biğ-saqqalın düzəldir üzün-gözün.
Kişilər qadın olsa... ardını düşün özün,
Biz dönüb kişi olsaq, nədir ki, onda sözün?
Heyrət edirsiz buna? Yaman günə qalmışıq,
Yaxşı başa düşün ki, biz avropalaşmışıq!

FAYDASI YOXDUR ONA

Vardır Cəbiş kişinin əziz-xələf balası,
Əlindən dad eyləyir öz doğmaca anası.
Qonşular da söyləyir: bir gün çıxar xatası,
Öyünd-nəsihətin də faydası yoxdur ona,
Eşitmək istəmir heç, vurur qulaq ardına.

Uşaqlıqdan tək olub, saxlayıblar ərköyüñ,
Yeganə payıdır o, bizə bu yerin, göyün.
O qədər deyiblər ki, xatirinə dəyməyin,
Öyünd-nəsihətin də faydası yoxdur ona,
Eşitmək istəmir heç, vurur qulaq ardına.

Qonşu uşaqları da bacarmır ərköyünlə,
Biri "çixa cızıqdan", gərək mütləq döyüлə.
Yoxsa ərköyünbala ya öldürə, ya ölü,
Öyünd-nəsihətin də faydası yoxdur ona,
Eşitmək istəmir heç, vurur qulaq ardına.

Məktəbdə oxumağa heç olmadı marağı,
Dərslərdə oturmadı, çöldən gəldi sorağı.
Üstün tutdu hər şeydən "telfonla oynamağı",
Öyünd-nəsihətin də faydası yoxdur ona,
Eşitmək istəmir heç, vurur qulaq ardına.

Orta məktəbi zorla o, birtəhər qurtardı,
"Sənəd" tutub əlində, tez qəbula apardı.
Testin cavablarında yalandan qurdalandı,
Gördü bu imtahanın faydası yoxdur ona,
Yazdlar sənədini, verdilər qoltuğuna.

Çatdı əsgərlik yaşı, vurnuxdu ora-bura,
Yalvardı atasına, gərək onu qurtara.
Ata tez zəng eylədi üzütutan dostlara,
Müsəbət cavab almadı, kömək edə ogluna,
Gördü telefonun da faydası yoxdur ona.

Bir gün əsgər yoldaşın döyüb pis hala saldı,
Hərbi tribunaldan o, ağır bir cəza aldı.
"Ərköyüñ" həbs olundu, üç il türmədə qaldı,
Ata döyüdüzünü, ağladı hönkür-hönkür:
"Niyə ərköyüñ etdim? İndi belimi bükür".

Uşağın tərbiyəsi bətindən başlamalı,
Tərbiyəsi özündən daha əziz olmalı.
Gedə elm dalınca, ola əql-kamalı,
Ata-anaya dəyər övladının faydası,
Asudə yaşayarlar, çıxmaz heç bir xatası.

UZUNQLAQ

"Baxıb qoduǵuna fəxr etdi ulaq,
Sevindi, balam da eşşək olacaq!"

Ulağı ya özün min, ya da ki, mindir dalına,
Ona yox təfavüdü, təsir eyləməz halına.
Çulunu deyişdirib, qızıl da vursan nalına,
Düşünmə bunları sən, uzunqulaq anlayacaq,
Hardandır binəvada o mərifət, o qanacaq?

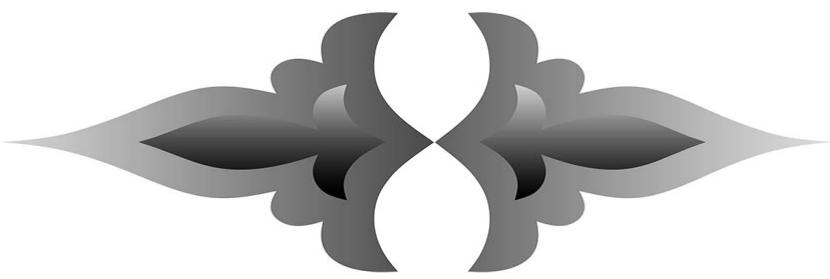
Palanın al dalından, ya belinə qoy palanı,
Yüngül eylə yükünü, ya dalına vur oları.
Yedizdir ya doyunca, ya vermə arpa, samanı,
Düşünmə bunları sən, uzunqulaq anlayacaq,
Hardandır binəvada o mərifət, o qanacaq?

Gündəlik sıgal çəkib, tumarlasan baş-gözünü,
Verəsən baş-darağın, boyunnama güzgüsünü.
Yuyasan təmiz suda, rahatsız sanar özünü,
Düşünmə bunları sən, uzunqulaq anlayacaq,
Hardandır binəvada o mərifət, o qanacaq?

Nə qədər də çalışıb öyünd-nəsihət verəsən,
Ya çəkəsən qulağını, ay eşşək, deyib döyəsən,
Vecinə almayıacaq yüz deyəsən, min deyəsən,
Düşünmə bunları sən, uzunqulaq anlayacaq,
Burnunu tutub göyə, ya qulağın sallayacaq.

Qadası, yorma özün, təsiri yoxdur nadana,
Faydası olmayıacaq hər nə öyrətsən də ona.
Qanmaza çox desən də çətin ki, o səni qana,
Düşünmə bunları sən, uzunqulaq anlayacaq,
Əvvəldən eşşək olan, eşşək olub da qalacaq!

RAMİZ İSMAYIL

GÖZÜ YOLDA QALAN VAR

(sənədli povest)

(Əvvəli ötən saylarda)

"Molodyoj Azerbaydjana" qəzetinin 20 iyun 1992-ci il tarixli nömrəsində Əlisgəndər Yusifov yazdı: "Qəhrəmanın anası Dursun xanımın dediklərindən: oğlumuzun taleyi sarıdan çox narahatlıq. Ondan hələ bir xəbər yoxdur. Biz Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin Ağdam şöbəsinə və müxtəlif mənbələrə müraciət etmişik. Qohumlarımızdan biri Moskvada "Oqonyok"un müxbiri Smirnovla görüşüb, o, deyib ki, məndə olan məlumat budur, mən gələnə qədər o, sağ idi, təəssüf ki, oğlumuzun harda olduğu ona məlum deyil".

Cox istərdik ki, eloğlumuz sağ-salamat olsun. 21 yaşlı gəncin yaşamağa haqqı var. Ola bilsin ermənilərin vicdanı oyanar, rəqibin mərdliyini, kişiliyini qiyəmətləndirərlər? Hələ ki, Qasimovlar ailəsinə qonşular, dostlar, qohumlar təşkinlik verirlər. Lakin əsas məsələ odur ki, Natiq evə qayıtsın. İnanmaq istərdik ki, əlaqədar təşkilatlar və ayrı-ayrı şəxslər bundan ötrü mümkün olan hər şeyi edəcəklər.

Natiq isə əsl qəhrəmandır. Adətən ağ bayraqla əsir düşərlər. Natiq isə düşmən qarşısına üçrəngli bayraqımızla çıxıb. Şərhə ehtiyac yoxdur".

Sumqayıt şəhərində yaşayan Mənsurə Əhmədova "Sumqayıt" qəzetinin 4 iyul 1992-ci il tarixli nömrəsində "Yuxun çin olsun, Ana!" adlı məqaləsində Natiqdən söhbət açır, igidliyindən bəhs edərək Dursun anaya xitabən yazar:

"Anakan, nankor ermənilər nə vaxt dediklərinin üstündə durublar? Həmişə danışığa razılıq verir və

sonra da qaçırlar. Ancaq inanırıq ki, Natiq sağ-salamat doğmalarının yanına qayıdacaq.

Bir yuxu da görmüşdün. Natiq qollarını açıb sənə tərəf gəlirdi. Yuxun çin olsun, Dursun xala! Natiq mütləq qayıdacaq! İnanırıq!"

Natiqin axtarışı isə davam edirdi. Müxtəlif mənbələrdən qəribə-qəribə məlumatlar gəlməkdəydi. Qasimovlar ailəsi ən ümidsiz vəziyyətdə belə bu xəbərlərlə maraqlanır, deyilən yerə gedir, müxtəlif adamlarla görüşürdülər. Növbəti dəfə bir məlumat gəldi. Dedilər Qazaxda bir nəfər xəstəxanada yatır. Əsirlikdən qaçıb. Səlim və Dursun ora gediblər. Xəstə çox ağır vəziyyətdə imiş, hətta az qalırılmış can versin. Xəstəxanada ona qulluq ediblər, yemək, içmək veriblər. Deyilənə görə, əsirlikdən qaçandan sonra Qazax ərazisində çobana rast gəlib. Xəstəxanaya da deyəsən, çoban gətiribmiş. Səlimgilin elə dərin bir məlumatları olmayıb. Əslində, onlar görəndə ki, Natiq deyil, təbii ki, əsirlikdən azad olan şəxsə nə qədər ürek-ləri yansa da, elə bir kömək göstərə bilməmişlər. Onlar məhzun vəziyyətdə geri qayıdıblar. Əsirlikdən qurtaran oğlan Bakı tərəfdən imiş!

Ağstafada isə Səlim və Dursun tam gözlənilməz vəziyyətlə qarşılaşdırılar. Burada onların gözlədiyinin əksinə olaraq erməni əsirləri var imiş. Sən demə, məlumat bir qədər dəqiqləşdirilməmiş olub. Onlar Ağstafada olanda on beş nəfərə yaxın erməni əsirin setkanın (torun) içində saxlanıldığını görüblər. Orda Səlimgilə deyiblər ki, keçin nə istəyirsiniz eləyin, dö-

yün, öldürün, nə edirsiniz edin.

-Biz onlara nə edəsi idik. - Dursun bildirdi. - Qorxularından tir-tir əsirdilər. Bir gündə idilər ki? Düşmən də olsa adamın yazılığı gəlirdi. Ölünün nəyini öldürək? Natiq yadına düşdü. Dedim bəlkə elə mənim də balam bu vəziyyətdədir! Heç nə eləmədik.

Bu duyğular azərbaycanlı qadına məxsusdur.

Görəsən, erməni qadınının da azərbaycanlı əsirlərə yazılığı gələrdimi, yaxud gəlirdimi?

Bakıdan gələn bir xəbər Qasımovların ümidiyi bir az artırılmışdı. Ona görə ki, erməni cəhənnəmindən azad olan əsirlərin sayı yetmiş nəfərə yaxın idi. Əsirlərin Bakıya gətirildiyini eşidən Səlim dərhal Bakıya getdi.

Səlimin dediklərindən:

-Adam əlindən tərpənmək olmurdu. Camaati başa düşmək olar. Hami ümidlə qohum-əqrəbasını, qardaş bacısını, ata-anasını... axtarırdı. Çox çətinliklə birini çağırıb Natiqin şəklini göstərdim. Şəkəl diqqətlə baxdı və başını buladı. Dedi: "dayı, mən Şuşada olmuşam, orada yox id". Sonra ikinci əsiri çağırdı. O da tanımıdi. Üçüncü əsir Stepanakertdə olmuşdu.

Natiq barədə bir məlumatı olmadığını bildirdi. Dedi, dayı ermənilər Stepanakertdə bütün avtobusların qabağına trafaret yazıb qoyublar; "Stepanakert-Qazax", "Stepanakert-Yevlax", "Stepanakert-Kürdəmir" "Stepanakert-Gəncə". Biz elə bilirdik bu rayonlar hamısı işğal altındadır. Bilsəydik heç Bərdə-Yevlax təslim olmayıb, biz çoxdan qaçırdıq. Fikirləşirdik, Kürdəmirə qədər getmək mümkün deyil. Ona görə qorxumuzdan qaçmırıq. Beləliklə, onlardan da bir şey öyrənə bilmədim.

Bu ərefədə tanış olduğumuz ağdamlı Elman qaynının əsirlikdən necə qurtardığını belə təsvir edir:

-Qaynım doxsanıncı ildə Sovet ordusu sıralarına həqiqi hərbi xidmətə çağrılmışdı. İki il Pribaltikada qulluq etmişdi. Doxsan ikinci ilin sentyabrında isə o, artıq Ağdamda Milli Ordunun tərkibində erməni quldurlarına qarşı vuruşurdu. Sentyabrin əvvəllərində Güləblı tərəfdə gedən döyüşlərdə ermənilər böyük qüvvə ilə hücum etmişdilər. Bizimkilər geri çəkilməyə məcbur olublar. Qaynımın olduğu "BMP" əsgərlərimizi müdafiə etmək üçün arxada qalır. Bu vaxt maşını ermənilər vurublar. Yanan maşını tərk etməyə məcbur olan döyüşçülərin dördü də yaralanır. Bizimkilər mühəsirəyə düşürlər. Qaynımla birlikdə "BMP"də olan oğlanın birini sonra biz gördük. Deyirdi ki, Faiq (qaynımın adı Faiqdir) ayağından yaralanmışdı. Məni də ermənilər diri tutmaq istəyirdilər.

"BMP"nin başına çox firlandılar, tuta bilmədilər. Dehilər təslim ol, mən dedim "ala", ay tutdunuz ha. Oğlan baş barmağını iki barmağının arasına soxub "ənə-nəvi rus üçbucağı" göstərdi. Biz başa düşdük ki, yazılı ya kontuziya alıb, ya da ... Ondan bir şey öyrənə bilmədik. Biz müxtəlif instansiyalara getdik, KQB-yə müraciət etdik. Dedilər axtaracaq, kömək edəcəyik. Çox yerlərdə olduq, döyüşçülərlə əlaqə saxladıq, lakin məlumat ala bilmirdik. Aradan beş-altı ay keçmişdi. Əlimizi üzümüzük. Dedik daha öldürmiş olalar. Bir gün qaynım Ziyəddingilə zəng vurdular, bilmirəm, vallah, Stepanakertdənmi, yoxsa Şuşadanmı zəng olmuşdu. Bir erməni dedi: "ara, sizin Faiq adında qardaşınız var?" O da deyib var. "Ara, qorxma, mən hökumət adamı deyiləm. Faiq mənim evimdədir. Vəziyyəti də yaxşıdır. İnanmırsan özü ilə danış". Ziyyəddin deyir, Faiqin özüyənən danışdım. Ağladı, dedi qardaş, düz deyir, mən evdəyəm. Bunları evində... Erməni yarımcıq dəstəyi alıb. Deyib, ara, mənim anam sizdə əsirdi. Bilmirəm, adı Roza id, nə idi. Həə, erməni deyib, ara, anamı tapsanız, qardaşınla dəyişərəm. Biz onun anasını çox axtardıq. Axırda öyrəndik ki, onlar altı nəfər qadın olublar. Hamısını quyuya doldurub yandırıblar. Daha biz qorxumuzdan ona deyə bilmədik ki, ananı yandırıblar. Bilsə ki, anasını yandırıblar, Faiqi də onlar öldürü bilərdilər. Nə vaxt soruştanda, deyirdik axtarıraq. Bir gün o, yenə zəng vurub bildirdi ki, ara, mən məlumat almışam, anamı öldürüb'lər. Onun lap sümüklərini qəbirdən çıxarıb versəniz, yenə razıyam Faiqlə dəyişməyə! Biz də nə bilək erməninin sür-sümüyü hardadır. Bir müddət belə keçdi. Bir dəfə bizim döyüşçülər erməni döyüşçülərindən bir əsir tutmuşdular. Döyüşçülərə çoxlu pul verib bir cavan erməni aldıq. Qaynım evində saxlayırdı. Möhlədə-bacada işlədirdi. Erməninin zəngini gözləyirdik. Onlar bizə zəng vura bilirdilər, amma biz nə telefon nömrəsini bilirdik, nə də zəng vura bilirdik. Qn-on iki gün erməni qaynımgildə qaldı. Kimsə dedi ki, Füzulidə bir Seyid var, o, əsirləri dəyişir. Bilmirəm adı Seyid id, yoxsa özü seyid id. Qaynım getdi onun yanına danışmağa. Dedi, ermənini getir, kömək eləyərəm, dəyişərik. O vaxtlar o, çox adam dəyişirdi. Çox vaxt da diri erməni verib, ölü azərbaycanlı alırdı. Füzuliyə qaynım getmişdi. Deyir Seyidi tapdıq, dedik erməni getirmişik. Dedi getirin, bu dəfə mən başqa adama söz vermişəm, onu alım, gələn dəfə sizinkini dəyişərəm. Deyir dəyişmə prosesi dərənin dibində gedirdi. Erməni tərəfdən də, bizim tərəfdən də çoxlu silahlı adamlar üzbüüz dayanırmışdılar - yəni o təpədə onlar, bu təpədə bizimkilər. Bir balaca səs-küy olşa bir-birlərini qırası imişlər. Onlar tərəfdən və biz tərəfdən nümayəndələr ayrıldı. O qədər adam var idi ki! Biz ora çatanda "alver" gedirdi. Başları qarışıb, üç

azərbaycanlılarının meyidini itlər parçalamışdı. Beləliklə, qaynım ermənini verib Seyidə. Bir-iki gündən sonra eşitdik ki, Seyidi tutublar. Erməni də əlimizdən belə çıxdı. Sonra həmin erməni gedib Faiqi saxlayan ermənini tapıb. Ona deyib ki, Ağdamda mənə hörmət etdilər. Onlar yaxşı adamlardır. Bunu incitməyin.

Bir dəfə erməni yenə zəng vurub dedi ki, mən Faiqi Yerevana vermişəm. Doğrudan da, bir-iki gün sonra Yerevandən zəng gəldi. Yerevan ermənisi dedi qardaşımı axtarıram. Onu tapsanız Faiqlə dəyişərəm, nə qədər pul desəniz verərəm, üstəlik "QAZ-24" maşının var, onu da sizə verərəm. O, həm də bildirdi ki, Qarabağ ermənisindən Faiqi almaq üçün "07" maşın və nə qədərsə pul verib. Erməni dedi, isteyirsiniz gəlin Tiflisə, mən də gəlim ora, Faiqi gətirim görün. Bizimkilər nəsə məsləhət görməditer. Dedilər gedərsiniz, sizi də girov götürərlər. Aradan bir az keçmiş Yerevan ermənisi zəng vurdu ki, mən Faiqi Qarabağa qaytardım. Qardaşımı tapa bilmədiniz. Biz bilirdik ki, onun qardaşını bizimkilər öldürüb'lər. Özümüz ona demirdik, deyə bilmirdik...

Yerevanda nə qədər qaldığını bilmədik. Yenə zəng vurdular. Erməni bu dəfə dedi ki, Şuşadan zəng vururam, Faiq bizzədədir!

İndi biz girov axtarırıq ki, görək nə təhər dəyişə bilərik. Doxsan dördüncü ilin axırları idı. Gəncədə yas yerində idik. Qaynımın qohumlarından kimsə rəhmətə getmişdi. Yas yerində qohumlardan biri gəlib dedi ki, Faiq gəlib. Mən də güldüm, dedim nə təhər yəni gəlib. O, dedi: "vallah, düz sözümdü. Ağdamın dördyünlənda postda görüblər. İnanmırınız gedək ora". Durduq, maşına oturub gəldik. Ağdamın dörd yoldakı postuna. Dedik bəs belə-belə burda əsirlikdən qaçan adam olubmu? Dedilər olub, verdik KQB-yə! Tez getdik KQB-nin Ağdam şöbəsinə, orda da dedilər Bakıya göndərmişik. Nə başını ağrıldım, getdik Bakıya. Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinə, onda deyəsən artıq Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi adlanırdı. Orda dedilər Bayıldıdır. Sabah qospitala getirəcəyik, ora gələrsiniz. Ertəsi gün qospitalda görüşdük. Çox arıqlamışdı. Onu orada xeyli müalicə etdilər. Sonra Qobustana göndərdilər. Bir aydan çox orada qaldı. Gələndən sonra danışlığına görə BMP-də yaralanandan sonra bir erməni onu evinə aparıb. Deyir məni zirzəmidə saxlayırdılar. Ermənilər yığışırı, yeyib-içirdilər, bir də gördün birinin dəmi durdu, tapançanın lüləsini soxurdu ağızına, əli də tətikdə, deyirdi beynini göyə sovuracağam. Təhqir edirdiər, söyürdülər, döyürdülər.

Faiq onların mal-qarasını otarırmış. Deyir biz üç nəfər idik. O ikisi ayrı erməniyə mal-qara otarırdı. Bir gün dedim, gəlin qaçaq. Biri dedi qaçaq, o biri razı olmadı. Bir neçə gündən sonra qaçmaq istəyən də sö-

zündən qaçıdı. Mən fikirləşdim ki, bunlar qaçmaq istəmirərsə, məni də sata bilərlər. Zarafat etdiyimi dedim. Dedim onsuz da qaçmaq mümkün deyil, sözdür, deyirəm də-ə!

Bir neçə gündən sonra axşam zirzəmidə uzanmışdım. Gördüm ev yiyesi nənəsinə deyir ki, sabah Yerrevana gedəcəyəm. Musurmandan muğayat ol, qaçmasın. Mən, onun gizlətdiyi qumbaranın da yerini bilirdim. Ertəsi gün arvad yatandan sonra qumbaranı da götürüb evdən çıxdım. Bilirdim ki, əvvəl-axır ermənilər məni öldürəcəklər Fikirləşdim ki, qaçım, Allah'a pənah, nə olar, olar. Beləliklə, gecə Şuşadan Ağdama istiqamət götürdüm. Gecə gedirdim, gündüz gizlənirdim. Həmişə yolla gəlirdim ki, minaya düşməyim. Bir gecə Əsgərəna yaxınlaşanda gördüm ki, arxadan maşın gəlir. Elə qəfildən göründü ki, qaçıb gizlənə bilədim, Qorxdum ki, gizlənsəm, daha da şübhələnib atarlar. Maşın yanında dayananda ürəyim qopdu. Evində əsir olduğum erməninin də belə "Niva"sı var idi. Elə bildim odur. Tez qumbaranı əlimə aldım. Dedim, məni qaytarmaq istəsə qucaqlayıb qumbaranı partladacağam. Maşından çağıranda gördüm o deyil. Yanında da bir qız var idi. Ermənicə soruşdu ki, Mardakertə necə getmək olar? Mən ermənicə təmiz bilirdim. Dedim məni də Ağdama qədər götür, ordan o yana gedərsən! O, məni götürmədi, sürüb getdi. Mən yorğun, əldən-ayaqdan düşmüş halda irəliləyirdim. Xaçınçayla uzun bir yol getdim. Ac-susuz, yollarda əlimə keçən mer-meyvədən yeyə-yeyə bir təhər yeri yirdim. Gəlib Ağdama çatdım. Bacımgilin evinə gəldim. Evin üst mərtəbəsini yandırmışdır. Bir az dincəldim. Ordan durub getdim Ətyeməzliye! Yollarda erməniləri gördüm. Bağlıarda onlar araş çəkirdilər. Hər yerdə tüstü çıxır, "samaqon"un iyi gəlirdi. Evinizin bir neçə yeri yanmışdı. Kəndlərdə də çox evlər dağıdılmışdı. Getdim qəbristanlığa. Atamin-anamın qəbrini ziyarət etməyə. Gördüm qəbristanlığı buldozerlə "düzləyib"lər. Bir az oturdum ağıladım".

Ordan gəlib, demək, - qaçqın davam edir, - Ağdam dördyünlənda qoyulmuş postdan bir az aralıda dayanıb. O, elə bilmiş ki, Yevlaxa qədər işgal altındadır. Deyir postdakıların danışığına qulaq asdım, gördüm azərbaycanca danışırlar. Çağırıb-çağırıb, postdakılar eşitməyib. Taqəti də qalmayıb yaxınlaşmağa. Han-dan-hana postdakılar səsini eşidib. Gəlib əlini, qolunu qandallayıb aparıblar. Özüne də deyiblər ki, soruşşalar denən bunlar tutub götürüb. Ordan Faiqi veriblər polisə, polis ötürüb KQB-yə. KQB də göndərib Qobustana. Faiq deyir ki, Qobustanda gəldim, gördüm on-on beş erməni əsiri var, Heç təcridxanada olduqları bilinmirdi. Yeyib yatırdılar. İşləmirdilər, eləmirdilər. Bir gün biri mənə dedi ki, süpürgəni götür, burları süpür. Dedim, erməni köpək oğlu, sən burda əsir-

sən, özün də məni buyurursan? Möhkəm dalaşıblar. Bir dəstə onlar olub, bir dəstə bizimkilər. Deyir, bir leytenant var idi, ona dedim, hamısını saldı otağa, dubinkayla "çırpdı" onları. Sonra erməninin biri mənə dedi ki, ərə, sən bura gələnə qədər biz kefdəydi, hardan gəlib bura çıxdın.

-Bir aydan sonra Faiqi Qobustan təcridxanasından buraxırlar, - qaçqın sözünə davam etdi. - Orda saxlamada məqsədləri bu imiş ki, elə biliblər ermənilər tərəfdən hazırlanıb göndərilmiş adam olar. Bir az Mingəçevirdə qaldı, iş-zad olmadı, çıxbı Urusetə getdi".

Nə üçün 94-cü ilin axırında olmuş bu hadisəni sizə qısa şəkildə danışdım? İki ildən çox Faiq əsirlikdə qalıb, yeri-yurdu da məlum olub. Qəribədir ki, bu müddət ərzində yuxarı səviyyədə Faiqin azad olması üçün tədbirlər görülməyib. Görəsən, Qırmızı xaç cəmiyyəti, Helsinki assambleyası Faiq kömək edə bilməzdimi? Faiqin taleyi üzünə gülüb. O salamat qalıb və qaça bilib. Bizim qəhrəmanımızın isə taleyi hələ də məlum deyil.

Qayıdaq doxsan ikinci ilə. Daha qəribə bir faktı gəlin, yenə Nofəldən dinləyək:

-Bir dəfə belə bir xəbər eşitdim ki, Primakovun köməyi ilə Ermənistandan səksən nəfərə qədər əsir gətirilmişdir. Biz əlbəttə, maraqlandıq, öyrənə bildik ki, həmin əsirlər Qobustan təcridxanasında saxlanılır. Deyilənə görə, əsirlər bir ay müddətinə orada qalır. Deyəsən, onları yoxlayırdılar, səhhətlərinin nə yerdə olması ilə maraqlanırdılar. Mən tək getmişdim. Qobustanda soruşa-soruşa əsirlər saxlanan yeri öyrəndim. Bir leytenantla görüşdüm. O, məni əsirlərlə görüşməyə buraxmadı. "Bura ancaq Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin icazəsi ilə daxil olmaq olar və ya görüşmək olar. Nəsə buna bənzər bir söz dedi. Mübahisə etməyin xeyri yox idi, qayıdır evə gəldim.

...Yevgeni Primakov! Akademik, şərqşünas, Sov.İKP MK katiblərindən biri! 1990-ci il qırğıının əsas ideoloqlarından biri və təşkilatçısı - SSRİ-nin dağlığında müstəsna rolü olmuş bir adam! İndi necə olub görəsən, səksən nəfər azərbaycanlı əsirin xilas olmasını təşkil edib? Bu insani hissələr onda necə baş qaldırıb? Bu xeyirxahlığın arxasında görəsən, nə gizlənirmiş?

Göz yolda, könül intizarda, qulaq səsdədir. Qasımovlar ailəsi iynə ulduzu boyda ümid doğuran xəbərdən sevinir, axtarışı davam etdirildilər. Bir gün kimsə Qırmızı Xaç və Qızıl Aypara Cəmiyyətinə müraciət etməyi məsləhət gördü. Nə olar, ora da baş çəkməyin

ziyanı yoxdur! Bəli, Nofəl həmin beynəlxalq təşkilatda da oldu! Bakıda onların iqamətgahını tapmaq çətin olmadı. Elə görüşmək də problem deyilmiş. Mişel adlı bir qadın onu çox mədəni, yüksək nəzakətlə qəbul elədi. Səbrlə dinlədi. Nofəl özü ilə götürdüyü şəkilləri, qəzet materiallarını, "Oqonyok" jurnalında dərc olunmuş şəkli, bir çox başqa lazımlı bildiyi sənədləri kserokopiyadan çıxartdırıb Mişelə verdi. "Əgər doğrudan da "Oqonyok"dakı şəkil onunkudursa, bu faktdır, ermənilər etiraz edə bilməzlər. Müharibənin öz qanunları var. Əsir düşmüş şəxs müharibənin sonuna qədər saxlanmalıdır. Daha dəqiq desək, əsirlikdə olan müddətdə hətta ölsə, əsir saxlayan tərəf əks tərəfə məlumat verməlidir: alındığı yaradanmı ölüb, xəstəlik-dənmi ölüb?" Bu sözlər Mişelin Nofələ dediklərindən təxminən yadında qalanlardır.

"Cenevədən komissiya gələcək. Onları Ermənistana və Qarabağa göndərəcəyik. Onlar, əlbəttə araşdırımlar aparacaqlar. Mən sizə söz verirəm ki, mümkün olan hər şey ediləcəkdir". Bu Mişelin Nofələ dediyi son sözlərdir. Yox, bağışlayın, Mişelin son sözü belə olmuşdur: "Bir aydan sonra sizə məlumat verəcəyik".

Təəssüf ki, bir ay keçdi, iki ay keçdi, üç ay keçdi, bir il keçdi, iki il keçdi, üç il keçdi... Qırmızı Xaç və Qızıl Aypara Cəmiyyətindən və Mişel xanımdan bir soraq çıxmadı.

Bu vaxtlar yenə mətbuatda yazılar dərc olunurdu. Rəhmətlik Əlisgəndər Yusifov növbəti dəfə "Azərbaycan" qəzetində çıxış edir. Əlisgəndər yazırıdı:

"Erməni qəsbkarları ilə müharibədə yüzdən çox mingəçevirli şəhid olmuşdur. Onlardan ikisi ölümündən sonra Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür. Natiq Səlim oğlu Qasımovə rəsmi olaraq Milli Qəhrəman adı verilməsə də o, əsil qəhrəmandır".

Mingəçevirdə çıxan "Səda" qəzetinin müxbiri Z.Qasımlı "Qəhrəman, əsir, itkin" məqaləsində yenə "Oqonyok" jurnalına istinadən Natiqin igidliyindən bəhs edir. Eyni zamanda onun müharibəyə qədərki ömründən maraqlı epizodlar təsvir edir. Gəlin, məqalədən bir parçaya diqqət yetirək:

"O müharibənin hər üzünü "görmüşdü". Müharibə məfhumişləri da ona yaxşı bəlli idi: qəhrəman, fərari, itkin, əsir, hücum, müdafiə. Ən dəhşətli anların şahidi olmuşdu. Dağıntılar, ölümlər, işgəncələr gözünün qarşısında baş vermişdi. Dəfələrlə sevimli qəhrəmanları faşistlərin əlindən qurtarmaq istəmiş, özünü odun-alovun içində atıb dostlarına kömək durmağı ar-

zulamış, əli yetməyəndə xəbərdarlıq etmişdi: "Ehtiyatlı ol, arxadan gəlirlər!" Qısqırığına zaldakı tamaşaçılar arxadakı gözlüklərə baxaraq istehza ilə gülərmışlər. Özünə gəldikdə iş yoldaşlarından utanarmış. Növbəti seansda vəziyyət yenə təkrarlanmış.

17-18 yaşlı Natiqin işlədiyi "Kosmos" klubundakı kinomexanik "budkasın"da qeyri-iradi hərəkəti rini böyükler uşaq fantaziyası sayırdılar. O vaxt heç kəs bilmirdi ki, Natiq o davalı kinolarla təribiyələnmiş, başımıza gələcək fəlakətlərə sinə gərməyə hazırlaşmış... Və onun özünün də yuxusuna girməzdi ki, çox çəkməyəcək, qonşuluğumuzdakı faşistlər bizdən torpaq qopartmaq istəyəcəklər. Vətən savaşına qalxacaq, şəhidlər verəcəyik. Kino lar həqiqətə çevriləcək..."

Daha sonra müəllif "Oqonyok"da məlum sətirləri sitat götirməklə K.Smirnova da bəzi həqiqətləri xatırlatmagı lazımlı bilir...

"K.Smirnov incə üsullarla erməni diasporuna sadıqlıyini sübut edir. Azərbaycanlılar köhnə Qri-qorian kilsəsini tutublar, kilsənin üzərində (həm də əsirin əlində) yaşıl bayraq var. Əsir düşən oğlanın Vətəni aşağıda, dağların qoynundadır. Deməli, ermənilər ana torpaqlarını, doğma kilsələrini, doğma dinlərini qorumaqda haqlıdırlar.

Yox, Smirnov! Tarixdən, coğrafiyadan ortabab başı çıxan jurnalist bilməmiş olmaz ki, Natiqin uğrunda döyüdüyü kilsə Qriqorian kilsəsi deyil, qədim alban kilsəsidir. Nəinki gördünüz Xramord kəndi, Qarabağın aşağısı da, yuxarısı da, hələ desək İrəvan da Azərbaycan torpaqlarıdır...

...Amma şəkli dərc etməklə bir ailənin, elin obanın ümid çırğını yandırğıñiza görə minnət-darlığa layiqsiniz.

...İndi yalnız ailəsi deyil, respublika onun yolunu gözləyir. İnanıram ki, tezliklə Natiqin adının qarşısına yazılmış üç sözdən biri ilə - "qəhrəman" sözü ilə müraciət edib əsirliyi, itkinliyi barədə ağırlı-acılı xatirələrini özündə eşidəcəyik".

Müəllifin haqlı olaraq yazdığını kimi "nəinki gördünüz Xramord kəndi, Qarabağın aşağısı da. yuxansı da, hələ desən İrəvan da Azərbaycan torpağıdır".

Bunu K.Smirnov da bilir, bütün Rusiya da bilir, Amerika da bilir, Almaniya da bilir, bütün dünya da bilir, biz də bilirik, erməni özü də gözəl bilir. Sizi bilmirəm, bilirsınız, ya bilmirsiniz, amma mən bir şeyi hələ də dərk edə bilmirəm; erməninin gücü nədədir? Necə olur ki, bütün dünya erməni deyəni deyir? Rus öz əlilə erməniyə verdiyi torpağın yenidən Azərbaycan torpağı olduğunu etiraf etməz, amma necə olub erməniyə verib. Tarixdən bəllidir: Gülüstan müqaviləsi, Türkmençay müqaviləsi,

Türkiyədən, İrandan köçürürlən ermənilərin Azərbaycanın ən yaxşı torpaqlarında yerləşdirilməsi, sovet hakimiyəti dövründə Zəngəzurun, Göyçənin və başqa torpaqların hesabına Ermənistən SSR yaranması, üstəlik otuz-qırq min erməni olan Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti yaradılır. Ermənistanda yaşayan yarım milyondan çox azərilərə isə muxtarlıyyət verilmir. Yenə sual meydana çıxır, erməniyinin gücü nədədir? Dağlıq Qarabağ ermənilərinin Qarabaga köçürüldüklerinin yuz əlli illiyini ermənilər bayram etməyə hazırlaşırırlar. Hələ abidə də qoymuşdular. Bəs necə oldu Dağlıq Qarabağ - Artsax "əzəli və əbədi" erməni torpağı oldu? Ermənilər özlərinə "hay" deyirlər, - "hayes", "turkes" sözü-sorghusu həmişə qulaqlarımızda səslənib - Hayastan deyiri, amma onlar dünyada bizim verdiyimiz adla tanınırlar, - "erməni", ruslar, "armyan" deyirlər. Necə olur bir ovuc erməninin milyon kvadrat kilometrlərlə torpaq sahəsinə iddiası olur?

Səksəninci illərin axırında Ermənistandan qovulan azərbaycanlılar qarlı aşırımlarda, "buz heykələ" döndənə birçə "demokrat" demədi ki, bu xalqın günahı nədir? Akademik Saxarov - böyük demokrat - bizim millətin böyük oğulları onu belə adlandırıvə qəbul edirdilər - Dağlıq Qarabağ erməni üçün canı yanır, qurultayda, sessiyalarda onları müdafiə etmək üçün dəridən, qabıqdan çıxırı, Göyçə, Zəngəzur, Kirovakan, Leninakan, daha haralar azərbaycanlısı isə heç yadına da düşmürdü. Bu idi demokratiya, bu idi Demokratlar?

Yenə soruşuram (kimdən?) nədəydi erməninin gücü? Birlik? Həmrəylilik? Pul? Siyaset? Erməni siyasəti? Burda yadına bir lətife düşür. Əslində lətifə formasında hikmətdir!

Deyirlər, bir dəfə meşədə heyvanların davası düşür. Bütün irili-xirdalı meşə heyvanları səksəkə içindədir. Hamısı canından qorxur. Bu vaxt bir dovşan qaçıb şirin paçasının arasına girir, başlayır bağırmaga: "Şirin xatırınə dəyənin atasını yandıram". Cörəsən, o dovşan erməni deyilmiş ki?

Erməni indi bütün dünyaya meydan oxuyur. Ən kiçik dövlətlərdən tutmuş, ən qüdrətli bir dövlətə qədər hər yerdə erməninin hökmü var. Və bizim ən böyük bədbəxtliyimiz, siyasetçi olmamağımız, fəqliğimiz, birliyimizin olmaması deyil, ən böyük bədbəxtliyimiz erməni ilə qonşu olmağımızdır. Təsəllimizə baxın, Erməni ilə qonşu olmasaç yaxşı yaşayardıq?!

Bir ananın qarnından çıxmış iki qardaş, iki qarış torpaqdan ötrü bir-birini batta ilə, bel ilə, bıçaq ilə doğram-doğram edir, amma bu boyda xalq öz torpağı üçün vuruşmur. Bəlkə elə bizim gücsüzlüyüümüz bir-birimizi eşitməməyimiz, ikimizin sözümüzün

bir-birinə uyğun gəlməməyidir. Daha bələ rəvayət yadına düşür:

-Deyirlər, Nil çayında bir əl "yellənə-yellənə" axırmış. Ərəblər çayın ətrafına toplaşıb təşviş içində nəsə bir fəlakət baş verəcəyini gözləyirmiş. Hamı bu sırə məəttəl qalır. Nə edirlərsə, əl çayda batırır, nə də üzə çıxmır. Camaat göydən bəla endiyini zənn edir. Axırda da bir ərəb gəlir ki, mən bu saat bu sırrı öyrənəcəyəm. O, əlini qaldırıb iki barmağını göstərir. Bu vaxt əl yoxa çıxır. Onlar soruşurlar ki, bu nə sirdir. Deyir: o əl soruşurdu ki, beş ərəbin sözü bir-birinə uyğun gəlmir. Ondan da əsl həqiqət budur ki, sözü bir-birinə uyğun gəlməyən həmin o iki ərəb bizi qılıncdan keçirib özünə tabe edib. Belə olduğu halda görəsən, bizim sözümüz bir-birinə uyğun gələ bilərmi? Biz uzun illər Babəki qəhrəman kimi tanımışıq, ərəb istilasına qarşı vuruşduğunu fəxrlə demişik, onun "qırx il əsarətdə yaşamaqdansa, bir gün azad yaşamaq yaxşıdır" sözü dilimizin əzbəri olub. İndi Babəki qınayanlar var: O, İslama qarşı vuruşub! Paradoksdurmu? Elə Babəki də erməni satmamışdım? Həmin bu "Qarabağ mənimdird" deyən erməninin ulu babası. Bunların xisləti bu deyilmə!

Biz həmin o millət deyilikmi, həmişə yadları çıynımızdə gəzdirmişik. İndi kimi qınayıraq, kimdən inciyirik? Sovet hakimiyyəti qurulanda, rusların Lenininə, gürcülərin Stalininə, ermənilərin Mikoyanına layiqli siyasi rəqib olan Nərimanımız var idi. Yağı düşmən gücünü görüb riyakarlıqla onu məhv etdi. Əvvəzdə biz neylədik! Gah düşmən hesab elədik, gah xalqın böyük oğlu hesab elədik. Rəhmətliyin haqqında bir-birinə zidd nə qədər fikir olar? Dağlıq Qarabağ məsələsində Nərimanovu nə qədər günahlandıran oldu? Bircə şeyi qəbul etmək lazımdır: erməni böyük, güclü rusdan həmişə öz xeyri üçün istifadə edib, - nəyin bahasına olur-olsun, pul verib, qızıl verib, arvadını-qızını verib... biz isə gücümüz çatmaya-çatmaya, məğlub olacağımızı bili-bilə vuruşmuşuq, ya vuruşmaq istəmişik. Lakin bütün xalqla yox. Bizi bir-birimizdən ayırmak çox asan olub! Xanlıqlara, tayfalara, qəbilələrə, rayonlara, kəndlərə, nəsilə bölünən xalqı birləşdirmək çətin olub! Elə Qarabağ məsələsində də meydana toplaşan millət neçə yerə bölünmüdü. Səkkiz milyonluq əhalinin (mən xaricdə yaşayan azərbaycanlıları nəzərdə tutmuram) otuzdan çox siyasi partiyası varsa - halbuki əhalisi bizdən 30 də-

fədən də çox olan Amerikada iki partiya var - biz birləşə bilərikmi! Otuz beş milyon azərbaycanlı yاشayan İranda fars hökmənlər edirsə, azərilər öz ana dilində nəinki oxuyub yaza bilmir, hətta danışmağa ixтиyari yoxsa, danışanı da özünkü "satırsa" biz rusu, yaxud ermənini, farsı niyə günahlandırırıq? Yarım milyon erməni yaşayan İranda ermənicə məktəbi, universiteti, kilsəsi, daha nəyi varsa, erməniyə necə "güclüdür" deməyəsən?! Qarabağ müharibəsində bütün xalq ayağa qalxmışdım? Xalq ayağa qalxmışdı. Xalqın o oğulları vuruşurdu ki, bu torpaqda o ancaq güc-bəla ilə ailəsini dolandırırdı. O kəslər vuruşmurdu ki, bu Vətən ona ancaq eyş-işrət vaxtı lazımdı. Bu torpağın sərvətini sümürənlər Vətənin dar gündənə üzü dönük çıxıb qaçdırılar. Vətəndə - Qarabağ döyüşlərində çox ığidlərimiz, ərənlərimiz, kişi qeyrətlə qadınlarımız canlarından keçdirilər.

Çoxu, gəlin, etiraf edək - kasib balaları idi. Və bu kasib balalarının bir çoxu əsir düşmüşdü. Yox, onlar Vətəni satıb əsir düşməmişdilər. Yaralanıb, huşunu itirib, mühəsirəyə düşüb, məcbur olub əsir düşmüşdilər. Əllərində üç rəngli bayraqımızı tutub əsir düşən də var idi. Bəlli, bu o, idi. Natiq Səlim oğlu Qasımov!

Qəzetlər yazırıdı:

"Təslim olan düşmən qabağına ağ bayraqla, bir də əlləri yuxarı halda çıxır. Şəkildə gördüyüünüz bu azəri oğlu isə son gülləyə qədər vuruşduqdan sonra düşmən qabağına milli bayraqımızla çıxıb. Onun duruşunda qorxu yox, türk ərənlərin xas qürur var. Və bayraqımızın müqəddəsliyidir ki, düşmən silahı ondan aşağıdadır... Gün gələcək düşmən öz silahlarını əlində üç rəngli bayraqımızı tutan oğullarımızın ayaqları altına atacaqlar."

"Vətən səsi" qəzeti, 24 noyabr 1992.

"Vətən səsi" qəzeti "Türk vüqarı" adlı məqalə və 'Oqonyok"daçı şəkli dərc etmişdir. Məqalənin müəllifi Şəlalə Əimamverdiyevə yazırıdı:

"Yağı qabağına milli qeyrət və milli bayraqla çıxan, həsrəti çəkilən Natiq qardaşımız kaş əzizləriyilə, Vətənlə vüsala qovuşayıd. Belə ığidlərimizin taleyi hamımızı, ilk növbədə Respublika Müdafiə Nazirliyini düşündürməlidir".

"Bakinskiy raboçiy" qəzətinin Natiqin taleyi ilə mütəmadi maraqlanması təqdirəlayıq haldır. Artıq biz iki dəfə "Bakinskiy raboçiy" qəzətinə "müraçət" etmişik. Qəzətin daha bir yazısını nəzərinizə çatdırmaq isteyirəm.

"Səni gözləyirik, Natiq!

(Cəbhədə hər şeydən çox itkin düşməkdən qorxursan...

Böyük Vətən müharibəsi veteranının dediklərindən)

Mən Natiq Qasımovu tanımiram. Amma onu özümə qardaş hesab edirəm. O, Mingəçevirdə böyüüb, Krasnoyarsk diyarında hərbi xidmətdə olub, sonra evə qayıdır. Sənəti hərbçi deyil - kino qurğuları idarəsində işləyib. Hələ bu da sənət deyil - özünü axtarışdır. Lakin mühəribə başlandı. Özgə torpağı hesabına həyat tərzini genişləndirmək məqsədi güdən erməni seperatçıları tərəfindən başlanan iyrənc, məkrli bir mühəribə! Hami kimi Natiq də narahat idi, damarlarında qanı coşurdu: "Düşmən torpağını tapdalayır, sən isə sakit bir yerdə..." O əsl kişi sənəti seçdi - könüllü surətdə cəbhəyə yollandı.

Martin 12-də o, bir neçə yoldaşı ilə düşmənin mühüm mövqeyini tutmaq üçün əməliyyatda iştirak etmişdir. Düşmən güclü idi - yaxşı silahlanmışdı. Zirehli texnikası var idi. Ancaq bizim əsgərlər geri çəkilmədilər. Onlar erməni kəndi Xromorddakı kilsəni ələ keçirdilər. Sonra nə baş verdiyini isə indi bütün respublika "Bakinskiy raboçiy" qəzetində dərc olunmuş yazidan bilir. Beş gün, beş gecə kilsədə ac-susuz, həlak olmuş yoldaşları arasında tək qalan bu oğlan qranatlardan, gözyaşardıcı qazdan istifadə edən düşmənin bütün həmlələrini dəf etmişdir. Patronu qurtarandan sonra isə o, düşmən qabağına əlində bayraq çıxmışdır. Sonrası bəlli deyildir, indiyə kimi onun taleyi barədə heç bir şey bilmirik. Ancaq sevən qəlbim - təkrar edirəm, onu qardaş bilirəm - sövqi-təbii deyir, Natiq sağıdır.

Yanvarın 2-də onun 22 yaşı tamam olur. Mən inanıram ki, sən sağsan Natiq Qasımov, təkcə ailən yox, bütün Azərbaycan səni gözləyir!

E.Mövludqızı, "Bakinskiy raboçiy" qəzeti, 31 dekabr 1992-ci il.

Yeri gəlmışkən:

Cəfər müəllimin əsirlik həyatından bir parça ilə tanış olaq.

Müdhiş fevral gecəsində Xocalı sakinləri səksəkəli vəziyyətdə hara gəldi qacağa başladı. Vahiməyə düşmüş əhalinin taleyi tükdən asılı idi. Hər an quduz gülənin qurbanı olmaq qorxusuvardı.

Cəfər müəllimilər bir neçə adamlı Ağdam istiqamətində qaçırdılar. Bu vaxt Xocalı artıq alov içində idi. Cəfər müəllimin ata-anası bu odun-alovun içində qalmışdı. Qacağa imkanları olmadı, imkan olsa belə onlar qaca bilməzdilər. Yaş o yaş deyildi. Bəs əvvəlcədən qocaların, qarınların, əlsiz-ayaqsızların köçürülməsi mümkün idimi? Mümkün imiş! Qoymayıblar! Xocalının "başbilənləri", böyükələri camaatı arxayı edirdilər ki, "qorxmayıın, ermənilər

bura gələ bilməzlər", özləri isə Xocalını Ağdamdan "sınaqdan çıxmış bunker üsulu" ilə idarə edirdilər.

Xocalıda camaat ağır vəziyyətdə yaşayırıdı. Ərzaq yox idi. Qiyməti 15 manat olan bir kisə ikinci növ unu "millətin oğulları" camaata 250 manata satırlılar. Bu un ovuc-ovuc paylanması. Yox, bunu hökumət adamları etmirdilər. Bunu camaat öz aralarında edirdi. Təsadüfən tapılan inək cəsədini "hənsi ki, it də yeməzdi" - camaat bölüşdürüb yeyirdi. Amma hökumət adamları Xocalıya vertolyotla saman göndərirdilər. Bərk-bərk tapşırıldılardır ki, bax, ehtiyatlı olun ha-a! Mal-qaraya bir şey olar, dərinizə saman təpərik!

Min baş sağlamal, beş yüz baş subay mal-qara üçün şəhərin başçıları hər gün vertolyotla yem göndərirdilər. Geri qayıdan boş vertolyotla adamları çıxarmağa isə icazə verildilər.

Hələ hücumdan bir neçə gün əvvəl şəhərə vərəqələr tökmüşdülər. Ermənilər şəhəri boşaltmayı tələb edirdilər. Lakin vərəqləri əhalidən gizlətdilər. Cəfər müəllimin qoca ata-anası, onlarla başqa yaşlı adamlar azğın erməni cəlladlarının qurbanına çəvrildilər. Bəli, Cəfər müəllim onların qaca bilməyəcəklərini dəqiq bilirdi.

Evlərinin yandığını gördü.

Evlərinin yandığını adı Azərbaycan dilində olan, özündə isə ermənilər yaşayan Pircamal kəndi yaxınlığında pulemyot atəşindən möcüzə nəticəsində qurtarıb gizləndiyi kol-kosların arasından görürdü. Ürəyindən qəlbi göynədən bir sızılıt keçdi. Valideynlərinin sağ qalmağına zərrə qədər ümidi yox idi. Bu fikirlər içində üzülərkən ermənilər qəflətən başlarının üstünü kəsdirdilər. Dörd tərəfdən quzğun kimi cuman ermənilər dəstəni mühasirəyə aldılar. Qarlı-çovğunlu havada əldən- ayaqdan düşmüş, əlləri, ayaqları donmuş qacaqlar bir az dincəlib yollarına davam etmək istəyirdilər. Lakin...

Az sonra həndəvərdə gizlənmış adamları da ermənilər tapıb gətirdilər. Çoxlu qoca, qarşı, qadın və uşaq var idi. Çoxu gecə paltarında idi.

Ösirləri Pircamal kəndinə gətirdilər. Onları fermaya yığıdlar. Bu erməni "mədəniyyətinin" daha bir ifadəsi idi. Camaatı kənd klubunda, məktəbdə və yaxud başqa münasib yerdə yerləşdirə bilərdilər... Ermənilər fermanı seçdilər. Bu, təhqir idi.

Ösirləri burada döyüb incidir, olmazın əzab verir, təhqir edirdi. Əgər belə demək mümkünsə, xoşbəxtlikdən Cəfər müəllimi tanıyan müəllimlər gəlib fermada onları gördülər. Öz aralarında nə danışdılarla döyməyi bir az azaldılar. Vilayət komsomol komitəsinin ikinci katibi işləmiş bir erməni isə Cəfər müəllimlə tanış imiş. O, tapşırından son-

ra əsirləri daha döymədilər. Lakin ikinci katibin təmənnası var imiş: o, Cəfər müəllimə dedi:

-Bize bir maşın yanacaq lazımdır - salyarka. Ağdama zəng vur, qohum-əqrabana zəng vur göndərənlər, səni azad edərik!

-Mənim Ağdamda heç bir qohum-əqrabam yoxdur. Mən heç kimdən salyarka istəyə bilmərəm! - Cəfər müəllim erməninin təklifini rədd etdi.

İki gündən sonra əsirləri Əsgərana gətirdilər. Onları milis idarəsinin təcridxanasına saldılar. Bir həftə onlar təcridxanada qaldılar. Bu həftə ərzində əsirləri çox incitdilər;

-Ay qoyunlar, niyə Xocalıdan vaxtında çıxıb cəhənnəm olmurdu? Bəs sizin çobanınız hanı? Bəs Ayaz Mütəllibov deyirdi ermənilər Qarabağda qonaqdırlar! Nə oldu, köpəyoğlu musurman? İndi qonaq sizsiniz, yoxsa biz?

Beləcə, necə gəldi əsirləri döyürdülər!

...Xocalıda Şəkə İpək kombinatının filialı açıldı (yaxud kiçik bir sex). A.Mütəllibov, Polyaniçko və başqa hökumət adamları açılışdan sonra general Safonovla birlikdə Stepanakertə getmişdilər. Deyilənə görə, Ayaz Mütəllibov Stepanakertdə deyibmiş: "Siz burada qonaqsınız, ona görə sizə dəymirik". Elə həmin sözləri tekrar edə-edə bir həftə ərzində əsirlərlə amansız rəftar edirdilər. Həftənin axırında əsirləri Xocalı ilə üzbeüz olan Noracuğ-Təzəkənd kəndinə gətirdilər. Burada artıq onlar 23 nəfər idilər. Bunlardan üçü rus əsgərləri idi. Onları aeroportdan tutub gətirmişdilər. "Musurmanlara kömək edirsiniz" deyib onları da xocalılara qatıb döyürdülər. Rus əsgərləri: "vertolyota minib qaçmaq istəyirdik" - desələr də ermənilər onlara inanmırıldılar.

Bir gün sonra əsirləri Əsgəran milis şobəsinə gətirdilər. Əsirlərin heç ağıllarına gətirmədikləri halda onlara dedilər:

-Üz.gözünüzü yuyun. Sir-sifətinizdə ləkə, qara-qura qalmasın!

Yemək verdilər, rəftarlarını yumşaltdılar. Sonra dedilər ki, sizi ermənilərlə dəyişəcəyik! Yeməkdən sonra onları cərgəyə düzdülər. Bir nəfər əsirlərin üzünə baxa-baxa gəlib Cəfər müəllimin qarşısında dayandı. "Bu yarayar" - deyib o biri ermənilərə baxdı. Ermənilərdən biri: "Qocadır, ölürlösün" deyib Cəfər müəllimə.

-Mənimlə gedək! - dedi.

Cəfər müəllimi bir otağa apardılar. Orada onun tanımıdlığı bir neçə erməni var idi. Tanıldığı iki-üç müəllim də oturmuşdu otaqda. Onlar kin-küdürütlərini gizlətmədilər, istehza ilə Cəfər müəllimə baxıb qımsıdılar: "Belə də olur, Cəfər müəllim!"

Cəfər müəllim bu həqarətli baxışlara dözməyə

məcbur idi.

Beləliklə, ermənilər Cəfər müəllimə öz məqsədlərini bildirdilər:

-Xromord kəndində - kilsədə sizin türklər var. Sən ora getməlisən. "Boyevik"ləri başa sal ki, vuruşmağın mənası yoxdur, təslim olsunlar. Yoxsa onları da qıracağıq, sizi də! Sən bizə kömək eləsən, səni və o biri xocalıları azad edərik!

Onlar Cəfər müəllimi piyadaların döyüş maşınına (BMP) mindirdilər. Həmin maşında iki xarici jurnalist də var idi. Jurnalistin biri çətin dağ yollarında "BMP"-nin idarə olunmasında sürücüyü məhərətlə kömək edirdi. Sizcə bu jurnalistlər kim idi?

Kilsəyə tərəf irəliləyən "BMP" xeyli aralıda da yandı. Dovşan ürəkli, tülkü xislətli ermənilər məşəndən düşüb tez iri daşların arxasında gizləndilər.

Cəfər müəllim Xramord kilsəsinə tərəf sürünməyə başladı...

...Sonrasını Cəfər müəllimin öz yazdıqlarından oxuyacaqsınız...

...Ermənilər Cəfər müəllimlə Natiqi Əsgərana gətirdilər. Onları komendantın otağında isti sobanın yanında oturdular. Əsirlər su istədilər.

-Bu saat su olacaq, darixmayın.

Doğrudan da, bir azdan su gətirdilər. Stolun usşündə pendir-çörək var idi. Su verdilər, yemək təklif etdilər. Sonra Cəfər müəllimi ayrı otağa apardılar. Natiq isə komendantın otağında qaldı. Bu Natiqlə Cəfər müəllimin son görüşü oldu.

Ertəsi gün Cəfər müəllim təsadüfən çoxdan tanıldığı Vladiklə görüşdü. Cəfər müəllim tez Natiqi soruşdu:

-Natiq necə oldu, Vladik? Onu azad edəcəklər?

Vladik hirsələndi:

-Nə azad etmək? O, bizim adamları qırıb. Natiq hərbi əsirdir. Onu Stepanakertə aparacaqlar.

Martin 15-də Xocalıdan olan 20 nəfər əsiri, o cümlədən Cəfər müəllimi Ağdamın Qaraağacı qəbristanlığına gətirdilər. Bura əsirlərin dəyişdirilən yeri idi. Adam əlindən tərpənmək olmurdı.

-Allahverdi Bağırovun köməkliyi ilə bizi ermənilərlə dəyişdilər! - Bu Cəfər müəllimin sözləridir.

-Beş-altı nəfər erməni idi.

Cəfər müəllimin bu anlarını, bu dəqiqlərini təsvir etməkdə mən acizəm, özünüz necə bacarırsınız, elə də təsəvvür edin. Cəfər müəllim cəhənnəmdən qayıtdığına az qalırkı inanmasın. Ağdamın Çəmənli kəndinə necə gəldiyini yuxu kimi xatırlayır!

Ailəsi Çəmənlidə - qaynanasığında idi. Cəfər müəllimin gəlmişindən xəbərləri yox idi.

(davamı gələn sayda)

YAĞMUR ARZU NURI

QÜRUR

Deyirlər sevgidə qurur olmazmış,
Qurur hər insana daim gərəkdir.
İstər sevən olsun, istər sevilən,
Qurur qadın üçün vuran ürəkdir.

Bütün mən-mənlərin öünü kəsən,
Yeganə qurur var heç vaxt qırılmaz.
Qadınlıq qüruru, Analıq haqqı,
Heç vaxt bir kimsənin öündə sınmaz.

Hər kəsin ömründə bir qadını var,
Kiminə Anadı, kiminə bacı.
Birgə qadın var ki, olur sənə yar,
Qadının kişiyyə var ehtiyacı.

Siz də Ata olun, ya qardaş olun,
Kişilər, qırmayın əzmeyin onu.
Sizi sevənlərə yar-yoldaş olun,
Özgə qapılarda gəzmeyin onu.

Bir də unutmayın bunu heç zaman,
Qadının qüruru sənin adındır.
Səni bu dünyaya bəxş edən insan,
Müqəddəs Anadır! O da qadındır!

SON BAHAR

Bu da sevgimizin son baharıdı,
Bir şirin röyayıd... bitdi. Aylaq.
Bu da sevgimizin son qatarıdı,
Bu qatar əbədi getdi... Ayrılaq.

Biz xösbəxt olmadıq sevənlər kimi,
İndi giley-güzər daha əbəsdi.
Heç nə ovutmayır daha qəlbimi,
İndi firtinalar səbrimi kəsdi.

Bilirəm bu həsrət üzəcək bizi,
Sənin vusalına bürünməyəcəm.
Gizli qoruyacam mən sevgimizi,
Sənin gözlərinə görünməyəcəm.

Ürək gizli-gizli yenə yanacaq,
Bir damla göz yaşım dəniz olacaq.
Sənin ilə sənsiz yaşınan günlər,
Sənsiz sənli gündən əziz olacaq.

ÜRƏYİM

Sən demə bir dəli küləyə bəndmiş,
Anıb ötənləri ağlar ürəyim.
Demək ki, yüngül bir həmləyə bəndmiş,
Dilə gəlsə məni dağlar ürəyim.

Bir parça ətdənmiş, yanmış ha yanmış,
Mən verən dərdlərə dözbə dayanmış.
Sevib sevgisini dilində danmış,
Dərd-kədər içində itmiş ürəyim.

Axar bir bulaqmış suyu kəsilmış,
Açmayan çıçəkmiş vaxtsız uzulmuş.
Sevgi badəsinə mey tək süzülmüş,
Udum-udum gedib, bitmiş ürəyim.

Bütün dərdlərimə tək yoldaş oldu,
Tanrımla yanaşı tək sirdəş oldu.
Çata bilmədiyi arzular yordu,
Yolunu yarımcان getmiş ürəyim.

Həzin-həzin əsən yelə benzəyir,
Vədəsiz ağaran telə benzəyir.
Kokundən qırılan simə benzəyir,
Deyirəm indicə durar ürəyim.

ANALI DÜNYA

Analı dunyanın təbii başqadı,
Analar vuqarlı bir dağ olurlar.
Heyif ki, övladdan qəlbi incisə,
Analar sinəsi dağ-dağ olurlar.

Analı dunyanın dəmi başqadı,
Toyda da yasda da dayağın olar.
Analar qocalıb əldən düşsə də,
Süfrəndə ən əziz qonağın olar.

Analı dunyanın qəmi başqadı,
Analar dərdini heç vaxt deməzlər.
Ana kuskün olsa bir evdən əgər,
O evə nə şənlik, nə sevinc girər.

Analı dunyanın çəmi başqadı,
Ana gözlərinin yuxusu qalıb.
Ananın köksündə rahat uyuyan,
Neçə körpələrin qoxusu qalıb.

Ən gözəl dünyadı Analı dünya,
Analar övlada arxa, dirəkdi.
Analar önündə səcdə edirəm,
Analar cənnətdə olan mələkdir.

MƏN SƏNİ SEVMƏYİ ELƏ SEVDİM Kİ

Mən səni sevməyi elə sevdim ki...
Həsrətinin özü döndü sevgimə.
Mən səni sevməyi elə sevdim ki...
Sənsizliyi belə sevdirdin mənə.

Mən səni sevməyi elə sevdim ki,
Səninlə bir dünya qurdum özümə.
Bu elə sevgi ki, elə dünya ki...
Gəlməyib beləsi heç yer üzünə.

Mən səni sevməyi elə sevdim ki,
Gündə yüz yol, min yol şükür elədim.
Varlığın önündə təzim eleyib.
Nə yaxşı ömrümə gəlmisən dedim.

Mən səni sevməyi elə sevdim ki,
Bu payız ömrümün xəzəni kimi...
Səni öz qəlbimə elə tanitdim,
Alnimin yazisin yazanı kimi..

APAR MƏNI

Yenidən bir həyat yaşatmaq üçün,
Məni əzəl başdan yaratmaq üçün,
Mənim dərdlərimi azaltmaq üçün,
Apar məni mən olmayan yerlərə.

Apar, mən də bilim nədir səadət,
Nədir əsil sevgi, nədir məhəbbət.
Qoy sevinc də olsun ömrümə qismət,
Apar məni mən olmayan yerlərə.

Apar məni məndən lap uzaqlara,
Atali-Analı xöşbəxt çağlara.
Bənzəyim çox dəcəl, kür uşaqlara,
Apar məni mən olmayan yerlərə.

Apar məni başı duman dağlara,
Bülbüller oxuyan güllü bağlara.
Yangımı söndürən buz bulaqlara,
Apar məni mən olmayan yerlərə.

Apar at küləyə, sərin yellərə,
Məni məndən uzaq qurbət ellərə.
Ya da at çaylara, axan sellərə,
Apar məni mən olmayan yerlərə.

Apar o yerə ki, orda şənlik var.
Apar o yerə ki, orda insanlar
Daim xöşbəxt olub şən yaşayırlar.
Apar məni mən olmayan yerlərə...

ÇATMIŞIQ

Biz daha dost belə qala bilmərik,
Bax bizi ayıran yola çatmışiq
Nələri yaşadıq dana bilmərik,
Nə yazıq ki, artıq sona çatmışiq.

Ümidlər qırılıb... arzu yox olub,
Bəxtimizə düyü vurub yatmışiq.
Bu eşqin vədəsi lap coxdan dolub,
Bilmədən vədəni basa catmışiq.

Nələr yazılıbmış kor bəxtimizə,
Yalandan gülmüşük nə gülmüsüksə.
Bu gün bas əymışık qədərimizə,
Oxumuz dəyibdi daşa, çatmışiq.

Dəli dalğalar tək goşa bilmədik,
Sevinclə kədəri sanki qatmişiq.
Bir sevda öldürdük qoşa, bilmədik,
Bu eşqin sonuna qoşa çatmişiq.

"VƏTƏN GÖZDÜ, BİZ - KİRPİK"

Biz - Sovet dönəminin yetirmələri yəqin ki, yaxşı xatırlayırlıq, o vaxt belə bir mahni oxuyardıq: "Haradan başlanır Vətən?" Bu sualın, bəlkə də, onlarla cavabı olduğunu indi daha yaxşı anlayırıq. Dar çərçivədə götürsək, Vətən beşiyimizdən, böyüdükcə doğulduğumuz evdən, həyətdən, kəndimizdən, şəhərimizdən, daha sonra SSRİ adlı nəhəng bir dövlətin, sonradan "seçməyib sevdiyimiz" Azərbaycanın sərhədlərindən başlanır Vətən.

Amma bu sərhədi kim dəqiqləşdirə bilər ki? O taylı, bu taylı Azərbaycanın bir başı Ötükən, Altay, o biri başı Kərkük elləri, Macarıstan püstaları, İrəvan, Zəngəzur, Göyçə, Borçalı, Dərbənd dirsə, haradan başlanır Vətən?

Hələ bir az da qlobal götürsək, bu sərhədlər bəsit görünər. Yaşadığımız planet, kiçik zərrəsi olduğumuz Günəş sistemi bəşər övladının ucsuzbucaqsız Vətəni deyilmi? Bəs haradan başlanır Vətən? İstiqlal şairimiz Xəlil Rza Ulutük inamla car çekir ki, Vətən torpaqdan yox, kişi qanındaki qeyrət selindən başlanır.

Vətən haqqında düşüncələrimə səbəbkar yazıçı, keçmiş hərbçi **Əli bəy Azəri** oldu, daha doğrusu, onun "**Sərhədçi zabitin etirafı**" hekayəsi.

Hər il Azərbaycan Sərhəd Mühafizəsinin ildönmü ərefəsində hekayə müsabiqəsi keçirmək artıq ənənəyə çevrilmişdir. Bu il 99-cu ildönümələ əlaqədar keçirilən müsabiqədə "**Sərhədçi zabitin etirafı**" müəllifini qaliblərdən biri etmişdir.

Əvvəlcədən onu qeyd edim ki, hekayəni oxuyub sona çatanda, sanki çox maraqlı süjet xətti olan bir filmə baxdım. "Baxdım" sözünə təəccübəlməyin. Əsər o qədər canlı, hadisələr dinamik və axıcı, personajlar dolğun yaradılıb ki, sərhədçilər haqqında bir filmin ssenarisi təsiri bağışlayır. Bu hekayəyə ekran həyatı vermək mənim ideyam olsun, bu ideyanı həyata keçirmək isə kino sahəsində çalışanların işidir.

Həmişə düşünmüşəm ki, istedadlı söz adamla-

rının iki yox, üç gözü olur: iki fiziki və bir mənəvi-həssas gözü. Onların güclü müşahidə qabiliyyəti, öncəgörməsi, şüuraltı baxışları olmasa yaddaqalan əsər ərsəyə gətirə bilməz. Bunu bu hakyənin müəllifinə də nədən şamil etdiyimi yavaş yavaş izah etməyə çalışacağam.

Yazıcı əsərin ideyasını, kompozisiyasını, kulminasiya nöqtəsini düşünməklə bərabər, hadisələrin cərəyan etdiyi ərazini də yaxşı öyrənməlidir. "**Sərhədçi zabitin etirafı**" hekayəsində Əli bəy zaman və məkanı elə təsvir edir ki, sanki öz ixtisasını və peşəsini yaxşı bilən coğrafiyaçı, yaxud dənizin təbiətinin xüsusiyyətlərinə bələd olan hidrometeoroloqdur:

"Elə bir yerdəydik ki, meşə dəvardı, dəniz də, bataqlıq da. Özü də bəzən meşə dənizin içində uzanır, bəzən dəniz meşənin... Bəli! Çox qəribə bir yer idi. İlın bəzi vaxtlarında dənizin suyu qalxır, sahilə yaxın qamışlı bataqlıqları basaraq meşənin içərilərinə girirdi. Elə vaxtlar da olurdu ki, su çəkilirdi, meşə öz yerində qalırdı, dənizin yerində də boy vermiş qamışlı bataqlıqlar erkək qurbağaların qurultusuna züy tuturdu".

Diqqətli olanlar söhbətin Vətənimizin hansı bölgəsində getdiyini başa düşər. Xəzər dənizinin suyunun səviyyəsinin qalxıb-enməsi mütxəssislər üçün əsl müəmmaya çevrilmişdir. Təqribən 20-25 ildən bir səviyyə tərəddüdləri nəticəsində Xəzərin sahil əraziləri yerini dəyişir. Yaxın son dövrdə - 1977-ci ildə dənizin ən aşağı, 1995-ci ildə isə ən yuxarı səviyyə göstəriciləri müşahidə edilmişdir. Dənizin səviyyəsinin ən yuxarı vaxtlarında sahildən keçən dəmir yolu, meşələr su altında qalmış, yarımadada adaya çevrilmiş, belə demək mümkünsə, Azərbaycanın torpaq sahələri azalmışdır. Səviyyə aşağı düşəndə də eks proseslər baş vermişdir. Bax, budur, yazıçıya gərək olan biliklər, həssas müşahidə gözü!..

Hekayədə hadisələrin dinamikliyi zastava rəisi kapitan Babək Kərimovun ailə vəziyyəti ilə əlaqədar ongünlük məzuniyyətə çıxmasından sonra başlanır. Buna görə də baş leytenant hərbi rütbəsini yenicə almış hekayənin lirik qəhrəmanı-

nın məsulyyət yükü ikiqat artır. Hekayə birinci şəxsin dilindən qələmə alındığından "qəhrəman" sözünü tez-tez işlədəcəyəm.

Zastavanın yaxınlığında Zoroba kəndi keçən əsrin 30-cu illərində yaradılmışdır. Zorobanın əhalisi üç kəndin "sözə baxmayan" adamlarından ibarətdir. "Əsasən, xırda ticarətlə məşğul olanları, hökumət üçün əhəmiyyətli maneə törətməyənləri "kulak" damgası vuraraq Sibirə sürgünə göndərməyib, həmin kəndlərdən ayırib bura yerləşdirmişdilər". Əli bəy Azərinin qənaəti belədir, kəndin adını da uğurlu tarüb; Zoroba - zorla köçürünlərin obası.

Hər bir yaşayış məntəqəsində olduğu kimi Zoroba kəndində də bir-iki ipə-sapa yatmayan insannın olması təbiidir:

"Nailə arvadın babası Nəriman kişi o vaxt burda duruş gətirməmiş, yuxarıdakı kəndlərinə qayıtmışdı. Kolxozi sədri onu zorla kənddən qovmaq istəyəndə elə kolxozi tövləsinin qabağında günün günorta çağı qəməni çıxardıb sədrin qarnına soxmuş:

-Adam bu qədər nankor olmaz. Nəsilliklə bəbamın qapısında yallanıb ağ günə çıxmışınız. İndi də onun mal-heyvanı hesabına kolxozi qurub dolanırsınız. Məni öz kəndimdə sakitcə yaşamağa qoymayacaqsınız? - demişdi.

Ağsaqqalların məsləhəti ilə Nəriman kişi "əl-ləri qandallanmamış elə o gedən getmişdi". Sonradan Culfa tacirlərinə qoşulan, dükan açan, "Sona adında əri ölüb dul qalmış sona kimi bir gəlinlə evlənən, iki oğlu, bir qızı olan Nərimanın" uşaqlarından biri sonralar Nərimanın bu taydakı nəvələri Nailə ilə Seymuru tapmışdı.

Əri öləndən sonra Rusiyada yaşayan "oğlanlarının hesabına bəy balası kimi dolanan Nailənin qardaşı dələduz Seymourun da Rusiyaya getdiyini deyirdilər"...

Yenicə rütbəsi artırılmış qəhrəman "bu fərəhi yaşamağa", "nəfəsini dərməyə" macal tapmamış, mərkəzdən telegram gəlir. Telegramda ağ və qara ölüm - narkotika daşıyan qaçaqmalşıların hekayənin qəhrəmanının rəhbərlik etdiyi zastavanın ərazisindən keçdiyi, yaxud əraziyə yaxın yerlərdə fəaiyyət göstərdiyi bildirilir:

"Məsələnin tam olaraq aydınlaşdırılması üçün komissiya tezliklə bölgəyə yollanacaq. Qarşılamaga və hərtərəfli kömək göstərməyə hazır olun!"

Sərhəd Qoşunları Akademiyasının məzunu, Dəstə qərargahında işləyən, indi də zastavada rəis vəzifəsini müvəqqəti icra edən qəhrəman sahə müvəkkilinin xəbəri olmadan, mərkəzdən gələcək komissiya üzvlərini gözləmədən xarici vətəndaşla əlbir olan yerli şəxsi ələ keçirmək üçün əməliyyat hazırlamağı qərara alır. Gənc və özünü təsdiq etmək üçün alışib-yanan yenicə baş leytenant rütbəsi almış sərhədçi zabit özünə güvənir:

"Bu, mənim üçün Sərhəd Qoşunları Akademiyasının sonuncu kursundakı dövlət imtahanına hazırlıq deyildi, döyük əməliyyatına atılmaqdı. Həm də mənim üçün hərbi döyük yetkinliyinə ilk imtahan idi. Lovgalanmaq istəmirəm, sadəcə özümə çox arxayındım, əməliyyatın öhdəsindən gələcəyimə inanırdım.

...Komissiya adı altında əməliyyat qrupu bu işi araşdırmağa gəlir. Qoy, gəlsin. Onlar gəlib öz işini görənə kimi mən də başladığım əməliyyatı yekunlaşdıracağam"...

Əli bəy Azəri lirik qəhrəmanın obrazı ilə peşəkar hərbçi, mətiqli kriminalist necə olmalıdır sualını cavablandırır, əməliyyatın incəliklərini bircə-bircə nəzərdən keçirir: "yağışlı hava sərhədçi üçün arzuolunmazdı, çünki yağış bütün izləri yuyub aparırdı, ...deyəsən yağışın yağması əməliyyatın xeyrinə olacaqdı, "sərhəd pozucusu" təbiətin qoynunda çox yubanmayacaqdı". Həmçinin başqa daha incə detallar: su içilən stəkanın yerli istehsal olmaması, çəlləyin yanındakı qəzet parçasının ərəb hərfəri ilə yazılmış yazısı, qəzet parçasındaki şəkilin Tehranda çəkilməsi, Seymour evə gələndə işq olmadığını görüb şübhələnər deyə cırığın yandırılması, öskürüb asqırmamaq, lap astadan nəfəs almaq, otaqda siqaret çəkməmək (səbəbini sonra yazacağam), dəniz sahilindəki qarğının qeyri-adi hərəkəti və s.

Hər bir əsərin (həcmindən asıl olmayıaraq) təribyəvi əhəmiyyəti haqqında öz fikrini bildirmək Sovet təhsil sisteminin müsbət cəhətlərindən biri idi. Şagird əsərin əsas ideyası, təribyəvi rolu haqqında müstəqil və suyektiv fikrini açıqlamaqla həm də söz ehtiyatını artırırdı, nitqini zənginləşdirirdi, müstəqil düşünmək qabiliyyətini cilalayırdı. Bu hekayədə yazıçı belə bir təribyəvi məqamları qabardır - Vətəni sevmək, lazımlı gələrsə həyatını təhlükəyə qoyaraq onu qorumaq, cəsarətli olmaq. Və bununla bərabər pis vərdişlərdən imtina etmək, məsələn, siqaretdən. Zorobanın sa-

kinləri ümumiyyətlə sıqaret çəkmək kimi zərərlə vərdişdən uzaqdır:

"...Ölkədə görünməmiş işdi. Babək deyirdi ki, Baharlıının Sobi, Xudafərinin Şamlı, bir də Bora-digahın Zoroba kənd camaati sıqaret çəkmir. Doğrusu, bunu mən ilk dəfəydi eşidirdim... ...Sıqaretin tüstüsü divarlara elə hopmuşdu ki, tezliklə çəkilib getməyəcəkdi. Kənardan gələn mütləq bunu hiss edəcəkdi, o da ola ki, ömründə sıqaret çəkməyən..."

Bəşəriyyətin sıqaretə "mühəribə" elan etdiyi indiki zamanda hekayədəki bu fikirlər "sıqaretə yox deyək!" mübarizəsinə bir yazıçı köməyidir.

"Səhədçi zabitin etirafı"nda Nailə arvadın evində gecənin zülmətində Seymuru gözləmə anları o qədər real, həyəcanlı təsvir edilmişdir ki, sanki, əməliyyatda özün iştirak edirsən. Gözlənilən "qonaq" gələndə sıqaretin iyini hiss edib "evdə yad adam olduğunu lap mağarasına qayıdan ayı kimi duymuşdu".

Seymurun və digər yad ölkə vətəndaşının ələ keçirilməsi əməliyyatının həyəcanlı səhnələri - Əlixanov kimi təcrübəli çavuşu asanlıqla yaralaması, hekayəni qəhrəmanının onu təqib etməsi, Seymurun səhədçi zabitin "yerə uzan!" əmrinə özünə güvənərək "bircə onu görməyəcəksən" cavabı, "bədheybətə oxşayan div boyda qonağın dəniz sahilinə çathaçatda yoxa çıxması çox inandırıcı təsvir edilmişdir, yenə vurğulayıram, uğurlu dedektiv filmdəki kimi.

Səhədçi zabit əməliyyatın iflasa uğradığını, "qonağın" aradan çıxdığını, əlinə düşən şansı itirdiyini acı-acı fikirləşdiyi anda kəşfiyyatın rəisi mayor Fərmanovun rəhbərliyi ilə xüsusi dəstənin gəlməsi onun nitqini qurutmuşdu. Mayor Fərmanovun: "Sən nə etdin? Gül kimi əməliyyat qurmuşduq, naşılığınla onu pozdun. Biz onların ikisini də iş başında yaxalamalıyıq" ittihamları qarşısında o, nə deyə bilərdi ki?..

Hər şeyi boynuna alan Nailə arvad Seymurun narkotikləri harada gizlətdiyini də demişdi. "İki saat ərzində hər yer ələk-vələk edilsə də nə Seymour tapılırdı, nə də narkotika".

Əməliyyatın uğurla başa çatmasına Xəzərin sahilindəki bataqlıq - gölməçədəki o birilərindən fərqlənən balaca boylu qamış "kömək" etdi. "Qamış qeyri-adi tərpənirdi, başqa qamışlar kimi Xəzərin mehindən xumarlanıb yırgalanırdı".

Mayor Fərmanova düşündüklərini izah etsə də

mayorun ağlına bir şey batmadı, amma sərhədçi zabit o fərqli qamışa "arxayın" idi:

"Qamış ətrafda olan qamışlardan bir az yoğun idi, elə bil bura qamışı deyildi, hardansa gətirilmişdi. Tutub özümə tərəf çəkdir. Qırıq qamış əlimdə qaldı, dartıb sudan çıxardım, fikirləşdiyim qədər gödək deyildi. Bir an karixib qaldım, səhv etdiyimi düşündüm. "Yaxşı, bu qırıq qamış niyə burdaydı? Bunu bura kim gətirib sanmışdır?"

Narkotika qaçaqmalçısının suyun dibində bu qamış vasitəsi ilə nəfəs aldığına anlayan zabit əmr verdi:

-Cəld olun! Onu xilas edin, indicə boğulacaq!

Beş dəqiqədən sonra Seymuru, daha sonra seylofan torbaları sahile çıxardan, elə oradaca sıqaretə "tövbə" edən sərhədçi zabit mayor Fərmanovdan isti-isti ilk "mükafat"ını alır:

"-Yaxşı işinə görə çox sağ ol. Özbaşına əməliyyat hazırlayıb mərkəzin planına manəyə yaratdığına görə töhmət elan edirəm!"

Hekayəni çox bəyənən yazıçı-tənqidçi Pərvanə Bayramqızının fikirləri ilə tam razıyam:

"Qəhrəmanın sonda aldığı təltiflər içində ona daha əziz olanı elan edilən "töhmət" in olması mənə Mübariz İbrahimovu xatırlatdı. Niyəni sözsüz ki, bilirsınız... Qəhrəman Vətən yolunda nə edirəsə canıyla-başıyla edir, təşəkkür üçün yox. Döyüş səhnələrini eks etdirməyən əsər yazıları kənə əsas ideya vurğulanır"...

Pərvanə xanımın fikrinə qüvvət, qəlbində Vətən eşqi olan kəsin Vətən uğrunda etdiyini düşünməyə macalı olmur.

Şair Məmməd Aslanın iki misrası çoxdan yaddaşma həkk olunub:

*Vətən gözdür, biz kirpik,
Gözümüzün keşiyini çəkirik.*

Vətəni göz bəbəyi kimi qorumağın bu qədər bədii, şairənə anlamını eşitmisinizmi? Anamız, canımız, gözümüz Vətənə bir kirpik xidməti göstərə bilsək, necə də xoşbəxt olardıq!

Əli bəy Azəri də bu müqəddəs işi - Vətəni göz bəbəyi kimi qorumağı vaxtı ilə hərbçi cəsarəti ilə etmiş, bu gün də öz ürəyi, ürəyinin sözünə baxaraq qələmiylə yerinə yetirməkdədir.

Uğurlar!..

*VAQİF OSMANOV.
Noyabr, 2018.*

VÜSAL AĞAYEV

VƏRƏQ AĞLAMASIN, VƏRƏQ YANMASIN

Fikirlər dərd olub, ay dostlar, yenə,
Şükürlər edirəm hər öten günə,
Əxlaqsız, əxlaqdan dərs verir mənə,
De, hansı vərəqə yazım bu dərdi,
Vərəq ağlamasın, vərəq yanmasın?!

Şair könlüm mənimlə düz dolanmir,
Neyləsəm də ikiüzlü olammır,
Qazanımda çömcələr düz bulanmir,
De, hansı vərəqə yazım bu dərdi,
Vərəq ağlamasın, vərəq yanmasın?!

Susub xeyallara dalıbdır dağlar,
Kövrəlib, inciyib dolubdur dağlar,
Matəmlər marşını çalıbdır dağlar,
De, hansı vərəqə yazım bu dərdi,
Vərəq ağlamasın, vərəq yanmasın?!

Əjjadların xatırınə dəyirlər,
Eşidənlər, vallah, bizi söyürər,
Qadınlara pozğun, ləçər deyirlər,
De, hansı verəqə yazım bu dərdi,
Vərəq ağlamasın, vərəq yanmasın?!

Ayrı cür qurulub, ay vətən, qurğun,
Heç kimə çatmayır əzabin, ağrin,
Vətən xainidir deyirlər Vurğun,
De, hansı vərəqə yazım bu dərdi,
Vərəq ağlamasın, vərəq yanmasın?!

Harinlar əlində oyuncaq olduq,
Misraya düzüldük, gözlərə dolduq,
Haqdan haq soruşduq, rədd cavab aldıq,
De, hansı vərəqə yazım bu dərdi,
Vərəq ağlamasın, vərəq yanmasın?!

Vüsal Böyükəga oğlu Ağayev 25 may 1983-cü ildə Sumqayıt şəhərində anadan olub. 1990-ci ildə Sumqayıt şəhərində yerləşən 5 sayılı orta məktəbində təhsil almağa başlayıb. 1993-cü ildə yaşıdagı ünvani dəyişdirildiyinə görə Sumqayıt şəhərində 9-cu mkrorayon da yerləşən General Məmməd Əsədov adına 20 sayılı orta məktəbdə təhsilinə davam edib. 2000-ci ildə həmin məktəbin məzunu olub. 2001-ci ildə Bədən Tərbiyəsi və İdman akademiyasına qəbul olub. 2005-ci ildə Ali təhsilini bitirib. 2006-ci ildə "Delta group" şirkətində operator vəzifəsində işləyib. Asudə vaxtlarında Mikayıl Müşviqin, Cəfər Cabbarlınin, Səməd Vurğunun şeirləri, Əliağa Vahidin qəzəlləri və müxtəlif şairlərin kitablarını oxuyub. Bir çox şerlərin müəllifidi. Ədəbiyyati sevir. Şeir yazmaq həvəsi onda uşaq yaşlarından başlayıb. Müntəzəm mətbuat orqanlarında şeirləri çap olur. "XOCALI HARAYI VƏ ƏSİR-LİKDƏN GƏLƏN SƏS", "SEVMİŞƏM SEVİRƏM SE-VƏCƏYƏM DƏ", "BİR YANDAN DOLAN BİR YANDAN BOŞALAN DÜNYA", "ANASIZ, ATASIZ DÜNYAM", "XARI BÜLBÜL" adlı poeziya antologiyalarının yaradıcı heyətinin üzvüdür. TÜRKMƏN ƏDƏBİYATÇILAR BİRLİYİNİN FƏXRİ ÜZVÜDÜR.

Büdəsən əlindən, kimsə tutmursa,
Elinə, yurduna səsin çatmırsa,
Ümüdü gözlərin yaşsız yatmırsa,
De, hansı vərəqə yazım bu dərdi,
Vərəq ağlamasın, vərəq yanmasın?!

Qeyrətsiz, ay bala, qeyrətdi oldu,
İsmətsiz, ay bala, ismətdi oldu,
Halal cœurəyimiz minnətdi oldu,
De, hansı vərəqə yazım bu dərdi,
Vərəq ağlamasın, vərəq yanmasın?!

Nər kimi oğullar, qula döndüsə,
Namuslu gözəllər, dula döndüsə,
Müqəddəs nə varsa, pula döndüsə,
De, hansı vərəqə yazım bu dərdi,
Vərəq ağlamasın, vərəq yanmasın?!

Ürəyim, Vətənim, bax, para-para,
Yenə çıxardıblar bizi bazara,
Bölünə-bölünə gedirik hara?
De, hansı vərəqə yazım bu dərdi,
Vərəq ağlamasın, vərəq yanmasın?!

Qapından bir kimsə girmir, ay Vüsal,
Görənlər ta səni görmür, ay Vüsal,
Salam verənlər də vermir, ay Vüsal,
De, hansı vərəqə yazım bu dərdi,
Vərəq ağlamasın, vərəq yanmasın?!

BİLMİRƏM

Bir eşqin odunda səni, a dilbər,
Nə vaxtdır yandırıb yaxa bilmirəm.
Səndən qeyrisinə, işə bax işə,
Gözümün ucuyla baxa bilmirəm.

İtirirsən məni görcək, özünü,
Xəfif bir qızartı alır üzünü.
Yana döndərirsən ala gözünü,
Ürəklə qarşına çıxa bilmirəm.

Hərdən küçənizə mən gələn zaman,
Nədənsə əhvalın qarışır yaman,
Eşqimi açmağa vermirən aman,
Nəğmətək qəlbənə axa bilmirəm.

Niyə incidirsən məni bu qədər?
Sənə "can" - deyirəm, qayıdır - zəhər.
Didib-parçalayır qəlbimi qəhər,
Ürəyin daşındır, yuxa, bilmirəm?!

Vüsalam, bu dərdi çəkməliyəm mən,
Məcnuna bənzərim var, dəliyəm mən.
Bir gün qəlb sözümüz deməliyəm mən,
Hələ şimşək olub çaxa bilmirəm.

ÇƏTİNDİR

Namərd olan göstərdiyin yolu nə,
İz qoyduğun o sağın nə, solun nə,
Şər işlərə təməl qoyan qolun nə,
Bu həyatda sənlə yeris çətindir,
Amalına köklü vuruş çətindir.

Əlac olan, dərd əlində əlacsız,
Xeyirli iş çıxmaz səndən heç bacısız,
Şərəf-şöhrət axtarmadın sən tacısız,
Vicdanında dönüş etmək çətindir,
Səninlə bir yol da getmək çətindir.

Həyat içrə soyuğun nə, odun nə,
Səndən sonra qərar tutan adın nə,
Çox dilləri zəhər edən dadın nə,
Məqsədini duyub-anmaq çətindir,
Od-közündə bir gün yanmaq çətindir.

Çox gözləri yaşlı qoydu əcdadın,
Çox sinələr dəlib oydu əcdadın,
Pisliyindən nə vaxt doydu əcdadın?
Namərd, sənlə addım atmaq çətindir,
O kölgəndə qəfil yatmaq çətindir.

Qəlb sindırmaq, ürək qırmaq peşəndir,
Sadəlövhələr, tilovuna düşəndir,
Ovsununla çox bağırlar işsəndir,
Əməlinlə yarışmaq da çətindir,
Hər işinə qarışmaq da çətindir.

Məramını anlamazlar dünyada,
Yolundaca saç ağartdı dünya da,
Təmizləri çox vermisən, sən bada,
Tələ quran, ucalmaq da çətindir,
Ömür sürüb qocalmaq da çətindir.

Şairlərin od-alovu, közü çox,
Taleyinin, enisi çox, düzü çox,
Sinəsində deyiləsi sözü çox,
Düzə eniş, səd düşəndə çətindir,
Namərd ələ mərd düşəndə çətindir.

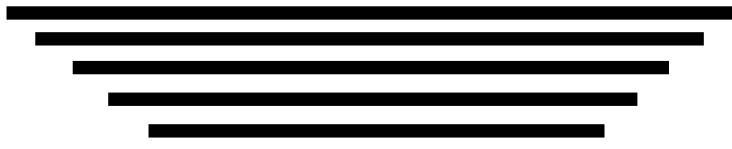
DEYİLƏM

Dedim: parlayırsan aytək, ulduztək,
Dedi: ay deyiləm, ulduz deyiləm.
Dedim ki tuyaydin sevgimi görək
Dedi: gecikmisən, yalqız deyiləm.

Dedim, bu cavabın büsbütün nazdır,
Dedi: sozlərinə inanan azdır.
Dedim: qoynun içi bahardır, yazdır.
Dedi: nə baharam, nə yaz deyiləm.

Dedim, yaşın ötür, sən sevməlisən,
Dedi: həsrətimdən yoxsa dəlisən?
Dedim: sevgimi kaş, ay qız, biləsən,
Dedi: toyum olmuş, get, qız deyiləm.

Dedim: kaş əvvəllər görəydim səni,
Dedi: yolunla get, az incit məni.
Dedim: gəl unudaq olub keçəni,
Dedi: Vüsal, qəlbim var, buz deyiləm.

HAFİZ RÜSTƏM,
"Kövsər" nəşriyyatının baş redaktoru

APOSTROF

"Azərbaycan dilinin orfoqrafiya qaydaları" la-yihəsinin 69-cu bəndi: "Vaxtilə apostrofla yazılan Qur'an, cür'ət, hey'ət, Kən'an, məs'ud, məs'ul, məş'əl, Sən'an, sür'ət, vüs'ət, və s. sözlər apostrofa görə Qur-an, cür-ət, hey-ət, Kən-an, məs-ud, məs-ul, məş-əl, Sən-an, sür-ət, vüs-ət kimi sətirdən sətrə keçirildi. Bu qəbildən olan sözlərin aşağıdakı şəkildə sətirdən sətrə keçirilməsi məqsədə uyğun sayılır: Qu-ran, cü-rət, he-yət, Kə-nan, mə-sud, mə-sul, mə-şəl, Sə-nan, sü-rət, vü-sət və sair".

Siz apostofu, naşılıqla deməzdim, bilərkədən ləğv edənlərin bu layihədə növbəti xəyanətkar addımlarını hiss edirsinizmi? Bu açıq məkrli planlar quran alımlar dilimizdə vətəndaşlıq hüququ qazanmış ərəbmənşəli sözlərin təbiətindən irəli gələn və oturuşmuş apostroflu sözlərin düzgün hecalara bölünməsi qaydasını ləğv edib, sözlərin sətirdən sətirə keçirilməsinin eybəcər bölgüsünü də tətbiq etmək niyyətindədirler. Təsəvvür edin ki, Qur'an sözünü, Qur-an kimi yox, quran kimi hecalara bölüb müqəddəs kitabımızın kobud səhvlə sətirdən sətirə keçirilməsini qanuniləşdirmək isteyirlər. Bununla da Qur'an sözü öz leksik mənasını dəyişib omoqraf (quran, düzəldən və s. mənada) kimi də oxuna bilər.

Mən bu zərərli maddənin (69-cu maddə) əksinə olaraq apostrofun yenidən bərpasının zəruriyini əsaslandırmağa çalışacağam.

Apostrof (yunanca "Obraşyonnuy nazad" - "geriyə yönəldilmiş") müxtəlif dillərdə və müx-

tərif tə'yinatla istifadə olunan sətirüstü vergülə, ştrixə oxşar hərfsiz orfoqrafik işarədir.

Qədim yunan dilində də bu işarədən istifadə olunub.

Rus dilində apostrof hərfsiz orfoqrafik işarə kimi çoxdan yazı işarələrinin yeni kateqoriyasına daxil edilib. Hələ 1920 - 1930-cu illərdən apostrof rus orfoqrafiyasında "c" yerinə işləniib.

Latin praktik transkripsiyası və kiril transliterasiyasında apostrof yumşaq işarədir (ğ). "C" isə iki aposrofla, yaxud iki hərfüstü ştrixlə ifadə olunur.

Həmçinin rus dilində apostrof tətbiq olunur: xarici xüsusi adlarda d', O' və L' başlanğıc elementlərindən sonra (Janna d'Ark, O'Konnor, d'Artanyan və s.)

Apostrof ukrayna və belorus dillərində bölüşdürücü işarə kimi istifadə olunur.

Türk dilində apostrof (kəsmə işarəsi) xüsusi isimləri köklərindən ayırmak üçün (Əli'nin qələmi), sözdən düşən bir hərfi belirtmək üçün (n'olur = nə olur), şəkilçinin söz köküylə qarışmaması üçün (çay'ını içdinmi?) işlədir.

Dillərdən və oynadıqları rollardan asılı olaraq apostrof durğu işarələri sisteminə, diakritik işarələrə şamil edilir. İngilis, fransız, serb, niderland və s. dillərdə apostrof sözün oxunuşunu və tələffüzünü asanlaşdırmağa xidmət edir.

Yuxarıda sadaladığım dünya dillərində bu gün də işlənən, gələcəkdə də işlənəcəyi şübhə

doğurmayan, eyni zamanda bizim də orfoqrafiyamızda özünəməxsus yeri olan Apostrof (') yaz?da iki məqsədlə işlədilirdi:

1. Əsasən birinci, bəzən də ikinci hecasında uzanan e, ə, ö saitlərindən biri olan sözlərdə: məsələn: e'lan, e'dam, ə'la, mö'tərizə və s.

2. Birincisi samitlə bitən, ikincisi saitlə başlanan hecalar arasında qoyulmaqla samiti saitdən ayırmaq və saiti aydın tələffüz etmək üçün.

2003-cü ilin sentyabr ayının 23-də Azərbaycan dilinin yeni Orfoqrafiya lügətinə əsasən, apostrof işarəsi ləğv edilmişdir.

?rəb əlifbası samit səslər əsasında formalaşdırıldından sait səslər müstəqil hərf şəklində deyil, "hərəkə" (fethə, kəsrə və damma - "ə", "i", "u") adlanan xüsusi diakritik işarələrlə göstərilir. Bu əlifbada xüsusilə "?" "əyn", "?" "həmzə" yə əlavə edilən hərəkələrə müvafiq olaraq bəzi uzanan, fərqli incə saitlər (e, ə, ö) xüsusi boğaz məxrəcılə tələffüz olunur və beləliklə apostroflu sözlər dilimizdə mövcud heca vurgusundan fərqli olaraq spesifik ikiqat vurgu ilə tələffüz olunur.

Beləcə mənşəyi ərəb dilindən götürülmüş və ana dilimizə daxil olmuş apostroflu sözlər iki yolla yaranmışdır:

"əyn" hərfi vasitəsilə: e'lan, sə'y, lə'l, me'yar, mə'na, məş'əl, məs'ud, mə'mur, rək'ət, rüku', və s.

"həmzə" işarəsi vasitəsilə: mə'mur, mə'yus, mö'min, rə'y, tə'kid, tə'min, tə'sir, tə'sis, tə'xir, mə'xəz, və s.

Fonetik müstəvidə bir nüansı da nəzərə alaq ki, üzərinə vurgu düşən heca vurgulu heca adlanır. Ana dilimizdə sözlərin çoxusunda vurgu son hecadakı saitin üzərinə düşür. Bu prinsip bir çox alınma sözlərdə pozulur: lakin, dünən. Nadir hallarda uzun saitli heca ilə vurgulu heca üst-üstə düşür: bə'zi, bə'zən, yə'ni və s. Bunu ona görə nəzərə çatdırıram ki, bəzi şəxslər apostrofla, yəni hecada uzanan saitlə vurgulu hecadakı saiti bir-birinə qarışdırırlar.

Sözlərin leksik-semantik planda mə'na fərqlərinin müəyyənləşdirilməsində, omoformlarının (şəkilcə omonim, oxşar, vurgusuna görə fərqlənən sözlər) yazılışında, bu sözlərin aydın tələffüzündə apostrof vacib köməkçi vasitədir.

Məsələn: bə'zən - bəzən (əmr şəklində, II

şəxs təkdə, vurgu birinci hecada);

Dəf(rədd etmə) - dəf (musiqi aləti);

Qur'an (müqəddəs kitab) - quran (indiki zaman fe'li sifəti, vurgu ikinci hecada);

Də'va (dava, iddia) - dəva (dava, dərman);

Ə'ven (köməkçilər) - əvan (anın cəmi);

Ə'yan (aristokratiya) - əyan (aşkar);

Ə'da (düşmənlər) - əda (əda, naz, tərz);

Ə'ləm (çox bilikli) - ələm (ələm, dərd);

Ə'za (üzvlər) - əza (incitmə);

Mən' (qadağan, maneçilik) - mən (şəxs əvəzliyi);

Mə'rəz (səhnə, sərgi) - mərəz (xəstəlik);

Nə'rə (nə'rə, qışqırıq) - nərə (balıq);

Su'(pislik, yaramazlıq) - su (su);

Təb'(damğa, çap etmə) - təb (qızdırma);

Tə'n (tə'nələmə, danlama) - tən (bədən);

Və'z (öyüd, nəsihət) - vəz' (hal, vəziyyət) və s.

Elə bu səbəblərə görə apostroflu sözlər qədim əlyazmalardan, tarixi yazılı abidələrdən tutmuş bu günə kimi müxtəlif funksional üslublu, rəngarəng janrlı, saysız-hesabsız mövcud yazılı, çap və elektron ədəbiyyat nümunələrinə dək hər birində öz təcəssümünü tapır.

Klassik ədəbiyyatı oxumaq üçün tərtib və nəşr edilmiş "Ərəb və fars sözləri lügəti"ndə (Bakı, Yaziçı, 1985) mənim hesablamalarıma görə 550 apostroflu ərəb söz və tərkibləri yer tutur. Bu apostroflu sözlərlə təkcə klassik irslə məşğul olan tədqiqatçılar - əlyazmaşunaslar, əruzşunaslar, mənbəşunaslar və sairlər qarşılaşdırır.

Hələ üç il bundan əvvəl "Trend"ə verdiyi müsahibədə "(07/07/2015) Dövlət Dil Komissiyasının üzvü İ.Məmmədov haqlı olaraq bildirdi ki, apostrofun qalması Azərbaycan dilini öyrənənlərə bu dili daha dərindən, incəliklərinə qədər öyrətməyə imkan verərdi: "Tədris işində apostrof həm hecaya ayırma, həm mə'na fərqləndirməsi, həm də tələffüz zamanı bə'zi sait səslərin uzanmasına xidmət edirdi. Məsələn, şö'lə, şö'bə, mə'na sözlərində birinci sait səslər uzanırdı. Yaxud "bəzən" (zərf - bə'zi vaxtlarda) və "bəzənmə" sözlərində mə'na fərqlidir, apostrof olmadığına görə mə'na təhrifinə yol verilir. Apostrof olanda isə bu fərq bilinirdi. Apostrof götürüldüyü üçün indi şagirddə, dinləyicidə hazırlıq o qə-

dər güclü olmalıdır ki, bu fərqləri özü bilsin. Amma bu, heç bir mənbədə yoxdursa, bu qayda da çıxardılibsa, şagird bunu haradan bilər?"

Yaxşı yadimdadır ki, bə'zi tanınmış dilçi alimlərdən Əziz Əfəndizadə, Yəhya Kərimov, Yusif Seyidov və başqaları vaxtilə apostrofun əlifbadan çıxarılmasının əleyhinə olublar.

Apostrof dünya dillərində də tələffüzü asanlaşdırın bir işaret kimi istifadə olunur. "Apostrof əsasən, ərəb dilindən alınma sözlərin, habelə Avropa dillərindəki bə'zi şəxs adlarının (d'Annunzio, d'Artanyan, O'Neyl) yazılışında işlədirilir" (ASE, I cild (Xcildə). Bakı: 1976, səh. 375).

Halbuki həmin dillərdə "əyn" və "həmzə" ilə işlənən, yəni birbaşa ərəb mənşəli sözlər yoxdur. Ancaq bizim ana dilimizin leksik ehtiyatının az qala 40 faizindən yuxarısını təşkil edən ərəb tərkiblərində xeyli apostroflu sözlər mövcuddur. Dilimizdə vətəndaşlıq hüququ qazanmış bu sözlər az qala "qışqırır" ki, bizim tələffüz hüquqlarımızı bərpa edin.

Mən həm də orfoqrafiyamızdakı bu özbaşınalıqlara qeyri-təvəzökarlıq olsa da ən azından 40 illik stajlı, praktik bir nəşriyyat redaktorunun gözü ilə baxıram. Yaxşı yadimdadır ki, 2015-ci il də eynicinsli yy samitlərlərinin bir y samiti ilə (37-ci maddə) yazılması ideyası o vaxtkı Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru İ.Həbibbəyli tərəfindən təklif kimi irəli sürülmüşdü. Çox qəribədir ki, Dilçilik İnstitutunun o vaxtkı direktoru, eynititullu, adlı-sanlı mərhum T.Hacıyev məhz, onun səlahiyyətinə aid olan bu anlaşılmaz və qəti qəbul edilməz məsələyə rəsmi münasibətini bildirmədi. Başqa bir titullu məşhur dilçi alim A.Axundov isə bunlardan da qabaq apostrofun ləğvinə münasibətini sorusunda mənə qorxa-qorxa "yuxarıların işinə qarışmamağı" məsləhət görmüşdü. Məhz A.Axundovun əksinə olaraq o zaman - 2001-ci ildə "Maarif" nəşriyyatının baş redaktoru kimi mən öz səlahiyyətimdən istifadə edərək Y.Kərimovun "Əlifba" dərsliyini (apostroflu sözlər qarışq, məs.:Rə'na) cəsarətlə çapa imzaladım. Demək, bu "akademiklər" ümummilli prinsipial məsələlərdə yuxarıdan yuxarı olan öz səlahiyyətlərinə daxil istənilən problemi elmi dərəcələrinə görə özlərindən aşağıda dayanan "yuxarılar"ın xeyrinə sözsüz yerinə yetirən kiçik məmurlardan başqa bir şey deyilmişlər.

Əgər orfoqrafiyada tələffüz qanunları hökm sürəcəksə, onda orfoepiya lügəti nə üçündür? Bizim minilləri keçib-gələn, formalaşmış milli dilimizdə hər düşmən fürsəti düşəndə bu eksperimentlər axı kimə lazımdır? Az qala min il bundan əvvəl lordların yaratdığı ingilis əlifbasında, o cümlədən rusların qurama kiril qrafikasında bu gün əcaib-qəraib görünən, yerinə düşməyən, hətta dilin ifadəsinə əngəl olan o qədər qüsurlar var ki, burada onların təsnifatına, təfərrüatına varmağın heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Bunlar öz dillərinin artıq oturuşmuş, sabitləşmiş, əsrlərcə qəbul edilmiş qanunlarına haqlı olaraq radikal şəkildə yox, mühafizəkarlıqla, ehkam kimi yanaşırlar. Bununla da dünyanın ən böyük dövlətlərinin başında duran ingilislər və ruslar bilə-bilə hər yüz ildən, əlli ildən bir əlifba islahatı, orfoqrafik dəyişikliklər aparmıllar. Biz vaxtilə ustadlarımız olmuş, indiki elmi cameədən qat-qat üstün, böyük alımlarımızın tərtib etdikləri tarixi-ədəbi-elmi irsə niyə ehtiramla yanaşmırıq?

Mən Allah şahidiyəm ki, yuxarıda qeyd etdiyim mərhum A. Axundov - Dilçilik İnstitutun o vaxtkı direktoru, indi millətin boğazında tuğ-i-lə-nətə çevrilmiş apostrof işarəsinin ləğvinə qarşı adicə münasibətini bildirməkdən çəkindi. Hələ özünün səhv etdiyi bəs deyilmiş kimi mənə də məsləhət gördü ki, yuxarıların qərarlarına qarşı çıxa bilmərik.

Akademik Rafael Hüseynov dilimizdə çoxdan oturuşmuş "fe'l", "şə'r" kimi populyar apostroflu sözləri təhrif edənləri də, onlara qarşı təəssüb-keşliklə, qeyrətlə mübarizə aparmayanları da qınamaqda çox haqlıdır: "Keşməkeşli keçmişlərdə dilimizin ən e'tibarlı qalxanı olmuş, yad dillərin yava təsirlərindən ən mərdanəliklə çıxmış fe'llərimizin ortaq adı olan "fe'l" sözümüzü sözün kökünü, əslini də təhrif edərək bilməzlikdən, naşılıqdan, ya elə mərdümazarçılıq məqsədiylə "feil"ə döndəriblərsə (bununla birgə "şə'r'imizi "şəir", onların gözünə qataraq "meyl"imizi "meyl" ediblərsə və belə-belə digər yazı hoqqaları durğuzublarsa), bizlər də ellikcə buna vaxtında mane ola bilməmişiksə, deməli, yetərincə təəssübkeş, lazımı qədər qeyrətçəkən olmamışiq (İlkxəbər.org saytı, 11 avqust 2018).

Aposrofun zəruriliyinin şərhinə keçərkən müzakirə olunan layihədəki digər bəndlərdən də

qısaca bəhs etmək yerinə düşərdi.

Yuxarıda deyildiyi kimi, lügət fondumuzda külli miqdarda eynicinsli qoşa yy samitlərindən biri ixtisar olunarkən, hərc-mərcəlik yaranacaq. Hələ onu da yəqin bilməmiş deyilsiniz ki, hazırkı orfoepik normaya görə, eynicinsli qoşa yy ilə yazılan sözlərdən bə'ziləri bir y ilə (vəziyət, ədəbiyat, şəxsiyət və s.), bə'ziləri isə qoşa yy ilə (hədiyyə, səyyar, qəyyum, səhiyyə və s.) yazılır ki, bu da şagirdlərimizin onsuz da çəşbaş qalmasına münbit şərait yaradır. Kim zəmanət verə bilər ki, eynicinsli qoşa yy-lardan birinin ixtisarı gələcəkdə bu prinsiplə eynicinsli qoşa kk, pp, tt və qq hərflərinə də eyni aqibəti yaşatmayacaq? Yaxud, eyni zamanda həmin qaydayla qoşasaitli sözlərin yazılışları tələffüzləri ilə əvəz olunmayaç? Bu 'eksperimentlər' orfoqrafiyada, həm də orfoepiyada elə bir idarəolunmaz və islah-lunmaz bir xaosun yaranmasına səbəb ola bilər ki, sonralar uzun müddətə bu xaosun qarşısını almaq mümkün olmaz. Belə çıxır ki, bu təkliflə eynicinsli qoşa kk, pp, tt və qq hərflərilə yazılın sözlərdə ikinci kar samit onun cingiltili qarşılılığı kimi tələffüz oluna bilər, yaxud, eynicinsli qoşa samitlərdən biri ixtisar olunarkən həm də biabırçı və anlaşılmaz sözlərin meydana gəlməsi qəçilməz olar (Məs.: sikkə və s.).

Layihədə 22-ci maddəyə münasibətdə istər-istəməz bir maraqlı xatirə yadına düşdü.

Mən 1978 - 2004-cü illərdə "Maarif" nəşriyatında nəşr olunmuş, həm də bütün ərəb-fars dilli ibtidai, orta və ali məktəb dərsliklərinin, elmi-pedaqoji ədəbiyyatların, metodik vəsaitlərin alternativsiz nəşriyyat redaktoru olmuşam. Bir dəfə müəllifimiz rəhmətlik Ələsgər Məmmədovdan (şərqşünas alim, pedaqoji elmlər doktoru, professor, əməkdar elm xadimi, Azərbaycanda müasir ərəbşünaslığın banisi) soruşdum ki, ay ustاد, sizin adınız ərəb mənşəli, articlli "Ələskər" (cəmi: əsaker) sözündən yarandığı halda, nə üçün onu xüsusi isim olaraq "Ələsgər" kimi yazdırırsınız? Onu da bilirəm ki, qoşa kar samitlər yanaşı gəldikdə birisi cingiltiləşir. O, balacaboy, şux zarafatları və lətifələri ilə məşhur, həzircavab bir bilim adamı idi. Yanımdakı başqa əməkdaşlar eşitməsin deyə mənə yaxınlaşış qulağıma bu sözləri yarızarafat-yarıcıiddi piçildədi: "Yəni "sk" - "sg"-yə çevrilir, əks təqdirdə

biədəb səslənir. Məsələn, Ələskər, İskəndər və s.

Yeri gəlmişkən, ədəbiyyat, hakimiyyət, ünsiyyət və s. eynən eyni orfoqrafiyada fars dilində də işlənir - loru, saya, dialektə danışan farslar həmin eynicinsli qoşa yy samiti ilə yazılın sözləri bir y ilə də tələffüz edirlər. Ancaq heç də bu əsas vermir ki, ədəbi dilin orfoqrafik norması pozulsun. Bizzət də kim qara kütlənin dilində, rayon şivələrində danışmaq istəyirsə öz curları arasında danışsın. Ancaq heç kəsin vaxtilə yüksək səviyyədə tərtib olunmuş, artıq çoxdan oturuşmuş yazı dil normasını - orfoqrafik qaydaları oyuncağ'a çevirməyə haqqı yoxdur.

Dilaçarın vaxtilə türk dilinin başında elədiyi dəlləkliklər, o cümədən qoşa yy-lardan birinin ixtisarla yazılımasını imitasiya etmək bizə nümunə ola bilməz.

Ümumiyyətlə, bu yeni layihədə: "- 69 maddəlik qaydalar içərisində 3 bənd (22, 37 və 69) klassik ədəbiyyatın tədqiqi, tədrisi və və təbliğinə mənfi təsiri şübhəsizdir.

- iyyət, - iyyat sonluqlu sözlər Azərbaycan bədii mətnində, mənbəşünaslıq, mətnşünaslıq, əruz elmi, bədii qiraət, ədəbiyyatdan oxu dərsləri və s-də problem yaradacaq

- ərəb dilində "eyn", yaxud "həmzə" də daxil qarşılığı olan apostrofun ləğvinin ardınca qoşa yy hərfindən birini də ləğv etmək (37-ci bənd) və əskidən apostroflu yazılın sözlərin hecasını, eyni zamanda vurgusunu dəyişmək (69-cu bənd) mənəvi ədəbi mirasımız qarşısında tamamilə məsuliyyətsiz bir addım olar.

12 ildə üç dəfə dəyişdirilən orfoqrafiya qaydaları ilə yazılın mətnlərdən insanlar dilin hansı imla xüsusiyyətlərini öyrənə bilərlər?

İş o həddə çatıb ki, ədəbi dil ləhcələri deyil, ləhcələr ədəbi dili öz nüfuz dairəsinə daxil edib. Bu təkliflər (xüsusilə 37 və 69) yeddi yüz illik klassik anadilli ədəbiyyatımızın bədii özüllü, musiqililiyi və estetik bünövrəsini dağlıdaq gücə malikdir; təklif qəbul edilərsə, ayrıca olaraq, əruz vəznli mirasımız ciddi itkiyə məruz qalacaq (Səadət Şıxıyeva, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent).

Məsələn: "Xəlil ibn Əhmədin yaratdığı və bu gün də əruz şerində qüvvədə olan səkkiz əs-

li təf'ilənin tərkibinə və transkripsiyasına nəzər salsaq, onların aşağıdakı apostrofla işarələnmiş ritmlərdən yarandığını görərik: fə'Ulün, fa'İlün, məfA'ilün, fA'ilatün, müstəf'ilün, müfA'ələtün, mütəFa'lün, məf'Ulatü'(Tərlan Quliyev).

İlahiyatçı Nəriman Qasımoğlunun zənnimizcə, apostrofun vacibliyilə yanaşı layihədə irəli sürülmüş digər maddələrə də özünün kreativ, konseptual münasibəti təkcə yazıçı dostlarımız üçün nəzərdə tutulmayıb: "Birincisi, yaxınlaşma təbii proses olmalıdır, sünə yox və özü də təbii olunca, ikitərəfli qaydada baş verir. İkinci, Türkiyə türkləri ilə ortaq abidəmiz "Kitab-i Dədə Qorqud"un dili Azərbaycan türkçəsi ilə bağlırsa, ortaq nəhənglərimiz Füzuli, Nəsimi və b.-nın türkçə əsərləri bizim türkçədədir, bu abidələrindəmi redaktəsinə girişməliyik? Səadət xanımın bu narahatlığını diqqətə necə almamaq olar: "Azərbaycan bədii mətnində, xüsusilə şeirdə ayrıca bir yeri və müəyyən bir çəkisi olan bu ifadələrin yazılış və deyiliş şəklinin dəyişdirilərək, -iyət, -iyat şəklini alması mənbəşünaslıq, mətnşünaslıq, əruz elmi, bədii qiraət, ədəbiyyatdan oxu dərsləri və s.-də ancaq və ancaq problemə yol açacaq.

69-cu bənddə ifadə olunan təklifin də zərərli olduğu, sözlərin deyilişinə əngəl yaratdığı üzdədir. Layihə müəllifləri vaxtilə apostrofun yazılan Qur'an sözünün sətirdən sətrə keçirilməsini Qur'-an deyil, 'Qu-ran' kimi təklif edirlər. Deyilişə bir zərbəni vaxtilə apostrofun ixtisarı vurub. İndi də bu təklif ki, keçərsə, məcbur olacaq müqəddəs Kitabımızın orijinal adını sadəcə fe'li sıfət qəbilindən sözcük olan "quran" kimi tələffüz edək...

Qayıdırıram təklif edilən layihənin 37-ci maddəsinə. Heç kimin haqqı yoxdur qoşa "y"-dan birini ixtisara salmaqla divan ədəbiyyatımıza divan tutsun. Eləcə də son iki əsrin görkəmli ədiblərimizin əsərlərini "orfoqrafik" redaktəyə məruz qoysun. Bunu bildirəndə israrla iddia edirlər ki, guya ədəbi abidələr, klassiklərin əsərləri çap ediləndə heç bir redaktəyə uğramayacaq. Bəs belə olduqda imla xaosundan necə, qurtulmaq mümkünü olacaq?"

("Yazıcı dostlarımızın nəzərinə" 05.09.2018 12:30) "Mükəmməl şəkillənmiş, inkişaf etmiş və ədəbi dil səviyyəsində özünü hər baxımdan

çoxdan təsdiq etmiş dildə, dil qrammatikasında, orfoqrafiyasında qısa zaman müddətində tez-tez dəyişikliklərə yol vermək arzuedilən deyil. Dünyanın ən inkişaf etmiş ölkələri də özlərinin dövlət dillərinə münasibətdə məhz belə bir mövqeni əsas götürüb bəlli bir mühafizəkarlıq sərgiləyir" (N.Qasımoğlu).

Hazırda məqsədli şəkildə tez-tez aparılan orfoqrafik dəyişikliklər (xüsusilə 13 (şə'r və fe'l), 22,, 37 və 69-cu maddələr üzrə) bu qənaətə gəlməyə əsas verir ki, hansı radikal qüvvələrsə ədəbi dilimizin ləhcələşməsinə, orfoepikləşməsinə, klassik irlə müasir nəsillər arasında bu istiqamətdə rabitənin qırılmasına və nəticə e'tibarilə orfoqrafik qaydaların pozulması ilə vahid ədəbi dilimizin formalaşmasına mənfi təsir göstərməyə ciddi-cəhd göstərir.

Elə bu arqumentlərə görə də:

- 13 (ancaq fe'l və şə'r sözlərinə şamil edilir), 22 və 37-ci maddələrdə heç bir dəyişiklik aparılmاسın.

- ərəb dilindən daxil olmuş bəzi sözlərin əsasən birinci, bə'zən də ikinci hecasında uzanan e, ə, i saitlərindən biri olan sözlərdə;

- birincisi samitlə bitən, ikincisi saitlə başlanan heclar arasında samiti ayırməq, saiti aydın tələffüz etmək üçün;

- bu ərəb mənşəli sözlərin hecalara bölünüb, sətirdən sətrə keçirilməsində apostrofun rolunu nəzərə alaraq;

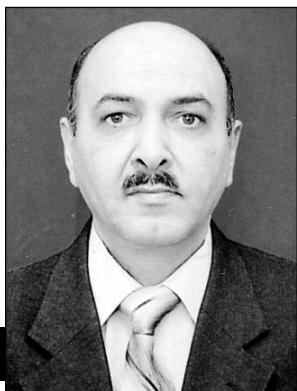
- klassik ədəbiyyatın transkripsiya və transliterasiyalarının hazırlanmasında;

- rus və Qərb ədəbiyyatlarında olmuş və ancaq apostroflu sözlərin yazılışında apostrof işarəsindən istifadə edilsin.

13-cü bənddən "şə'r və fe'l" sözlərini 69-cu bəndə əlavə edərək, həmin bəndin mətni (kökündən dəyişib) aşağıdakı redaksiyada oxunması təklif edilsin:

2003-cü ilin sentyabr ayının 23-də ləğv edilmiş apostrof işarəsi bərpa edilsin, Qur'an, cür'ət, hey'ət, Kən'an, məs'ud, məs'ul, məş'əl, e'lan, e'dam, şə'r, fe'l və bu qəbildən olan sözlərin aşağıdakı şəkildə hecalara bölünüb, sətirdən sətrə keçirilməsi məqsədə uyğun sayılsın: Qur'an, cür-ət, hey-ət, Kən-an, məs-ud, məs-ul, məş-əl və s.

30 sentyabr 2018

HƏMZƏ ƏVƏZOĞLU

İRFAKİ

Kimsə məni atsa da, O atmadi,
 Kimsə məni satsa da, O satmadı,
 Cümlə-cahan yatsa da, O yatmadı
 Yuxulayıb mürgü vurub yatmir O,
 Gahi çıxıb günəş kimi batmir O.

Şərq ilə qərb Onun zəmanətində,
 Yaxşı-xeyir Onun əmanətində,
 Din və iman Onun cəmaətində,
 Yuxulayıb mürgü vurub yatmir O,
 Gahi çıxıb günəş kimi batmir O.

Mənim Ona çoxlu məhəbbətim var,
 Heç kimə bəslənməyən hörmətim var,
 Bu cürnə irfani təbiətim var,
 Yuxulayıb mürgü vurub yatmir O,
 Gahi çıxıb günəş kimi batmir O.

Dünayaların sırrını biləndir O,
 Bızləri öldürüb dirildəndir O,
 Yatmayan uşağı kiridəndir O,
 Yuxulayıb mürgü vurub yatmir O,
 Gahi çıxıb günəş kimi batmir O.

Dərinliyin saf bulağı, dənizi,
 İnsanların, mələklərin əzizi,
 Zati təmiz, təmizlərin təmizi,
 Yuxulayıb mürgü vurub yatmir O,
 Gahi çıxıb günəş kimi batmir O.

Hamı Onun qarşısına getməli,
 Səcdə qılıb ibadətin etməli,
 Əllərini bu dünyadan çəkməli,
 Yuxulayıb mürgü vurub yatmir O,
 Gahi çıxıb günəş kimi batmir O.

O atadan, anadan da əzizdir,
 Bütün varlıq Ona kölə-kənizdir,
 Özü gözəl, görənməyən bənizdir,
 Yuxulayıb mürgü vurub yatmir O,
 Gahi çıxıb günəş kimi batmir O.

O hər şeyin, hər kəsin fövqündədir,
 Cənnət-cəhənnəm Onun şövqündədir,
 Şəfaəti qiyamət günündədir,
 Yuxulayıb mürgü vurub yatmir O,
 Gahi çıxıb günəş kimi batmir O.

QƏZƏL

Gətirib gül çöhrələrin güssə-qəmi zarə məni,
 Bağlayıb bəstənigarın zili-bəmi yarə məni.

Yar əlindən bezaram, ahü-fəğan eyləmişəm,
 Bənd edib musiqinin muğ həmdəmi tarə məni.

Elə çətin durumdayam, özüm də heç bilməmişəm,
 Nə vaxtdandır batırıb qış dönəmi qarə məni.

Yıxılmışam tırtap olub yerimdəcə uzanmışsam,
 Durğuza bilməyib imdad, kömək çəmi çarə məni.

Məkan edib yerimi ilan kimi qırvılmışam,
 Qonaq edib rəqib-əgyar zəhri-təmi-marə məni.

O qədər yorulmuşam, dönüb qəzəlxan olmuşam,
 Çəkməyəcək ki, ustadım Həsən əmi "darə" məni.

Bülbül təkin cəh-cəh vurub gül həsrətində qalmışam,
 Neyçün-neyçün tay etməyib tarla-zəmi xarə məni.

İşdən xaric bir vətəndaş - batan güntək saralmışam,
 Allah yenə daxil edər şərqdən "həmikarə" məni.

İRFANI RİTMİK ŞEİR

All - göylərin qəndili, al - şəfəqin nurudur,
Gözəllikdən ah çəkib biz ona Allah dedik.

Allah "ol" dedi oldu, böyük patlayış oldu,
Partlayışın sonrası, kainatın bələsi,
Gözümüzün qarası ulduz közü qor oldu.
Qor alışib yanmadı, özünü köz sanmadı,
İşindən usanmadı, Allahını danmadı,
Bərkiyərək qut oldu, Qorqud ata doğuldu.
Zövcəsi qabırğadan-ətdən, sümükdən, qandan.
Nəsillər aşdı-daşdı, şeytan əkildi qaçdı,
Şeytana aldanmayan doğulan insan oldu.
İndi yerde gəzirik, keyf edib eynənirik,
Toy-bayram günlərində şeirlər söləyirik,
Aldığımız bu canı qoruyub bəsələyirik...
Qüssə-kədər dayandı, sevincimiz oyandı,
Yediyimiz təamlar canımıza nuş oldu.
Bizimdir bu yer üzü - Qorqud atanın gücü,
Dedişimizin düzü dünyaya bəyan oldu.
Dostlarımız da gəldi, məclisimiz düzəldi,
Əlli nəfər yüz əldi - hamı yedi tox oldu.

GETDİLƏR

Neyçün məni yalqız qoyub getdillər,
Ürəyimi yaralayıüb getdilər,
İndi bu cür münasibət dəbdədir,
Yaxşılığı unutdular, getdilər.

Onlar mənim doğma ailəmdilər,
İndi də bəs güya mənimlədilər,
Qurtaranda pul yanına gəldilər,
Pulu alıb götürdülər getdilər.

Nə desələr mən onlara verərəm,
Axırıncı pullarından keçərəm,
İstəsələr canımı da verərəm,
Bir az durub doluxsunub getdilər.

Baxırsan ki, ehtiyac içindəyik,
Necə varsa əzəldən də heyləyik,
Hərdən bir yerde oturub yeyərik,
Eyb eləməz yeyib-içib getdilər.

Əslində mən onları qınamıram,
Səhv etsələr üzlərin danlamıram,
Bəlkə mən də çox şeyi anlamıram,
Yəqin bunu dərk eləyib getdilər.

Halal işlə-güclə məşğul oluram,
Bu canımı fəda edir, yoruram,
Balaları çağırıram, soruram,
Qulaqların şəklədilər getdilər.

Ailəmin halına qalmalıyam,
Meylimi xoş gunlərə salmalıyam,
Daim-daim qələbə çalmalıyam,
Qalib olub, zəfər çalıb getdilər.

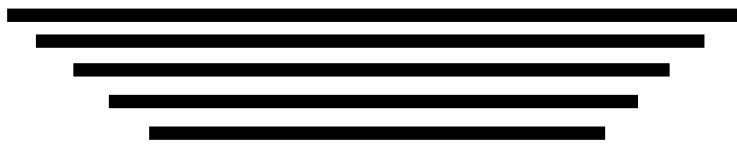
Məcazidir bəzi mənim sözlərim,
Təkcə özüməm öz başım, öz əlim,
Şeir yazıb aləmə söyləyəlim,
Dinlədilər, razı qalıb getdilər.

QARIYAN QIZ

Millətin ey gözəl qariyan qızı,
Bəxtini göylərə sarıyan qızı.
Şeir bəstələmək gəlir əlimdən,
Ürəyini qıṣma sən də bu gündən.
Bir şeir yazaram bəxtin açılar,
Aləmə işiq, nur, şölə saçılar...
İnşallah, toyuna məni də çağır,
Bu təklif gəlməsin sənə çox ağır,
Xoş günlərin sənin irəlidədir,
Şeir, musiqi, nəğmə bu sinəmdədir,
Gizli, müəmmalı heç nə qalmasın,
Könüllər ümidiñ yerə salmasın,
Çətin günlərin də arxada qalsın,
Bərkət, ruzin də daim çoxalsın.
Nə deyim mən sənə uğurlar olsun,
Bütün xain gözlər görüm kor olsun.
Həmzə Əvəzoğlu qolların açsın.
Qəşəng bir körpə də qucağa qaçsın.

ƏDƏDLƏR

- 1 - [Bir] Allahın təkliyini bidirir.
- 2 - [iki] yaranmışlara işarədir.
- 3 - [üç] nəfərin üçüncüsü bəllidir.
- 4 - [dörd] cəhəti istiqamətləndirir.
- 5 - [beş]-dir ələm, Peyğəmbərin cəddidir.
- 6 - [altı] tərəf dünyanın sərhəddidir.
- 7 - [yeddi] sıra cənnətməkan səddidir.
- 8 - [səkkiz] güşə yurdumuzun rəmzidir.
- 9 - [doqquz] mükəmməlliyyin ünvanıdır.
- 0 - [sıfır] andır, qiyamətin yanıdır.

NEMƏT BƏXTİYAR
Azərbaycan Jurnalistlər Biriliyinin üzvü

Tarixi abidələrimiz...

LAÇIN RAYONUNUN ƏRDƏŞƏVİ KƏNDİ

Və yaxud da Ardaşı, Ərdəşəsi, Ər evi və Ərdəşəvililər

"Hər bir alim, yazıçı, jurnalist, bütövlükdə "qələm çalanlar" birinci növbədə öz kəndlərinin, qəsəbələrinin, şəhərlərinin tarixini yazmağa təşbbüs göstərsinlər. Doğrudur, bu çatındı, lakin faydalıdır".

Akademik Ziya Bünyadov.

Kiçik Qafqaz sıra dağları silsiləsində Dəlidəğ dağları - 3616 metr, onun qoynunda çiyin-çiyinə qol-boyun düzülən Qırıqız dağları - 2828 metr, Qorqundağ dağları (ona Laləli dağlar da deyərdik) - 2396 metr, Sarıbaba dağları - 2334 metr, Büyük Kirs dağları - 2725 metr, Mixtökən dağları - 3411 metr, Taxtabaşı dağları - 3184 metr, Nərdivan dağları - 2623 metr, Xocayurd dağları - 2389 metr, Çilgöz dağları - 2358 metr hündürlüyündə mövcuddur. Bu dağlar dəniz səviyyəsindən yüksəklikdə göylərin ənginliyinə qədər ucalır. Gözü yolda, həsrətdə qoyub gəldiyimiz o dağlar bu gün də yollara baxa-baxa qalıbdır. Göylərdə uçan quşların səs-küyünə diksinərək bizi soraqlayır, haçansa gəlişimizi səbirsizliklə gözləyirlər.

Bu dağların ucalığını, əzəmətini və vüqarını ölçü vahidi ilə sadalamaq olmaz. Belə fikirdə də deyiləm. 26 il bundan öncə 1992-ci ildə düşmən tərəfindən işgal olunan torpaqlarımızdan, Laçından çıxanda 50-60 yaşı olanların çoxu bu günə kimi dünyalarını dəyişiblər. Anaların, ataların vəsiyyə-

ti "kaş, mən ölündə öz doğulduğum obama, elimə, kəndimə aparıb, o torpaqda dəfn edərdiniz" olub. Qalanları isə barmaqla saymaq olar. Saçı, saqqalı ağarmış cavınların xiffətdən belləri büklüb. İnsan bilməlidir ki, onun dörd vətəni olur: doğulduğu eli-obası, kəndi, ana qoynu, bir də yaşadığı məkan, yer və heç kəsə məlum olmayan qəbir evi, ölündə dəfn olunduğu torpaq. Belə tale qisməti olan insanlar üçün qoyub gəldikləri, itirdikləri qəbir evi ya qismət hara, hansı məkana düşə, düşə...

Bunlara baxmayaraq, ümidişən yaşayıraq, qoyub gəldiyimiz Laçın dağlarında gözəl təbiət qəsdə bu füsunkar gözəlliyi belə yaratmışdı. Sanki, rəssam fırçası ilə çəkmişdi ki, ürəyimizə xal düşün, bizə göz dağı olsun.

Dağların qol-boyun, çiyin-çiyinə belə düzüşülässü, bir-birlərinə həyan olması görəsən, biz insanlara niyə siyarət etməyibdi?! Belə mehribançılıq bizdə nə üçün az hiss olunur?! Var, ancaq çox az hiss olunur. Qış fəslində olduğu kimi, yazımız da, yayımız da elə bilirəm, qardan, şaxtadan soyuq

keçir. Güllər-çiçəklər ta dağlarda, Laçında açmır, ta bulaqlar da çağlayıb qaynamırlar. Həkəri çayı ta çoşub-daşmır, donub. Bax elə qoyub gəldiyimiz kimi yerlərindəcə qalıblar. Bəlkə də heç dinib danışmırlar da, yerlərindən qımäßigənlər da, diksinmirlər də. Bizdən küsüblər ki, ürəyimizə insaf, ədalət, rəhm gəlsin, məğrur baxışlarına, intizarlara son qoya bilək. 26 ildir ki, həsrətlə baxa-baxa qalmış yolumuzu hər an gözləyən el, oba, yurd yerlərimizin hələ də arxamızla baxa-baxa qalması ürəyimizi parça-parça elədiyi yetər axı... İlimiz on ilə bərabər oldu, yaşıımızın üstünə yaşamadığımız illər, yaşlar əlavə olundu. Cavanlarımız vaxtsız qocalırlar. Qədd-qamətimiz gün-gündən əyilərək ikiqat olub.

O füsunkar gözəlliyi duymaq, ondan ilham almaq, başa düşmək, dərk etmək hər bir kəsin işi deyildi. Onu yaşamaq lazımdı, onu duymaq lazımdı. Qarış-qarış gəzdiyimiz o yerlər, daşlı-kəsəkli yollara dönmək arzum, istəyimdir. Kaş bir də o yerlərə yolum düşəydi. Ayaqyalın, ayaqlarımı daşlar, kəsəkler əzə-əzə keçmək, dönmək arzum, istəyimdir. Kaş, bir də qismətim olaydı...

Dağların belə sərt düzülüyü, onların qoynunda qərar tutmuş sarı, qızılı, əvan rəngli və əhəng daşlarından təşkil olunmuş süxurlar, ətəklərində əlvərişli meşələr, bəzəkli, gözəl xalıya-xalçaya bənzəyən çəmənliklər, biçənəklər, yamaclar, yaylaqlar hər zaman yamyaşıl örtüyə bürünordi. Çobanların səs-küyü, tütək səsi, qoyun-quzuların mələşməsi bu yerlərə başqa gözəllik bəxş edərdi. Bu mənzərənin, bu rəngarəngliyin qədir-qiyəmətini bilməmişik. Layiqincə istifadə etmədiyimiz üçün çox heyfslənirəm. Ayaqlar altında qalıb əzilən, lazımsız alaq otu kimi tapdaladığımız otların, bitkilərin min bir dərdin dərmanı olmasını indi öyrənmişik.

Kaş həsrətində olduğum o füsunkar təbiətin, meşələrin, yaylaqların, dağların, onun ciçirlarının, dağ yollarının kələfini əllərimə dolaya biləydim. Bax, elə indicə Laləli dağlarının yollarını çözələyə-çözələyə zirvəyə qalxa biləydim. Güneyli, quzeyli, qarlı-yağışlı, gileyli-güzərlər dağların qoyunu, bizsiz necə qəribəməsini öz gözlərimlə görəydim. Gözlərimlə görəydim ki, 26 il insan nəfəsinə, duyğusuna, insan hənirinə necə həsrət qalmışdır. Bizsiz, bu ayrılığa necə dözmüşdülər?

Görəsən, gəlişimizlə, ötən uzaq illərin ayrılığının, qoyub gəldiyimiz üçün günahların əvəzini çıxməq, günahlarımı yumaq üçün bulaqların suyu bizdən qaçmaz ki?! Qorxuram, onlar bizi gör-

cək, qurusunlar, yoxa çıxsınlar. Ta axmasınlar, gözlərimizə görünməsinlər. Bəlkə coşqun, daşqın Həkəri çayının sularının bizə rəhmi gələr?! Günahlarımı yumağa suyundan əsirgəməz?! Meşələrin, yaylaqların, ocaqsız qalmış yurd yerlərinin könlünü ala biləcəyikmi?! Elə bilirom ki, günahlarımıza bağışlamazlar!

Qara dumanın üzünü görməyəsən, tül pərdə ki-mi dağları büküm-büküm görünməz edəcək ki, gözlərimizə bir daha görünməsinlər. Nə qədər gizlətmək istəsə də təbiətin bu qənirsiz gözəlli-yini, gözlərimizə, qəlbimizə həkk olunmuş, yadda qalan əksini silə bilməz. Gözlərimizlə gördüyüümüz o füsunkar təbiətin gözəlliyyini qəlbimizdən silə bilməz. Əlimizdən alsalar da, gözlərimizdən, qəlbimizdən onun əksini silə bilməz.

Qayalara qıslmış buz bulaqların zülməməsi sanki rəhmə gəlib, gileylənsələr də, onların saf ürək soyudan suları yanın üzərində sərinlik gəti-rərdi axı. Lap bizi assalar da, kəssələr də, ağızlarının acısını üzümüzə desələr də, üzəkləri soyuya-na qədər nə desələr də dözərik. Bəlkə bir də bizi küsdürməkdən çəkinərlər. Bu müddətdə qulaqlarımız nə sözər eşitməyibdi. Qaysaq bağlamış yaramızın gözünü bir də qoparmaqdən çəkinərlər, ehtiyat edərlər bəlkə də...

Dərələrin məhzun görünüşü dağlara sığınması, onun ayaqlarını qucaqlaması, müşil-müşil mürgüləməsi, qəfləti bir ayaq səsi əks-səda verərək qəzəbli-qəzəbli uğultu ilə ötüb keçməsi onu narahat edir. Haçandan-haçana özünə gələndən sonra göz-lərinə biz görünsək:

-Neçə ildi harada itib batmısınız?! Haradasınız bu neçə illərdi?! Dağlarsız, dərələrsiz necə dözmüsünüz?! - deyə piçiltisi dərəşaşığı çözələnərək uzaqlaşış eşidilməz oldu.

Gileyli, güzarlı dağlardan dərəyə enirəm. San ki, dərələr məni sixib, sixib birdən çəkilir. Qara dumanın hikkəsi də bir yandan, elə bil o da küsüb, qisas alır bizdən. Barişmaq istəmir, o da qaçıb sürü-nə-sürünə dağı aşır, görünməz olur.

Təbiətdə nə varsa hamısı bir-bir bizi qinasalar da, ixtiyar sahibidirlər. Haqlıdlırlar. Hələ üzümüzə desələr ki, "Harada itib batmısınız?! Yağı düşmən 26 ildir ki, sinəmizdə at oynadır. Siz də bizim ki-mi burada ölüb qalaydınız. Bilərdik ki, döyüdü-yünüz yağı düşmənə gücümüz çatmadı. Həlak olaydınız, qanınız torpağa töküldəydi, onda təselli tapardıq. Yaxşı ki, torpaq ayaqlarınızın altından qaçmır...

Fingə kəndi

Ötən yazınlarda Laçın rayonunun Sarıbaba dağlarının, Qırxız dağlarının əzəməti və vüqarlı haqqında söz açdım. Bu dəfəki görüşümüzdə səhbətimiz Qorqundağ dağları haqqında olacaqdır. Ona Laləli dağlar da deyərdik. Hər il yaz gələndə, bu dağların döşü həmişə al yanaqlı, qara xallı lalələrlə bəzənir. Sarı, qızılı daşlardan, sarı torpaq örtüyü ilə göz qamaşdırın görünüşü vardi bu dağların. Gecələr süd kimi ay işığı düşəndə, uzaqdan tamaşa edəndə, həmin dağlar elə bil közərən ocağı, közü xatırladır. Belə mənzərəyə görə də ata-babalarımız bu dağla-ra odlu, közlü, qorlu, alovlu dağlar adı vermişdilər Qorqundağ dağlarına.

Başı bələli dağların bağrını dağ-mədəni kəşfiyyatının işçiləri, geoloqlar şirim-şirim etmişdilər. Deyilənlərə görə, bu dağlarda torpağın alt qatında faydaları qazıntılar, qiymətli yataqlar, civə, almaz sükurları vardi. Ona görə də ehtiyatda olan mədən kimi ağızlarını bağladılar ki, dəyən, toxunan olmasın. Bu günə saxlayıblar. O da yağı düşmənə qismət oldu.

Böyük Kırş, Sarıbaba, Qorqundağ dağlarının qoynundakı göz yaşı kimi şəffaf, müalicə əhəmiyyətli bulaqların suyundan mənbəyini götürən, Aran Qarabağa çatmaq üçün tələsən Qarqar çayının qolu Laçın rayonunun Fingə kəndini iki sahilə bölmüşdü. Fingə kəndi və Yal kəndi deyərdilər bu yaşayış məskənlərinə.

Şuşa rayonunun Şırlan kəndini, Xəlfəli kəndinin ötüb keçməyə can atan dağlar çayı burada xeyli qüvvə toplayır. Hər dərədən güc alan dağ çayının suyu get-gedə çıxlamaga, həcmi artmağa başlayır.

Fingə kəndinin ətrafi gözəl mənzərəli füsunkar təbiətin qoynunda olması, bu yerlərin təmiz abuhavası adamları valeh edirdi. Hər addımباşı dərələrdə qarşına çıxan müalicə əhəmiyyətli təbii bulaqlardan su içmək ayrı ləzzət verirdi. Adamların qidalanması üçün məşələrdə bitən alma, armud, zoğal, alça, qoz, findiq, əzgil, itburnu, çəmənliklərdə, ormanlarda bitən ciyələklər, moruqlar, qarağatlar başqa aləm idi.

Məşələrdə bitən adı paliddan, qırmızı paliddan, vələsdən, ulasdan, ağcaqayından, cökədən tikinti materialları kimi geniş istifadə olunardı. Qayalar, daşlar və çinqıllar sanki dağlara, dərələrə səpələnmişdilər.

Bu ərazidə Haqnəzər və Vağazin kəndinin yanlıqlarında daş sükurlarının maraqlı xüsusiyyətlə-

ri mövcuddu. Büyük daşlar çiliklənəndə, sındaqın üstüne şüası altında dənəvari parlaq şüalar rəqs edər, insanların gözlərini qamaşdırardı. Çəkisi isə yüngül olmaqla yanaşı, tərkibində mineral birləşmələrin, şüşənin olması müəyyənləşmişdi. Tikinti materialları üçün əlverişli idi. Ondan sakinlər evlərin inşa olunması üçün geniş istifadə edirdilər.

Fingə kəndinin yaxınlığında qədim tarixə malik olan köhnə qəbiristanlıq vardi. İnsanların qəbirlərinin başdaşlarının həmin boz rəngli daşlardan hazırlanması, üzərlərində quş, ox, kaman həkk olunması təsdiq edirdi ki, burada yaşayan sakinlərin əsas məşguliyyəti ovçuluq olmuşdur. Demək olar ki, bu yerlərin iqlimi, relyefi onu sübut edir ki, yazı, yayı isti, payızı, qışı isə sərt olurdu. Bəzən insanlar uzaq yerlərdən tez-tez buraya gələrək müvəqqəti məskən salmış, ovla məşğul olmaq üçün dəyələr düzəldərmişlər. Həmin dəyələr sonralar isə yaşayış məskənlərinə çevrilmişdi. Yal kənddə deyilənə görə, kilsə, monastır olmuşdu. Tikilinin materialları sökülrək kolxoz üçün anbar və mal-qara üçün tövlə inşa edilmişədi.

Belə kilsə və monastırların ara məsafələri 10-20 kilometr olmuşdu. Fingə, Ərdəşəvi, Qurdhacı kəndləri ilə Ərikli kəndi arasında və Qorcu kəndində tikilmişdi. Son vaxtlara kimi uçub dağlımış bünövrəsi, təməl daşı qalmaqdə idilər.

Danışıldan, ləhcədən əmələ gələn sözlərin axtarışı ilə çox mənbələrə müraciət etməli olduq. "Fingə" fars mənşəli sözlərə uyğun olaraq, dərman bitkilərinin çox bitən yerlər, "fənək" sözü isə ov heyvanlarının çox yaşadığı yer, məkan mənasında işlənmişdir. Belə hesab etmək olar ki, bu yerlərin florاسına və faunasına uyğun addan istifadə edilmişdir. Əlik, cüyür, dovsan, tülükü, çäqqal, canavar kimi heyvanlar vardi. Təbiətdə isə insanların qidalanma və müalicəsi üçün istifadə etdiyi baldırğan, şoşan, qırxbüğüm, qırxbızık, çəşur, xəzəz, gicitkən, quzuqlağı, qoyunqulağı, yarpız, yemilik, anduz, dağ keşnişi, nanə, dəvədabanı, göbəlkək, qaymaqcıçıyi, çilədağı kimi bitkilər bitərdi.

Fauna və floranın geniş yayılması, insanların bundan körəbii şəkildə istifadə etməsi, baş verən hadisələrin tarixə çevriləməsi, nəsillərdən nəsillərə ötürülməsi zərureti yaratmışdı. Bizə kimi gəlib çatması maraqlı dünyamızın artmasına səbəb olmuşdu. Belə hadisələrin izi ilə "fingə" sözünün mənasını çox mənbələrdə axtardıq. Fars mənşəli söz olmaqla, burada çox dərman bitkilərinin bitdiyi, çox ov heyvanlarının yaşadığı məkan mənasında işlədil-

məsi və yaranmasına gətirib çıxarmışdı.

Tanrıverdi kişinin obası da deyiblər bu yerlərə. Onun Xudum, Xurşud, Əkbər adlı oğlanları olur. Pəhləvan cüssəli, qorxmaz, igid, zəhmətkeş, qoçaq olduqları üçün də yaxşı yaşayırlar. Əsas məşgulluqları heyvandarlıq olmuşdur. Tanrıverdi kişi onları lap uşaqlıqdan əməksevər yetiştirmişdir. Uşaqlıq çağlarından at minməyi, çapmağı öyrənmişdilər. Xam atları, dayçaları, qulanları özlərinə tabe edə bilirdilər, atların çaparağında belinə qalxaraq, yalından tutaraq yorulana kimi çapırıldalar. Qardaşlar atlanıb əraziləri gəzərmışlər, yaylaqları, əkin üçün torpaq sahələri müəyyən edərmişlər. Onların ayaq basdıqları yerlərə hər adam gələ bilməzmiş. Əmək, zəhmət vərdişləri onların daha da firavan yaşamlarına gətirib çıxarırlar. Xeyli mal-qaraları, qoyun-keçiləri, atları əkin üçün torpaq sahələri olur. Yük daşıma, uzaq yerlərə gedib-gəlmək üçün atlardan istifadə edərəklər. At ilxisinin olması işlərini daha yün-gülləşdirirdi.

Bir dəfə ata baxan nökər-naib gəlib giley-güzər edir ki, ilxinin içində bir baş ayğır var. O, ipə-sapa yatmir, atlara göz verir, işiq vermir. Bir dəfə mehtərə hücum edir, onun ciyindən dişləyir. Sahibi Xudum ayğırı tutub o ki var çapır. At yorulmaq bilmədən hərəkət edir, kişnəyir səs-küy salmağında davam edir. Xudum ayğırı cəzalandırmaq fikrinə düşür. Onun ayaqlarına buxov, cidar vurur və daşlı, çinqıllı Sarıcalı, Qoruqdərəsi adlı sahəyə aparır və buraxır. At xeyli müddət burada ac, susuz qalır. O, yenə də sakitləşmir, kişnəyərək ayaqlarını yerə döyməyə davam edir. Səhərisi baxıb görürər ki, gecələr canavarlar ata hücum ediblər, at da özünü müdafiə edərək onları şil-küt edərək leş-leşə düzübdür. At yaralı olsa da, yenə sakit dayanır. Kişnəməsində, ayaqlarını yerə döyməyində davam edir. Ayğır o qədər ayaqlarını yerə döyür ki, durduğu yerdə olan daşlar, çinqıllar o yan, bu yana təmizlənir və torpaqda çalalar əmələ gəlir. Döyənək olan yerdə böyük çala əmələ gəlir. Deyilənlərə görə, Ayğırın aclığı, susuzluğu heç kimin yadına belə düşmür.

Dünyada bütün canlıları yaradan Allah-taala həmin ayğırın çəkdiyi əzab-əziyyətlərdən agah olur. Ayğırın ayaqlarını yerə, torpağa döyərək imdad istəməsi, döyənək ayaq yerlərindən torpağından üst qatına suyun qaynayaraq çıxması, atın isə doyunca su içməsi möcüzə kimi yadda qalır. O gündən bu günə kimi, həmin su mənbəyi Ayğır bulağı adlanır. Belə olmuş hadisələrə çox rast gəlmək olar. Bu ha-

disəni eşidənlər gözləri ilə görmək üçün, şahidi olmaq üçün buraya gəlməli olurlar. Gözlənilmədən bu yerdən təsadüfən su çıxması möcüzə kimi qəbul olunur. Müalicə əhəmiyyətli Ayğır bulağı neçə-neçə adamlara şəfa vermişdi. Mədə-bağırsaq, dəri xəstəliklərinin müalicəsi istifadə olunurdu.

Fingə kəndinin yaxınlığında inam, inanc yeri - Pir vardi. Burada yaşayan sakinlər təsdiq edir ki, onların adət və ənənələrindən biri də Allah-taalaya inancı, etiqadları olmasıdır. Hər il yaz gələndə torpaqlar isinəndə, əkin üçün bu yerə, Pirə ibadətə gələrmişlər. Qurbanlar kəsilərmiş, elə buradaca yemək bişirib təam qəbul edəndən sonra qalan heyvan ətinə eldə, obada imkansız, kasib-kusublara pay verərmişlər və öz işlərinin arxasında davam edərmişlər. Kiminsə arzusu, niyyəti olanda, Pirə nəzir deyərmişlər. Həmin gün el-oba Pirə gələrmişlər. Xudum isə hər il Qurban bayramında cōngə kəsərmiş.

Xudumun ailəsində Əkbər, Əhliyyət, Qənəhət adlı oğlanları, Həsrət və Rəxşəndə adlı qızları olmuşdur. Onlardan da Müstəcəb, Həzrətqulu, Mürsəl, Sevindik adlı uşaqları anadan olmuşdular.

Kameral müşahidələr zamanı məlum olmuşdu ki, burada 18 ailədə, 184 nəfər - 89 kişi, 95 qadın yaşamışdır. Xudum öz yaşayış evini digər evlərdən fərqləndirmək üçün kürsülü, böyük ev tikdirir. Onun ailəsi qonaqlı-qaralı olduğu üçün evinin üstündə bir ağaç basdırılıb və bayraq asılmış. Ona görə də o ev, ailə obada seçilərmiş.

Qorqundağ dağlarının ətəklərində Fingə, Yal, Qozlu, Aşağı Qozlu, Təzəkənd, Qaynar bulaq, Haqnəzər, Ərdəşəvi və Dərəkənd kəndləri çox qədim tarixə malik yaşayış məskənləri olmuşdur.

Fingə kəndində 1992-ci ildə 88 ailədə 360 nəfərdən ibarət sakin yaşayırırdı. Burada kənd məktəbi, kitabxana, mağaza xidmət göstərirdi. Qarabağ hadisələri ilə əlaqədar olaraq, kənd sakinləri məcburi köçküñ həyatı yaşayırlar. 180 ailə - 720 nəfər fingəlilər və Qozlu kənd sakinləri Respublikamızın müxtəlif bölgələrinə səpələnmişdilər. Fingəlilər əsasən, Ağcabədi rayonu ərazisində Taxta körpü yaşayış massivində məskunlaşmışlar. Fingə obasında sakinlər əsasən, heyvandarlıqla, əkinçiliklə məşğul olurlar.

Kəndlərin yaranma tarixi haqqında məlumatları toplamağa Təzəkənd kənd sakinini, 120 yaşlı Həsən Süleymanovun və Fingə kənd sakinini Xudumun şəcərəsinin davamçısı Vahid Xudum oğlu Xurşudun söhbətləri köməyimizə geldi. Həsən babaya

"Allah-təala rəhmət eləsin" deyirik, Vahid müəlli-mə, Müsü müəllimə və Cavanşir müəllimə isə can sağlığı arzu edirik.

Xudumun əməksevər, zəhmətkeş olması ona baş ucalığı gətirmişdi. Xeyirxah bir adam kimi yetim-yesirlərə həyan olması, onlara himayədarlıq etməsi, ona şan-şöhrət bəxş etmişdi. Onun var-dövləti, böyük torpaq sahələri, əkin sahələri, yaylaqları olmuşdur. Mal-qaranı saxlayan naxırçıya, qoyun-keçiləri otaran çobanlara, ilxiya xidmət edən mehtərlərə, əkinlə məşğul olan cütçülərə, biçinlə məşğul olan biçinçilərə əmək haqqı verməklə yanaşı, vergi də ödəyərmış. Zəmilərdə arpa əkilərmış. Arpa məhsulunu su ilə işləyən dəyirmanlarda un üyüdərmİŞlər. Adamlar arpa unundan çörək bişirib onunla qidalanarmışlar. Xudumun ərazisində 4 su ilə işləyən dəyirman olmuşdur. İnzibati ərazisində Davalı yer meşəsi, Qaynar bulaq, Qısxanlıyurdu, Qəjəl, Taxtalar, Əvəlikli, Çiçəkli, Pirin yalı, Sarıcalı, Qoruq dərəsi, Qoruq çayı, Kərim ağaçının yaylağı, Çoban Alının düzü, Səlcisin düzü, Yaylım yeri, Zazalı, Qara şam, Palan tökən, Dik yoxuş, At atılan, Daryol, Şirin ölü, Xızək yolu, Qaravul düzü, Qaravul daşı, Xırdaların yalı, Mirinbəy, Orta daş, İlənqayası, Həsən uçan, Çırıqli qaya, Tilsimli qaya, Ağ qaya, Ağsaqqalların kahası, Əriyin düzü, Göz bulaq, Sarı bulaq, Pullu bulaq, Goy bulaq, Ayğır bulağı, Məmməd Bağır ölü, Qara Məmmədin dərəsi, Buzxana, Əhmədalının şəmi adlanan yerlər, yaylaqlar, yurd yerləri, keçidlər, bərələr, talalar ona məxsus olmuşdur.

Ərdəşəvi kəndi

Tanrıverdi kişi oğlanları və başının dəstəsi ilə birlikdə tez-tez Araz çayının sahilinə gələrdilər. Ticarət məqsədi ilə çayı keçərdilər, satmaq üçün və evdə istifadə olunan məisət əşyaları, zəruri mallar, ərzaqlar bazarlıq edərdilər. Sonra isə arxaya dönərdilər. Ona görə də atla İrana səfərə çıxardılar.

Xudum bir dəfə səfərdən qayıdanda Araz çayını keçən zaman qulağına ağlayan uşaq səsi gəlir. Atı saxlayır, ətrafa nəzər salır. Görür ki, Araz çayının ortasında, daşın üstündə bir uşaq oturub ağlayır. Atı ona tərəf çevirir və ona yaxınlaşır, əlini uzadıb uşaqın geyimindən yapışdırır, qaldırır, sahilə çıxarır. Uşaq ağlaya-ağlaya deyir:

-Məni çaya atma, yazığam. Məni də özünlə apar, əmim gəlib məni bir də çaya atar, qorxuram.

Xudum qayıdır ki:

-Ay bala, qorxma, səni niyə çaya atıram ki, mən

səni xilas edirəm, özümlə də apararam.

O, uşağı yuxarı qaldıraraq, atın tərkindəki xurcuna qoyur və iplə belinə bağlayır. Fikirləşir ki, atı möhkəm sürəndə uşaq yıxılmasın. Yol boyu uşağı danışdırmağa başlayır.

-Hə, danış görüm, əmin səni niyə çaya atdı? - deyə Xudum uşağı dilə tutmağa başladı və yol çantasından çörək çıxardıb ona verdi.

Uşaq çörəyi dişləyə-dişləyə sözə başladı:

-Atam müharibədə ölmüşdü. Əmim bizim evə gəlib-gedərdi, anam həmişə ağlayırdı. Bir dəfə anamı döyməyə başladı. Dedi ki, sizdə qalacam. Anam da razı olmadığı üçün onu vurub öldürdü. Cəhrənin

Ərdəşəvi kəndi

altını qazdı, qızıl küpünü çıxarıb apardı, heyvanlarını da satdı. Mənim adım Usuf olduğu üçün dedi, dədəmin adıdır. Ona görə məni öldürmədi, çaya atdı.

Xudum Araz çayının sahilində tapdığu kimsəsiz uşağı rəhmi gəlir və onu özü ilə Fingə kəndinə götürür. Öz ailəsindəki uşaqların içiñə qatır. Ona öz övladı kimi baxır. Adını da Usuf deyə çağırmağa başlayır. O, böyük, həddi-bülüga çatırdı. Xudum kişi hara getsə idi, onu da özü ilə aparırdı. At minməyi, at çapmağı öyrədərdi, özünə məxsus ərazini gəzib tanış edərdi, torpaq sahələrinin yerini göstərərdi.

Laçın rayonunun Ərdəşəvi kəndinin yerləşdiyi ərazidə həmişə arpa əkərmişlər. O vaxtdan bitən və bu günə kimi qalan Boz armud (daş armud da deyirlər) ağacının ətrafında biçin işçiləri aparılması üçün kotan düzəldirlər. Büyük taxıl zəmisində xeyli müdədət idi ki, qızığın işlər gedirdi. İşlərin görülməsi üçün qonşu kəndlərdən köməyə adamlar, biçinçilər çağrıladı. Dərəkənd kəndində təcrübəli biçinçi Nəcəfəli kişi bir gündə dizini yerə qoyub oraqla yarım hektar sahənin taxilini biçərmiş. Belə qüvvətlə, zəhmətkeş adəmin yeməyi isə səkkiz fətir çörək, bir sərnic qatıq olarmış. Yeməkdən sonra bir bardaq da su içərmiş və deyərmış:

-Ə, bu bardağın niyə boş gətirmisən?

Arpa dərəsi, Səlcıyin düzü və Qarovul daşı adlanan sahənin tən ortasında qədim dövrlərdə inşa edilmiş 50 kvadrat metr ölçüdə kilsə, monastırvardı. Üst hissəsi qövsvari şəkildə idi. Hörgünün daşları Vağazin kəndinin yaxınlığında olan Qayış qayası adlanan karxananadan boz rəngli daşlardan kəsilmiş, kvadrat formasında doğranmış və üzərinə də ovçu, əlində ox, kaman, quş şəkilləri təsvir olunmuş və divara hörülüdü.

Xudum işin qızığın gedən vaxtında köməyə gələn adamların qarşısında bildirir ki, onlar da agah olsun:

-Bu gündən bu ərazini Usufa bağışlayıram. Onun sahibi odur. Əksin, biçsin, qorusun, olsun onun. Mən də ata kimi yenə həyan olacağam.

O, hər dəfə hova gələn (köməyə gələn) adamlara cöngə kəsərmış ki, yemək sarıdan korluq çəkməsinlər.

Usuf bir dəfə təsadüfən Ağcayazı kəndinin yaxınlığından keçəndə Almədəd kişinin qızı Xanımı görür və ona vurulur. Yolun kənarında ağacın kölgəsində dincəlmək üçün atdan düşüb, cilovu qoluna keçirib oturur. Atın cilovunu üzəngiyə bənd edir. Usufun hərəkətinə bayaqdan fikir verən Xanımın anası ona yaxınlaşır. Onu sorğu-sual tutmağa başlayır:

-Ay oğul, kimlərdənsən? - deyə soruşur.

-Xudumun oğluyam. Yolla ötürdüm, dedim bir az at yorğunluğunu alıñ, mən də kölgədə rahatlanıñ, dincəlim.

-Belə iş olar, ay oğul. Xudum bizim tanışdı, dur evə gəl, olandan, qopandan qonağımız ol. - dedi Xanımın anası.

Usuf də elə bil bir himə bənd imiş, ayağa qalxdı və atı tutub yedəyinə aldı və arvadın arxasında evə getdi.

O vaxtlar adamlar bacalı damlarda yaşayardılar. Xanım da qonağa "xoş gəldin" elədi. Tezbazar qonağa süfrə açdı. Bir kasa qatığı, təzə süd ilə qarışdırıb kətəməz etdirər və arpa unundan bir parça çörəyi qonağın qarşısına qoydu. Usuf da bir gözü qızda, çörəyi kətəməzin içində doğrayıb ağacdən düzəldilmiş qışla qarışdırıb yeməyə başladı. Çörək yeyib qurtarandan sonra razılığın bildirdi və atına minib yola düşdü.

Usuf üç gündən bir, beş gündən bir yolunu burañan salmağa başladı. Xanımı göz altı eləmişdi. Bir dəfə qonşu kənddən, Piçənisdən də bir qonaq gəlmışdi Almədəd kişigilə. Xanımın anası həmişə olduğunu kimi bu dəfə də qonaqpərvərlik göstərdi. Bu ev duzlu-çörəkli olduğu üçün onu da yaxşı qarşılıyib yola saldı. Sən demə, Xanımı bu oğlan da gözaltı eləmişdi. Usufun bu qonaqdan gözü su içmir. Ondan

şübhələnməyə başlayır. Sanki, ona ayan oldu ki, bu rəqib nə isə etmək fikrindədir. Kənara çekilib onu izləməyə başlayır. O biri qonaq da eşidir ki, bəs Usuf Ağcayazı kəndinə Almədəd kişigilə gedib-gəlir. Odur ki, Xanımı qaçırtmaq fikrinə düşür. Toran düşür, qaranlıq yavaş-yavaş ətrafi görünməz edirdi. Hərdən kənddən it səsi eşidilirdi. Bir-iki dəfə hürdü və səsi kəsildi. Dağın arxasından ay boyylanmağa başladı. Ağcayazı kəndi sükuta qərq olmuşdu. Usuf mariqda oturub rəqibin hərəkətini izləyirdi. Gördü ki, həqiqətən həmin adam ipi damın bacasından kənarda bir ağaca bağladı, bir ucunu da öz belinə bağladı. Bacadan dama sallandı, bir az keçmiş nə isə çıxarıb kənara qoydu. Yenə dama sallandı. Usuf gizləndiyi yerdən çıxdı və bacaya yaxınlaşdı. Gördü ki, rəqibi qızın cehiz xurcunu ilə birlikdə qaçırmış arzusundadır. Odur ki, ipi kəsir, həmin adam yixilib evin içində düşür. Bu vaxt səs-küyə evdəkilər oyanır, həmin oğlanı oğru hesab edib möhkəmcə döyməyə başlayırlar.

Səhər açılanda Almədəd kişi baxıb görür ki, qız evdədi, ancaq yükün üstündəki xurcun yoxdu. Fikirləşir ki, gecə oğru hesab etdiyi adamı özü o ki var döyüb qovubdu, heç bir şey aparmayıbdı. Odur ki, arvadını səslədi:

-Ay arvad, ağlin nə kəsir? Qızın cehiz xurcunu yoxdu, xurcunu kim apara bilərdi? Buralarda ayrı adam-zad hərlənmirdi ki? - deyə Almədəd kişi tüüt kisəsini çıxarıb qelyani doldurdu və çaxmaq daşı ilə qelyana od saldı, bir neçə qullab vurdu. Fikrili halda görüləsi işləri yerbəyer etməyə başladı.

Arvadı birdən dilləndi:

-Ay kişi, itiyi olan adam anasının qoynun da axtarar. Bəlkə bir Xuduma baş çəkəsən, onun yetimi də buralarda vurnuxurdu.

Artıq gün yağlanmışdı, el-oba yuxusundan oynamışdı. Səs-küy gecənin sükutunu çoxdan qovmuşdu. Obada adamlar yenə də adəti üzrə, işləri ilə məşğul olmağa davam etdirər. Kimi həyət-bacada mal-qara-

sı ilə, kimi də qoyun-quzusu ilə məşğul idi. Kimisə də səfərə hazırlaşmaq üçün yol tədarükü görürdü. Almədəd kişi nə fikirləşdişə ayağa qalxdı. Atını tumarladı və arvada tərəf qəzəbləndi:

-Yaxşı məsləhətdi, gedim Xuduma bir dəyim, sonra arxayın olum. - dedi.

Boz armudun ətrafında qızğın biçin işləri gedirdi. Almədəd kişi atı düz ağacın altına sürdü. Xudumu səslədi. Görülən iş üçün xeyir-dua verdi. Salamlaşdılar. Gəlişinin səbəbini söylədi:

-Xudum, biləssən ki, itiyim var, onun izi ilə gəlmisəm. Sənin oğlun Usuf biz tərəflərə gedib gəlir. Arvad ehtiyat üçün xurcun tədarük görmüşdü. Olanı-qopanı bir xurcuna yiğmişdi.

Xudum Usufu səslədi:

-Bu gecə harada idin, o atın tərkindəki bəzəkli xurcun nədi? - deyə oğluna tərəf qəzəbləndi.

Usuf utandığından başını aşağı saldı və bir söz demədi. Xudum qayıtdı ki:

-Almədəd kişi, yol gəlmisən, atdan düş, səhbət edək. Uşaqdır da, bir qələt eləyibdi. O nə itikdi.

Almədəd kişi qəzəbindən haldan-hala düşürdü:

-Xudum, deyiləsi söz deyil, bu gecə evə oğru gəlmışdı. Oyandım, oğrunu tutdum, möhkəm döydüm, qovdum. Amma məkir işdi, qızın cehiz xurcunu yoxa çıxıbdı. - dedi.

Xudum bilirdi ki, oğlu Usuf da hərdən Almədəd kişigilə qonaq gedir, ondan xəbəri vardi, odur ki, dedi:

-Almədəd kişi, sən dünyagörmüş kişisən, nə xurcun, nə xurcundu axı, nədən ötəri hazırlatmışdır onu? - dedi.

-Xudum, mənim ağızımı boza vermə, bilmirsən xurcunu nə üçün hazırlayırlar? Ə, qızdı da, bu gün-sabah bir it oğlu qismətinə çıxacaq, ona cehiz verəcəm. - Almədəd kişi dedi.

-Ay sağ ol, Almədəd kişi, elə bəlkə qızın Xanımı da verəsən mənim oğlum Usufa. - deyə Xudum istədi ki, Almədəd kişini bir az yumşaltsın.

O, daha da qəzəbləndi. Başındaki quzu dərisindən tikilmiş yunlu papağı əline aldı. Üz-gözünün, alınının tərini sildi və papağı var gücü ilə yerə çırpdı və atını döndərib arxaya qayıtdı.

Bütün günü əlləri qoynunda qalan Almədəd kişinin arvadı və qızı onun yolunu səbirsizliklə gözləyirdilər. Kişinin gəlişinə sevindilər. Arvad tez onu sorğu-sualı tutmağa başladı:

-Ay kişi, xurcunu tapdın? Bəs başıyin papağı hanı? - deyə soruşdu.

Almədəd kişi daha da qəzəblənmişdi.

-Arvad, rüsvay oldum, xurcunu tapdım, Xudu-

mun oğlu aparıb. Hələ qızım Xanımı da, papağımı da qoydum cehiz xurcunun üstünə, verdim, gəldim...

Az keçmir ki, el adəti ilə Xanımı Usufa alırlar, toy edib gəlin köçürürlər. Həmin gündən Usuf Xanımla ailə qururlar. Xudum Laçın rayonunun Ərdəşəvi kəndinin ərazisini oğlu Usufa bağışlayır. Burada yaşamaq üçün dam tikirlər. Mehriban, xoşbəxt həyat yaşıyırlar. Övladları böyüməyə başlayır. Mal-qara, qoyun-quzu damazlıq edirlər, torpaq əkmək üçün öküzləri, minik üçün atları çoxalar. Bir müddət sahibsiz qalan kilsədən, monastırdan mal-qara saxlamaq üçün istifadə edirlər. Vergi yiğan məmurlar Usufu buna görə cəzalandırırlar.

Obada görülən işlərə qonşu kəndlərdən də köməyə adamlar gələrdi. Yaşamaq üçün dam (ev) tikmək üçün yerdən, torpaqdan beş metrin beş metrə qazarıldilar (5x5). Xəndəyin kənarlarından iki metr hündürlüyündə daşla hörgü tikərdilər. Damin içində sütun üçün hər küncdən döyümlü qırmızı palid ağacından basdırıldılar. Meşədən qışın şaxtalı günləndə kiçik çilədə ağacları kəsərdilər, qabığını soyub çöldə qoyardılar. Yazda kəsilən palid ağaclarını gətirib hörgünün üstünə düzəldilər. Damin hündürlüyü 5 metr dən də çox olardı. Tən ortadan da baca qoyardılar. Baca ona görə qoyuları ki, damda yaşayan orada ocaq yandırıcı. Ocağın tüstüsü bacadan çölə çıxardı. Belə yaşayış evinə o vaxtlar dam deyərdilər. Adamların yaşayışı üçün damlar tikilərdi.

"... 1727-ci ildə Osmanlılar tərəfindən Zəngəzur mahalında aparılmış kameral təsvir zamanı Ərdəşəvi kəndində 16 ailədə - 49 nəfər kişi, 46 nəfər qadın olmuşdur. 1893-cü ildə Çar Rusiyası tərəfində əhalinin siyahıya alınmasına görə 43 ailədə - 154 nəfər kişi, 126 nəfər qadın və 1924-cü ildə Çar Rusiyasının iflası zamanı bolşeviklərə qaytanlanmış kitabı əsəsən akt tərtib olunmuşdur ki, Ərdəşəvi kəndində 243 nəfər - 123 nəfər kişi, 120 nəfər qadın olmuşdur.

Xudum səfərə gedəndə Usufu da özü ilə aparıb gətirərmiş. Usuf səfərə gedən zaman onun anadan olduğu el-obanı yerində tapmir. Döyüş zamanı xarabalığa çevrilən kəndləri öz gözləri ilə görür. Az keçmir ki, Usufun bədənində intiqam qanı coşur. Ata-anasını öldürən əmisindən qisas almağa hazırlanır. Bu barədə həyat yoldaşına bildirir. O, nə qədər çalışırsa da Usufu bu yoldan döndərə bilmir. Xanım isə bir müddət ərini əvəz etməli olur. Uşaqlarını başına toplayıb işlərinin ahənginin pozulmamasına çalışır. Hərdən obanın üst hissəsində Qaravul daşına gələrək hündürdən yollara baxarmış. Gözü yollarda qalır. Ərinin səfərdən gəlməsini səbirsizliklə gözləyir.

Bəzən də obanın yaxınlığındakı zəminin o biri başında hündür böyük qara daş sanki keşik çəkirdi, obaya həyan olurdu.

Xanım bu böyük qara daşa da pənah gətirərdi. Gözləri yollara o qədər dikili qalardı ki, yorulub mürgüyə gedərdi, başını daşa söykəyib yatardı. Vaxtı ilə əri Usuf həmin daşın üstündə oturardı. Xanım həmin qara daşı özünə təsəlli, ümid nişanəsi seçmişdi. Həmin qara daşı özünə həmdəm hesab edərək günlərini yubadarmış.

Təsadüfən ötən yolcu daşın üstünə başını qoyub yatan Xanımı oyadır, burada yatmasının səbəbini soruşur. Xanım başına gələnləri ona nağıl edir:

-Bu qara daş mənim ər daşımdı, ər evimdi - deyə cavab verir.

Xanımın Usufa qarşı olan məhəbbəti, inamı, etiqadından, sədaqətindən yaranan "Ər daşım", "Ər evim" sözləri assimilyasiyaya uğrayaraq "Ərdəşəvi" sözü kimi bize gəlib çıxmışdı.

Məlumdur ki, azəri-türk ləhcəsində bölgələrdə ev, əv, öy də deyilir. "Ərdəşəvi" sözünün yaranması "ərdəş", "ər daşı", "ər əvi", "ər evi" sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlmişdi. Ər, ığidin daş qoyduğu yer, məkan mənasında işlədilmişdi. O vaxtdan bu günə kimi həmin Qarovalı daşı Xanım ananın Usufa olan sevgisini, məhəbbətinin inamını tarixə çevirərək gələn-gedənə söyləməkdən yorulmur.

"... Ərdəşəvi kəndinin 1727-ci ildə Osmanlılar tərəfindən əhalisinin və təsərrüfatının siyahıya almasına görə 16 ailə yaşayış evi olmuşdur".

Usufla Xanımın ailəsində Məmmədyar və Allahyar adlı oğlanları, Səkinə və Yetər adlı qızları olmuşdur.

Allahyarın dörd oğlu, yeddi qızı olmuşdur: Abbas, Məmməd, Səfəralı, Yusif, Bahar, Mələksə, Xanım, Xaxanım, Nazxanım, Fatma

Abbasın uşaqları: İbrahim, Ələkbər, Əli, Ədil Məmmədin uşaqları: Abduləli, Alməmməd

Səfəralının uşaqları: Məcnun, Hümbət

Yusifin uşaqları: Cəbrayıł, Allahyar, Mikayıł, İmrən.

Məmmədyarın altı oğlu olmuşdur: Məmiş, Hüseyn, Fətəli, Hümbətalı, Əsəd, Həsən

Məmişin oğlu - Cavad

Hüseynin oğlu - Hüseyn, Rza

Fətəlinin oğlu - Məmmədyar, Əhmədyar

Hümbətalının uşaqları - Bəxtiyar, Əsfəndiyar, Dönə xanım

Əsədin oğlanları - Əhmədalı, Bəndalı, Məmiş

Həsənin oğlanları - Qoşnalı, Sövzalı, Fərzalı,

Mehbali

Usufla Xanım şəcərəsini daha da sadalamaq olar. Onların səkkizinci şəcərəsi Ərdəşəvi kəndində yaşa-maqdadır. Son zamanlara kimi Usuf uşağı adlanan bu nəsil Aliyarlı uşağı, Alı uşağı, Həsolar uşağı, Hüseyinlər uşağı ilə birgə yaşayırlar.

1992-ci ildə Ərdəşəvi, Təzəkənd və Haqnəzər kəndləri bir ərazi vahidlilikdə birləşərək 347 ailədə 1477 nəfər sakin vardı. Son zamanların məlumatına əsasən, Ərdəşəvi kəndində 415 ailədə 1367 nəfər, Təzəkənd kəndində 117 ailədə 371 nəfər, Haqnəzər kəndində 85 ailə 271 nəfər sakin yaşayır. Qarabağ hadisələri ilə əlaqədar olaraq, öz doğma el-obasında didərgin düşən laçınlılar Ağcabədi rayonu ərazisində Taxta körpü yaşayış massivində məskunlaşmalı olmuşdular. Burada Ərdəşəvi, Fingə obası vardi.

Uzun müddət rəhbər işlərdə çalışmış el ağsaqqalı Yusifəli Paşayev başqa-başqa kənd sakinləri kimi o da ailə və uşağı yola salandan sonra Ərdəşəvi kəndində qalır. Qardaşı Qaçay, Vəli nə qədər çalışıllar o, inadından dönmür ki, dönmür. Deyir ki, elə burada ölüb qalmaq daha şərəflidir, nəinki başqa el-oba-da qaçqın həyatı yaşamaq. Ərdəşəvi kəndində ermənilər tərəfindən faciəvi surətdə şəhid olmuşdur.

Quliyev Vaqif Rzaqulu oğlu kənd məktəbində müəllim işləyirdi. Könüllü olaraq təhsil sahəsini Vətoni, torpağı müdafiə etmək kimi şərəfli yolu seçdi. Əyninə əsgər paltarı geyinərək Laçın alayında baş leytenant kimi kəşfiyyat bölüyüün komandiri təyin olundu. Axı o, keçmiş SSRİ Silahlı Qüvvələri tərkibində Monqolustanda xidmət edəndə baş gizir rütbəsində xidmət yolu keçmişdi. Xankəndinə kimi böyük kəşfiyyat yolu qət edən cəsur, qorxmaz zabit Vaqif Quliyev Vəng yaxınlığında döyüşə atılmışdır. Qeyri-bərabər döyüşdə onun kəşfiyyat bölüyü və özü də qəhrəmancasına şəhid olmuşlar.

Bağırıov İsləm İsləmov oğlu Şuşa şəhərində yaşayır-dı. O da könüllü olaraq orduda xidmətə yazılır. Döyüşlərdə fəal iştirak edir. Şuşa işğal olunanından sonra Ağdərədə gedən döyüşlərə qatılır və şəhid olur.

Həsimov Səlim Kərim oğlu ailə üzvləri ilə birlikdə Xocalı rayonunda yaşayırırdı. Bu hadisələrin baş verən qaynar sahələrində o heç vaxt biganə qala bil-məzdi. Yaşadığı el-obanın xeyir-şərində fəal iştirak edir. Xocalının ağır günlərində o da müdafiə batalyonunda xidmətə başlayır. Xocalının müdafiəsində qəhrəmancasına şəhid olur.

Milli ordu yarananda Həsimov Araz Ələsgər oğlu, Mirzəyev Adazıl Səhliyalı oğlu, Fətəliyev Aliq Yelmar oğlu şəhid olmuşlar. Əhmədov Məzahir

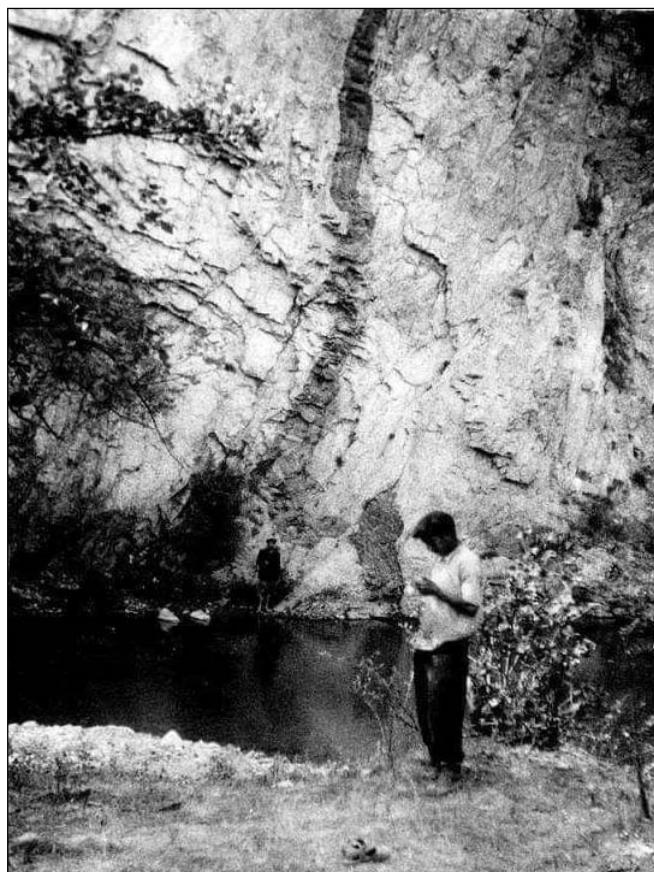
Saybalı oğlu, Cavadov Rövşən ağır döyüslər zamanı sağlamlığını itirmişlər.

Mənbəyini Saribaba dağının buz bulaqlarından götürən Qozlu və Çəmənlı çayını əmələ gətirərək Şəlvə çayına qovuşmağa tələsir. Mənbəyini Qırqxız dağlarından, buz bulaqlarından götürərək Kalafalıq, Bozgüney, Vağazin, Haqnəzər, Ərdəşəvi kəndlərindən keçərək Şəlvə çayına qovuşur. Bu çayların arası sanki inzibati ərazisinin xəritəsini çəkmişdi. Hər daşın hər qayanın altında hələ də sırrı açılmayan tarix yaşayır. Hadisələrin baş verməsi tarixə, əfsanələrə çevrilmişdi. Bu ərazidə İlənqaya əfsanəsi daha böyük maraq kəsb edir.

İlanqaya

Dağ çayı olan Həkəri çayının qolu qıjılıtı ilə axıb Laçın rayonunun Ərdəşəvi kəndinin yaxınlığından keçən Şəlvə çayına qarışır. Dağ çayının ləpələri hündür sal qayadan "asılı qalmış" qara zolaq "İlanqaya"nın ətəyini yalayır. Hündür sildirim sal qaya-dan çaya bir "qara ilan" uzanıb. Çayın ləpədöyənin-dən isə iki-üç arşın (metr) yuxarı ilana sarı adama-bənzər qara daş həkk olunubdur.

Deyilənlərə görə, insanlar o vaxtlar o qədər əməlisaleh olubdur ki, Allah-təala onların istəkləri-

ni, arzularını daha tez eşidərmış və daha tez imdadına çatarmış.

Bu yerlərin incəbel, gözəl qızları bir yerə cəm olub, çayda çimirmişlər. Birdən bir əjdaha peyda olur. Qayadan qızlara tərəf sallandığını görürərlər. Qızların içində bir dünya gözəli varmış, o isə çaydan adlayıb qayanın dibində özünə tumar verərək saçlarına sığal çəkirmiş, daranırmış. Qızlar nə qədər səsləyirlərsə, çayın səsi, qıjılıtı qoymur ki, qoymur çağırış səsini eşitsin.

Qız şəlalə saçlarını arxaya yiğib sonsuz göylərə baxır. Birdən bir əjdahanın ona tərəf sallanıb onun gözəlliyyinə tamaşa etdiyini görür. Əlacsız qalan gözəl qız əllərini sonsuz göylərin ənginliyinə tərəf qaldıraraq yalvarmağa başlayır ki, onların hər ikisi daş olsunlar. Hər ikisi: ilan da, qız da birdən daşa dönüb hündür sal qayaya həkk olunurlar.

Həkəri çayı o vaxtdan bu günə kimi İlənqaya əfsanəsini öz nəğmələrinə qatıb insanlara "danışmaqdan" doymur.

Qaynar bulaq kəndi

Ata-babalarımızın yaşadıqları yerləri bir-birlərindən fərqləndirmək, yadda qalmaq üçün ona adalar vermişdilər. Qorqundağ (Laləli dağları) dağlarına qalxmaq üçün Ərdəşəvi kəndindən çıxanda Mirinbəy meşəsindən, Qaravul daşından, Haqnəzər kəndinə çatmamış Şikar suyu bulağından su içməsən, günah hesab olunar. Təzəkənd kəndindən Fingə kəndi yolu ilə getmək üçün Əppəkli, Daryal, Şirin ölü, Palan tökən, Tippildayan sərt keçidlərdən, bərələrdən, dar yollardan, cığırlar-dan keçməlisən.

Vaxtı ilə burada bir daha sonra dörd ailənin yaşaması üçün təməl daşı, bünövrəsi qoyulmuş ev-lər, damlar tikilmişdi.

Deyilənlərə görə, Ərdəbil vilayətindən köçüb gələn Seyid Məmməd Saribaba dağlarının qoy-nunda qərar tutmuş Yığın Seyidlər obasında bir müddət yaşamalı olur. Seyid titulunu daşısa da, əməlləri onu tanıyanlar tərəfindən çox da rəğbətlə qarşılanmazdı. Odur ki, onu qonşular günlə-məyə başlayırlar. Burada dul bir qadınla eşq məcəraları yaşayır və onunla ailə qurmağa məcbur olur. Qadının da qabaqkı ərindən bir oğlu varmış. Seyid Məmməd həmin dul qadını da, oğlunu da götürüb Ərdəşəvi obasına pənah gətirir. Heç kim-dən icazə, izn almadan Çoban Alının düzündə ko-ma tikmək qərarına gəlir. Bundan xəbər tutan Xu-

dum Seyid Məmməd haqqında gizli məlumat toplamalı olur. Öyrənir ki, çox da yaxşı adam deyildir. Ona görə də, saymazyana gələrək, heç kimdən icazə almadan yaşamaq üçün koma tikməsi onun xoşuna gəlmir.

Bu ərazilərin qayda-qanunlarına Aliqulu obasında yaşayan Almurad bəy nəzarət edirdi. Onun yanına adam göndərir ki, buralara xoşagəlməz bir nəfər ailəsi ilə qonaq gəlib, yaşamaq üçün də koma tikir. Dərhal atlı yasavul gəlib ərazini nəzərdən keçirir, Seyid Məmməd evdə olmayanda gizlicə gəlib komanı uçurur. Seyid Məmməd şələsini götürüb Çoban alının düzü adlanan yerdən uzaqlaşır.

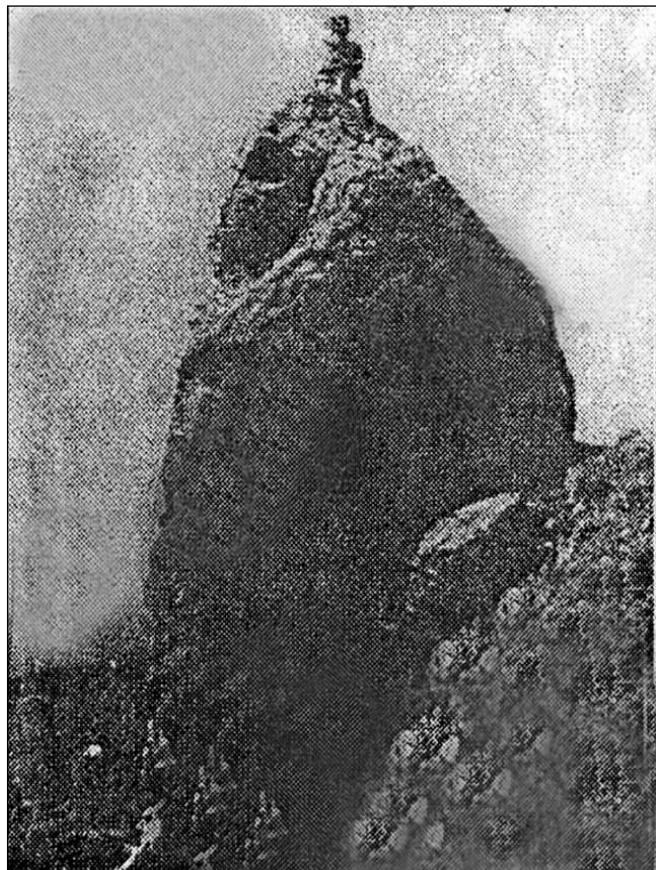
Xudum deyir:

-Ə, bu yanı qoduqlu bir arvadı da alıb yanına, düşübüdu çöllərə. Mərifəti, qanacağı da yoxdu. Ona görə xoşuma gəlmədi. Gəlsəydi, desəydi ki, icazə ver, buralarda bir yerdə məskən salım, razı olardım. Ona görə ondan xoşum gəlmədi.

Xeyli müddət orda-burda gizlincə kahalarda yaşayır. Qozlu çayının yaxasına gəlib çıxır. Bu ərazini qarış-qarış gəzir. Çoban Alının düzü, Yaylım yeri, Ağ peyinlər, Cinqillə dərəsi, Zazalı, At boyunu sinan, Palan tökən, Əppəkli, Daryal, Şirin ölü, Tippildayan, Xızək yolu, Şikar suyu ərazilərində yaşamalı olur. Onun ailəsində dörd oğul olur: Şəməmməd, Bəyalı, Xanməmməd, Şəbəndə. Oğlanları böyüyüb həddi-buluğa çatırlar. Yasovul isə uzun müddət bu ailəni təqib edir. Hərada koma düzəldirlərsə, dərhal onların başının üstünü alarmış, evlərini sökərmmiş. Şəməmməd xeyli müddət görünməz olur. O, gəzə-gəzə gəlib Laləli dağının qoynunda bir təpənin üstündə oturub dincini alır. Susuzluq ona güc gəlir, dərəyə enir. Baxıb görür ki, dərənin o tayında, bu tayında qarşı-qarşıya bulaq qaynayır. Hər iki bulaqdan su içir, xoşuna gəlir. Xeyli tamaşa edir. Atasını və qardaşlarını da götürüb bu yerə gəlir. Onlara deyir:

-Bura mənim çox xoşuma gəldi. O tayda bir, bu tayda bir bulaq qaynayır. Yerin üst qatına çıxır. Bəlkə burada məskən salaq.

Tez torpağı qazıb bünövrə yeri açırlar. Daşları üst-üstə yiğib ağacların qol-budaqları ilə üstünü örtürlər. Yasovul gəlib görür ki, koma tikilibdi. Bacadan baxıb görür ki, balaca bir uşaq yatıbdı. Ürəyi rəhmə gəlir, evi uçurmaqdan daşınır və bir də arxaya dönmür. Məlumat verir ki, azyaşlı uşaq vardi, ona görə də uçurmadım, uşağı yazığım gəldi. Ondan sonra Şəməmməd Qaynar bulaqda dinc

yaşamalı olur. Onun yeddi oğlu olur. Oğlanları üçün koma tikir. Koma kiçik yaşayış evi deməkdir. İmkanlı kişilər isə dam tikərdi. Damı tikmək üçün tikinti materialları, daş, ağaç tədarük alınardı. İşçi qüvvəsinə ehtiyac olardı. Odur ki, qonşu obalarda kömək etmək üçün Şəməmməd Fingə kəndindən, Haqnəzər kəndindən köməyə adamlar dəvət edir. El gücü, sel gücü. Axtalıq meşəsindən ağacları kəsib dam tikməsi üçün icazə alır. Oğlanlar üçün dam tikir, evləndirir, ailə sahibi edir. Şabəndə cavan ikən dünyasını dəyişir. Şəməmmədin - Mehdi, Xanməmmədin - İsrəfil, Bəyalının - Mahmud adlı oğlanlarının döl-döşü doğulub-törəyir, tayfanın sakınlərinin sayı artır. Qaynar bulaq obasında on iki ailə yaşaması üçün dam (ev) yeri, bünövrəsi vardi. Burada havaların yazda, yayda isti, payızda, qışda çox soyuq olması adamların məkanlarının dəyişməsinə səbəb olmuşdur. Odur ki, həmin ailələrdən Qarabağa, Təzəkənd kəndinə, Haqnəzər kəndinə köçənləri olmuşlar. 1941-45-ci ildə Böyük Vətən müharibəsinə xeyli oğlanlar döyüşə getmişlər, arxaya dönməmişlər. Qaynar bulaq kəndi sahibsiz, sakinsiz qaldığı üçün xarabalığa çevrilmişdi. Bura yazda, yayda yaylaq kimi istifadə olunardı. Təzəkənd kəndində bu nəslin Mehdi, Məmməd, Cahangir, Mahmud, Xanməmmədin döl-döşləri yaşamaqdadır.

ÜLVÜ ÜMİD

Ülvi Ümid (Ülvi Ələkbərzadə) 1998-ci ildə Bakı şəhərində anadan olub. 2012-ci ildən yaradıcılığa başlayıb, şeirləri və məqalələri dövrü mətbuatda çap olunur.

"Zülmətdən doğan işq", "Duyğular və Düşüncələr", "Sonbahar nəgməsi" adlı kitablarının müəllifidir.

DƏNİZ

Yenə də gəlmişəm qoynuna sənin,
Məni ağuşuna alsana, dəniz.
Dərdli günlərimin həmdəmi olub,
Mənə anam qədər yansana dəniz.

Ürək üsyən edər, həsrət oduyla,
Alovlu qəlbimə məlhəmsən, dəniz.
Niyə, dalğaların coşubdur bu gün?
Dalğalar qoynuna, qoy dönsün, dəniz.

Gəldim ki, səninlə sirdəş olaq biz,
Dərdimiz də birdir, sevincimiz bir.
Günəşi sevgiyə qucaqlarıq biz,
Mənim dərdlərimi alsana, dəniz

EŞQİN ZİRVƏSİ

Arzular ürəkdə qaldı yarımcıq,
Həyatdan yoruldu duyğulu ürək.
Bu dünya əzəldən belə yarandı,
İnsan sevgi ilə yaşasın gərək.

Bu yolda əyilməz, bu yoldan dönməz,
Qəlbini sevgini həkk edən hər kəs.
Bir ömrə sığındıq isti qucağa,
Bizə arxa oldu, eşqinə nəfəs.

Eşqdən qiymətli duyğu bilmədik,
Eşqin zirvəsinə ucalanda biz.
Bu yolda bizimlə birgə olmasın,
Sevgisi olmayan, qəlbə saxta, buz.

SƏNİ

Vurdun ürəyimə bir payız yeli,
Pay verdin ömürlük qüssəni, qəmi.
Ay bu ürəyimin həmdəmi, təni,
Biləsən unudan deyiləm səni.

Canımı yandırıb, etsən də yara,
Gözümüzdə dünyani etsən də qara.
Qəlbimi sindirib, etsən də para,
Biləsən unudan deyiləm səni.

SƏNSİZLİYİM

Həsrətini çəkə-çəkə,
Düşüb qəlbim intizara.
Qəlbin imiş evim mənim,
Söylə, gedim indi hara?

Üzümdə bir gülüş görsən,
Sanma yoxdur, dərdim, ahım.
Üzümdəki gülüşləri,
Yuyur mənim göz yaşlarım.

O xəyallar, xatırələr,
Elə bil ki, düşmən mənə.
Ətrafımda dostum, yadım,
Mən gülürəm, aldanırlar,
Gülüşümlə yanılırlar.

Bu qəlbimin var parası,
Həsrətindən ölüm gərək,
Axı, qəlbin var yarası,
Qəlb yaralı, gülüm gərək!

Heç keçməyir gecə zaman,
Hicran olub, qəlbdə taxtım.
Yandı qəlbim, yandı yaman,
Belə verib, könül baxtım.

SƏSSİZ GECƏLƏR

Səssiz axan gecələr,
Ulduzlarla danışır.
Ulduzların arzusu,
Sabahlara qarışır.

Arzularla doludur,
Hər açılan sabahlar.
Çiçəkləyən ümidiir,
Hər açılan sabahlar.

Bəzən aylı gecələr,
Sükutlara qarışır.
Üfüqlərə yetməyə,
O günəşlə yarışır.

"XƏZAN" - DƏYƏRLİ SÖZƏ YAŞIL İŞIQ

(Jurnalın sentyabr - oktyabr, 2018 sayında gedən yazıların incələnməsi)

"Təbiəti heç vaxt pinti, yarımlüt görməzsən, o, həmişə gözəldir". Amerikalı filosof Emersonun fikridir. Doğrudan da, ana təbiət baharda yaşıl, payızda sarı, qışda bəyaz libası, yağışı, dumani, qarı, yayda şəfqətli hərarəti ilə tamdır, bütövdür.

Biz təbiətin övladıqsa, təbiət bizim anamızsa, niyə ömrümüzdən keçən bütün fəsilləri sevmirik? Ayrışıkilik bəşər övladı yaranandan qəlbinə iblis kimi girən nəsnələrdən biridir. Çoxumuzdan "hansi fəsli sevirsiniz?" soruşalar əksəriyyət düşünmədən yəqin ki, "baharı" cavabını verər. Niyə baharı? Axi, ölkəmizdə qış olmasa bahar da olmaz. Şairə Rəhilmə İsmayıllı bu suala bir bəndlilik şeirində çox konkret və inandırıcı arqumentlə cavab verir - çox baharsevərlərdən fərqli, özünəməxsus şairanə cavab.

*Mənə elə gəlir ki, qışda soyuq deyil,
Çilpaq gözəllikdəki bayağılıqdır
Üşüdən insanları.
Heyif deyil təbiətin
Gözəlliyi qoynunda gizlədən bahar paltarı?..*

Ömrün payız fəsli, xəzan çağı... Görəsən, payız, xəzan niyə belə kövrəklik, nostalji hisslər yaradır duyğulu insanlarda? Poeziyamızın fəlsəfi fikir nə-həngi Bəxtiyar Vahabzadə:

*Ömrün payızında sevdim, sevildim,
Elə bilirom ki, ilk baharam mən.* - deyərkən həyatın bütün anlarını sevgi fəsli adlandırmırı?

Payız təbiətin müdriklik çağıdır. Bar-bərəkət, payız toyları, təbiətin al-əlvanlığı, anası ağacın qucağından ana torpağa düşüb yenidən baharı gətirmək üçün küləklərə qoşulub gedən sarı yarpaqların yerə döşədiyi ərişli-arğaclı xalı misli bərabəri olmayan gözəllik deyimi?..

Qarşısında bir "Xəzan" var. **Payız kimi al-əlvan "Xəzan"**, əsl söz xəzinəsi "Xəzan" (sentyabr-oktyabr 2018/5/17). Oradakı söz səltənətindən seçmələr ömrün qızıl fəsli kimi rəngbərəngdir, mənalıdır, barlı-bərəkətlidir.

"Xəzan"ın bütün payız sayıları kimi bu sayı da nisgillə, nigarənciliqlə gəlib sözsevərlərin görüşü-

nə. Vətənimizin dillər guşəsi - "Dağlıq Qarabağla həmsərhəd olmayan Zəngilanın - 25 ildir xilaskarını gözləyən gözəl məkanın" xəzan çağında...

Hər sayında bir düşündürücü fikrin dərinliyinə baş vurub həqiqət axtarışına çıxan **Əli bəy Azəri** ənənəvi "Redaktor guşəsi"ndə çətin suallara cavab axtarır:

"Xeyirlə... Şərin mübarizəsi..."

Burada mübarizəni aparan kimdir? Mübarizə kimə qarşıdır? Mübarizə nəyin mübarizəsidir?.. İndi əyyam dəyişib, Şər küçükləyib, aləmi bürüyüb. Odur ki, Şərin başı özünə qarışib, Şər artıq Şərə qarşı savaş açıb, Şərlə vuruşur. Xeyir yaddan çıxıbmı?

Yox, babalar başqa bir söz də deyiblər. Deyiblər ki, Şərlə Xeyir qardaşdır. Qardaş da qardaşa qarşı vuruşarmı? Qardaşla qardaşın nə işi..."

Əli bəy mənim də beynimdə təlatüm yaratdı: Doğrudan da Şər Xeyirlə mübarizədədir, ya Xeyir Şərlə? Çox çətin məsələdir...

"Xəzan"daqı ədəbi materiallar haqqında bir oxucu kimi rəyimi bildirmək təklif olunanda özüm özümə obyektiv olmağa, "üzgörənlik" eləməməyə söz verdim. Yeni, mənalı misra, cümlə tapanda sevindim, ağacın qara kölgəsində qara günlərini yaşayışığa həsrət fikir oxuyanda məyus oldum. Əlinə qələm alan kəs birinci növbədə özünə, sonra da onun yazdığını oxuyacaq yüzlərlə, minlərlə dəyərli sözün vurğunlarına hörmətlə yanaşmalı, sözü urvatdan salmamalıdır. Bəri başdan onu deyim ki, bu saydakı nəşr əsərləri poeziya nümunələrindən daha uğurludur. Elə şeir yazarlar var ki, dörd-beş bəndlilik şeirindən bir yeni fikir, yaddaqlanmış misra tapa bilmirsən, uğurlu poetik tapıntılar rast gələndə az qalırsan "ura!" qışqırasan.

Onu da deyim ki, "Xəzan"ın yaradıcı heyəti bir ilkə imza atıb. Jurnalın hər sayındakı işıq üzü görən ədəbi nümunələri təhlil etmək hər dəfə bir müəllifə həvalə olunacaq. Növbəti sayda həmin təhlili "Xəzan" sevərlər oxuya biləcəklər. Bu saydakı **Pərvanə Bayramqızının** hazırladığı dördüncü sayın təhlili obyektiv, bəddi cəhətdən mükəmməldir. Tərifləniləsi işi tərifləyər, çatışmamazlığı tənqid edib

doğru yol göstərərlər. Pərvanə xanım da belə edib. Doğru-dürüst tənqid yaradıcılığa təkan verən mühərrikdir. Tənqidə dözümü olmayanların yazdıqları tarixdə qala bilməz.

"Xəzan"nın söz adamlarının yubiley yaşlarını təbrik etməsi, yaradıcılığına nəzər yetirməsi artıq ənənəyə çevrilmişdir. Bu sayda **Budaq Təhməzi 80, Əli Rza Xələfliyi 65 və Damət Salmanoğlunu 60 yaşıını** təbrik edən "Xəzan" onların yaradıcılığı haqqında təhlil yazıları, şeirlərindən nümunələr çap etmişdir.

Ələsgər Talıboğlu "Budaq Təhməz yaradıcılığında Vətən mövzusu" təhlil yazısında vurgulayır: "Naxçıvan Dövlət radiosu öz verilişlərinə şairin "Bir gün Naxçıvanda sən qonaq olsan" şeirinin oxunuşu ilə başlayır". B. Təhməzin Vətəni tərənnüm edən şeirləri, qisasa, zəfərə çağrışdır, qələbə marşıdır:

*Dözəmmirəm belə dağa,
Qan qardaşım, qalx ayağa,
Yürüş edək Qarabağa,
Ürəklərə çəkilib dağ,
Yaralıdır ana torpaq.*

Damət Salmanoğlunun 60 yaşına Əli bəy Azərinin "Bir şair ömrünün altmışı - gəncliyin zirvəsi" təbrikində müəllif qeyd edir ki, "şair Damətin əsas ilham mənbəyi sevmək, sevilmək duygularından qidalanır... İlahi sevgi - Vətən sevgisi, dostluğa sədaqət, ailəyə, elə-obaya mükəmməl bağlılıq, sözə vəfa və bu kimi insani keyfiyyətlər onun həyat kredosudur".

Aynur Yasəmən Qarabağlı D. Salmanoğlu poeziyasının daha bir üstünlüyünü - yaddaşalan olmasına bəstəkar-müğənni **Zəka Vilayətoğlunun** dedikləri ilə təsdiqləyir: "Sözə fəhmlə yanaşma qabiliyyəti güclü olmasına baxmayaraq şairin şeirlərinə mahnilar çox asanlıqla bəstələnir".

Nemət Bəxtiyar Əli Rza Xələfliyə həsr olunmuş "Araz həsrətli bir bayati çağırduğum" ürək sözlərində bildirir ki, iki qardaşı, bacını ayıran xan Araz, birləşdirən on bir aşırımlı Xudafərin körpüsü şairin yaradıcılığının ağırılı yeridir:

*Həqiqət dustaq oldu, yalanlar ayaq açdı,
Tarixin əvəzinə arlandı Xudafərin.
Gülmədi zaman üzə, illər çəkdi sınağa,
Dərd üstə dərd qaladı, varlandı Xudafərin.*

Vətən qələm adamlarının əzəli və əbədi mövzusudur. **Rafiq Oday** da şair-pedaqoq **Şərbətəli**

Mahmudovun şeirlərinin leytmotivinin vətəndaşlıq qayəsi, düşmənə nifrat olduğunu qabardaraq yazısına şairənə ad seçib: "**Ömrün qürub çığı və yaxud müdriklisinin zirvəsindən boyanan illər**".

Zəngin təcrübəsi, irsi, dünyabaxışı ilə gənclərə nümunə olan 86 yaşlı **Miryavər Hüseynovla Rəna Mirzəliyevanın** müsahibəsi yaşamaq və yaratmaq eşi ilə alışib yanan gənclik enerjili ağsaqqalın həyatını işıqlandırır. Rəna xanım məzmunlu və məraqlı suallarla ağsaqqalı ötən illərə qaytara bilir, həm də bu günümüzün gerçəkliliklərini Miryavər müəllimin dili ilə çözür. Rəna xanımın "canlı heykəl" - el ağsaqqalı və müdriki ilə müsahibəsi çağdaş dövrün gəncləri üçün həyat dərsliyinin bir səhifəsidir.

Rəna xanım Tərlan Salehin "Yol gedir dünya" kitabı barədə düşüncələrində yazır: "Şairlər bəlkə də dövriyin ən həssas adamlarıdır. Həssas qəlbin "sakin"i isə məhəbbətdir". Şairə görə ilk məhəbbət əbədi yanın mayakdır:

*Ani çaxıb söndün bir şimşek kimi,
İşığın yayılıb ömrüm boyunca.*

Ömrünün ən gözəl çağlarını Qarabağ müharibəsi adı ilə tarixə düşən əzazıl əjdahanın qoynunda keçirən ərənlərin qürurlu döyüş yolları "Xəzan"ın səhifələrində həmişə xatırlanır, heç vaxt unudulmur. "Publisistika" bölməsindəki **Ehtiram Sevənli Tənhamının "Ölümü ilə ölümsüzləşən"** ocerki Cəlilabadda doğulan, şərəfli ömrü ilə əfsanəvi qəhrəman kimi yaddaşlara həkk olunan polkovnik-leytenant **Telman Mirbabə oğlu Miriyevin** xatirəsinə yazılmışdır.

C.Naxçıvanski adına liseydə, daha sonra indiki Heydər Əliyev adına Ali Hərbi Komandirlər Məktəbində hərbin sirrlərinə yiylənən, məktəbi qurtardıqdan sonra müxtəlif bölgərdə hərbi xidmət keçən, aprel döyüşlərində şücaət göstərən, Masallı rayonunun Mahmudavar kəndi ərazisindəki təlimlərin birində minanın pultunun düyməsinin açılmasına görüb yaxınlıqdakı döyüş yoldaşlarını xilas etmək üçün özünü minanın üstünə atan və bütün qəlpələr bədəninə sancılan Telman ölümsüzlüyü qovuşur. Özünü ölümün üstünə atan Telmanın döyüş dostlarının dediklərini oxuyanda fikirləşdim: Nə yaxşı ki, Vətənimizin Telman kimi oğulları var. Onlar Vətənin qeyrət sütunlarıdır.

İstiqlal şairimiz Xəlil Rza Ulutürkün inamına görə, Vətən torpaqdan yox, kişi qanındaki qeyrət

selindən başlanır. Belə qeyrət sütunlarından, dəmarında qeyrət seli axanlardan biri də Natiq Qasimovdur. "Xəzan"ın artıq bir neçə sayında çap olunan yazıçı-şair **Ramiz İsmayılin "Gözü yolda qalan var"** sənədli povestinin davamını gözləyənlər yəqin ki, çoxdur. Mühəribə gerçəkliliklərini, ağır döyüş anlarını əks etdirən povestdə beş gün Xramord kilsəsində mövqə tutub ermənilərlə döyüşən **Natiq Qasimovun** cild-cild kitablara, qəhrəmanlıq das-tanlarına sığmayan igidliyindən, əyilməzliyindən səhbət açılır. Sənədli povest gənclərdə vətənsevərlik ruhu aşılıyır, bayraqımızın həmişə ucalıqlarda olacağına inam yaradır.

Xocalıda əsir düşmüş Cəfər müəllimin Natiq barədə dedikləri hər bir Vətən oğlunu şanlı qələbə uğrunda həllədici hücumu səsləyir, qanımızı coşdurur:

"Mən apaydın görünən Ağdamı göstərib dedim, niyə qaçmamışan, gecə ki, ermənilər gəlmirdilər. Cavab verdi ki, komandirimə söz vermişəm, kömək gözləyirdim, təəssüf ki, gəlmədilər. Bir də axı bayrağı qoyub hara gedəydim?"

"Kilsədə gizlənən səkkiz nəfər azərbaycanlı döyüşü yeddi gün ac-susuz mühəsirədə qalıb. Yeddi yoldaşı həlak olduqdan sonra onların ən cavani yenə də müqavimət göstərməyə davam edib. Nəhayət əlacı kəsilmiş oğlan əlində Azərbaycan bayrağı meydana çıxıb" ("Xalq" qəzeti, 13 iyun 1992-ci il).

Qarabağ mühəribəsi mövzusunda daha bir təhlil yazı - işgalaqədərki Zəngilanın hərb tarixinin qürur və utancverici məqamlarını əks etdirən **Əli bəy Azərinin "Hərbi Zəngilan roman-xronikasında-ki** hadisələrə bu sətirlərin müəllifinin baxış bucağı da o dövrün şahidlərinə yəqin ki, maraqlı olacaq.

Bir də bəndəninin "**Sadəcə ANAM**" publisistik qeydləri dünyadan nigaran gedən bütün analara oğul laylaşı-elegiyadır.

"Poeziya" bölməsindəki nümunəri nəzərdən keçirərkən vətənpərvərlik və sevgi şeirlərinin çox olmasına təbii baxdım. Amma bəzi yazarlar unudurlar ki, ənənəvi mövzulardan kənara çıxa bilməmək yeknəsəklik yaradır, sözə xələl gətirir. Ancaq uğur hesab ediləcək şeirlər də az deyil.

"Son hərfi dəyişəndə "insan" "insaf" olsa da, yalvarıb-yaxarmaqla insafa gəlməyən insanın" yəşadığı, "Yaxşını yamana qatıb yoğurduğumuz, amma kündəni bışirməyə" yer tapmadığımız, "yaxşını tapdayıb yamanda durduğumuz, günahkarın baş ya ürək olduğunu bilmədiyimiz" bu günün mənzərəsinə ilahi sözlə nəzmə çəkən **Şahməmməd Dağla-roğlu** "şairə yar olmaq çətin işdi, qız" qənaətinə gəlir. Çünkü təmənnalı Məcnunlar "söz" adlı Leyli-

lərə laqeyddirlər. Şairin şeirləri düşündürür, şeirse-vərləri sözün sehrinə salır.

"Xəzan"ın təqdir olunası işlərindən birisi də yaradıcı gənclərin yolunda "yaşıl işıq" yandırmasıdır. "Yaxşı ki, qəfəsik biz, qəfəsdəki quş deyilik, yaxşı ki, quş ola bildik, yaxşı ki, qəfəs olmadıq" labirintini yaradıb özünü və bizi çəş-baş salan, amma "ölümü ucuz dünyyanın bir ölümlük daşı baha, daş özü əlimdən çıxıb, quşa vurur özünü" kimi uğurlu misraları ilə bizi, özünü özünə qaytaran, tezliklə daha yaddaqalan şeirlərindən "Poeziya çələngi" yaradacağına inamımızı artıran 24 yaşlı **Vüsal Adıgözəlov** həm də duyğularından dəstə bağlayıb aqsaqqal ki-mi düşünür:

*Bir dəfə qapımı döyməyən adam,
Məni ölündə də rahat qoyarsan.
Başdaşı yerinə köhnə bir qapı,
Üstünə əqrəbsiz saat qoyarsan.*

"Sənsizliyin dadını axtara-axtara yoxluqdur" nəticəsinə gələn 25 yaşlı **Prezident təqaüdçüsü Leyla Əsədullayevanın** "Gecə düşüncəsi" işıqlıdır, misralardan ümiq qıgilcimləri görünür, sözə məsu-liyyətini artırısa, alovə çevriləcək.

"Arzuları bala verməyən, qismətlə dalaşmaq is-təməyib hər havasına oynayan" Nuranə Nihanın duyğuları lirik notlarla süslənmişdir:

*Bixəbərlər qəlbimin eşq ağrısın duymaz, Nihan,
Aç, bu nurani qəmi, fərzanələrdən sor məni.*

Bu dünyanın dirilərinin dürlü-dürlü işləklərindən-bəd əməllərindən o dünyanın ölülərinə bu təhlili qələmə alanın şikayətinə səbəb bu dünyanın dirilərinin bir-birinə laqeydliyi, mərhəmətsizliyidir. "Ölülərlə səhbət" qeybət deyil, xəyalı monoloqdur, fikir mübadiləsidir, bu dünyanın ölüvay dirilərini qəflət yuxusundan oyatmaq üçün çağırışdır.

Keçək "Nəsr" bölməsinə. **Şiringül Musayeva-nın** nəşrinə az-çox bələdəm. O, yazmaq, çap olunmaq xatırınə yazmayan az söz adamlarındandır. Şiringül xanımın çox orijinal ədəbi priyomla yazdığı "**Qarımışın monoloqu**" hekayəsi çoxuna ictimai və sosioloji mövzu kimi görünə bilər. Amma yazıçı qarımışın özü özüylə ürək səhbətində möişət mövzusu ilə bəşəri ideya və niğarançılıqları ustalıqla sintez edib maraqlı əsər yaratmışdır. O, oxucunu yormur, fikirləri axıcıdır, səmimidir, folkoru, şifahi xalq ədəbiyyatını dərindən bilir, atalar sözlərində yerli-yerində istifadə edir. Maraq üçün say-

dım, "Qarımışın monoloqu"nda 22 atalar sözü işlənmişdir, hamısı da öz yerində. Yaziçinin cümlələrinin məna yükü ağırdır, zəngin informasiya ötürücüsüdür. Fikir verin, sanki o, dərin bilikli astroloqdur:

"Bizi - oqlaqları idarə edən Saturn Günəş ətrafında çox ləng fırlanır. Onun üstündə Ay, Yupiter, Mars, Yer öz dövrlərini bir neçə dəfə təkrar edir. Astroloqların fikrincə, oqlaqların ləngliyinin, astagəlliyyinin səbəbi də elə bundadır".

Siringül xanım bu yiğcam hekayəsində hansı mətləblərə toxunmayıb ki... - qarımışın səbəbləri, kişilərin xarakterlərinin dastanlarımızdakı, nağıllarımızdakı obrazların xarakterlərinə uyğun gəlməməsi, anaların qızlarını Keçəl Həmzələrə verməklə fəxr eləməsi, qızların Keçəl Həmzələri əldə etmək üçün dəridən-qabıqdan çıxmazı, anaların oğullarını Koroğlu yox, Keçəl Həmzə olmasını istəməsi, insanların, düşüncələrin kiçikləşməsi, kiçikləşməyə çarə axtarılmaması, siyasətdə Amerikanın şeytanlığı, hegemon dövlətlərin xırda dövlətləri əzməsi, dünyanan xaos və özbaşınalaq meydanına çevriləməsi, xoşbəxt cəmiyyətin qurulmaması və daha nələrə, nələrə...

Yaziçinin "qarımışı" haqlı olaraq sualqarışq yekun qərarını verir: "Bəlkə, təbiəti Allahın iradəsi, cəmiyyəti isə şeytanın şəri idarə edir?" Və nəhayət sonda qarımışın arzusu: "Hərə ölkəmiz üçün daşı daş üstə qoysun. Hərə özünü təzələsin, özünü təbriyə etsin". Çox müqəddəs arzudur...

Sözün qədrini bilən, onu tumarlaya-tumarlaya muma döndərən Ş.Musayevanın bu hekayəsi çağdaş ədəbiyyatımızın dəyərli nümunələrindəndir deşəm, yanılmaram.

Rəşid Bərgüşədlinin "Qadın gücü" hekayəsində cərəyan edən hadisələr Kəmalənin "unutduğu insanı murdar qaşiq kimi təsadüfən onun qabağına atrı". Səfərlə evləndikdən sonra keçirdiyi xoşbəxt anlar məhəbbət filminin lenti kimi Kəmalənin gözünün qarşısından keçir. "Bomj" vəziyyətində "özünü axtaran" Səfəri görən Kəmalə "sərxoş adam yatıb ayılar, axmaq isə yox" düşüncəsi ilə ona arxa çevirib getmək istəsə də, onunçün "nə vaxtsa qiymətli biri olmuş insanın" taleyinə biganə qala bilmir, hətta onu doğulmamış körpəsinin qatılı kimi xatırlasa da.

Əqidə simvolu Səfərin ailəsini siyasətə qurban verərək dilənçi, əyyaş halına düşməsinə görə Kəmalə özünü qınayıb: "Mən ona bacardığım sevgini yetərincə verməmişəm".

"Bax, o it yerinə qoyduğun ərinə indi də diqqəti bax!" - düşüncəsiylə özünü qəddarcasına ittiham edən Kəmalənin dadına "Sevginin dadi" kitabından oxuduqları catır:

"Qadın bir kişi haqqında necə düşünürsə, elə o günə də salır və həmişə də bunu bacarır. O gücün qarşısında dayanmaq mümkün deyil. Çox sırlı, dəhşətli, dağdırıcı və müdhiş gücdür bu - o qədər zərif, gizli, nüfuzedicidir ki, kişilər bundan baş aça bilməzlər. Əgər qadın səni eclaf hesab edirsə, sonda mütləq eclaf olacaqsan. Bir iş də var - əgər qadın hesab edirsə ki, - "Əsl mən deyən, mənə lazımlı olan kişidir, tam mənim axtardığım adamdır" - bax onda o, çıçək kimi açılır, xoşbəxtlik yayır ətrafa, səni öz rayihəsiylə bihuş edir"...

Sonda Kəmalənin qəti qərarı doğrudan da yenilməz qadının gücündən xəbər verir: "Səfər mənimdir və mən əbədilik onun qadınıyam. Səfər mənə hava-su kimi lazımdır"...

Nəriman Mahmudun "Kərəməlinin paxılılığı" hekayəsinin (novella adlandırsayıdı daha düzgün olardı) süjet xətti dörd atalar sözündən bəhrələnmişdir, hadisələrin axarının sırası ilə: "paxıl artmaz", "insafsızın öhdəsindən imansız gələr", "ot kökü üstə bitər" və "özgəyə quyu qazan özü düşər"...

Əli bəy Azərinin "Əlimdən pul iyi gəlir" hekayəsinin kompozisiyası halal və haram kateqoriyaları üzərində qurulmuşdur. İki keçmiş döyük dostunun - indiki yazar Qafurla rayon polis idarəsinin rəisi Hikmətin təzadlı insani keyfiyyətərini qabar-dan yazıçının qəhrəmanı hekayənin finalında pulu iyələyəndən sonra anlaysıb ki, cəbhə xatırələrindən kitab çap etdirmək üçün Qafura maddi yardım edəcəyinə söz verən, son anda müxtəlif bəhanələrlə aradan çıxan Hikmətin göndərdiyi yüz manatdan nəinki çörək ətri, heç kağız iyi də gəlmir. Çünkü hə-yətinin məhsulunu min bir əziyyətlə satıb şəhərdən qayıdan kəndlilərin qazancını hansı yollarla əlin-dən alan polislərin göttirdiyi pul halal deyildi...

Təbiətin xəzanından fərqli olaraq ilahi sözün "Xəzan"ının yollarında anasından ayrılmış saralmış, öz fiziki ömrünü başa vurmuş yarpaqlar yox, sözün və fikrin açılmağa, ətir saçmağa, mə-nəvi qida olmağa tələsən tumurcuqları, qönçələri, rəngbərəng çiçəkləri görünür.

"Xəzan" - dəyərli sözə yaşıl işıqdır. Ona görə də sözsevərlər ilin bütün fəsillərində bu nəfis tərtibatlı "Xəzan"ı səbirsizliklə gözləyirlər...

VAQİF OSMANOV.
Noyabr, 2018.

XƏZAN - 2018

(*"Xəzən"* ədəbi-bədii jurnalında 2018-ci ildə dərc olunmuş materiallar)

Nəşr

Roman

1.Eluca ATALI - "İt yuvasında bitən yol" ("Müharibədə qalib yoxdur" romanından bir hekayət) N2(14)

Povest

1.Ayaz İMRANOĞLU - "Təzə gəlin" (povest - mifologiya) N2(14), "Məcnunsuz dünya" N3(15)

2.Natəvan DƏMİRÇİOĞLU - "Üç nöqtə" N3(15)

3.Ramiz İSMAYIL - "Gözü yolda qalan var" (sənədli povest) N3(15), N4(16), N5(17), N6(18)

4.Nizami KOLANILI - "Bəxtimə yazılan qara günlərə əlvida" N4(16)

5.Xalıq AZADİ - "Gecikmiş məktub" N5(17)

6.Şiringül MUSAYEVA - "Ayrılıq çox acidir" N6(18)

Ssenari

1.Əli BƏY AZƏRİ - ""Məhəbbət piyaləsində zəhər" N3(15)

Hekayə

1.Zəka VİLAYƏTOĞLU - "Külqabı" N1(13)

2.Fəxri UĞURLU - "Oğlum sonuncu dayanacaqda düşəcək..." N1(13)

3.Rəşid BƏRGÜŞADLI - "Cəngi" N1(13), "Ağ çarşablı gəlin" N2(14), "Dağa dönən arzular" N3(15), "Gər ağacının nağılı" N4(16), "Qadın gücü" N5(17)

4.Şəfaqət CAVANŞIRZADƏ - "Torpaq qoxusu" N1(13)

5.Ayaz İMRANOĞLU - "Bir dəstə qızılıgül" N1(13), "Sevgilimin adı" N4(16)

6.Yaşar BÜNYAD - "Qəlpə gəzdirən" N1(13)

7.Yaşar SÜLEYMANLI - "Əsarət" N1(13)

8.Əli BƏY AZƏRİ - "Bizi Umudsuz qoyma" N1(13), "Böyrək daşı" N2(14), "Sərhədçi zabitin etirafı" N4(16), "Əlimdən pul iyi gəlir" N5(17), "Başdaşındakı şəkil" N6(18)

9.Kəmalə ƏLİYEVA - "Qızıl" N1(13)

10.Hicran HÜSEYNOVA - "Qaçqınlıq"

11.Meyxoş ABDULLA - "Oğul..." N1(13)

12.Gülşən MUSTAFA - "Qəribə musiqiçi" N1(13)

13.Nemət BƏXTİYAR - "Həsənovun macəraları..." N1(13), "Meşəbəyi" N2(14)

14.Şiringül Musayeva - "Umutlar yayılsın sabahlarına..." N2(14), "Qarımışın monoloqu" N5(17)

15.Fərhad ƏSGƏROV (RAMİZOGLU) - "Çıxış yolu tükənəndə", "Mayor Şahbazovun "Səmimiyyi"" N2(14)

16.Qorxmaz ABDULLA - "Elçilikdən gülçülüyüdək" N2(14), ""Segah"ım - ruhum, amanım, ahım" N3(15)

17.İlahə İMANOVA - "Şəkerbura" N2(14), "Peşman" N4(16), "Tutuquşu" N5(17)

18.Şəfa VƏLİ - "Mürq quşu" N2(14)

19.Aynur MUSTAFA - "Məhv olmuş göləcək" N2(14), "Çiçək açmış bir gün" N5(17)

20.Səbinə ŞİRİNLİ - "Bir qəhrəmanın yolu" N2(14)

21.Qafar CƏFƏRLİ - "Haciko", "Saatın altmış birinci dəqiqəsi" N3(15), "Bərzəx sakininin etirafları" N4(16)

22.Sultan MƏRZİLİ - "Antikorrupsiya" N3(15)

23.Camat ZEYNALOĞLU - "Kirlənmiş namus" N3(15)

24.Sənəm SƏBAYEL - "Axırıncı göz yaşı" N3(15)

25.Arif DARDANYUXARI - "Yad xoruz" (miniatür fəlsəfi hekayə) N3(15)

26.Pərvanə BAYRAMQIZI - "Qanlı əl" N3(15), "İki qadın" N6(18)

27.Nizami KOLANILI - "Dəfn olunan nişan üzükleri" N5(17), "Arzularım üreyimdə qaldı" №6(18)

28.Nəriman MAHMUD - "Kərəməlinin paxıllığı" N5(17)

29.Vaqif OSMANOV - "Nəvəmin adını Araz qoydum" (hekayə) N6(18)

30.Sülhiyyə MUSA QIZI - "Həyat" (hekayə) N6(18)

Esse

1.Mina RƏŞİD - "Qar yağır ürəyimə" N1(13)

2.Rəna MİRZƏLİYEVƏ - "Anaların anası - anam" N1(13), "Güllələnmiş vağzalı..." N2(14), "Cümhuriyyətin doğma balası" N3(15), "Dağlar mərala qaldı" (esse) N4(16), "Ətrindən doymadığımız çıçək" N4(16)

3.Şəfa VƏLİ - "Qapıların nağılı" N3(15)

Poeziya

Poema

1.Ələsgər TALIBOĞLU - "Qara sevdaların yolcusu" (Şair-rəssam Adil Mirseyidin əziz xatirəsinə) N1(13), "Çılğın dağ çayının nəğməsi" N3(15), "Arpaçayıñ nəğməsi" N6(18)

2. Vaqif OSMANOV - "Ölülərlə söhbət" N5(17)

Seirlər

1.Ramiz İSMAYIL - "Xocalı", "Tapmayıb hələ", "Dağ adamları", "Bənövşə", "Gecə-gündüz gülü", "Qadın var", "Kişi", "Göründü", "Bu dünyanın", "Yağlıda aman" N1(13)

2.Şahməmməd DAĞLAROĞLU - "İt ilinin ilk şeiri", "Salamımı alanlara", "Yeni il təbriki", "Olsun", "Sevmək can borcumuzdur", "Səndən başqasını sevən deyiləm", "Gözəl", "Səni sevdiyimi niyə biləsən?", "Sevgidir şahım", "Yığ dərdini, gəl bizə", "Sən bilirsən, mən kiməm", "Ona qədər", "Bilir", "Məndə", "Vurulmuşam, qız, sənə", "O qızı qınamayın", "Gözəl gözəldən gözəl" N1(13)

3.Fəxrəddin ƏZİZ - "Bu da bir ömür beləcə...", "Olsun", "Dünyada", "Hələ mən", "Yaşadım", "Demə", "Eşqinə", "Ola", "Təzədən" N1(13), "Cümhuriyyətim", "Olsun", "Bu da bir ömür beləcə...", "Dünyada", "Hələ mən", "Yaşadım", "Demə", "Eşqinə", "Ola", "Təzədən" N2(14)

4.Aygün SADIQ - "Əsir yurd", "Qayıdır" N1(13), "Dünyaya mesaj", "Tələs", "Yazıram", "İki söhbət", "Oyunçağı itən uşaq kimiyəm", "Götür qaranlığın əlindən məni" N2(14)

5.Rafiq AKİF - "Apar məni", "Atacan", "Ana ümüdü", "Dağların da dərdi varmış", "Dəmirçi", "Dərd", "Eşq deyilmə?", "Sənin gözlərində" N1(13)

6.Rəhman BAYRAM - "Bir əsgər anası öpdü əlimdən", "Dedim-dedi", "Təbiət", "Xocalı", "Dağlarda", "Mənə yeraz demə", "Ağladı", "Goranboy", "Sənsən", "Qurban olum" N1(13), "Yuxuma gəlmışdi anam bu gece", "Gözeldir", "Dərd", "Ocaqsan, pirsən", "Nə fayda", "Qardaş", "Dəndlər də dünyada əkiz olurmuş", "Ay insafsız, bir geri dön, bax görüm", "Vurulmuşam" N3(15), "Allahdır", "Olmasa", "Oğlum", "Mənə", "Qocalar evi", "Ahillar gününüz mübarək olsun", "Müəllim", "Ana-Vətən", "Baş saritələ çalınanda", "Səni sevəcəyəm ölüne kimi" N5(17), "Mingəçevir", "Ad günün mübarək", "Üçrəngli bayraqım mənim" N6(18)

7.Rəhman SÜLEYMANOĞLU - "Gördün", "Qazandığın rəhmətdimi", "Ay oğlum", "Dağların", "Ay Allah", "A dünya", "Dərd olasıdır", "Olar", "İnciyirəm Tanrıının elə özündən", "Yaxşıdır", "Mən" N1(13), "Kişilər", "Hara gedib", "Olar", "Olarmış",

"Şair olmaz", "Haqq önungdə çökəcəksən", "Gül", "Bəsimdi", "Bacar", "Şinixim" N2(14)

8.Qoşqar QARAÇAYLI - "Salam, uzaqlar", "Gözəl", "Sevgi yağışı", "Sevmək cinayətdi" N1(13)

9.Sevil İŞIQ - "Havada ayrılıq qoxusu qalıb", "Günah ləkəsi...", "Qadın...", "Hərdən", "Bir qız vardı uzaqlarda...", "Anamın şəkli", "Səhəri açıram gülüşlərinlə" N1(13)

10.Haciməmməd MƏMMƏDOV - "Şəhidlərə", "Anamın xatirəsinə", "Qoruyun", "Kəndimin", "Qardaşım", "Kiçilmək, böyümək", "Alacağıq qisası", "Vətəndə sülh olarsa", "Vətənim", "Qalacaq", "Olma", "O qədər", "Sevgi duyğuları", "Ay bala" N1(13)

11.Əfsanə RƏVAN - "Olmadı", "Üşüdən həsrət" N1(13)

12.Budaq TƏHMƏZ - "Nələr yaşayır", "Bənövşəni", "Halal edər", "Dağların", "Oxunmur", "Geriyə baxma, qoca", "Sabahın xeyir", "Minirə xanıma" N1(13), "Payızda dağlar da qəribəyərmiş", "Arpaçayı aşdı-daşdı", "Çağırış", "Qocalıq düşüncələri", "Bu dünya deyəsən dağılır, Allah", "Şərurum", "Ağlamaz", "Köklənmişəm qəm içində", "Özümə yazığım gelir", "Bir yetim yaşayır", "Mən şeir yazmadan" N5(17)

13.Mütəllim HƏSƏNOV - "Qızım", "Aysu", "Aysunun sevinci", "Səmanın təbriki", "Balaca həkim", "Sevimli bala", "Mənim dilim bal dadır", "Sən də bax", "Balaca aşbaz", "Dərin məna var" N1(13)

14.Azad QƏLBİNUR - "Məlahət xanım", "Ad günün mübarək", "Sənin", "Qardaşım Adil" N1(13)

15.Hafız ƏLİMƏRDANLI - "Dilim mənim", "Səsləyir döyüşə bizi şəhidlər", "Oğul deyər, ya deməz", "Lahicin yolları", "Ola bilməz", "Mənə dərman dedilər", "Ana", "Vəfalı qaldıq", "Hər pillə həyatın bir mənasıdır", "Rübailər və dübeytilər" N2(14), "Vətənə sevgi nədəndir", "Sağalmaz yara", "Yazmaram", "Zamanın sovqatı", "Yaşamasına dilim", "Azərbaycan əlisbası" (şeirlər), "Gülüm mənim", "Qız qalası", "Bəsimdi", "Bakı gözəlləri" (qəzəllər) N3(15), "Bir xalıdır Azərbaycan", "Yaşayaram mən", "Nənəmin nağılları", "Söz yarası yaman olar", "Özün söylə", "Xəzri" (şeirlər), Qəzəllər, Rübailər N4(16), "Yazılışın tarixi Azərbaycanın", "İnsantək yaşamaq istərəm", "Bir tək ömür qismət bizə", "Niyaldağ", "Atatək həyatdan razı qalırsan", "Səni qınamaz", "Yorulan deyiləm", "Səslənsin kamənin, tarın", "Türkün oğlu", "Sevincim, kədərim mənim", "Sevgi dəyişməz", "Şeir yazmaq çətindir", "Çağırış Vətən", "Mən bu elin övladıyam" N5(17), "Dünya məhvərində hərlənir hər gün", "İlk bahar", "Buludlar", "Abşeron", "Şəhidlər", "Bir şəhid məza-

ri", "Ayrılıq", "Anlamadım mən", "Yadıma düşdün", "Qəlbim səni yenə istər", "Səcdə etdim torpağına", "Məndən başlayır vətən", "İnsan kamilliyə çatarmı", "Axırı Afət gəldi" N6(18)

16.Məhəmməd ƏLİ - "Mən sırlı bir kitabam", "...yağışdan sonra" (şeirlər), "Bahar gəldi" (mənsur şeir) N2(14), "Üz tutub gedirəm torpağa sarı", "Ey dost", "Qarabağ" (şeirlər), Deyimlər, düşüncələr, tapıntılar (müdrik kəlamlar) N3 (15), "Dağlara qar yağıb", "Özünə etdi qəsd", "Qardaşoğlu", "Haradasa", "Aravuran", "Körpü ömrü", "Küləkdən küsmüşəm mən" N6(18)

17.Balayar Sadiq - "Sənsizlik məktubları"(mini sonet çələngi) N2(14)

18.Ayaz ARABAÇI - "Poeziya çiçəkləri" N2(14)

19.Nuranə NİHAN - "Azərbaycan bayrağı", "Azadlıq yolunda", "Nə fayda", "Qarabağ həsrəti", "Xocalı harayı", "A millət" N2(14), "Qəzəl", "Nağıl eşqim", "Tale yolu" N5(17)

20.Yağmur ARZU NURI - "Söz atəşində", "Söylə gözlərinə, yada baxmasın", "Mən deyiləm", "Qorxuram", "Niyə dönmüsən?", "Bir vaxt..." N2(14), "Qürur", "Son bahar", "Ürəyim", "Analı dünya", "Mən səni sevməyi elə sevdim ki", "Apar məni", "Çatmışıq" N6(18)

21.Namiq ZAMAN - "Çağlaya bilmirəm", "Dünyanın", "Çarxi çevrilibdi bu məmləkətin", "Söz adamıyyıq", "Dedik", "Deyəsən təzədən sevəcəm səni", "Niyə gəlmədin", "Bir əcələ qalıb güman", "Olmasa", "Ümid göyərər", "Neylədin", "Optimistlik", "Mən", "Dağları", "Təcnis" N2(14)

22.Zaur İLHAMOĞLU - "Salam, Dədə", "Müəllim", "Bəxtsiz gəlin", "Bacarmadım", "Gedəndə", "Kimə nə", "Sənsizlik", "Artıq gecikmişik", "Yaşamaq", "Bir qadın ağlayır", "Çatmir" N2(14)

23.İltimas SƏMİMİ - "Daha xoş sözlər bizi isitməz", "Batan bir səsəm", "Silinməyən yolam", "Xatırlamaz kimsə məni", "Bir uşaq səsi", "Səsim bir kimsəyə yetməz", "Yollar yarpaq-yarpaq diksinir", "Daha bir yol tapmırəm", "Səni xatırlayırm", "Yerimək çətinmiş", "Sən də razılaşarsan", "Yol da bir təsəllidi", "Varaqların yaddaşında" N2(14), "Küləklər üzüyürdü üstüme" N4(16)

24.Əbülfəz ƏHMƏD - "Rübailər", "Qaldı", "Atama" N2(14)

25.Həmzə ƏVƏZOĞLU - Şeirlər N2(14), "Qəzəl", "Qəzəl-nəzirə", "Nə sən bildin, nə məm bildim" N4(16), "İrfani", "Qəzəl", "İrfani ritmik şeir", "Getdilər", "Qariyan qız", "Ədədlər" N6(18)

26.İsmayıllı ZƏNGİLƏNLİ - "Sabah Şuşada", "Ağam, sizə rəhmət olsun", "Ay Zəngilanım" N2(14)

27.Yaşar SÜLEYMANLI - "Azərbaycan" N3(15)

28.Lalə İSMAYIL - "Bu yay gedək kəndimizə", "Gəlir", "Oyuncaq kimi", "Deyil", "Əlimdə", "Bizim yurdun adamları" N3(15), "Həyat iki nəfəsde", "Apar məni Zəngilana", "Çalır", "Xoş gəldin de", N6(18)

29.Surxay HATƏM MÖVLANVERDİ - "İlahi təpə döyüşləri", "Miqrant gəmiləri batır Egeydə" N3(15)

30.Vaqif OSMANOV - "Ömür filminin ssenariisi", "İt ili gəldi" N3(15), "Gəldim doğma yurda", "Sərçə", "Təmənna hörmətə elçi gələndə", "Düşünürəm dərin-dərin", "Rübailər", "Şəhid bayatları", "Məzəli sevgi", "Xalq mahnları üstündə", "Nağıllar da yalan imiş", ""Ağ atlı oğlan"ın nağılı", "Yeni qadağa" N4(16)

31.Nizami KOLANILI - "Dil açdı", "Qəm, kədər", "Qırıldı", "Üzərsənmi, üzərəm", "Gözlərinə denən, farağat dursun" N3(15)

32.Ələddin ƏZİMLİ - "Üç rəngli bayraq", "O əllərə", "Sən və onlar", "Xatırlamaq həvəsi", "Bu səhər", "Kül olan ocaq", "Ürəyim", "Qara buludlar", "Gecə, işıq və günəş" N3(15)

33.Vüsal YURDOĞLU - "Bataqlıq", "Axtarış", "Qadın", "Ürəyim səndədi", "Yuxuma gelmişdin", "Gözdür də", "Özündən uzağa", "Ölürəm sənin üçün", "Xəyallar", "İncəlik", "Sən gül, gülüm", "Vi-dalaşıram", "Darıxmaq", "Yox olmaq istəyirəm", "Saçların" N3(15)

34.Gülnarə İSRAFİL - "Elə bil", "Görürəm mən", "Bir sinə tapmadım", "Öldürdülər şairi", "Elə istəyirəm", "Bahar göyərə", "Sinəmiz üstündə daş aparmışıq", "Nənəmin dostu", "Gedirəm", "Şəhər oləcək" N3(15)

35.Şərqiyyə BALACANLI - "Həsrətli baxışlar", "Arızım", "Mənim arzularım", "Anamı düşünürəm", "Ürəkdən vəsf elə İsmayıllını", "Yoldayıq biz də" N3(15)

36.Sübhən VÜQAROĞLU - "Özgənin qisməti", "Tərəfindəyəm", "Düşür", "Vermişəm", "Oyat sevgimi", "Türk edəcəkdir", "Keçir", "Yaşanmış gecələr" N3(15), "Utandım", "Şair otağı", "Ölümün fərmani", "Yaşamağa gecikdim", "Azalır", "Azuqə çağlارımız", "Ay qız", "Bir şeir uçacaq" N5(17)

37.Arif DARDANYUXARI - "Ağlama", "Dost tanıya bilmədim", "Agah eylə mənədan", "Çaxmaq çaxılanda qoru odalar" N3(15)

38.Gülşən MUSTAFA - "Pafos", "Bir addım", "İndi xarabadır", "Mənsizlik" N3(15)

39.Rəna MƏRZİLİ - "Bəlkə yaylaqdasan", "Gələydin", "Ay Butam", "Bildinmi" N3(15)

40.Aida ADIGÖZƏLOVA - "Bir körpə böyüdürem", "Batıb qalmışam", "...ya mən tələsdim", "Bil-

dinmi", "Bilmirəm", "Kim yazdı kədəri illərimizə", "Sənin üçün", "Axi" N3(15)

41. Elgün ATAKİŞİYEV - "Sənin xatirinə", "Məhrparəm", "Yanına gəlim", "Mənəm", "Keçən günlərdən biri", "Metro" N3(15)

42. Oqtay İSMAYILLI - "Qalsın pərdə üstündə" N4(16), "Birdir xeyir-şər", "Cahil-ürfani dünya", "Artıq olmur ki", "Narahatam insana görə", "Necə gedərəm", "Güç nifrət qədərdir", "Gücü var", "Təzə xəbər yox", "Yerinə", "El hückumu", "Göyə tərəf", "Sevməz məğlub kişini", "Başındır", "Şeytana tərəf", "Düşübdür", "Ayıldım" N6(18)

43. Ziyadxan BUDAQ - "Ay bu evin yetirməsi", "Dünəndən sabaha", "Nə ola", "Yadına düşəndə", "Soyuq baxışıyla", "Sən də gileylisən", "Vaxtim ha yoxdur", "Giley" N4(16)

44. Aynur YASƏMƏN QARABAĞLI - "Sevgilim", "Yarım", "Darıxmışam", "Məndən salam deyin mənsiz kəsimə", "Oğlum", "Ürəyim", "Yaşar bu sevgi", "Gözlərindən doymadım", "Əlçatmazımsan", "Ayrılıq", "Qadan alım", "A zalım", "Dibçəklərə qəmi ökdim" N4(16)

45. Kərəm AYDIN - "Bu ev", "Həsrətin dadi", "Kədərli ağaç", "Çıxdığın yolun sonu", "Daşların səsi" N4(16)

44. XATUN - "Elin dərdi bir olsa", "Mərdlər qaça-qaça namərd olur", "Göynəyir", "Düşər", "Oğluma "Yox" deyən qızı", "Qıñama Xatını", "Qayıda bilmirəm", "Bəs nə zaman" N4(16)

45. Müxəmməd HAQVERDİ - "Bir el məsəlinə", "Etüd", "Bayati", "Gəlir", "Ar eyləmisən", "Hallallıq yaddan çıxdı", "Sübənə", "Dünya, hara firlanırsan?", "Şair", "Çağırış" N4(16), "Müəllim ömrü", "Burax dərdlə qoşa məni", "Xəbərsizəm", "Cocuq Mərcanlıya", "Bir nəfərə", "Arzu", "Bayati", "Xəzərin sahilində", "Dördlüklər" N5(17)

46. Leyla ƏSƏDULLAYEVA - "Vətən sözü", "Olma", "Tənəhadır mənim şəhərim", "Buz kiməsən", "Mələk seçdin" N4(16), "Güzgü nağlılm", "Geçə düşüncəsi", "Sənsizliyin dadi" N5(17)

47. Həsən ORUCOĞLU - "Tanrı səni qorusun" N4(16)

48. Fadlı PÜR - "Yol gidene" N4(16)

49. Damət SALMANOĞLU - "Həyat bir imtahan imiş", "Ömrün", "Şahsəfi bulaq", "Sınaqdayıq sanki biz də", "Ömrümə sevginin günəsi doğdu", "Dözə bilmirəm", "Gülüm", "Bizim qismətimiz ilahidəndi", "Xeyalların söhbəti", "Sənin", "Sevən qəlbimiz", "Şükür sənə, ya Allah", "Yanağında donub qalan yaş deyir", "Alagöz pərim", "Dağlar qızına", "Güllərdən gözəlsən", "Bu gecə" (üz qabığında), "Yaşa ömrü kişi kimi", "Mən sahil, sən dəniz", "Səs-

lə yenə" N5(17)

50. Şahməmməd DAĞLAROĞLU - "İnsan və insaf", "Dəyişir zaman", "Şairə yar olmaq çətin işdi, qız", "Orucluqqabağı niyyətim", "Keçib" N5(17)

51. Şərbətəli MAHMUDOV - "Çağırış", "Kəsiləydi kökü kaş", "Qonaq gələndə", "Səadət nəğməsi", "Qurbanam", "Yaz bənövşəsi", "Çıraqqala təessüratları", "Qəzel" N5(17), "Qumarbazın aqibəti", "Məhlənin uşaqları", "Dönmədin vərdişindən", "Günah kimdədir", "Avropalaşmışıq", "Faydası yoxdur ona", "Uzunqulaq" N6(18)

52. Vüsal ADIGÖZƏLOV - "Poeziya çələngi" N5(17)

53. Əziz MUSA - "Azərbaycan", "Ana", "Sən-sən", "Səndən özgə", "Daha" N5(17)

54. Surə CƏBRAYILOVA - "İnsanlığın əlvanlığı - insanlıq", "Pərdə", "Ağlatdı məni", "Qadınlar", "Neynirəm daha", "Tuş oldum" N5(17)

55. Xalıq AZADİ - "Baxım", "Sirli dünya", "Qalmayıb", "Yaradan nəfsimi edəydi qısa", "Qara don geyinib", "Dağlaroğlu", "Bax", "Dağlara", "Məni", "Olur", "Müəllimim" N6(18)

56. Mürvət Qədimoglu HƏKƏRİ - "Başı bəlahı millət", "Baş kəsə-kəsə...", "Həkim" N6(18)

57. Fəxrəddin ORUC QƏRİBSƏS - "Ana haqqında düşüncələr", "Dərbəndin", "Dünyanın", "Bəgostərək y Puszkina" N6(18)

58. Elmira AŞURBƏYOVA - "Sevgi şeiri", "Qəriblik", "Dərbənd şəhəri", "Müasir layla" N6(18)

59. Şuşəxanım KƏRİMÖVA - "Doğma diyarım", "Hicranın əleyhinə", "Yadındamı?", "Ocaq" N6(18)

60. Tahir SALEH - "Dərbənd", "Qırqlar qəbiristənliginə dair misralar", "Narin qala", "Dərbəndə gəl" N6(18)

61. Təhmiraz İMAMOV - "Anakan", "Bilmirəm", "Haqq eşidər şairi", "Gözəlim mənim" N6(18)

62. Zeynəb DƏRBƏNDLİ - "Dədə Qorqudla yuxuda söhbət", "Narin qalam", "Dərbəndimin adı", "Dağıstanım" N6(18)

63. Vüsal AĞAYEV - "Vərəq ağlaması, vərəq yanması", "Bilmirəm", "Çətindir", "Görüş", "Deyiləm" N6(18)

64. Ülvi ÜMİD - "Dəniz", "Eşqin zirvəsi", "Səssiz gecələr", "Sənsizliyim", "Səni" N6(18)

Publisistika

1. Əli BƏY AZƏRİ - "On üç rəqəminin uğuru - on üçüncü uğur" N1(13), "Şairəm deməyən şair" (70 yaşınız mübarək, Ramiz İsmayılov), "Məhəmməd Əli poeziyası - deyilməmiş söz boxçası" N2(14), Camal Zeynalogluğun 60 yaşı münasibətilə təbrik N2(14), "Povestləşdirmək nə deməkdir?" N3(15), "Vaqif Yu-

sifli - 70" (təbrik) N3(15), "Sultan Mərzili - 70" (təbrik) N3(15), "Zamanla səsləşən əsərlər sorağında" N4(16), "Xeyirlə Şərin mübarizəsi" N5(17), "Bir şair ömrünün altmışı - gəncliyin zirvəsi" (Şair Damət Salmanoğlunun 60 yaşına) N5(17), "On səkkizin on səkkizi", N6(18)

2.İsmayıllı İMANZADƏ - "Sözün sevgisiylə yaşıyan şair" (Ramiz İsmayıllı - 70) N1(13)

3.Fəxrəddin ƏZİZ - "Kiçik masa arxasından dünya daha aydın görünür" (baxış) N1(13)

4.Vaqif YUSİFLİ - "Şəki ədəbi mühitinin tədqiqi" (təhlil) N1(13), "Vətən ürəklərdən başlayır" (təhlil) N3(15)

5.Ələsgər TALIBOĞLU - "Şərəfli bir ömür qoyub gedirəm" (Şair Vaqif Məmmədov yaradıcılığına baxış) N1(13), "Budaq Təhməz yaradıcılığında Vətən mövzusu" (Budaq Təhməz - 80) (təhlil) N5(17)

6.Məlahət YUSİFQIZI - "Azadin ilk "İsmi Püñhan"ı" (təhlil) N1(13)

7.İntizar NƏBİYEVA - "Dağlar marala qaldı" (xatirə-oçerk), (davamı - əvvəli ötən sayda) N1(13)

8.İlham ƏLİYEV - "Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri xalq yazıçısı Anara" (Yazıçı Anarın 80 iləyi münasibətilə təbrik) N2(14)

9.Vaqif ABASOV - "Kimyaçı alim - lirik şair" (Hafız Əlimərdanlıının 70 illiyinə) N2(14)

10.Rəna MİRZƏLİYEVA - "dünya nə gözəl" (Musa Yaqubun yaradıcılığına baxış) N2(14), "Poeziyanın işığında" (reportaj) N3(15), "Məhəbbətin nəğməsi - Vətənin haray səsi" N3(15), "Adına bənzər şeir "boxça"lı Solmaz" (təhlil) N4(16), "Canlı heykəl - Vətən torpağının təəssübkeşi" (müsahibə) N5(17), "Hara gedir bu dünya" (Tərlan Salehin "Yol gedir dünya" kitabı haqqında düşüncələr) (təhlil) N5(17), "Aslan Aslanovun gülüş dünyası" (oçerk - təhlil), N6(18)

11.Vaqif OSMANOV - "Aygün Sadiqin "Gülgündə kim var" kitabının təqdimatında deyə bilmədiklərim" (təhlil) N2(14), "Məcnunsuz dünyanın leyviləri" (təhlil) N4(16), "Sadəcə ANAM" (elegiya) N5(17), "Zəfər həsrətli vətən epopeyası" (Əli bəy Azərinin "Hərbi Zəngilan" roman-xronikasında ən ziddiyətli dövrün hadisələrinə baxış bucağı) (təhlil) N5(17), "Vətən gözdür, biz kirpik" (təhlil) N6(18), "Xəzan - dəyərli sözə yaşıl işıq" (təhlil, tənqid) N6(18)

12.Fəxrəddin ƏZİZ - "Kiçik masa arxasından dünya daha aydın görünür" (baxış) N2(14)

13.Qafar CƏFƏRLİ - ""Ötən günlərin xatirələri" silsiləsindən" (xatirə-oçerk) N2(14)

14.Ramiz İSMAYIL - "Aygün Sadiqin güzgüsündə və ..." ("Gülgündə kim var?" kitabı ilə üzə) N2(14)

15.Vaqif AĞALAROV - "Gözləyəsi kimim var" (yazıcı-publisist Nazir Çərkəzoğlunun yaradıcılıq yoluna qısa bir baxış) N2(14)

16.Səbinə YUSİF - "Ədəbiyyatımızın bulaq suyu kimi saf şairi İLYAS TAPDIQ" (müsahibə) N3(15)

17.Nemət BƏXTİYAR - "Tarixləşən ağsaqqal ömrü" N3(15), "Mənalı və əzablı həyat yollarında" (oçerk) N4(16), "Araz həsrətli bir bayati çağirdim" (Şair-publisist Əli Rza Xələflinin 65 illiyinə) N5(17), "Laçın rayonunun Ərdəşəvi kəndi, və yaxud da Ardaşı, Ərdəş, Ər evi və Ərdəşəvililər" (tədqiqat-araşdırma) N6(18)

18.Rəna MƏRZİLİ - "Səmaya yüksələn ahım" (ovqat) N3(15)

19.Gülnar SƏMA - "Balayar Sadiqin poemaları" (təhlil) N3(15)

20.Arif ƏZİZBƏYLİ - "Kökünə söykənmiş qoca çınar" (təhlil) N3(15)

21.Sübhən VÜQAROĞLU - "Ölüm ilə qazanılmış ölümsüzlük" (oçerk - tanıtım) N4(16)

22.Balayar SADIQ - "Sözün vətən ovqatı" (təhlil) N4(16)

23.Damət SALMANOĞLU - "Kövrək duyğular şairi" (təhlil) N4(16)

24.Pərvanə BAYRAMQIZI - "Var olsun şeirimiz, şairlərimiz" (təhlil) N4(16), "XƏZANın bahar təravəti" (təhlil) N5(17)

25.Ehtiram SEVƏNLİ TƏNHAM - "Ölümü ilə ölümsüzləşən" (oçerk) N5(17)

26.Aynur Yasəmən QARABAĞLI - "Altmış yaşının astanasında" N5(17)

27.Rafiq ODAY - "Ömrün qürub çağrı, və yaxud, müdrikliyin zirvəsindən boyلانan illər" (təhlil) N5(17)

28.Nizami CƏFƏROV - "Elm adamının axtarışları" (rəy - tədqiqat) N6(18)

29.Leyla ABASOVA - "İncə ruhun naxışları" (oçerk - təhlil) N6(18)

30.Ağalar İDRİSOĞLU - "Dağıştanda - doğma vətəndə yaşayan azərbaycanlılar" (oçerk-müsahibə) N6(18)

31.Hafız RÜSTƏM - "Apostrof..." (analiz) N6(18)

YAZI DÜZÜMÜ

1. Redaktor güşəsi

- "On səkkizin on səkkizi"	1

2. Publisistika

- Nizami CƏFƏROV - "Elm adamının axtarışları" (rəy - tədqiqat)	15
- Leyla ABASOVA - "İnce ruhun naxışları" (oçerk - təhlil)	50
- Ağalar İDRİSOĞLU - "Dağıştanda - doğma vətəndə yaşayan azərbaycanlılar" (oçerk-müsahibə)	60
- Rəna MİRZƏLİYEVA - "Aslan Aslanovun gülüş dünyası" (oçerk - təhlil)	76
- Vaqif OSMANOV - "Vətən gözdür, biz kirpik" (təhlil)	96
- Hafız RÜSTƏM - "Apostrof..." (analiz)	101
- Nemət BƏXTİYAR - "Laçın rayonunun Ərdəşəvi kəndi, və yaxud da Ardaşı, Ərdəşə, Ər evi və Ərdəşəvililər" (tədqiqat-araşdırma)	108
- Vaqif OSMANOV - "Xəzən - dəyərli sözə yaşıl işıq" (təhlil, tənqid)	119

3. Poeziya

- Oqtay İSMAYILLI - "Birdir xeyir-şər", "Cahil-ürfani dünya", "Artıq olmur ki", "Narahatam insana görə", "Necə gedərəm", "Güç nifrət qədərdir", "Güçü var", "Təzə xəbər yox", "Yerinə", "El hücumu", "Göyə tərəf", "Sevməz məğlub kişini", "Başındır", "Şeytana tərəf", "Düşübüdür", "Ayıldın" (şeirlər)	2
- Xalıq AZADİ - "Baxım", "Sirli dünya", "Qalmayıb", "Yaradan nəfsimi edəydi qısa", "Qara don geyinib", "Dağlaroğlu", "Bax", "Dağlara", "Məni", "Olur", "Müəllimim" (şeirlər)	12
- Hafız ƏLİMƏRDANLI - "Dünya məhvərində hərlənir hər gün", "İlk bahar", "Buludlar", "Abşeron", "Şəhidlər", "Bir şəhid məzarı", "Ayrılıq", "Anlamadım mən", "Yadıma düşdün", "Qəlbim səni yenə ister", "Səcdə etdim torpağına", "Məndən başlayır vətən", "İnsan kamilliyə çatarmı", "Axırı Afət gəldi" (şeirlər və qəzəllər)	18
- Məhəmməd ƏLİ - "Dağlara qar yağış", "Özünə etdi qəsd", "Qardaşoğlu", "Haradasa", "Aravuran", "Körpü ömrü", "Küləkdən küsmüşəm mən" (şeirlər)	32
- Mürvət Qədimoglu HƏKƏRİ - "Başı bələli millət", "Baş kəsə-kəsə...", "Həkim" (şeirlər)	36
- Rəhman BAYRAM - "Mingəçevir", "Ad günün mübarək", "Üçrəngli bayrağım mənim" (şeirlər)	43
- Ələsgər TALIBOĞLU - "Arpaçayın nəgməsi" (poema)	46
- Lalə İSMAYIL - "Həyat iki nəfəsde", "Apar məni Zəngilana", "Çalır", "Xoş gəldin de", (şeirlər)	58
- Fəxrəddin ORUC QƏRİBSƏS - "Ana haqqında düşüncələr", "Dərbəndin", "Dünyanın", "Bə gəstəx y Puşkinə" (şeirlər)	65
- Elmira AŞURBƏYOVA - "Sevgi şeiri", "Qəriblik", "Dərbənd şəhəri", "Müasir layla" (şeirlər)	67
- Şüşəxanım KƏRİMOVA - "Doğma diyarım", "Hicranın əleyhinə", "Yadındamı?", "Ocaq" (şeirlər)	68
- Tahir SALEH - "Dərbənd", "Qırqlar qəbiristanlığına dair misralar", "Narin qala", "Dərbəndə gəl" (şeirlər)	69
- Təhmiraz İMAMOV - "Anacan", "Bilmirəm", "Haqq eşidər şairi", "Gözəlim mənim" (şeirlər)	71
- Zeynəb DƏRBƏNDLİ - "Dədə Qorqudla yuxuda söhbət", "Narin qalam", "Dərbəndimin adı", "Dağıstanım" (şeirlər)	73
- Şərbətəli MAHMUDOV - "Qumarbazın aqıbəti", "Məhlənin uşaqları", "Dönmədin vərdişindən", "Günah kimdədir", "Avropalaşmışıq", "Faydası yoxdur ona", "Uzunqulaq", (şeirlər)	82
- Yağmur ARZU NURİ - "Qürur", "Son bahar", "Ürəyim", "Analı dünya", "Mən səni sevməyi elə sevdim ki", "Apar məni", "Çatmışıq", (şeirlər)	94
- Vüsal AĞAYEV - "Vərəq ağlaması, vərəq yanması", "Bilmirəm", "Çətindir", "Deyiləm" (şeirlər)	99
- Həmzə ƏVƏZOĞLU - "İrfani", "Qəzəl", "İrfani ritmik şeir", "Getdilər", "Qariyan qız", "Ədədlər" (şeirlər)	106
- Ülvi ÜMİD - "Dəniz", "Eşqin zirvəsi", "Səssiz gecələr", "Sənsizliyim", "Səni" (şeirlər)	118

3. Nəşr

- Siringül MUSAYEVA - "Ayrılıq çoxacidir" (povest)	6
- Əli BƏY AZƏRİ - "Başdaşındakı şəkil" (hekayə)	23
- Pərvanə BAYRAMQIZI - "İki qadın" (hekayə)	34
- Vaqif OSMANOV - "Nəvəmin adını Araz qoydum" (hekayə)	38
- Sülhiyyə MUSA QIZI - "Həyat" (hekayə)	44
- Nizami KOLANI - "Arzularım ürəyimdə qaldı" (hekayə)	54
- Ramiz İSMAYIL - "Gözü yolda qalan var" (sənədli povest - davamı)	86